

„RUGĂȚI-VĂ

NE ÎNCETĂȚ.

ÎN LOCUL

ȘEFTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRSIRII

4

FILOCALIA

**sau culegere din scrierile Sfinților Părinți
care arată cum se poate omul curăți,
lumina și desăvârși**

Volumul 4

**Traducere din grecește, introduceri și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE**

**TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE**

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

**EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI - 2010**

© 2010

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

ISBN 978-973-616-152-0

CUVÂNT ÎNAINTE

Volumul al IV-lea al *Filocaliei* românești cuprinde o selecție din scrierile unor autori adânc preocupați de cunoașterea vieții ascetice: *Isihie Sinaitul*, *Filotei Sinaitul*, *Ioan Carpatiul*, *Teodor al Edessei*, *Filimon*, *Teognost*, *Ilie Ecdicul*, *Teofan Monahul*, *Talasie* și *Ioan Damaschinul*. Un grup de autori mai puțin cunoscuți, cu excepția ultimilor doi, dar ale căror scrieri s-au bucurat de o largă răspândire și prețuire în mediul monahal, datorită tematicii lor axate pe latura practică a vieții duhovnicești.

Despre *Talasie* se știe cu certitudine că a fost egumen al unei mănăstiri din Libia și că s-a aflat într-o strânsă legătură duhovnicească cu Sfântul Maxim Mărturisitorul, a cărui influență benefică se resimte în textele sale. Lui îi este adresată celebra lucrare a Sfântului Maxim *Răspunsuri către Talasie*, publicată în volumul anterior al *Filocaliei*. În volumul de față, *Talasie Libianul* este prezent cu lucrarea *Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte*. În cele patru sute de capete ale acestei lucrări este expusă o învățătură clară despre modul în care pot fi dobândite virtuțile, despre lepădarea plăcerii, despre liniștire, dar și despre următoarele două trepte ale viețuirii duhovnicești, pe care *Talasie* le numește, ca și Sfântul Maxim, contemplația naturală și teologia.

Isihie Sinaitul a fost monah în Mănăstirea Rugului de pe Muntele Sinai, în veacul al VII-lea. De la el ni s-au păstrat două sute de capete ale lucrării *Despre trezvie*

și virtute. Pentru Isihie virtutea fundamentală a nevoitorului este trezvia. Aceasta stă în centrul vieții duhovnicești și mai întâi prin ea se curățește sau se eliberează omul de toate cuvintele și gândurile pătimase, urmând ca abia apoi să poată dobândi cunoștința tainică de Dumnezeu. Cu toată atenția acordată trezviei, autorul arată totuși că, fără chemarea continuă a numelui lui Iisus, toată sârguința noastră este zadarnică. Din acest motiv *trezvia trebuie unită cu rugăciunea neîncetată*, pentru a se putea ajunge în final la vederea slavei lui Hristos.

Filotei Sinaitul a trăit tot în Mănăstirea Rugului din Sinai și, după toate probabilitățile, tot în aceeași perioadă cu Isihie. Învățătura duhovnicească a lui Filotei este foarte apropiată de cea a lui Isihie, dar, spre deosebire de acesta, Filotei adaugă, pe lângă necesitatea liniștirii și a trezviei, și *păzirea poruncilor*. De asemenea, el pledează pentru păstrarea unui rol important al rațiunii în procesul de păzire a minții.

De la *Ioan Carpatiul*, viețuitor din veacul al VII-lea, ni s-au păstrat două scrieri: *O sută de capete de mângâiere (încurajare)* și *Cuvânt ascetic*, ambele scrise la cererea unor monahi din India. Preocuparea sa principală este, de asemenea, trezvia și rugăciunea lui Iisus, înrundindu-se prin aceste teme cu Isihie și Filotei, iar în privința teologiei, cu Sfântul Maxim Mărturisitorul.

Despre *Avva Filimon* nu se cunoaște cu exactitate când a trăit, însă, potrivit analizei scrierii sale, ar putea fi plasat în perioada secolelor VI și VII. În acest volum al *Filocaliei* este păstrată o scurtă scriere despre viața sa pustnicească (*Cuvânt foarte folositor*), care nu este scrisă de el, ci de un monah anonim din pustia Egiptului.

tului. Firul roșu al acestei istorisiri ziditoare de suflet este „lucrarea ascunsă” a monahului și rugăciunea neîncetată.

Sfântul Ioan Damaschinul (676-749), unul dintre Sfinții Părinți sirieni ai Bisericii, considerat ultimul Părinte bisericesc în ordine cronologică și unul dintre cei mai importanți gânditori ai Bizanțului, este marele teolog creștin renumit pentru celebrele sale tratate împotriva iconoclaștilor. În cuprinsul acestui volum este prezent doar cu o scurtă scriere, intitulată *Cuvânt minunat și de suflet folositor*, care examinează patimile din perspectiva fiecărei părți sufletești: rațiune, iuțime (voință) și poftă (sentiment). Tot în același chip recomandă izbăvirea de patimi prin virtuțile corespunzătoare fiecărei laturi a sufletului.

Sub numele lui *Teodor al Edessei*, episcop din veacul al IX-lea, alcătuitorul *Filocaliei* a reținut două scrieri de mici dimensiuni, cu un conținut compilat din autori anteriori, în special din Evagrie și Sfântul Maxim. Aceste lucrări sunt *O sută de capete foarte folositoare* și *Cuvânt despre contemplație*, care descriu într-un mod mai accesibil treptele ascezei și ale contemplației.

Teognost este un teolog creștin din secolul al IX-lea format în mediul cultural al Constantinopolului, arhimandrit și exarh al mănăstirilor din capitala Imperiului Bizantin. Părintele Dumitru Stăniloae îl caracteriza ca fiind un om cu „o gândire fină și o frază nuanțată”, sub numele lui fiind cuprinse în *Filocalie* 75 de capete *Despre făptuire, contemplație și preoție*. Această scriere, pe lângă sinteza consacrată spiritualității sinaite, se distinge prin atenția deosebită pe care autorul o acordă Liturghiei și preoției.

Ilie Ecdicul, scriitor din sec. al XII-lea, a fost pe rând avocat, monah și preot. Scrierea care-i este atribuită poartă titlul *Culegere din sentințele înțelepților strădălnici*, în care se pot observa cu ușurință influențele Sfântului Maxim și ale Sfântului Simeon Noul Teolog. În cele 248 de capete ale lucrării sunt analizate toate treptele vieții duhovnicești de la făptuire până la contemplație.

Volumul al IV-lea al *Filocaliei* se încheie cu un poem intitulat *Scară*, atribuit monahului *Teofan*. În stihuri simple, dar foarte frumoase, poemul înfățișează urcușul duhovnicesc ca pe o scară în zece trepte, care începe cu rugăciunea și se încheie cu desăvârșirea.

Având în vedere valoarea duhovnicească deosebită a acestor scrieri filocalice, traduse în limba română de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, binecuvântăm publicarea lor la *Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă* a Patriarhiei Române spre folosul credincioșilor dornici de-a crește duhovnicește, având ca povățuitori pe sfinții filocalici.

† D A N I E L

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TALASIE LIBIANUL

Viața și scrierile lui Talasie Libianul

Talasie a fost egumenul unei mănăstiri din pustia Libiei, cu care s-a împrietenit Sfântul Maxim Mărturisitorul în drumurile sale prin Africa, după anul 626. Către el avem mai multe scrisori ale Sfântului Maxim¹. Lui îi adresează Sfântul Maxim pe la 631-633 și marea sa scriere *Răspunsuri către Talasie*, în care interpretează în sens ascetico-mistic o listă de șaiszeci și cinci de locuri grele din Sfânta Scriptură, trimisă de acela.

După părerea lui Viller și Rahner, Talasie a alcătuit cele 400 de capete *Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte*, pe la 650². Tot aceștia îl socotesc pe Talasie un ucenic al Sfântului Maxim, deși cel din urmă se socotește pe sine ucenic al lui Talasie³. De fapt, se observă o strânsă înrudire între sentințele lui Talasie și scrisul Sfântului Maxim, și cum Sfântul Maxim este mult mai adânc și cugetarea lui mult mai încheagată, nu încapă îndoială că Talasie e dependent de Maxim, și nu invers. Întâlnim la Talasie aceeași ordine a virtuților (IV, 61), aceeași idee despre „înțeleșurile simple” (I, 54), aceeași asemănare a raportului

1. *Epist.* 9 (P.G. 91, 445); 26 (P.G. 91, 616); 40-42 (P.G. 91, 633-637).

2. *Ascese und Mystik in der Väterzeit*, Freiburg im Breisgau, 1939, p. 244.

3. P.G. 91, 29D, 449A.

dintre minte și simțire cu o căsătorie (II, 27), aceeași dialectică a plăcerii și durerii (acrostihul la Suta a III-a), aceeași deosebire între contemplația naturală ca faza a doua a urcușului duhovnicesc și teologia ca faza a treia (IV, 62), deși Talasie nu stăruie așa de mult asupra acestui punct ca Maxim. Un termen nou la Talasie este cel al isihiei, al liniștii.

Dar, deși sunt mai simple, cele 400 de capete ale lui Talasie observă parcă o ordine mai riguroasă în înșiruirea lor ca, de pildă, cele 400 de capete despre dragoste ale lui Maxim. Aproape fiecare sentință reia ideea din cea anterioară, urmărindu-se printr-un grup întreg de sentințe dezvoltarea aceleiași teme.

O notă caracteristică a acestor 400 de capete este că literele inițiale ale tuturor sentințelor dintr-o centurie dau o propoziție cu un oarecare înțeles, așa-zisul acrostih⁴.

4. Un Talasie, egumen al mănăstirii zisă a Armenilor din Roma, înaintează la 649 Sinodului din Lateran, împreună cu alți egumeni și monahi din Răsărit, sosiți mai de mult și mai de curând la Roma, un memoriu cerând traducerea actelor Sinodului în limba greacă. Se prea poate să fie Talasie al nostru, care să fi venit împreună cu Sfântul Maxim la Roma după ce pe la 640 Egiptul căzuse sub arabi (Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, tom. 10, 1901, p. 904, 909).

CUVIOSUL ȘI DE-DUMNEZEU-PURTĂTORUL
PĂRINTELE NOSTRU
TALASIE LIBIANUL ȘI AFRICANUL

**Despre dragoste, înfrânare și petrecerea
cea după minte, către Pavel presbiterul⁵**

SUTA ÎNTÂI

Al cărei acrostih este acesta:

*Fratelui duhovnicesc și iubitului Domn Pavel,
Talasie, la arătare isihast, iar în realitate
căutător de slavă deșartă*

1. **D**orul întins întreg spre Dumnezeu leagă pe cei ce-l au cu Dumnezeu și întreolaltă.

2. Mintea care a dobândit dragostea duhovnicească nu cugetă despre aproapele cele ce nu se potrivesc cu dragostea.

3. Cel ce binecuvintează cu gura, dar disprețuiește cu inima ascunde fățărnicia sub chipul dragostei.

4. Cel ce a dobândit dragoste rabdă fără să se tulbure supărările și suferințele ce-i vin de la dușmani.

5. *Filocalia greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 328-341; P.G. 91, 1427-1470.

5. Singură iubirea unește zidirea cu Dumnezeu și fapăturile întreolaltă, în același cuget.

6. Dragoste adevărată a dobândit acela care nu suferă bănuieli și vorbe împotriva aproapelui.

7. Cinstit în fața lui Dumnezeu și a oamenilor este acela care nu încearcă nimic pentru surparea dragostei.

8. De dragostea nefățarnică ține cuvântul adevărat, pornit din conștiința cea bună.

9. Cel ce aduce fratelui la cunoștință ocările altuia ascunde pizma sub înfățișarea bunăvoinței.

10. Precum virtuțile trupești își atrag slava de la oameni, așa cele duhovnicești, pe cea de la Dumnezeu.

11. Dragostea și înfrânarea curățesc sufletul, dar mintea o luminează rugăciunea curată.

12. Bărbat puternic este acela care alungă păcatul prin făptuire și cunoștință.

13. Cel ce a dobândit nepătimirea și cunoștința duhovnicească a aflat har la Dumnezeu.

14. De vrei să birui gândurile pătimase, câștigă înfrânarea și dragostea față de aproapele.

15. Păzește-te de neînfrânare și ură, și nu vei întâmpina piedică în vremea rugăciunii tale.

16. Precum nu se pot vedea arome în mocirlă, așa nici bună-mireasma dragostei în sufletul celui ce ține minte răul.

17. Stăpânește cu vitejie mânia și pofta, și te vei izbăvi degrabă de gândurile rele.

18. Slava deșartă o stingi făptuind în ascuns; iar mândria o izgonești nedisprețuind pe nimeni.

19. De slava deșartă țin fățarnicia și minciuna, iar de mândrie, părerea de sine și pizma.

20. Povătuitor este acela ce se stăpânește pe sine și-și supune sufletul și trupul rațiunii.

21. Sinceritatea prietenului se arată la vreme de cercare, dacă ia parte la necaz.

22. Asigură-ți simțurile cu chipul (modul) isihiei și cumpănește gândurile care stau în inimă.

23. Întâmpină fără pomenire de rău gândurile de supărare; iar față de cele iubitoare de plăcere arată-te cu vrăjmășie.

24. Liniștea (isihia), rugăciunea, dragostea și înfrânarea sunt o căruță cu patru roți, care suie mintea la ceruri.

25. Topește-ți trupul cu foamea și privegherea, și vei alunga gândul josnic al plăcerii.

26. „Precum se topește ceara de fața focului” (Ps. 67, 2), așa gândul necurat de frica lui Dumnezeu.

27. Rea pagubă este pentru sufletul înțelept să zăbovească mintea multă vreme într-o patimă de ocară.

28. Rabdă întâmplările de întristare și de durere, că prin acestea te curățește purtarea de grijă (Providența) a lui Dumnezeu.

29. Dacă ai aruncat materia și te-ai lepădat de lume, leapădă-te acum și de gândurile rele.

30. Lucrarea proprie minții este să se ocupe neîncetat cu cuvintele lui Dumnezeu.

31. Precum lucrul lui Dumnezeu este să cârmuiască lumea, așa al sufletului este să-și cârmuiască trupul.

32. Cu ce nădejde vom întâmpina pe Hristos dacă am slujit până acum plăcerilor trupului?

33. Plăcerea se stinge prin reaua pătimire și prin întristare, fie prin cele de bunăvoie, fie prin cele aduse de Providență.

34. Iubirea de argint este o materie a patimilor, întrucât face să crească plăcerea generală.

35. Lipsa plăcerii naște întristarea; iar plăcerea e împreună cu toată patima.

36. Cu măsura cu care măsoari trupului tău ți se va măsura întors din partea lui Dumnezeu.

37. Fapta judecății dumnezeiești e răsplătirea dreaptă a celor săvârșite în trup.

38. Virtutea și cunoștința nasc nemurirea; lipsa lor e maica morții.

39. Întristarea după Dumnezeu stinge plăcerea; iar stingerea plăcerii înseamnă învierea sufletului⁶.

40. Nepătimirea este nemișcarea sufletului spre păcat. Dar la ea nu se poate ajunge fără mila lui Hristos.

41. Mântuitorul sufletului și al trupului este Hristos. Cel ce pășește pe urmele Lui se slobozește de păcat.

42. De vrei să dobândești mântuirea, leapădă-te de plăceri și ia asupra ta înfrânarea și dragostea, împreună cu rugăciunea stăruitoare.

43. De nepătimire ține dreapta socoteală adevărată (discernământul). Urmând acesteia, fă totul cu măsură și rânduială.

44. Domnul și Dumnezeul nostru este Iisus Hristos; mintea care urmează Lui nu va rămâne în întuneric.

45. Adună-ți mintea și păzește-ți gândurile; și pe care le vei afla pătimase, războiește-le.

46. Trei sunt căile prin care primești gânduri: simțirea (lucrarea simțurilor), amintirea și starea mustului (amestecarea) din trup. Dar cele mai stăruitoare sunt cele din amintire.

6. Sunt cele două etape generale ale vieții duhovnicești.

47. Cel căruia i s-a dat înțelepciune cunoaște scopurile celor netrupești și care este începutul și sfârșitul lumii.

48. Nu uita de făptuire, și ți se va lumina mintea ta. „Comori ascunse și nevăzute, zice, îți voi deschide ție în chip ascuns” (Is. 45, 3).

49. Cel ce s-a slobozit de patimi a aflat har la Dumnezeu, și cel ce s-a învrednicit de cunoștință, mare milă.

50. Mintea slobozită de patimi se face în chipul luminii, luminându-se neîncetat de contemplațiile lucrurilor.

51. Lumina sufletului este sfânta cunoștință, de care fiind lipsit, cel fără de minte umblă în întuneric.

52. Cel ce petrece în întuneric este lipsit de minte. Pe el îl ia în primire întunericul neștiinței.

53. Cel ce iubește pe Iisus se va slobozi de păcat. Iar cel ce urmează Lui va vedea cunoștința adevărată.

54. Mintea slobozită de patimi vede gândurile simple⁷, atât când veghează trupul, cât și în somn.

55. Mintea curățită la culme se simte strâmtorată de lucruri și vrea să fie mereu afară de toate cele create.

56. Fericit este cel ce a ajuns la nesfârșirea fără margini; și a ajuns acela care a trecut peste cele mărginite.

57. Rațiunile lui Dumnezeu le cercetează acela care-L cinstește pe El. Dar le află cel îndrăgostit de adevăr.

58. Mintea ce se mișcă din dreptate află adevărul. Dar cea care se mișcă din vreo patimă nu-l va afla.

59. Precum în ființă Dumnezeu este necunoscut, așa în măreție este fără margini.

60. Ființa care nu are început și sfârșit nu poate fi înțeleasă după firea Ei.

7. E ideea Sfântului Maxim. E vorba de înțelesurile sau de icoanele lucrurilor care nu mai sunt asociate cu patima.

61. Mântuirea fiecărei făpturi stă în p^urtarea de grijă, mai presus de orice bunătate, a Făcătorului.

62. Domnul sprijină pe toți cei căzuți în stări vrednice de milă și ridică pe toți cei frânți.

63. Hristos este Judecătorul viilor și al morților și Răsplătitorul faptelor fiecăruia.

64. De vrei să-ți stăpânești sufletul și trupul, taie de mai înainte pricinile patimilor.

65. Unește-ți puterile sufletului cu virtuțile, și le vei despărți cu siguranță de toată pornirea patimilor.

66. Strunește cu înfrânarea pornirile poftelor; iar pe ale iușimii, cu dragostea duhovnicească.

67. Liniștea (isihia) și rugăciunea sunt cele mai mari arme ale virtuții, căci acestea curățind mintea, o fac străvăzătoare.

68. Numai întâlnirea duhovnicească folosește. Iar decât toate celelalte, mai de preț este liniștea (isihia).

69. Dintre cele cinci feluri de întâlniri, alege trei; pe al patrulea să nu-l obișnuiești des, iar de al cincilea îndepărtează-te.

70. Liniștea o iubește cel ce nu pătimește față de cele ale lumii.

71. Conștiința este un învățător sincer. Cine ascultă de ea petrece fără greșală.

72. Conștiința numai pe aceia nu-i judecă ce au ajuns la culmea virtuții sau a păcatului.

73. Nepătimirea cea mai înaltă face gândurile simple. Iar cunoștința cea mai înaltă stă înaintea Celui mai presus de cunoștință.

74. Întristarea cea de ocară e pricinuită de lipsa plăcerilor. Cel ce le disprețuiește pe acestea petrece neîntristat.

75. Întristarea, peste tot, este lipsa plăcerii, fie a celei după Dumnezeu, fie a celei după lume.

76. Împărăția lui Dumnezeu este bunătate și înțelepciune. Cine le dobândește pe acestea viețuiește în ceruri.

77. Om nenorocit este acela care prețuiește prin fapte trupul mai mult decât sufletul și lumea mai mult decât pe Dumnezeu.

78. Dragoste deopotrivă față de toți a câștigat acela care nu pizmuiește pe cei strădălnici, iar de cei răi are milă.

79. După adevăr ar trebui să conducă acela care impune mai întâi sufletului și trupului său legile virtuții.

80. Neguțător duhovnicesc este acela care pentru cele viitoare se leapădă deopotrivă atât de cele plăcute, cât și de cele acre ale vieții.

81. Sufletul se întărește prin dragoste și înfrânare; iar mintea, prin rugăciunea curată și vederea (contemplarea) duhovnicească.

82. Auzind un cuvânt folositor, nu judeca pe cel ce-l spune, ca să nu te lipsești de sfatul folositor.

83. Socotința vicleană gândește rele și prefăce vredniciile apropielui în scăderi.

84. Nu crede gândului care judecă pe aproapele. Căci numai cine are visterie rea gândește cele rele.

85. Inima bună poartă gânduri bune. Căci precum este comoara ei, așa sunt și gândurile ei.

86. Păzește-ți gândurile și fugi de păcat, ca nu cumva, întunecându-se mintea, să vezi unele în locul altora.

87. Întărește-te gândindu-te la iudeii care, orbiți de pizmă, L-au socotit pe Domnul și Dumnezeul nostru, drept Beelzebut.

88. Bănuiala rea întunecă cugetarea și te face să vezi în loc de cale, cele alătura de cale.

89. Păcatele stau alătura de virtuți, și de aceea cei răi iau virtuțile drept păcate.

90. Minteă zăbovind în plăcere sau în întristare, cade repede în patima trândăviei (acediei).

91. Conștiința curată ridică sufletul. Iar gândul murdar îl doboară la pământ.

92. Răscolindu-se, patimile alungă slava deșartă; iar de sunt înlăturate, aceea iarăși se întoarce.

93. De vrei să te izbăvești de toate patimile, apucă-te de înfrânare, de dragoste și de rugăciune.

94. Minteă zăbovind prin rugăciune la Dumnezeu, izbăvește de patimi și partea pasională a sufletului.

95. Dumnezeu dând ființă făpturilor, a legat totodată toate prin purtarea Sa de grijă (prin Providență).

96. Iar fiind Stăpân și făcându-Se rob, a arătat zidirii culmea purtării Sale de grijă (culmea Providenței Sale).

97. Căci Dumnezeu și Cuvântul întrupându-Se neschimbat, S-a unit cu toată zidirea prin trup⁸.

98. Minune străină se întâmplă în cer și pe pământ, că Dumnezeu este pe pământ, și omul în ceruri.

99. Ca unind pe oameni cu îngerii, să dăruiască totodată întregii zidiri dumnezeirea.

100. Cunoștința Sfintei și celei de-o-ființă Treimi este sfințire și îndumnezeire pentru îngeri și pentru oameni.

101. Iertarea păcatelor este slobozire de patimi. Cine n-a fost încă slobozit prin har n-a dobândit încă iertarea.

8. Capetele 95-97 alcătuiesc un întreg.

SUTA A DOUA

Al cărei acrostih este acesta:

*Roagă-te pentru mine, frate preacinstite,
că mari rele aștept, vrednice de mine,
întristări pentru suflet și dureri pentru trup*

1. **D**e vrei să te izbăvești dintr-odată de păcate, leapădă-te de iubirea de sine, maica tuturor relelor.

2. Sănătatea sufletului este nepătimirea și cunoștința. La ea nu poate ajunge cel ce slujește plăcerilor.

3. Înfrânarea cu răbdare și dragostea cu îndelungă-răbdare usucă plăcerile trupești și sufletești.

4. Începutul relelor din suflet este iubirea de sine. Iar iubirea de sine este iubirea de trup.

5. E propriu celui rațional să se supună rațiunii și să-și strunească și robească trupul.

6. Este o rușine pentru omul rațional să se supună părții nerăționale și să slujească poftelor urâte ale ei.

7. Este o faptă rea a sufletului rațional să părăsească pe Ziditorul și să se închine trupului.

8. Ți s-a poruncit să ai trupul slujitor, nu să slujești plăcerilor lui, împotriva firii.

9. Rupe legăturile iubirii față de trup și să nu dai nimic slugii, ceea ce nu-i de neapărată trebuință.

10. Închide simțurile în cetatea liniștii, ca să nu tragă mintea spre poftele lor.

11. Cele mai bune arme ale celui ce se liniștește cu răbdare sunt înfrânarea, dragostea, rugăciunea, atenția⁹ și citirea.

9. *Filocalia greacă.*

12. Nu va înceta mintea să se învântească în jurul plăcerilor, până ce nu se va îndeletnici cu contemplația, după ce va fi pus stăpânire peste trup.

13. Să luptăm pentru porunci, ca să ne izbăvim de patimi; și pentru dumnezeieștile dogme, ca să ne învrednicim de cunoștință.

14. Netulburarea (nemurirea)¹⁰ sufletului stă în nepătimire și cunoștință; de ea nu se poate împărtași cel ce slujește plăcerilor.

15. Pune stăpânire pe trup stingând plăcerile, și eliberează-l de robia cea grea¹¹.

16. Fiind zidit slobod și chemat la slobozenie, nu răbda să fii rob patimilor necurate¹².

17. Dracii leagă mintea de cele supuse simțurilor, prin întristări și plăceri, poftes și temeri.

18. Frica Domnului stăpânește poftesle, și întristarea după Dumnezeu alungă plăcerea.

19. Pofta după înțelepciune disprețuiește frica, și plăcerea cunoștinței izgonește întristarea.

20. Scripturile cuprind acestea patru: poruncile, dogmele, amenințările și făgăduințele.

21. Pofta e oprită de înfrânare și osteneală; și e micșorată de liniște și de dragostea dumnezeiască.

22. Să nu înțepi pe fratele cu vorbe de ghicituri; căci nu vei răbda când vei primi cele asemenea.

10. *Filocalia greacă*.

11. Trupul trebuie să stea sub una din cele două robii: a minții sau a plăcerilor.

12. În *Filocalia greacă*: „să slujești fără rânduială necurăției”; *παράδεισιν* s-a născut probabil din transcrierea greșită a lui *πάθεισιν*.

23. Mânia e oprită de îndelunga-răbdare și de nepomenirea răului; și e micșorată de dragoste și de împreuna-pătimire (compătimire).

24. Cui i s-a dat cunoștință, i s-a dat lumina înțelegerii. Iar cel ce primind-o o necinstește va vedea întuneric.

25. Păzirea poruncilor lui Dumnezeu naște nepătimirea; iar nepătimirea sufletului păstrează cunoștința.

26. Ridică cele supuse simțurilor la o vedere cu mintea (la o contemplare inteligibilă), și vei înălța simțirea deasupra celor supuse simțurilor.

27. Femeia sensibilă închipuie sufletul activ, cu care însoțindu-se mintea¹³, naște virtuțile.

28. Cercetarea cuvintelor lui Dumnezeu îi aduce cunoștința de Dumnezeu celui ce o caută într-adevăr, cu evlavie și cu dor.

29. Ceea ce este lumina pentru cei ce văd și pentru cele văzute, aceea este Dumnezeu pentru cei ce cugetă și pentru cele cugetate.

30. Tăria sensibilă (cerul) închipuie tăria credinței, în care strălucesc toți sfinții ca niște luminători.

31. Ierusalimul¹⁴ este cunoștința cerească a celor netrupești. Căci în ea se contemplă vederea păcii.

32. Nu uita de făptuire. Căci uitând de ea, se împuținează cunoștința, și făcându-se foamete, te vei coborî în Egipt.

33. Libertatea spirituală (mentală) stă în izbăvirea de patimi. La ea nimeni nu ajunge fără mila lui Hristos.

13. „Sufletul” (ψυχή), în grecește, e de genul feminin, iar mintea (νοῦς) e de genul masculin. O comparație apropiată găsim în „Răspunsul 25 către Talasie”, *Filocalia românească*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009, p. 84.

14. În grecește Ierusalimul este de genul feminin.

34. Pământul făgăduinței este Împărăția cerurilor, pe care ne-o câștigă nepătimirea și cunoștința.

35. Egiptul spiritual este întunecimea patimilor. La el nimeni nu coboară dacă nu cade la foamete.

36. Obişnuiește-ți urechea să asculte des cuvinte duhovnicești, și mintea ta se va depărta de gândurile necurate.

37. Singur Dumnezeu e bun și înțelept prin fire. Dar se face și mintea, prin împărtășire, dacă se străduiește.

38. Stăpânește-ți stomacul, somnul, mânia și limba; și nu vei lovi de piatră piciorul tău.

39. Nevoiește-te să iubești pe tot omul deopotrivă, și vei alunga de-a valma toate patimile.

40. Vederea (contemplarea) celor supuse simțurilor este o lucrare comună a minții și a simțirii. Dar cunoștința celor inteligibile este numai a minții.

41. Este cu neputință minții să se îndeletnicească cu cele inteligibile de nu va tăia afecțiunea față de simțire și față de cele supuse simțurilor.

42. Simțirea e dusă de o împătimire firească spre cele supuse simțurilor și, fiind atrasă de acelea, trage după sine și mintea.

43. Încovoaaie simțirea spre slujirea minții și nu-i da vreme ca să o tragă ea pe aceea spre sine.

44. Când se întâmplă ca mintea să se îndeletnicească cu cele supuse simțurilor, atrage simțirea la ea, ridicând în minte cele ce stau în față¹⁵.

45. Semnul că mintea se îndeletnicește cu cele inteligibile îl avem în aceea că disprețuiește toate cele ce desfătează simțirea.

15. Vezi și Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, P.G. 91, 1113.

46. Când mintea e deschisă spre vederea celor inteligibile, are față de ele o plăcere cu anevoie de pierdut.

47. Când mintea se îmbogățește de cunoștința Uniții, a pus cu totul stăpânire și pe simțire.

48. Împiedică-ți mintea să se învârtască în jurul celor supuse simțurilor, ca să nu-și rodească prin ele plăceri și întristări.

49. Cele cu care se îndeletnicește mintea întru cele dumnezeiești își fac și din partea pătimitoare (pasională, afectivă) armă dumnezeiască.

50. Este cu neputință minții să se pătrundă de cunoștință¹⁶ de nu-și va fi apropiat¹⁷ mai înainte partea pasională din sine prin virtuțile sale.

51. Mintea se face străină de cele ale lumii atunci când își taie orice afecțiune față de simțire.

52. De firea părții raționale a sufletului ține să se îndeletnicească cu cunoștința lui Dumnezeu; iar de a celei pasionale, să îmbrățișeze dragostea și înfrânarea.

53. Este cu neputință minții să zăbovească la un lucru supus simțurilor dacă n-a câștigat o patimă față de el.

54. Minte desăvârșită este aceea care s-a îmbibat de cunoștință; iar sufletul desăvârșit este acela care s-a ținut cu virtuțile.

55. Afecțiunea minții față de simțire o face roabă plăcerilor trupului.

56. Mintea e clintită din locul cunoștinței când partea pasională (afectivă) a sufletului iese din virtuțile sale.

16. Să se prefacă prin cunoștință.

17. Textul din P.G. are *πελάσει* = a apropia. Cel din *Filocalia* greacă, *ἀπελάσει* = a alunga. Sensul prim parcă ar fi mai solidar cu ideea din cap 49.

57. Am luat putere să ne facem fii ai lui Dumnezeu. Dar nu ne vom face de nu ne vom dezbrăca de patimi.

58. Nimeni să nu-și închipuie că a ajuns fiu al lui Dumnezeu în chip actual, dacă nu a dobândit încă în sine trăsăturile dumnezeiești.

59. Asemănarea în purtare¹⁸ cu binele sau cu răul face sau fii ai lui Dumnezeu, sau fii ai Satanei.

60. Bărbat chibzuit este cel ce ia aminte la sine și se grăbește să se despartă de toată întinăciunea.

61. Sufletul împietrit, când e bătut, nu simte, iar pe binefăcătorul său nu-l recunoaște.

62. Haina murdară scoate pe cel ce-o poartă afară de la nunta dumnezeiască și-l face părtaș de întinericul de afară.

63. Cel ce se teme de Domnul se îngrijește de sufletul său și se izbăvește pe sine de tovărășia cea rea.

64. Este cu neputință să dobândească mila lui Dumnezeu cel ce L-a părăsit pe El și slujește plăcerilor.

65. Chiar dacă nu vrem să credem, Iisus a zis că nimeni nu poate sluji la doi domni.

66. Sufletul întinat de patimi s-a împietrit și nu primește să creadă fără tăieri și arsuri.

67. Pe cei învățoși îi iau în primire probe înfricoșate. Căci fără dureri, nu primesc să se înmoaie.

68. Bărbatul chibzuit se îngrijește de sine și prin dureri de bunăvoie le ocolește pe cele fără voie.

69. Grija de suflet se arată în reaua pătimire și în smerenie, prin care iartă Dumnezeu toate păcatele.

70. Precum poftetele și mâniile înmulțesc păcatele, așa înfrânarea și smerenia le șterg.

18. După mod.

71. Întristarea după Dumnezeu frânge inima; iar întristarea e născută de frica de munci.

72. Întristarea după Dumnezeu curățește inima și depărtează de la ea întinăciunile plăcerilor.

73. Răbdarea este iubirea de osteneală a sufletului. Iar unde este iubirea de osteneală, s-a scos afară iubirea de plăcere.

74. Orice păcat se face pentru plăcere, și orice iertare vine pentru reaua pătimire și pentru întristare.

75. Cel ce nu vrea să se pocăiască prin osteneli de bunăvoie cade, potrivit Providenței, în osteneli fără voie.

76. Hristos este Mântuitorul lumii întregi și a dăruit oamenilor pocăința spre mântuire.

77. Pocăința naște păzirea poruncilor; iar păzirea poruncilor aduce curăția sufletului.

78. Curăția sufletului înseamnă izbăvirea de patimi; iar izbăvirea de patimi naște dragostea¹⁹.

79. Suflet curat este acela care iubește pe Dumnezeu; iar minte curată, aceea care s-a despărțit de neștiință.

80. Luptă pentru poruncile lui Hristos până la moarte; căci curățindu-te prin ele, vei intra în viață.

81. Folosește-te de trup ca de un slujitor al poruncilor, păzindu-l cu toată puterea nesupus plăcerilor²⁰ și fără boală.

82. Răscoala trupului vine din neglijarea rugăciunii, a dietei și a liniștii celei bune.

19. O bună definiție a nepătimirii: curăția sufletului. Iar dacă după toți Părinții nepătimirea e urmată de dragoste, se poate spune că dragostea e născută de curăția sufletului.

20. „Fără durere”, în P.G.

83. Liniștea cea bună naște roade bune: înfrânarea, dragostea și rugăciunea curată.

84. Citirea și rugăciunea curățesc mintea; iar dragostea și înfrânarea, partea pasională (afectivă) a sufletului.

85. Păzește aceeași înfrânare totdeauna, ca să nu cazi, prin neegalitate, în cele contrare.

86. Cel ce-și pune legi sieși să nu se facă neascultător sieși. Căci cel ce se nesocotește pe sine, pe sine se amăgește.

87. Sufletele pătimăse sunt apusuri spirituale, căci acestora le-a apus Soarele dreptății.

88. Fiu al lui Dumnezeu este cel ce s-a făcut asemenea lui Dumnezeu, prin bunătate, înțelepciune, putere și dreptate.

89. Deprinderea păcatului este boala sufletului. Iar păcatul cu lucrul este moartea lui.

90. Nepătimirea desăvârșită este sărăcia spirituală, la care ajungând mintea, se desparte de cele de aici.

91. Păzește într-o armonie virtuțile sufletului; căci din aceasta se naște roada dreptății.

92. Zic Părinții că vederea celor inteligibile este netrupească, fiind cu totul liberă de materie și formă²¹.

93. Precum cele patru stihii sunt din materie și formă, așa și trupurile plăsmuite din ele sunt din acelea.

94. Cuvântul făcându-Se trup, din iubirea de oameni, nici ceea ce era n-a prefăcut, nici ceea ce a devenit n-a preschimbat.

21. Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Capete gnostice”, I, 84-85, *Filocalia rom.*, vol. II, EIBMBOR, București, 2008, p. 194.

95. Precum zicem că Hristos cel unul este din dumnezeire și omenitate și în dumnezeire și omenitate, așa zicem că este din două firi și în două firi.

96. Mărturisim un singur ipostas al lui Hristos în două firi, unite neîmpărțit.

97. Slăvim neîmpărțit ipostasul cel unul al lui Hristos și mărturisim neamestecată unirea firilor.

98. Ne închinăm unei Ființe a dumnezeirii în trei ipostasuri și mărturisim Sfânta Treime cea de-o-ființă.

99. Proprietățile deosebite ale celor trei ipostasuri sunt: cea de Tată, cea de Fiu și purcederea. Iar comunele celor trei ipostasuri au: ființa, firea, dumnezeirea și bunătatea.

SUTA A TREIA

Al cărei acrostih este acesta: Dar rele cu adevărat nu sunt cele care întristează trupul, dar sufletul îl curăță, ci cele care întristează conștiința, iar trupul îl desfătează²²

1. **D**espre Cel din fire bun cugetă cele bune. Și despre tot omul gândește numai bine.

2. În ziua judecății ne va cere Dumnezeu să dăm socoteală pentru cuvinte, fapte și gânduri.

3. Deprinderea virtuții sau a păcatului ne mișcă să gândim, să grăim sau să săvârșim cele bune sau cele rele.

4. Minte stăpânită de patimi cugetă cele ce nu se cuvin. Iar cugetarea aceasta o fac arătată cuvintele și faptele.

5. Gândului rău îi premerge patima. Iar pricina patimii este simțirea (percepția prin simțuri), precum pricina relei întrebuințări a acesteia este mintea.

6. Încuie simțirea și războiește închipuirea (prejudicata); și dezrădăcinează patimile cu armele poruncilor.

7. Păcatul învechit cere nevoință (asceză) îndelungată. Căci obișnuința învârtoșată nu poate fi clintită din loc dintr-odată.

8. Nevoința stăruitoare în înfrânare și dragoste, prin răbdare și liniște, scoate cele înrădăcinate.

9. Mișcă-ți mintea neconținut la rugăciune, și vei împrăști gândurile care stăruie în inimă.

22. Acrostihul e un rezumat al „Răspunsului 58 către Tala-sie”, *Filoc. rom.*, vol. III, EIBMO, București, 2009, p. 346 ș. urm.

10. Nevoința are trebuință de răbdare și de îndelungă-răbdare. Căci numai prin osteneală îndelungată se izgonește iubirea de plăcere.

11. Te vei deda ușor cu ostenelile nevoinței de vei face toate cu măsură și cu rânduială.

12. Păzește aceeași măsură în nevoință și să nu dezlegi canonul fără trebuință.

13. Precum dragostea și înfrânarea curățesc gândurile, așa contemplația și rugăciunea, toată înălțarea trufașă.

14. Conștiința curată o fac ostenelile nevoinței, ca postul, privegherea, răbdarea și îndelunga-răbdare.

15. Cel ce rabdă loviturile încercărilor fără voie se face smerit la cuget, bine nădăjduit și cercat.

16. Răbdarea este iubirea de osteneli a sufletului. Ea constă din osteneli de bunăvoie și din încercări fără de voie.

17. Păcatul e veștejit de stăruința în suferințe și e ars deplin de răbdarea până la capăt.

18. Venirea ostenelilor îndurerează simțirea; iar venirea întristării înlătură plăcerea.

19. Patru sunt patimile (afectele) cele mai generale, pe care le folosește Providența cu înțelepciune una împotriva alteia.

20. Venirea întristării strâmtorează plăcerea; iar frica de chinuri veștejește pofta.

21. Mîntea chibzuită își întărește sufletul și-și deprinde trupul la toată nevoința.

22. Străduiește-te să faci monah nu numai pe omul din afară, ci și pe omul dinlăuntru, izbăvind-l de patimi.

23. Prima lepădare este lepădarea de lucruri; a doua și a treia, lepădarea de patimi și de neștiință.

24. Ușor se izbăvește cineva, dacă vrea, de lucruri. Dar nu cu puțină osteneală, de patimile²³ față de ele.

25. Stăpânindu-ți pofta, vei birui și mânia; căci ea este pricina care stârnește mânia.

26. Oare ne-am izbăvit de gândurile pătimase și ne-am apucat de rugăciunea curată și nematerială, sau nu?

27. Mare este mintea care s-a izbăvit de patimi și s-a despărțit de făpturi și petrece în Dumnezeu.

28. Cel ce înaintează filosofează în acestea trei: în porunci, în dogme și în credința Sfintei Treimi.

29. Mintea izbăvită de patimi se află în acestea: în gânduri simple, în contemplarea făpturilor și în lumina veșnică²⁴.

30. În sufletele noastre se ascund patimi foarte rele. Ele se dau însă pe față abia atunci când se arată lucrurile.

31. Se întâmplă uneori ca mintea să rămână nesupărată, bucurându-se de oarecare nepătimire; dar nu e cercată, din pricină că lipsesc lucrurile.

32. Patimile sunt stârnite de acestea trei: de amintire, de starea mustului din trup (κρᾶσις) și de simțire (percepția simțuală), precum s-a zis.

33. Mintea care a închis simțirea și și-a făcut egală starea mustului din trup²⁵ nu mai are război decât cu amintirea.

23. *Filocalia greacă*: „de gândurile despre ele”.

24. P.G. = ἐν τῷ ἰδίῳ φωτί. *Filocalia greacă* = ἐν τῷ ἰδίῳ φωτί, „în lumina sa”.

25. Cel ce ține mereu același regim înfrânat nu produce stări inegale în trup.

34. Patimile sunt stârnite de simțire atunci când nu sunt de față înfrânarea și dragostea duhovnicească.

35. Postul cumpătat, privegherea și cântarea de psalmi fac egală starea trupului.

36. Acestea trei schimbă în rău starea trupului: lipsa de regulă în hrană, schimbarea aerului și atingerea dracilor.

37. Amintirile pătimășe sunt făcute simple²⁶ prin rugăciune, citire, înfrânare și dragoste.

38. Închide întâi simțirea prin liniște, și apoi luptă cu armele virtuților împotriva amintirilor.

39. Păcatul cu cugetul este reaua întrebuințare a gândurilor; iar păcatul cu fapta este reaua întrebuințare a lucrurilor.

40. Reaua folosire a gândurilor și a lucrurilor stă în a nu te folosi de ele cuvios și drept.

41. Patimile de ocară sunt lanțuri ale minții, care o țin în lucrurile supuse simțurilor.

42. Nepătimire desăvârșită are acela care nu e împătimit nici de lucruri, nici de amintirile lor.

43. Sufletul bun face bine aproapelui. Iar de i se răspunde cu nerecunoștință, se poartă cu îndelungă-răbdare și rabdă pătimind cele ce-i vin de la acela.

44. Gândurile rele sunt avuții rele; cel ce nu se lea-pădă de ele nu va ajunge la cunoștință.

45. Cel ce ascultă de Hristos se călăuzește pe sine spre lumină; iar cel ce-l urmează Lui se îndreaptă pe sine.

26. ψιλῶνται se poate traduce în două feluri: 1. „sunt făcute simple”, adică se desfac de latura pătimășă; 2. „se subțiază, se slăbesc”.

46. Amintirea răului este o lepră a sufletului; și i se întâmplă aceasta din necinstiri, din pagubă sau din bănuiala gândurilor.

47. Domnul orbește mintea pățimașă; căci se întristează pe nedrept pentru cele bune ale aproapelui.

48. Sufletul bârfitor are în loc de limbă spini, căci se vatămă pe sine, pe ascultător și uneori și pe cel grăit de rău.

49. Uită răul acela care se roagă pentru cel ce l-a întristat; și se izbăvește de pomenirea răului cel ce nu cruță darurile.

50. Ura față de aproapele este moartea sufletului. Iar aceasta o are și o face sufletul bârfitorului.

51. Trândăvia vine din neglijența sufletului; și e neglijent sufletul care boalește de iubirea plăcerii.

52. Cel ce iubește pe Iisus se deprinde cu osteneli; iar prin stăruința în osteneli izgonește trândăvia.

53. Sufletul se întărește prin ostenelile nevoinței, iar făcând toate cu măsură, alungă trândăvia.

54. Cel ce-și stăpânește pântecul veștejește pofta, și mintea lui nu slujește gândurilor de curvie.

55. Mintea celui înfrânat este biserică a Duhului Sfânt; iar mintea lacomului este sălaș al ciorilor.

56. Săturarea naște pofta după feluri multe de mâncări; iar lipsa îndulcește și pâinea simplă.

57. Cel ce se bucură în chip ascuns împreună cu cel pizmit se izbăvește de pizmă; iar cel ce ascunde pe cel pizmit izbăvește (și pe alții) de pizmă.

58. Îndepărtează-te de cel ce viețuiește cu nepăsare, chiar dacă a dobândit nume mare la mulți.

59. Câștigă-ți prieten pe bărbatul iubitor de ostenală și îl vei afla acoperământ greșalelor tale.

60. Nepăsătorul s-a vândut multor stăpâni; și cum îl poartă, așa umblă.

61. În vreme de pace îți este binevoitor ca un prieten; iar în vreme de încercare te războiește ca un dușman.

62. Își pune sufletul său pentru tine înainte de stărnirea patimilor; iar când se stărnesc, îți ia sufletul tău.

63. Pământul nelucrat s-a umplut de mărăcini, și sufletul nepăsător, de patimi necurate.

64. Minte chibzuită își înfrânează sufletul, își chinuiește trupul și-și strunește patimile (își stăpânește afectele).

65. Mișcările de la arătare sunt semnele celor dinlăuntru, precum roadele produse sunt semnele unor pomi necunoscuți.

66. Cuvintele și faptele vădesc pe fățarnic și scot la arătare pe proorocul mincinos ascuns.

67. Minte nesocotită nu-și povățuiește (disciplinează) sufletul și-l depărtează de la dragoste și înfrânare.

68. Pricina gândurilor netrebnice este deprinderea rea, care se naște din slavă deșartă, din mândrie și îngâmfare.

69. Proprii celor spuse înainte sunt fățarnicia, vicleania, uneltirea, ironia și minciuna, care e cea mai rea.

70. Slujesc celor spuse înainte: pizma, cearta, mânia, întristarea și ținerea minți a răului.

71. Aceasta e calea celor ce viețuiesc în nepăsare, și aceasta, comoara celor ascunse în minți.

72. Sufletul se mântuiește prin reaua pătimire și smerenie. Ele îl izbăvesc din patimile mai înainte pomenite.

73. De gândul chibzuit ține cuvântul de folos; iar de sufletul bun, făptuirea virtuoasă.

74. Minteaa luminată scoate cuvinte înțelepte, și sufletul curat cultivă gânduri dumnezeiești.

75. Gândurile celui strădalnic se îndeletnicesc cu înțelepciunea, iar cuvintele lui luminează pe cei ce ascultă.

76. Când sălășluiesc virtuțile în suflet, cultivă gânduri bune; iar când sălășluiesc păcatele, nasc gânduri netrebnice.

77. Sufletul pătimașului e fabrică de gânduri rele; și din vistieria lui scoate cele rele.

78. Vistieria cea bună este deprinderea virtuților; și mintea bună scoate din aceasta cele bune.

79. Minteaa lucrată de dragostea dumnezeiască produce gânduri despre Dumnezeu; iar lucrată de iubirea de sine, face dimpotrivă.

80. Minteaa mișcată de dragostea către aproapele gândește neîncetat cele bune despre el; la dimpotrivă, bănuiește cele rele.

81. Pricinile gândurilor bune sunt virtuțile; ale virtuților, poruncile; iar a lucrării acestora, voia liberă.

82. Virtuțile și păcatele, venind și trecând, fac starea sufletului bună sau rea, mișcându-l spre gânduri corespunzătoare.

83. Pricinile gândurilor rele sunt păcatele; a păcatelor, neascultarea; a neascultării, înșelăciunea simțirii; iar a înșelăciunii acesteia, negrija minții de a o păzi pe aceasta.

84. În cei ce înaintează, dispozițiile spre cele potrivnice se schimbă ușor; în cei desăvârșiți, deprinderile în amândouă părțile sunt greu de clintit.

85. Tăria sufletului este o deprindere a virtuții anevoie de clintit, la care cel ce a ajuns zice: „Cine ne va

despărți pe noi de dragostea lui Hristos?" și celelalte (Rom. 8, 35).

86. Tuturor patimilor le premerge iubirea trupească de sine; iar la urma tuturor vine mândria.

87. Cele trei gânduri mai cuprinzătoare ale poftii se nasc din patima iubirii de sine.

88. Înțelege, desigur, gândul lăcomiei pântecelui, al slavei deșarte și al iubirii de argint, cărora le urmează toate gândurile pătimase, dar nu toate în comun.

89. Gândului lăcomiei pântecelui îi urmează cel al curviei; gândului de slavă deșartă, cel al mândriei. Iar celelalte, în comun celor trei.

90. Urmează în comun celor trei: gândul întristării, gândul mâniei, al pomenirii de rău, al pizmei, al trândăviei și celelalte.

Rugăciune

91. **Stăpâne** al tuturor, Hristoase, slobozește-ne pe noi de toate acestea, de patimile pierzătoare și de gândurile ce se nasc din ele.

92. Pentru Tine am fost făcuți, ca să ne desfătăm, așezați fiind în Raiul sădit de Tine.

93. Dar ne-am atras nouă necinste, alegând, în locul desfătării fericite, stricăciunea,

94. A cărei plată am luat-o în noi înșine, schimbând viața veșnică cu moartea.

95. Acum deci, **Stăpâne**, precum ai căutat la noi, caută până la sfârșit; precum Te-ai întrupat, așa ne și mântuiește pe noi toți.

96. Căci ai venit să ne mântuiești pe noi, cei pierduți. Să nu ne despați pe noi de partea celor ce se mântuiesc.

97. Ridică sufletele și mântuiește trupurile. Curățește-ne pe noi toți de toată întinăciunea.

98. Rupe legăturile patimilor care ne stăpânesc pe noi, Cel ce ai rupt cetele dracilor.

99. Și ne izbăvește pe noi de asuprirea lor, ca numai Ție să-Ți slujim, Luminii celei veșnice,

100. Înviind din morți și cântând împreună cu îngerii cântarea fericită, veșnică și nesfârșită.

SUTA A PATRA

*Al cărei acrostih este acesta: Cu toate acestea,
roagă-te stăruitor către Domnul Dumnezeuul
nostru, să ne izbăvească pe noi și din relele
adevărate, și din cele neadevărate,
dar socotite adevărate*

1. Cel ce și-a desfăcut mintea de dragostea față de trup și de mângâierile lui, acela a omorât cu duhul cel viu faptele trupului.

2. Nu socoti că te-ai despărțit de afecțiunea față de trup, până ce mintea se mai îndeletnicește cu cele ale trupului.

3. Precum cele ale trupului sunt simțirea și cele supuse simțurilor, așa cele ale sufletului sunt mintea și cele inteligibile.

4. Retrage-ți sufletul de la simțirea celor supuse simțurilor, și mintea se va afla în Dumnezeu și în cele inteligibile.

5. Înrudite cu dumnezeirea sunt ființele cugetătoare, cunoscute numai cu mintea; iar simțirea și cele supuse simțurilor au fost create ca să slujească minții.

6. Simțirea și cele supuse simțurilor să-ți slujească spre vederea (contemplarea) duhovnicească și să nu întorci simțirea și cele ale ei spre pofta trupului.

7. Ți s-a poruncit să omori faptele trupului, ca să învii prin osteneli sufletul omorât prin plăceri.

8. Lasă-te stăpânit de Dumnezeu și stăpânește-ți simțirea, și nu te lăsa tu, care ești mai bun, stăpânit de cel mai rău.

9. Dumnezeu este veșnic, nemărginit, nehotărnicit (indefinit) și a făgăduit bunuri veșnice, nemărginite și negrăite celor ce ascultă de El.

10. Ține de firea minții să petreacă în Dumnezeu, să cugete despre El, despre purtarea Lui de grijă și despre judecățile Lui înfricoșate.

11. Ai puterea de-a înclina spre amândouă părțile; fii al părții mai bune, și o vei supune pe cea mai rea.

12. Bună este simțirea și bune sunt cele supuse ei, ca lucruri ale Bunului Dumnezeu. Dar nu se pot asemana câtuși de puțin cu mintea și cu cele inteligibile.

13. Dumnezeu a zidit ființa rațională și mintală în stare de-a primi duhul²⁷ și cunoștința Lui. Iar simțirea și cele supuse simțurilor le-a făcut spre trebuința ei.

14. Precum slugii netrebnice îi este nebunie să se supună stăpânului bun, așa este nebunie ca mintea rațională să se facă roabă trupului stricăcios.

15. Mintea care nu-și stăpânește simțirea cade prin ea în cele rele. Căci, înșelată de plăcerea celor supuse simțurilor, își naște sieși netrebnicie.

16. Stăpânindu-ți simțirea, te asiguri din partea aducerii-aminte. Căci amintirile trezite prin simțire mișcă patimile.

17. Asuprește-ți trupul și roagă-te mereu; și te vei izbăvi repede de gândurile aduse de amintire (de judecată).

18. Îndeletnicește-te neîncetat cu cuvinte dumnezeiești. Căci osteneala cu ele mistuie patimile.

19. Citirea, privegherea, rugăciunea și psalmodia opresc mintea de la rătăcirea în jurul patimilor.

27. *Filocalia greacă*: „toate”.

20. Precum primăvara mișcă plantele ca să odrăslească, așa și nepătimirea mișcă mintea spre cunoștința fapturilor.

21. Păzește poruncile, și vei afla pace; iubește pe Dumnezeu, și vei afla cunoștința.

22. În osteneală, în robotire și în sudoarea feței ai fost osândit să mănânci pâinea cunoștinței.

23. Negrija l-a adus pe strămoș la călcarea poruncii și, în loc de desfătarea Raiului, l-a osândit la moarte.

24. Stăpânește și tu pe Eva²⁸ și ia seama la șarpe, ca nu cumva, fiind amăgită, să-ți dea și ție din pom.

25. Precum sufletul face viu trupul din fire, așa și virtutea și cunoștința, sufletul.

26. Mintea înfumurată, purtată de duhul slavei deșarte și al mândriei, e nour fără apă.

27. Stăpânindu-ți iubirea de slavă deșartă, ia aminte dinspre curvie, ca nu cumva, fugind de cinstiri, să cazi în necinste.

28. Fugind de slava deșartă, caută spre Dumnezeu; iar de nu, vei cădea desigur în părerea de sine sau în curvie.

29. E propriu slavei deșarte să-și arate destoinicia; și e propriu mândriei să disprețuiască și să se oțărască.

30. Fugind de lăcomia pântecelui, păzește-te de dorința de-a plăcea oamenilor, care vrea să arate un obraz palid la vedere.

31. Postul frumos este cel ce se bucură de mâncare puțină și simplă și nu caută să placă oamenilor.

32. Postind până seara, să nu mănânci atunci până te sature, ca să nu zidești iarăși cele ce le-ai dăruat odată.

33. Când nu bei vin, să nu te sature de apă; iar de nu, îi dai curviei aceeași materie.

28. Eva e simțirea; șarpele e diavolul.

34. Mândria ne face să ne depărtăm de ajutorul dumnezeiesc, să ne încredem în noi înșine și să ne înălțăm împotriva oamenilor.

35. Împotriva mândriei sunt două leacuri; cine nu le primește pe acestea va avea un al treilea, foarte aspru.

36. Ca să înlături mândria, trebuie să te rogi cu lacrimi, să nu disprețuiești pe nimeni și să primești necazurile cele fără de voie.

37. Povățuirea prin încercări este un toiag duhovnicesc. Ea învață pe cel ce se înalță fără minte să cugete cu smerenie.

38. Ține de firea minții să nu sufere gândul ce bârfește în ascuns pe aproapele.

39. Precum grădinarul dacă nu plivește buruienile îneacă legumele, așa și mintea dacă nu curățește gândurile pierde ostenelele.

40. Bărbat chibzuit este acela care suferă sfatul, și mai ales pe Părintele duhovnicesc, care-l sfătuiește.

41. Cel omorât de patimi nu ascultă sfatul și nu suferă cătuși de puțin mustrarea și povățuirea duhovnicească.

42. Cel ce nu primește sfatul nu își îndreaptă căile sale, ci e dus pururea spre prăpăstii și râpe.

43. Mintea care s-a lepădat de simțire²⁹ și nu mai suferă nici să vadă gând de plăcere este monah³⁰.

44. Mintea care s-a tămăduit pe sine însăși și tămăduiește și pe alții cu cele ce s-a vindecat pe sine este doctor.

45. Caută virtutea și păstrează-o nevătămată, ca să nu trăiești urât și să nu mori jalnic.

29. De percepția prin simțire.

30. În grecește substantivul „minte” este de genul masculin.

46. Domnul nostru Iisus Hristos a dăruit tuturor lumina, dar cei ce nu ascultă de El se întunecă pe ei înșiși.

47. Să nu socotești lucru mic pierderea virtuții; căci pentru ea a intrat moartea în lume.

48. Ascultarea poruncii înseamnă învierea morților; căci virtuții îi urmează după fire viața.

49. Omorâtă fiind mintea prin călcarea poruncii, a urmat cu necesitate și moartea trupului.

50. Precum Adam neascultând a căzut în moarte, așa Mântuitorul ascultând a omorât moartea.

51. Omoară păcatul, ca să nu învii mort și ca să nu treci de la o moarte mică la una mare.

52. Mântuitorul S-a întrupat pentru neascultarea lui Adam, ca, dezlegând osânda, să învie pe toți.

53. Din viață la Viață trece acela care și-a omorât patimile și s-a despărțit de neștiință.

54. Cercetează Scripturile, și vei afla poruncile; și fă cele zise, și te vei izbăvi de patimi.

55. Ascultarea poruncii aduce curăția sufletului; iar curăția sufletului aduce împărtășirea de lumină.

56. Cunoștința de Dumnezeu este pomul vieții, de care împărtășindu-se, cel curat rămâne nemuritor.

57. Începutul făptuirii este credința în Hristos; iar sfârșitul ei, dragostea lui Hristos.

58. Iisus este Hristos și Domnul și Dumnezeuul nostru, Care, dăruindu-ne credința în El spre viață,

59. Ni S-a arătat prin suflet, trup și dumnezeire, ca să izbăvească din moarte și sufletul, și trupul ca un Dumnezeu.

60. Să câștigăm credința, ca să venim la dragoste, din care se naște lumina cunoștinței.

61. Bunului credinței îi urmează pe rând acestea: temerea de Dumnezeu, înfrânarea de la plăceri, răb-

darea ostenelilor, nădejdea în Dumnezeu, nepătimirea și dragostea³¹.

62. Din dragoste sinceră se naște cunoștința naturală. Iar acesteia îi urmează cel din urmă bun dorit. Acesta este harul cunoștinței de Dumnezeu (al teologiei)³².

63. Minte care-și stăpânește patimile le stăpânește desigur din frică, crezând lui Dumnezeu cu privire la cele ce a nădăjduit³³ și cu privire la cele ce i-au fost făgăduite.

64. Căruia i s-a dat făgăduința, i se cere înfrânare. Aceasta dăinuind, naște răbdarea, care este o deprindere mult iubită de osteneală.

65. Semnul răbdării este dragostea de osteneală. Minte îndrăznind spre ele, nădăjduiește să dobândească cele făgăduite și să scape de amenințări.

66. Așteptarea bunurilor viitoare unește mintea cu cele așteptate; iar zăbovind mintea în ele, uită de cele de față.

67. Cel ce a gustat din cele nădăjduite aruncă cele de față. Căci tot dorul și l-a golit în acelea.

68. Dumnezeu este Cel ce a făgăduit bunurile viitoare. Crezând Lui, cel înfrânat dorește cele viitoare ca (altul) cele de față.

69. Semnul că mintea petrece în bunurile nădăjduite este că a uitat cu totul de cele de aici și se lărgește în cunoștința celor viitoare.

31. Aceeași ordine a virtuților ca la Sfântul Maxim, „Capete despre dragoste” I, 2, *Filoc. rom.*, vol. II, ed. cit., p. 65.

32. Cunoștința naturală e cea dobândită prin contemplarea naturii, din faza a doua a urcușului duhovnicesc. Mai sus decât ea este cunoștința de Dumnezeu.

33. *Filocalia greacă*: „cu privire la amenințări”.

70. Bun este adevărul pe care îl învățăm prin Dumnezeu adevărului, care umple încă de aici de încredințare sufletul iubitor de Dumnezeu.

71. Bunurile care așteaptă pe moștenitorii făgăduinței sunt mai presus de veacuri, și mai înainte de orice veac, și mai presus de minte și de cuvânt.

72. Să ne supunem pe noi înșine canoanelor evlaviei, ca nu cumva, abătându-ne în patimi, să cădem de la nădejde.

73. Iisus este Hristos, Cel Unul din Treime, al Cărui moștenitor vei fi și tu.

74. Cel ce a învățat cunoștința fapturilor de la Dumnezeu nu va fi necredincios Scripturii cu privire la cele spuse mai înainte.

75. Duhul Sfânt, aflând mintea golită de patimi, o învață tainic, potrivit cu puterea ei, despre toate cele nădăjduite.

76. Sufletul primește cunoștința celor dumnezeiești pe măsura curăției minții.

77. Cel ce și-a disciplinat trupul și petrece în cunoștință e curățit tot mai mult de cunoștința însăși.

78. Mintea care începe să se înțeleptească (să filosofeze) în cele dumnezeiești începe de la credință și, trecând prin cele de la mijloc, sfârșește iarăși la credința cea mai de sus.

79. La începutul înțelepciunii e văzută frica, cea care e la urmă. Iar la sfârșit, iubirea care e la început.

80. Mintea începând să se înțeleptească (să filosofeze), de la credința cea apropiată sfârșește la teologia (cunoștința de Dumnezeu) de dincolo de orice minte, care este credința ce nu se mai uită și vederea celor nevăzute.

81. Rațiunile cu privire la Dumnezeu sunt contemplate de sfinți nu din El Însuși, ci din cele din jurul Lui.

82. Iar rațiunile din jurul lui Dumnezeu se cugetă unele prin afirmare, altele prin înlăturare.

83. Ființa, dumnezeirea, bunătatea și toate câte se zic pozitiv sunt prin afirmare. Iar neîncepătoria, nemărginirea și nedefinirea și toate câte se zic negativ sunt prin negare.

84. Dumnezeirea ascunsă, mai presus de minte și de cuvânt a Sfintei Treimi fiind una, cele spuse mai înainte și cele asemenea sunt cele contemplate în jurul ei.

85. Precum spun (sfinții) o singură dumnezeire a Sfintei Treimi, așa măresc trei ipostasuri ale Dumnezeirii celei una.

86. Cele spuse mai înainte prin afirmare și negare le cugetă comune Sfintei și celei de-o-ființă Treimi, afară de cele proprii fiecărui ipostas, care și ele se zic cele mai multe prin afirmare, iar altele prin negare.

87. Cele proprii ipostasurilor dumnezeiești îndeosebi spun că sunt acestea: însușirea de Tată, însușirea de Fi, purcederea și toate câte se zic îndeosebi.

88. Iar ipostasul hotărâsc că este o ființă cu proprietăți deosebite. De aceea fiecare ipostas are și ființa comună, și ceea ce-l deosebește ca ipostas.

89. Cele spuse mai înainte în comun prin negare despre Sfânta Treime le socot mai proprii decât cele spuse prin afirmare. Dar nu așa și în privința proprietăților deosebitoare, deși se zic și ele, cum am spus înainte, unele prin afirmare, altele prin negare, ca însușirea de a fi născut și însușirea de a nu fi născut și cele asemenea. Căci însușirea de a nu fi născut se deosebește după înțeles de însușirea de a fi născut.

Fiindcă cea dintâi înseamnă că Tatăl nu S-a născut, iar a doua, că Fiul S-a născut.

90. Pentru lămurirea rațiunilor contemplate în jurul ființei Sfintei Treimi, ne folosim, cum s-a zis, de cuvinte și nume. Dar nu tot așa pentru cele ale ființei. Căci acestea sunt cu totul necunoscute de nicio minte și negrăite prin niciun cuvânt, fiind cunoscute numai Sfintei Treimi.

91. Precum zic că ființa cea una a dumnezeirii e întreită în ipostasuri, așa mărturisesc că Sfânta Treime e de-o-ființă.

92. Tatăl e cugetat ca fără de început și ca început (principiu). Fără de început, ca nenăscut. Iar început (principiu), ca Cel ce naște și purcede pe Cei ce sunt din El după ființă și sunt în El din veșnicie, adică pe Fiul și pe Duhul Sfânt.

93. Unitatea mișcându-se, după ei, până la Treime, rămâne unitate; iar Treimea, adunându-se iarăși până la unitate, rămâne Treime, ceea ce este lucru minunat³⁴.

94. Înțeleg, iarăși, pe Fiul și pe Duhul nu fără de principiu, dar veșnice. Nu fără de principiu, ca unele ce se raportează la Tatăl ca principiu și izvor; dar veșnice, ca unele ce sunt din veșnicie împreună cu Tatăl, Unul prin naștere, Celălalt prin purcedere.

95. Păzesc dumnezeirea cea una a Treimii, neîmpărțită, și păstrează cele trei ipostasuri ale dumnezeirii celei una, neamestecate.

96. Proprietăți deosebitoare ale Tatălui zic că sunt acelea de-a fi fără de început și nenăscut; ale Fiului, de a fi în început (în principiu) și de a fi născut; iar ale Du-

34. E un loc din Sfântul Grigorie de Nazianz, *Orat. I de Filio*, cap. 2, comentat de Sfântul Maxim Mărturisitorul în *Ambigua*, P.G. 91, 1036.

hului Sfânt, de a fi cu începutul (principiul) și de a fi purces. Iar începutul Fiului și al Duhului nu îl zic temporal. Căci cum ar fi așa? Ci prin el arată cauza din care, ca lumina din soare, Își au din veșnicie existența. Căci din El (din principiu) sunt, după ființă, deși nu după El.

97. Proprietatea deosebitoare a ipostasurilor se păstrează, iarăși, după ei, nemișcată și neschimbată. Iar ființa comună sau dumnezeirea, neîmpărțită.

98. Mărturisesc unitatea în Treime și Treimea în unitate, ca una ce se împarte neîmpărțit și se unește împărțit.

99. Știu pe Tatăl ca începutul (principiul) cel unul al tuturor: al Fiului și al Duhului, ca Născător și ca Izvor veșnic, împreună-veșnic, împreună-nesfârșit, nehotărnicit, de-o-ființă și nedespărțit; iar al făpturilor, ca Făcător, Proniator și Judecător, prin Fiul adică și în Duhul Sfânt. „Căci din El și prin El și spre El sunt toate; Lui fie slava în veci. Amin” (Rom. 11, 36).

100. Pe Fiul și pe Duhul Sfânt le zic iarăși împreună-veșnici cu Tatăl, dar nu împreună fără de început (principiu). Împreună-veșnici cu Tatăl, ca fiind împreună cu Tatăl din nesfârșit. Dar nu împreună fără de început, nefiind fără cauză. Căci sunt din El, deși nu după El, ca lumina din soare, precum s-a spus mai înainte. Le zic, iarăși, și fără de început, când se înțelege începutul din timp, ca să nu fie cugetate sub vreme cele din care este vremea. Deci nu sunt fără de început în privința cauzei, dar sunt fără de început în privința vremii, fiind mai înainte de orice vreme și de orice veac și mai presus de veac și de vreme, prin ele fiind tot veacul și toată vremea, și cele din veac și cele din vreme; și ele fiind, precum s-a spus mai înainte, împreună-veșnice cu Tatăl, Căruia împreună cu ele I se cuvin slava și stăpânirea, în vecii vecilor. Amin.

ISI HIE SINAITUL

Viața și scrierile lui Isihie Sinaitul

Monahul Isihie din Mănăstirea Rugului (τῆς βάρτου) de pe Muntele Sinai este autorul celor două sute de capete *Despre trezvie și virtute*³⁵. În Patrologia lui Migne ele sunt date sub numele lui Isihie Presbiterul din Ierusalim. Dar pe nedrept. Căci Isihie din Ierusalim a trăit în veacul al V-lea, pe când autorul acestor două sute de capete a trăit mai târziu, dat fiind că reproduce de mai multe ori nu numai din Marcu Ascetul³⁶, ci și din Ioan Scărarul³⁷ și Maxim Mărturisitorul³⁸, care au trăit pe la mijlocul veacului al VII-lea.

Virtutea principală la Isihie este trezvia (νήψις), care se va bucura în scrierile ascetice de după el de multă prețuire. Ba se poate spune că după Isihie toată viața spirituală se reduce la trezvie sau atenție, că ea e metoda durabilă prin care omul întâi se purifică de toate cuvintele și gândurile pătimase, ca pe urmă să dobândească cunoștința tainică de Dumnezeu (Suta I, cap 1).

35. λόγος ψυχωφελῆς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς.

36. Isihie, cap I, 55, 56, 57, 58, 59 = Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 115, 116-117, 101, 102, 103; Isihie I, 79, 80, 81, 82 = Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptătesc din fapte*, 2-3, 4-5, 6-7, 8.

37. Isihie I, 99 = Sfântul Ioan Scărarul, P.G. 88, 1112.

38. Isihie I, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75 = Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, IV, 58, 64, 65, 50, 51, 52, 64, 72.

Prin ea săvârșește omul urcușul duhovnicesc de-a lungul tuturor treptelor din faza activă și contemplativă. E atenția neconținută la sine, care duce pe om la toate virtuțile (I, 3), până la cunoașterea lui Dumnezeu. Pentru prima dată găsim la Isihie identificarea ei cu curăția inimii (I, 1), sau cu liniștea inimii (isihia, I, 3). Ea mai e numită și paza minții (I, 3), având să ia seama la atacurile ce sunt aruncate de Satana în suflet, ca să nu provoace în noi gânduri prietenoase față de ele.

Definiția atacului o ia Isihie literal de la Marcu Ascetul (I, 2). După o caracterizare frumoasă, trezvia este „fixarea stăruitoare a gândului la poarta inimii, ca să privească gândurile hoșești care vor să vină înăuntru” (I, 6).

Ajutorul cel mai însemnat al trezviei este chemarea neîncetată a numelui lui Iisus (I, 21, 28, 41, 62, 96-97; II, 72, 80, 94, 84-87). Mai înainte găsim această accentuare a chemării numelui lui Iisus la Diadoh. La Isihie chemarea acestui nume devine preocuparea principală.

După I. Hausherr, Isihie face parte, împreună cu Diadoh, Ioan Scărarul și Filotei Sinaitul, din spiritualitatea sinaită, care, spre deosebire de spiritualitatea ce coboară de la Sfântul Vasile cel Mare sau de cea constantinopolitană din Mănăstirea Studiiților, e mai pasivă, punând mai puțin preț pe virtuțile active și atribuind rolul cel mai mare harului dumnezeiesc, dintr-o convingere despre neputința omenească. De aici, accentul pe care îl pune această spiritualitate pe liniștea interioară (ήσυχία), obținută prin rugăciune și paza minții de orice gânduri și năluciri (λογισμοί, φαντασίαι).

Mai just ar fi poate să se spună că spiritualitatea sinaită e mai interioară, sau că atrage atenția în mod

deosebit asupra cauzelor interioare ale păcatului și asupra metodelor de combatere a lui de la origine. Căci trezvia și atenția continuă, prin care devine harul eficace, este și ea o încordare extraordinară, poate mai mare decât oricare alta; numai pasivă nu poate fi numită această virtute. Sau poate și mai just e că, presupunând condițiile inferioare ale ascezei exterioare împlinite, Isihie în această scriere se ocupă cu treapta mai înaltă, a curățirii păcatului dinăuntru. Dovadă că Sfântul Ioan Scărarul, care e tot din spiritualitatea sinaită, descrie la început asceza exterioară și abia pe treptele ultime virtuțile interioare.

Expunând doctrina lui Isihie, I. Hausherr desprinde două principii dominante: unul psihologic și altul dogmatic. După cel psihologic, tot păcatul începe printr-un gând (λογισμὸς), iar după cel dogmatic, fără Iisus nu putem face nimic. De aici rezultă toate consecințele doctrinei spirituale a lui Isihie. După el, asceza exterioară (postul, înfrânarea, culcarea pe jos) nu ajunge. Ea împiedică doar păcatul cu fapta (II, 8). Singură atenția (προσοχή) se opune păcatului din cugetare. Testamentul Vechi simbolizează asceza exterioară, Testamentul Nou, trezvia (νήψις). Primul e pedagog spre ultimul (II, 10). Prin activitate nu se câștigă unirea cu Dumnezeu decât în aparență; pentru unirea adevărată e de trebuință virtutea atenției, care e paza minții, sau liniștea lipsită de năluciri (II, 13).

Regulile războiului interior, pe care-l poartă trezvia pentru a ajunge la liniștea netulburată de gânduri și închipuiri, sunt următoarele:

1. Respingerea gândului de la prima lui arătare, adică de la atac sau momeală (προσβολή), care nu e

produsul nostru, ci al Satanei (II, 71, 72). Aceasta înseamnă a păzi capul șarpelui (II, 76). Atacul pare la început nevinovat: e gândul sau închipuirea unui lucru sensibil (II, 78). Întâi e trimis porumbelul, ca pe urmele lui să se furișeze șarpele (II, 61). Deci nu trebuie deosebit între gând bun și rău (εὐλογος și ἄλογος), ci omul trebuie să le respingă pe toate (I, 49), mai ales până nu este desăvârșit. Odată ajuns însă la desăvârșire, mintea poate lăsa puțin gândurile să se miște, cum lasă un câine iepurele, mai nimerit, cum lasă pisica șoarecele pentru a-l examina mai bine.

În această respingere a gândului de la prima apariție, rolul principal l-a avut atenția (προσοχή).

2. Dar dacă, cu toate acestea, gândul a pătruns, rolul de a lupta cu el îi revine împotrivirii (ἀντίρρησις). Aceasta va zdrobi capul șarpelui (II, 50; I, 34).

3. Dar fără numele continuu al lui Iisus, toată sânguința noastră e zadarnică (II, 50, 68). Deci atenția (προσοχή) și împotrivirea (ἀντίρρησις) trebuie să fie unite cu rugăciunea neîncetată.

Dar pentru că diavolul se poate travesti în înger al luminii, amestecând gânduri la început cuvioase în rugăciunea noastră, ca să ne împrăstie mintea, trebuie ca rugăciunea să constea într-un singur cuvânt sau gând (μονολόγιστος εὐχή), în cel al lui Iisus (II, 72)³⁹. Aceasta e rugăciunea lui Iisus. Ea trebuie să devină obișnuită ca respirația, „lipită de respirație”, după formula Sfântului Ioan Scărarul (P.G. 88, 1112 C). Rugăciunea aceasta respirată continuu (II, 87) va curăți

39. I. Hausherr traduce expresia aceasta așa: „Une invocation toujours répétée à Jésus, le nom de Jésus”. Dar cred că de la o vreme ea înseamnă și numai o repetare a gândului la Iisus.

aerul inimii de nourii întunericului (II, 73). Atunci, ca într-o oglindă ne vedem pe noi înșine, dar și fețele negre ale etiopienilor spirituali (I, 23). Cu numele lui Iisus putem zdrobi pruncii babilonești, adică gândurile născute de Satana cu noi (II, 50, 56).

Mintea curățită de închipuiri (φαντασίαι) și gânduri (λογισμοί) naște acum înțelesuri (νοήματα) dumnezeiești (II, 54). Pe urmă vede o lumină care la început e ca o candelă atârnată înăuntrul minții, apoi ca o lună, în sfârșit, ca un soare cu lumină nesfârșită, iar acesta e Iisus însuși (II, 64). Acum am devenit văzători (θεωρητικοί). Întrucât călăuza care ne duce până acolo e paza minții, aceasta poate fi numită născătoare de lumină, născătoare de fulger, născătoare de foc (II, 64).

În starea aceasta, inima Îl are pe Iisus însuși ca Stăpân, Care îi spune în chip tainic voia Lui (II, 84). Acesta e cerul isihiei, în care a intrat mintea (II, 98). Așa devenim îngeri în Hristos Iisus, prin trezvie și înălțare în dragoste (II, 99)⁴⁰.

40. La prezentarea aceasta am folosit în mare măsură pe I. Hausherr, „La méthode d'oraison hésychaste”, în *Orientalia Christiana* 9, 2 (nr. 36) (1927), p. 138-140. Apoi pe Marcel Viller, S. I., și Karl Rahner, S. I., *Aszese und Mystik in der Väterzeit*, Freiburg im Breisgau, 1939, p. 164-166. În sfârșit, pe A. Ehrhard la K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinische Literatur*² (München, 1897), p. 147. Că Isihie a fost în Mănăstirea Rugului, deci e altul decât Isihie din Ierusalim, a dovedit-o cel din urmă pe baza titlului ce-l poartă scrierea aceasta a lui Isihie în Cod. Vallicell, E. 21, sec. al XIV-lea, f. 260 v. și în alte codice manuscrise.

ISIHIE SINAITUL CĂTRE TEODUL

Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute

*Așa-numitele cuvinte despre împotrivire
și rugăciune*⁴¹

SUTA ÎNTÂI

1. **T**rezvia e o metodă duhovnicească durabilă, urmărită cu râvnă, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, izbăvește pe om cu totul de gânduri și cuvinte pătimase și

⁴¹ *Filocalia greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 82-91; P.G. 93, 1480-1544. Între textul din *Filocalia greacă* și cel din P.G. sunt destul de multe deosebiri. Dar, în general, cel din *Filocalia greacă* este cu mult mai bun, dacă nu aproape perfect. De aceea, noi ne-am ținut mai mult de el. De altfel, din variantele marginale se vede că editorul a consultat mai multe codice. Ciudat e că uneori traducerea latină din P.G. urmează un text asemănător celui din *Filocalia greacă*. De pildă: II, 2, P.G. = 103, *Filocalia greacă*; II, 21, P.G. = 123, *Filocalia greacă*. Dar de cele mai multe ori urmează textul din P.G.

Numărătoarea capetelor este iarăși deosebită între cele două versiuni, începând de la I, 80. În textul din *Filocalia greacă* sunt 203 capete și de multe ori materia e parcă mai bine repartizată în ele. Totuși am luat numărătoarea în 200 de capete a textului din P.G. pentru că citatele din ele, date în opere străine, pot fi mai ușor urmărite astfel, textul din P.G. fiind mai accesibil.

de fapte rele; urmărită astfel, ea îi dăruiește apoi cunoștința sigură a lui Dumnezeu cel necuprins, atât cât e cu putință, și dezlegarea tainelor dumnezeiești și ascunse. Ea împlinește toată porunca lui Dumnezeu din Vechiul și Noul Testament și aduce tot binele veacului ce va să vie. Ea e propriu-zis curăția inimii care, din pricina măreției și a frumuseții ei, sau, mai bine zis, din neatenția și negrija noastră, e azi atât de rară printre monahi. Pe aceasta o ferește Hristos, zicând: „Feriți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8). Așa fiind, ea se cumpără foarte scump. Trezvia dăinuind mult în om, se face călăuză a vieții drepte și plăcute lui Dumnezeu. Iar urcușul în aceasta ne deprinde cu contemplația și cu felul cum trebuie să punem în mișcare, în chip convenit, cele trei părți ale sufletului și să ne păzim fără greșală simțurile. Ea sporește în fiecare zi cele patru virtuți generale, în cel ce se împărtășește de ea.

2. Marele legiuitor Moise, mai bine zis Duhul Sfânt, arătând lipsa de cusur, curățenia, lărgimea cuprinzătoare și puterea înălțătoare a acestei virtuți și învățându-ne cum trebuie să o începem și să o deprindem, zice: „la aminte la tine, să nu fie vreun cuvânt ascuns în inima ta”. Cuvânt ascuns numește arătarea, ca simplu gând, a vreunui lucru rău, urât de Dumnezeu⁴². Pe aceasta Părinții o numesc momeală (atac) aruncată în

42. ἡ μονολόγιστος ἐμφάνεια πράγματος πονηροῦ e o definiție a atacului, luată de la Marcu Ascetul, „Despre Botez”, *Filocalia românească*, vol. I, EIBMBOR, București, 2008, p. 359. Marcu Ascetul îi zicea μονολόγιστος pentru că apare la început ca un gând simplu, inofensiv, la care încă nu ne-am lipit cu plăcerea trezită în noi. Isihie îi zice așa pentru că e primul ce apare în noi din altă parte, căruia urmează să-i răspundă gândurile noastre.

inimă de diavolul. Îndată ce aceasta se arată minții, îi urmează gândurile noastre, care intră în vorbă cu ea în chip pătimăș.

3. Trezvia e calea a toată virtutea și porunca lui Dumnezeu. Ea e numită și liniștea inimii (isihia). Iar desăvârșită, până la golirea de orice nălucire, e tot ea și pază a minții.

4. Cel ce s-a născut orb nu vede lumina soarelui. Tot așa cel ce nu e călăuzit de trezvie nu vede cu îmbelșugare razele harului de sus, nici nu se va slobozi de lucrurile, de cuvintele și de gândurile rele și urâte de Dumnezeu. Acesta la moarte nu va scăpa liber de căpeteniile tartarului.

5. Atenția e liniștea neîncetată a inimii față de orice gând. Ea răsufală și cheamă pururea și neîncetat numai pe Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, și împreună cu El se împotrivesc cu bărbăție vrăjmașilor. Și numai Lui se mărturisește, Care are toată puterea să ierte păcatele. Dar îmbrăcându-se neîncetat, prin această chemare, în Hristos, Care singur cunoaște în chip ascuns inimile, sufletul încearcă în tot felul să ascundă de toți oamenii dulceața lui și lupta dinăuntru, ca nu cumva vicleanul să facă să înainteze răutatea lui și să surpe, pe nebăgate de seamă, lucrarea cea bună.

6. Trezvia e fixarea stăruitoare a gândului și așezarea lui în poarta inimii, ca să privească gândurile hoțesti care vin și să asculte ce zic și ce fac ucigașele și care este chipul făurit și înălțat de diavoli, care încearcă să amăgească mintea prin năluciri. Însușindu-ne aceste osteneli, ele ne învață, cu multă știință, iscusința războiului minții.

7. Frica îndoită, părăsirile din partea lui Dumnezeu și întâmplările povățuitoare ale încercărilor dau naștere atenției ca supraveghetoare continuă în mintea omului, care încearcă astfel să astupe izvorul gândurilor și faptelor rele. Pentru ea sunt deci și părăsirile, și încercările neașteptate din partea lui Dumnezeu, spre îndreptarea vieții noastre. Și mai ales pentru cei ce au gustat odihna acestei bunătăți, dar pe urmă sunt fără grijă. Iar continuarea naște deprinderea; iar aceasta, o îndesire firească a trezviei; în sfârșit, aceasta, prin însușirea ei, face cu puțință contemplarea liniștită a războiului de mai înainte. Ei îi urmează rugăciunea stăruitoare a lui Iisus și liniștea dulce și fără năluciri a minții și starea care vine din Iisus.

8. Cugetarea, fixându-se și chemând pe Hristos împotriva vrăjmașilor și căutându-și scăparea la El, ca o fiară înconjurată de mulți câini, și așezându-se pe sine înăuntrul cetății, privește cu mintea de departe asalturile spirituale ale nevăzuților vrăjmași; iar prin faptul că stă mereu cu Făcătorul de pace Iisus împotriva lor, rămâne nevătămată de ei.

9. Dacă ești veghetor, ți s-a dat să fii și văzut prezent din orele de dimineață, dar să și vezi pe alții. Știi ce zic; iar de nu, fii cu luare-aminte și vei înțelege.

10. Corpurile mărilor constau din apă multă. Iar ființa și fundamentul trezviei, al atenției, al liniștii sufletești adânci și abisul vederilor fericite și negrăite, al smereniei recunoscătoare, al dreptății și al dragostei constă din trezvia cea mai deplină și din rugăciunea fără gânduri a lui Iisus Hristos, care trebuie făcută strâns și des, neîncetat și cu osteneală, fără să slăbești.

11. „Nu tot cel ce-Mi zice: Doamne, Doamne! va intra în Împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu” (Matei 7, 21). Iar voia Tatălui aceasta e: „Cei ce iubiți pe Domnul, urâți cele rele” (Ps. 96, 11). Așadar, deodată cu rugăciunea lui Iisus Hristos, să urâm și gândurile rele; și iată că am făcut voia lui Dumnezeu.

12. Domnul nostru și Dumnezeu cel întrupat ne-a pus înainte, ca pildă a toată virtutea și ca model al întregului neam omenesc și ca ridicare din vechea cădere, viața Sa atotvirtuoasă în trup, ca pe o zugrăvitură. Iar împreună cu toate virtuțile Sale, pe care ni le-a arătat, este și aceea că după Botez, suindu-Se în pustie, începe lupta mintală cu post, diavolul apropiindu-se de El ca de un om simplu. Și prin acest mod al biruinței, Stăpânul ne-a învățat și pe noi, nevrednicii, cum trebuie să purtăm lupta față de duhurile răutății, adică în smerenie, cu post, cu rugăciune și cu trezvie; El, Care n-avea trebuință de ele, ca Cel ce era Dumnezeu și Dumnezeul dumnezeilor.

13. Iar câte sunt, după mine, felurile (modurile) trezviei, în stare să curețe mintea treptat de gândurile pătimase, iată, nu mă voi lenevi să ți le însemnez într-un grai neîmpodobit și nemeșteșugit. Căci n-am socotit ca, asemenea povestirilor de război, să ascund în acest tratat folosul prin cuvinte, mai ales pentru cei mai simpli. Iar tu, fiule Teodule, ia aminte la cele ce citești.

14. Așadar, un fel (mod) al trezviei e să-ți supraveghezi des fantazia⁴³, adică atacul, ca, neavând fantazia la dispoziție, Satana să nu poată făuri gânduri mincinoase, pentru a le înfățișa minții spre amăgire mincinoasă.

43. Imaginația.

15. Altul constă în a avea pururea inima tăcând adânc și liniștită de orice gând; și să ne rugăm.

16. Altul, să chemăm cu smerenie neîncetat pe Domnul Iisus Hristos în ajutor.

17. Alt mod stă în a avea în suflet neîncetat amintirea morții.

18. Toate aceste lucrări, iubitele, împiedică gândurile rele, ca niște portari. Iar despre trebuința de a căuta la cer și a socoti pământul ca nimic, lucru de folos împreună cu altele, voi grăi în alt loc mai pe larg, dacă Dumnezeu îmi va da cuvânt.

19. Dacă tăiem numai pentru puțină vreme prețurile patimilor și ne ocupăm cu vederile duhovnicești, dar nu stăruim în ele făcând din aceasta lucrul nostru, cu ușurință ne întoarcem iarăși la patimile trupului, fără să culegem alt rod de acolo decât întunecarea desăvârșită a minții și abaterea spre cele materiale.

20. Cel ce se luptă înlăuntru trebuie să aibă în aceeași clipă acestea patru: smerenie, atenție deplină, împotrivire și rugăciune. Smerenie – fiindcă lupta lui este față de dracii cei mândri, potrivnici smereniei; și ca să aibă în mâna inimii ajutorul lui Hristos, pentru că Hristos urăște pe cei mândri. Atenție – ca să-și facă inima pururea fără niciun gând, chiar bun dacă ar părea. Împotrivire – pentru ca, atunci când ar cunoaște cu agerime pe cel ce vine, îndată să se opună cu mânie celui viclean. „Și voi răspunde, zice, celor ce mă ocărăsc (Ps. 118, 42): Oare nu lui Dumnezeu se va supune sufletul meu?” (Ps. 61, 1). Rugăciune – ca îndată după împotrivire să strige către Hristos într-un suspin negrăit; și atunci, cel ce se luptă va vedea pe vrăjmaș risipindu-se prin numele sfânt și închinat al lui Iisus

Hristos, ca praful de vânt, sau ca fumul ce se mistuie împreună cu nălucirile lui.

21. Cel ce nu are rugăciune curată de gânduri nu are armă pentru luptă. Iar rugăciune numesc pe aceea care se lucrează neconținut în adâncurile sufletului ca, prin chemarea lui Iisus, vrăjmașul ce se luptă într-ascuns să fie biciuit și ars.

22. Tu ești dator să privești cu o căutătură ageră și încordată a minții, ca să cunoști pe cei ce intră. Iar cunoscându-i, îndată să zdrobești, prin împotrivire, capul șarpelui. Și, odată cu aceasta, strigă cu suspin către Hristos și vei simți ajutorul nevăzut dumnezeiesc, și atunci vei vedea luminând departe curăția și dreptatea inimii.

23. Precum cel ce ține în mână o oglindă, dacă stă în mijlocul multora și se privește în ea, își vede fața așa cum este, dar vede și pe a altora, care se apleacă spre aceeași oglindă, tot astfel cel ce se apleacă spre inima sa își vede starea sa în ea, dar vede și fețele negre ale arapilor spirituali.

24. Dar mintea nu poate să biruiască nălucirea drăcească numai prin sine. Să nu cumva să îndrăznească aceasta. Căci fiind vicleni, se prefac că sunt biruiți, dar pe de altă parte o fac să cadă prin slava deșartă. Prin chemarea lui Iisus Hristos însă ei nu rabdă să stea și să te înșele nici măcar o clipă.

25. Vezi să nu-ți faci păreri înalte despre tine, ca Israel cel de odinioară, și să te predai și tu vrăjmașilor spirituali. Căci acela, fiind izbăvit de egipteni prin Dumnezeu tuturilor, și-a născocit sieși ca ajutor idol turnat.

26. Iar prin idol turnat să înțelegi mintea noastră slabă, care, câtă vreme cheamă pe Iisus Hristos împo-

triva duhurilor răutății, le izgonește ușor și cu știință măiastră pune pe fugă puterile nevăzute și războinice ale vrăjmașului. Dar când îndrăznește nesăbuită să se rezeme cu totul pe sine, se rostogolește ca pasărea zisă oxypteros (repede zburătoare). „Spre Dumnezeu, zice, a nădărdit inima mea și am fost ajutat; și a înflorit iarăși trupul meu” (Ps. 27, 9-10). Sau: „Cine, afară de Domnul, mă va ridica pe mine și va sta împreună cu mine împotriva nenumăratelor gânduri uneltite cu viclenie?” (Ps. 93, 16). Iar cel ce se nădărduește în sine, și nu în Dumnezeu, va cădea cadere jalnică.

27. Chipul și rânduiala liniștii inimii acesta este: Dacă vrei să lupți, să-ți fie mica gânganie a păianjenului pururea pildă. Iar de nu, încă nu te-ai liniștit cum trebuie cu mintea. Acela vânează muște mici. Iar tu, dacă faci așa și vrei să-ți câștigi liniștea sufletului cu osteneală, nu înceta să ucizi pururea „pruncii babilonești”. Căci pentru această ucidere vei fi fericit de Duhul Sfânt, prin David.

28. Precum nu e cu putință să se vadă Marea Roșie pe cer în mijlocul stelelor și precum nu poate omul să umble pe pământ fără să respire aerul acesta, așa nu e cu putință să ne curățim inima noastră de gânduri pătimase și să izgonim pe vrăjmașii spirituali din ea fără chemarea deasă a lui Iisus Hristos.

29. Dacă petreci pururea în inima ta cu cuget smerit, cu pomenirea morții, cu învinuirea de sine, cu împotrivire și cu chemarea lui Iisus Hristos și umbli cu luare-aminte în fiecare zi cu aceste arme pe calea strâmtă, dar aducătoare de bucurie și de desfătare a minții, vei ajunge la sfintele vedenii (contemplații) ale sfinților și ți se vor lumina taine adânci de către Hristos, „în

care sunt ascunse comorile înțelepciunii și ale cunoștinței" (Col. 2, 3) și „în Care locuiește toată plinătatea Dumnezeirii trupește" (Col. 2, 9). Căci vei simți lângă Iisus că Duhul Sfânt saltă în sufletul tău. Pentru că de la El se luminează mintea omului să privească cu fața descoperită. „Căci nimeni nu numește pe Iisus Domn, fără numai în Duhul Sfânt" (1 Cor. 12, 3), Care adevărește în chip tainic pe Cel căutat.

30. Dar iubitorii de învățătură trebuie să mai știe și aceea că pizmașii draci adeseori ascund și retrag de la noi războiul, pizmuindu-ne vrăjmașii pentru folosul, cunoștința și urcușul spre Dumnezeu, ce le-am avea din război, și pentru ca, nepurtând noi de grijă, să ne răpească fără de veste mintea și să ne facă iarăși neatenți cu cugetul. Căci scopul neconținut și lupta lor este să nu ne lase să fim cu luare-aminte la inima noastră, cunoscând bogăția adunată în suflet din atenția de fiecare zi. Dar noi să ne ridicăm atunci cu pomenirea Domnului nostru Iisus Hristos spre vederi (contemplații) duhovnicești, și războiul iarăși vine în minte; dar toate să le facem numai cu sfatul, ca să zic așa, al Domnului însuși, și cu smerenie.

31. Căci petrecând în chinovie, trebuie să tăiem toată voia noastră din proprie hotărâre și cu dragă inimă, Însuși Dumnezeu fiind cu proiestosul nostru. Și așa, să ne facem și noi ca niște lucruri de vânzare, lipsite de voință. Iar ca metodă în acestea se cuvine să nu ne punem în mișcare iuțimea fără judecată și împotriva firii, și pe urmă să ne aflăm fără îndrăzneală în războiul nevăzut. Căci voia noastră, netăiată de noi de bunăvoie, obișnuiește să se mânie pe cei ce încearcă să o taie fără să vrem. Iar din aceasta, iuțimea stârnindu-se

cu lătrături rele, nimicește cunoștința luptei, pe care abia cu multă osteneală am putut-o dobândi. Căci iuțimea are putere stricătoare. Dacă e mișcată spre gânduri drăcești, le strică și le omoară pe acelea; dacă, iarăși, se tulbură împotriva oamenilor, strică gândurile cele bune din noi. Așadar iuțimea, precum văd, e stricătoare a oricărui fel de gânduri, fie rele, fie de-a dreapta, dacă se nimeresc. Căci ea ni s-a dat de Dumnezeu ca armă și ca arc, dacă nu e folosită în amândouă părțile. Iar dacă lucrează în chip diferit, e stricătoare. Căci eu am cunoscut un câine, de altfel îndrăzneț împotriva lupilor, care sfâșia și oile.

32. Astfel, trebuie să fugim de semeție ca de veninul de aspidă și să ocolim multele întâlniri ca pe niște serpi și pui de vipere. Căci acestea pot să ne ducă repede la desăvârșita uitare a războiului celui dinlăuntru și să coboare sufletul de la bucuria înaltă, pe care o are inima din curăție. Fiindcă blestemata uitare se opune atenției ca apa focului și în toată vremea o războiește cu putere. Căci de la uitare ajungem la negrijă, iar de la negrijă la dispreț, la lăncezeală și la pofte necuviincioase. Și așa, ne întoarcem iarăși îndărăt, ca și câinele la vărsătura sa. Să fugim, așadar, de semeție ca de un venin de moarte. Iar răul uitării și cele ce izvorăsc din ea le vindecă sigur paza minții și chemarea neîncetată a Domnului nostru Iisus Hristos. Căci fără El nu putem face nimic.

33. Nu se întâmplă și nu e cu putință să te împrietești cu șarpele și să-l porți la sân, nici să dezmierzi, să slujești și să iubești în tot chipul trupul – afară de cele de trebuință și de nevoie –, și să îngrijești totdeauna de virtutea cerească. Căci șarpele mușcă pe cel

ce-l îngrijește, iar trupul întinează în plăceri pe cel ce-l slujește. Când trupul greșeste, să fie lovit fără cruțare ca un rob fugar, plin de must, să cunoască pe stăpânul biciului. Să nu petreacă în crâsmă; țărâna stricăcioasă, roaba și întunecata, să nu uite pe stăpâna nestricăcioasă⁴⁴. Până la moarte să nu te încrezi în trupul tău. „Voia trupului este dușmană lui Dumnezeu” (Rom. 8, 7), căci nu se supune legii lui Dumnezeu; și „trupul pofteste împotriva duhului” (Gal. 5, 17); „iar cei ce sunt în trup nu pot plăcea lui Dumnezeu” (Rom. 8, 8). Noi însă nu suntem în trup, ci în duh.

34. Lucrul înfrânării e să miște pururea mânia spre războiul dinlăuntru și spre disprețuirea de sine; al înțelepciunii, să miște rațiunea spre trezvie deplină și neconținută și spre contemplarea duhovnicească; al dreptății, să îndrepte partea pofuitoare spre virtute și Dumnezeu; iar al bărbăției, să călăuzească cele cinci simțuri și să le păzească să nu se întineze prin ele omul nostru cel dinlăuntru, care este inima, și cel din afară, care este trupul.

35. „Peste Israel mărirea Lui” (Ps. 67, 35), adică peste mintea văzătoare coboară frumusețea slavei lui Dumnezeu, pe cât e cu putință. „Și puterea Lui în nourii”, adică în sufletele luminoase, care privesc în dimineți spre Cel ce șade de-a dreapta Tatălui și le trimite lumină, așa cum își trimite soarele razele sale în nourii curați, arătându-și frumusețea sa.

36. Păcătuiind unul, zice dumnezeiasca Scriptură, va pierde bunătate mare, adică păcătuiind mintea, pierde mâncările și băuturile de ambrozie din capitolul dinainte.

44. Roaba e trupul (σάρξ), stăpâna e sufletul (ψυχή).

37. Nu suntem mai tari ca Samson, nici mai înțelepți ca Solomon, nici mai cunoscători ca David, nici mai iubitori de Dumnezeu ca Petru verhovnicul. Să nu ne încredem, așadar, în noi. Căci zice Scriptura: „Cel ce se încrede în sine va cădea cădere jalnică”.

38. Să învățăm de la Hristos smerită cugetare; de la David, umilință; iar de la Petru, să plângem pentru căderile ce ni se întâmplă. Dar să nu deznădăduim ca Samson, ca Iuda și ca Solomon cel prea înțelept.

39. „Căci diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită” (1 Petru 5, 8) împreună cu puterile sale. Prin urmare, să nu înceteze niciodată atenția inimii, trezvia, împotrivirea și rugăciunea către Hristos Iisus, Dumnezeul nostru. Căci ajutor mai mare afară de Iisus nu vei afla în toată viața ta. Fiindcă numai Domnul singur cunoaște, ca Dumnezeu, vicleniile, meșteșugurile și înșelăciunile dracilor.

40. Așadar, sufletul să se încreadă în Hristos și să-L cheme pe El și să nu se înfricoșeze nicidecum. Căci nu luptă singur, ci cu înfricoșătorul Împărat Iisus Hristos, Făcătorul tuturor celor ce sunt, trupești și netrupești, sau văzute și nevăzute.

41. Precum ploaia, cu cât mai multă cade pe pământ, cu atât îl înmoaie mai mult, așa și sfântul nume al lui Iisus, strigat de noi fără gânduri, cu cât îl chemăm mai des, înmoaie pământul inimii noastre și îl umple de bucurie și veselie.

42. Cei neîncercați e bine să știe și aceasta, că noi, cei greoi și povârniți spre pământ cu trupul și cu cugetul, nu putem în niciun alt chip, decât prin neconțința trezvie a minții și prin chemarea lui Iisus Hristos, Dumnezeul și Făcătorul nostru, să biruim pe vrăjmașii

netrupești și nevăzuți, care ne vor răul și sunt iscusiți în a ni-l face, care sunt ageri și ușori și încercați în războiul pe care-l poartă din anii de la Adam și până astăzi. De aceea, celor neîncercați rugăciunea lui Iisus Hristos să le fie mijlocul de a proba și de a cunoaște binele. Iar celor încercați să le fie făptuirea, probarea și liniștea cel mai bun mod și învățător al binelui.

43. Precum copilul mic și fără răutate, văzând pe vreun făcător de năluciri, se bucură și se ia după el din nevinovăție, așa și sufletul nostru, fiind simplu și bun – căci așa a fost creat de Bunul Stăpân –, se desfată de momelile nălucirilor diavolești; și, amăgit, aleargă spre cel rău ca la cineva bun, precum aleargă porumbița spre cel ce întinde curse puilor ei. Și așa, își amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavolești. Dacă întâlnește fața unei femei frumoase, sau altceva oprit cu totul de poruncile lui Iisus Hristos, voiește să plănuiască ceva cu ele, ca să prefacă în faptă ceea ce i s-a arătat frumos. Și atunci, căzând la consimțire, preșchimbă, prin mijlocirea trupului, în faptă nelegiuirea din cugetare, spre osânda proprie⁴⁵.

44. Acesta-i meșteșugul vicleanului; și cu aceste săgeți otrăvește tot sufletul. De aceea, nu e fără primejdie să lăsăm să intre în inima noastră gândurile înainte ca mintea să ne fi fost mult cercată în război, și mai ales la început. Fiindcă într-o clipă sufletul nostru se încântă de momelile diavolești, se îndulcește de ele și le urmează. Ci trebuie numai să le înțelegem, și îndată să le tăiem de cum răsar și ne atacă (ne momesc). Dar după ce, prin războire îndelungată în acest lucru minunat, mintea s-a exercitat în el și-l înțelege și

45. E ordinea în care momeala devine păcat cu fapta.

a dobândit deprinderea neîncetată a războiului, încât pătrunde cu adevărat gândurile, și, cum zice Proorocul: „poate stăpâni ușor vulpile cele mici”, atunci trebuie să lase gândurile să vină înăuntru, apoi să le războiască în Hristos, cu știință să le vădească și să le doboare.

45. Precum e cu neputință ca printr-un șanț să treacă foc și apă deodată, tot așa este cu neputință să intre în inimă păcatul, de nu va bate mai întâi în ușa inimii prin nălucirea momelii viclene.

46. Întâi este momeala (atacul); al doilea, însoțirea sau amestecarea gândurilor noastre cu ale dracilor vicleni⁴⁶; al treilea, consimțirea (învoirea) minții de a se afla între cele două feluri de gânduri ce se sfătuiesc în chip păcătos⁴⁷; al patrulea este fapta dinafară, sau păcatul. Dacă, prin urmare, mintea va fi atentă prin trezvie, prin împotrivire și chemarea Domnului Iisus

46. Traducere literală: „însoțirea sau gândurile noastre și ale dracilor vicleni devenite amestecate”. E repetată ideea din cap 43: „Și așa, mintea își amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavolești”. Aceasta se produce prin „îndulcirea” (ἡδεται) noastră de momeală (cap 44). Îndulcirea aceasta e un clei care face să se însoțească, să se lipească, să se unească (*copulatio*, zice traducerea latinească) gândurile noastre cu gândul simplu (neîndulcit încă de aderența noastră) aruncat de Satana. Definiția momelii și ideea că transformarea ei în păcat se face prin aderarea gândurilor noastre la ea, e luată după Marcu Ascetul („Despre legea duhovnicească”, 140, în *Filoc. rom.*, vol. I, ed. cit., p. 293; „Despre Botez”, în *Filoc. rom.* I, p. 343 ș.a.). Dar schema celor patru momente o găsim pentru prima dată la Isihie (momeală, însoțire, consimțire, faptă).

47. În faza „însoțirii” (συνδυασμός) răspund numai gândurile noastre momelii; în faza consimțirii ne dăm aprobarea și noi înșine, ca subiect al gândurilor (mintea), de a lua parte la sfatul păcătos al celor două feluri de gânduri.

Hristos, va pune pe fugă nălucirea momelii de la rășărirea ei, cele ce urmează din ele rămânând fără împlinire. Căci cel viclean fiind minte netrupească, nu poate amăgi altfel sufletele decât prin nălucire și gânduri. Despre momeală David zice: „În dimineți am ucis pe toți păcătoșii pământului” (Ps. 100, 10) și celelalte; iar despre consimțire, marele Moise zice: „Și nu te vei învoi cu ei”.

47. Minte cu minte se încaieră la luptă în chip nevăzut; mintea drăcească, cu mintea noastră. De aceea e de trebuință să strigăm către Hristos, ca să depărteze mintea drăcească, iar biruința să ne-o dea nouă, ca un iubitor de oameni.

48. Chip al liniștii din inimă să-ți fie cel ce are o oglindă și se uită în ea; și atunci, vei vedea cele scrise spiritual în inima ta, rele și bune.

49. Ia seama să nu ai niciodată în inima ta niciun gând, nici nerațional, nici rațional, ca așa să cunoști cu ușurință pe cei de alt neam, adică pe cei întâi-născuți ai egiptenilor.

50. Cât de bună, de plăcută, de luminoasă și de dulce, cât de frumoasă și de strălucitoare virtute este trezvia, călăuzită de Tine, Hristoase, pe drum bun și umblând cu multă smerenie, a minții omenеști, care veghează! Căci își întinde până la mare și până în adâncul vederilor ramurile ei, și până la râurile tainelor desfătătoare și dumnezeiești, mugurii ei; și adapă mintea, arsă de multă vreme, din pricina necredinței, de sărătura duhurilor rele și a cugetului dușmănos al trupului, care este moarte.

51. Trezvia se aseamănă scării lui Iacov, deasupra căreia stă Dumnezeu și pe care umblă sfinții îngeri.

Căci șterge din noi tot răul. Ea taie vorbăria, ocărârea, clevetirea și toată lista relelor văzute, neîngăduind să fie lipsită, din pricina lor, nici măcar pentru puțină vreme de dulceața proprie.

52. Să o cultivăm, frații mei, pe aceasta cu râvnă. Și zburând în vederile ei cu cuget curat, împreună cu Iisus, să începem a ne privi păcatele noastre și viața de mai înainte. Ca frânți și umiliți de amintirea păcatelor noastre, să avem nedezipit de noi ajutorul lui Iisus Hristos, Domnul nostru, în războiul nevăzut. Căci de ne vom lipsi de ajutorul lui Iisus, prin mândrie, sau slavă deșartă, sau iubire de noi înșine, vom pierde curăția inimii, prin care Dumnezeu Se face cunoscut omului; fiindcă pricină a bunului al doilea, precum ni s-a făgăduit, este cel dintâi.

53. Minte atentă la lucrarea ei ascunsă va dobândi împreună cu celelalte bunuri, care izvorăsc din lucrarea neîncetată a păzirii de sine, și izbăvirea celor cinci simțuri de relele din afară. Căci fiind neîncetat atentă prin virtutea și prin trezvia sa, și vrând să se desfăteze cu gândurile cele bune, nu îngăduie să fie furată prin cele cinci simțuri, când se apropie de ea gândurile materiale și deșarte. Ci, cunoscând înșelăciunea lor, le retrace de cele mai adeseori înlăuntrul său.

54. Stăruie înlăuntrul minții, și nu vei obosi în ispite; dar dacă pleci de acolo, rabdă cele ce-ți vin asupra.

55. După cum celor ce s-au hrănit fără socoteală le folosește absintul amar, așa celor cu purtări păcătoase le e de folos să pătimească rele.

56. Deci de nu vrei să pătimești rele, să nu vrei nici să faci rele. Pentru că lucrul dintâi urmează fără abateri celui de al doilea. Căci ceea ce seamănă fiecare,

aceea va și secera. Semănând deci cu voia cele rele, și secerându-le fără voie, suntem siliți să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.

57. Minte se orbește prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deșartă și prin plăcere.

58. Cunoștința și credința, tovarășele firii noastre, nu se slăbesc pentru nimic altceva decât din pricina acelorora.

59. Iușimea, mânia, războaiele, uciderile și toată lista celorlalte rele, din pricina acelorora s-au întărit atât de mult între oameni.

60. Cel ce nu cunoaște adevărul, acela nu poate nici să creadă cu adevărat. Căci cunoștința premerge după fire credinței. Cele spuse de Scriptură n-au fost spuse numai ca să le înțelegem, ci ca să le și facem.

61. Să ne apucăm deci de lucru. Căci înaintând așa, pas cu pas, vom afla că nu numai nădejdea în Dumnezeu, ci și credința tare, cunoștința mai lăuntrică, izbăvirea de ispite, darurile harismelor, mărturisirea din inimă și lacrimile stăruitoare le vin credincioșilor numai prin rugăciune; dar nu numai acestea, ci și răbdarea necazurilor ce vin peste noi, iertarea sinceră a aproapelui, cunoașterea legii duhovnicești, aflarea dreptății lui Dumnezeu, cercetarea Duhului Sfânt, darea comorilor duhovnicești și toate câte le-a făgăduit Dumnezeu să le dea oamenilor credincioși, atât aici, cât și în veacul viitor. Scurt vorbind, este cu neputință ca sufletul să se arate după chipul lui Dumnezeu altfel decât prin darul (harisma) lui Dumnezeu și prin credința omului, stăruind în minte cu multă smerenie de cuget și cu rugăciunea ce nu se împrăștie.

62. Am spus din experiență că este cu adevărat un mare bun ca cel ce voiește să-și curățească inima să cheme neconținut pe Domnul Iisus împotriva vrăjmașilor spirituali. Dar iată cum se acoperă cuvântul spus de mine din experiență cu mărturiile Scripturii: „Pregătește-te, zice, Israele, să chemi numele Domnului Dumnezeului tău”. Iar Apostolul zice: „Rugați-vă neîncetat” (1 Tes. 3, 10). Domnul nostru de asemenea zice: „Fără de Mine nu puteți face nimic; cel ce rămâne întru Mine și Eu întru el, acela aduce rod mult” (Ioan 15, 5). Și iarăși: „De nu va rămâne în Mine, se va scoate afară ca mlădița” (Ioan 15, 6). Mare bun este rugăciunea. Căci ea cuprinde toate bunurile, ca una ce curățește inima, în care Dumnezeu Se face văzut celor credincioși.

63. Bunul smereniei e greu de câștigat. Aceasta fiindcă e aducător de înălțare, și iubit lui Dumnezeu, și pierzător aproape al tuturor relelor urâte de Dumnezeu și aflătoare în noi. Vei afla ușor într-un om lucrările parțiale ale altor multe virtuți. Dar căutând în el mireasma smereniei, anevoie o vei găsi. De aceea, trebuie multă trezvie pentru a dobândi bunul acesta. Scriptura zice că diavolul este necurat, fiindcă a lepădat de la început acest bun al smeritei cugetări și a iubit mândria. De aceea e și numit duh necurat în toate Scripturile. Căci ce necurăție trupească poate să-și adune cel ce este cu totul necorporal, netrupesc, neașezat într-un loc, ca să i se zică, din această latură, necurat? Este vădit că din pricina mândriei a fost numit necurat, deoarece din inger curat și luminos s-a arătat pe urmă spurcat. Căci necurat este înaintea Domnului tot cel ce se înalță cu inima. Fiindcă primul păcat este, zice, mândria.

De aceea a zis și mândrul Faraon: „Pe Dumnezeul tău nu-L știu și pe Israel nu-l voi lăsa să plece” (Ieș. 5, 2).

64. Sunt multe lucrările minții care pot să ne aducă darul bun al smeritei cugetări, dacă vom fi cu grijă la mântuirea noastră. De pildă, amintirea păcatelor cu cuvântul, cu fapta și cu gândul și altele multe ajută la sporirea smeritei cugetări dacă sunt adunate în contemplație. Smerenie adevărată câștigă cineva și când mărește în sine faptele săvârșite în fiecare zi de cei apropiați, între care petrece, și le pune alături cu ale sale. În felul acesta, văzând mintea puținătatea proprie și cât e de departe de desăvârșirea fraților, omul se va socoti pe sine pământ și cenușă, și nu om, ci un câine oarecare, ca unul ce e mai prejos și mai puțin în toate decât toți oamenii raționali de pe pământ.

65. Zice gura lui Hristos, stâlpul Bisericii, marele nostru Părinte Vasile: „Mult ne ajută să nu păcătuim, nici să cădem în ziua următoare în aceleași greșale, ca, după încheierea zilei, să cercetăm în conștiința noastră noi înșine cele ale noastre: ce am greșit și ce am săvârșit după dreptate? Aceasta o făcea și Iov pentru sine și pentru copiii săi. Căci socotelile din fiecare zi luminează ceea ce se face sau e de făcut în fiecare ceas”. Și, iarăși, tot el zice: „Măsura e lucrul cel mai bun”.

66. Iar altul dintre înțelepții în cele dumnezeiești a zis: „Începutul rodirii este floarea, și începutul făptuirii, înfrânarea”. Prin urmare, să ne înfrânăm; iar aceasta, cu măsură și cu cântar, cum ne învață Părinții. Toată ziua celor douăsprezece ceasuri să o petrecem întru păzirea minții. Căci făcând așa, vom putea să stingem, cu Dumnezeu, păcatul și să-l micșorăm printr-o anu-

mită silă. Deoarece silită este și petrecerea virtuoasă, prin care se dă Împărăția cerurilor.

67. Calea spre cunoștință este nepătimirea și smerenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul.

68. Cel ce se ocupă neîncetat cu cele dinlăuntru este cumpătat. Dar nu numai atât, ci și contemplă, cunoaște pe Dumnezeu și se roagă. Aceasta este ceea ce zice Apostolul: „Umblați în duh, și pofta trupului să nu o săvârșiți” (Gal. 5, 16).

69. Cel ce nu știe să umble pe calea duhovnicească nu poartă grijă de cugetările pătimase; ci toată preocuparea lui se mișcă în jurul trupului. Iar urmarea e că sau petrece în lăcomia pântecelui, în desfrânare, în întristare, în mânie și pomenirea răului, și prin aceasta își întunecă mintea, sau se dedă la o nevoință fără măsură și-și tulbură înțelegerea.

70. Cel ce s-a lepădat de lucruri, de pildă de femeie, de bani și de cele asemenea, a făcut pe omul din afară monah, dar încă nu și pe cel din lăuntru. Dar cel ce s-a lepădat și de înțelesurile pătimase ale acestora l-a făcut și pe cel din lăuntru, care este mintea. Pe omul din afară ușor îl face cineva monah, numai să vrea; dar nu puțină luptă se cere pentru a face pe omul din lăuntru monah.

71. Cine s-a izbăvit atunci în neamul acesta cu totul de înțelesurile pătimase și s-a învrednicit pentru totdeauna de rugăciunea curată și nematerială, ceea ce este semnul monahului din lăuntru?

72. Multe patimi sunt ascunse în sufletele noastre. Ele se dau pe față abia atunci când apar pricinile.

73. Nu-ți închina toată atenția ta trupului, ci hotărăște-i lui nevoință după putere. Și toată mintea ta

întoarce-o spre cele din lăuntru. Căci „nevoința trupească la puțin folosește, iar evlavia spre toate e de folos” (1 Tim. 4, 8).

74. Când patimile s-au potolit, vine mândria. Iar aceasta se întâmplă fie pentru că n-au fost tăiate pricinile, fie pentru că s-au retras dracii cu viclenie.

75. Smerenia și reaua pătimire slobozesc pe om de tot păcatul. Cea dintâi taie patimile sufletului, cea de a doua, pe ale trupului. De aceea zice Domnul: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8), adică pe El și vistierile ascunse în El, când se vor curăți pe ei prin dragoste și înfrânare. Și aceasta, cu atât mai mult cu cât vor întinde curățirea.

76. Păzirea minții e un turn din care pot fi privite rațiunile fiecărei virtuți, precum turnul de odinioară al lui David preînchipuia tăierea împrejur a inimii.

77. Precum privind cu simțurile cele vătămătoare ne păgubim, așa se întâmplă și cu mintea.

78. Precum cel ce a rănit inima plantei a uscat-o întreagă, așa să înțelegi și despre inima omului. Trebuie să fii cu luare-aminte chiar în clipa aceea, pentru că tâlharii nu stau fără lucru.

79. Domnul, vrând să arate că toată porunca trebuie împlinită, pe de altă parte că înfierea s-a dăruit oamenilor în sângele Său, zice: „Când veți face cele poruncite vouă, ziceți: Robi netrebnici suntem și ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut” (Luca 17, 10). De aceea Împărăția cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului gătit slugilor credincioase. Iar sluga nu cere slobozirea ca plată, ci mulțumește, ca un îndatorat, și o primește după har.

80. Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, și celor ce slujesc Lui bine le dăruiește slobozirea. Căci zice: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău” (Matei 25, 23). Dar încă nu e slugă credincioasă cel ce se bazează numai pe cunoștință, ci cel ce crede prin ascultare lui Hristos, Care a poruncit. Căci cel ce cinstește pe Stăpân face cele poruncite de El. Iar greșind sau neascultând, rabdă cele ce vin asupra sa ca cele ce i se cuvin. Fiind deci iubitor de învățătură, fă-te și iubitor de osteneală. Căci cunoștința simplă îngâmfă pe om.

81. Încercările ce ne vin pe neașteptate ne învață cu bun rost să ne facem iubitori de osteneală.

82. E proprie stelei lumina din jurul ei; tot așa, sunt proprii cinstitorului și temătorului de Dumnezeu simplitatea și smerenia. Căci nu este alt semn care să facă cunoscuți și să arate pe ucenicii lui Hristos, decât cugetul smerit și înfățișarea umilită. Aceasta o strigă toate cele patru Evanghelii. Iar cel ce nu viețuiește așa, adică întru smerenie, cade din părtășia Celui ce S-a smerit pe Sine până la cruce și moarte, Care este și legiuitorul cu fapta al dumnezeieștilor Evanghelii.

83. „Cei însetați, zice, mergeți la apă” (Is. 55, 1), iar cei însetați de Dumnezeu, umblați întru curăția minții. Dar cel ce zboară spre înălțime prin curăția ei trebuie să privească și spre pământul puținătății sale, fiindcă nimeni nu e mai înalt ca cel smerit. Căci precum când lipsește lumina, toate sunt neguroase și întunecate, tot așa, lipsind smerita cugetare, toate ale noastre sunt deșarte și toate silințele noastre după Dumnezeu sunt putregăioase.

84. „Iar sfârșitul cuvântului tot, auzi-l: „Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui” (Eccl. 12, 13) și cu mintea, și cu simțirea. Căci dacă te silești să le păzești cu mintea, puțină trebuință vei avea de osteneli trupești ca să le păzești. Căci zice David: „Voit-am să fac voia Ta și legea Ta în mijlocul pântecelui meu” (Ps. 39, 11). De nu va face omul în mijlocul pântecelui, adică în mijlocul inimii, voia lui Dumnezeu și legea Lui, nu o poate face cu ușurință nici în afară. Și va zice către Dumnezeu cel fără trezvie și nepăsător: Nu vreau să cunosc căile Tale. Desigur, o va spune aceasta pentru lipsa iluminării dumnezeiești, de care e plin cel părtaș de ea, devenind tot mai neclintit în cele dumnezeiești.

85. Precum sarea cea văzută îndulcește pâinea și orișice mâncare și păstrează vreme îndelungată nestricate unele cărnuri, așa să înțelegi că face și păzirea minții cu dulceța ei spirituală prin lucrarea ei minunată. Căci îndulcește în chip dumnezeiesc și pe omul din lăuntru, și pe cel din afară, și izgonește puterea gândurilor rele, și ne păzește neconținut în cele bune.

86. Din momeală ies multe gânduri, iar din acestea, fapta văzută cea rea. Dar cel ce stinge îndată cu lisus pe cea dintâi a scăpat de cele următoare și se va îmbogăți în dulcea cunoștință dumnezeiască, prin care va afla pe Dumnezeu, Care este pretutindenea. Iar sprijinindu-și oglinda minții în El, se luminează neconținut, ca un geam (vitraliu) curat de soarele văzut. Și atunci mintea, ajunsă la cel mai de pe urmă bun dorit, se va odihni în El de orice altă privire (contemplație).

87. Deoarece tot gândul intră în inimă prin închipuirea (nălucirea) vreunor lucruri sensibile, lumina fericită a Dumnezeirii va lumina mintea atunci când aceasta

se va odihni de toate și va părăsi orice formă ce vine din acestea. Căci strălucirea aceea se arată minții curate când dispar toate gândurile (chipurile).

88. Cu cât ești mai atent la cugetare, cu atât te vei ruga cu mai mult dor lui Iisus. Și, iarăși, cu cât îți cercezezi cugetarea cu mai puțină grijă, cu atât te vei depărta mai mult de Iisus. Precum primul lucru luminează desăvârșit văzduhul minții, așa căderea de la trezvie și de la dulcea chemare a lui Iisus îl întunecă întru totul. Că lucrul este firesc să fie așa, precum am spus, și nu altfel, o vei afla prin experiență, din probarea cu lucrul. Căci virtutea și mai ales o lucrare ca aceasta, născătoare de lumină și de desfătare, nu se poate învăța decât prin experiență.

89. Pricina pentru care se cheamă neconținut Iisus, cu dragoste plină de dulceață și de bucurie, este faptul că văzduhul inimii este plin de bucurie și de liniște datorită atenției desăvârșite. Iar pricina pentru care se curăță desăvârșit inima este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, pricinuitorul și făcătorul bunătăților. „Eu sunt, zice, Dumnezeu, Cel ce face pace” (Is. 45, 7).

90. Sufletul care s-a umplut de binefaceri și s-a îndulcit de Iisus răsplătește pe Binefăcător cu bucurie și dragoste, prin mărturisire, mulțumind și chemând cu voluptate pe Cel ce-l umple de pace; căci Îl vede în mijlocul său spiritual, împrăștiind nălucirile duhurilor rele.

91. „Și a privit, zice David, ochiul minții mele întru vrăjmașii mei” (Ps. 91, 11) spirituali; „și întru cei vicleni ce se răscoală împotriva mea va auzi urechea mea”. Și am văzut răsplata păcătoșilor, făcută de Dumnezeu în mine.

92. Iar când nu sunt în inimă năluciri, mintea se ține în starea cea după fire, fiind gata să se miște spre toa-

tă vederea (contemplația) desfătătoare, duhovnicească și de Dumnezeu iubitoare.

93. Așadar, precum am spus, trezvia și rugăciunea lui Iisus se susțin una pe alta. Căci atenția supremă vine din rugăciunea neîncetată; iar rugăciunea, din trezvia și atenția supremă.

94. Pedagog bun, și al sufletului și al trupului, este pomenirea neîncetată a morții, prin care, trecând peste toate cele de până atunci, să privim de acum la ea înșăși mereu, la patul pe care vom sta așezați în preajma morții și la celelalte.

95. Nu trebuie, fraților, să îmbrățișeze somnul cel ce voințe să rămână mereu nerănit. Ci trebuie să aleagă una din două: sau să cadă și să se piardă după ce a fost dezbrăcat de virtuți, sau să stea pururea cu mintea înarmată. Căci și vrăjmașul stă pururea cu oastea sa în linie de bătaie.

96. Din pomenirea și chemarea neîncetată a Domnului nostru Iisus Hristos se naște o anumită stare dumnezeiască în mintea noastră. Aceasta, dacă nu neglijăm rugăciunea neîncetată a minții către El, trezvia strânsă și lucrarea de supraveghere, ci, săvârșind pururea și la fel acest lucru, chemăm pe Domnul Iisus Hristos, strigând cu ardoarea inimii, încât sfântul nume al lui Iisus să se așeze în mijloc. Căci continuarea este maica deprinderii, fie că e vorbă de virtute, fie de păcat. Iar aceasta stăpânește pe urmă, ca și firea. Ajungând mintea în starea aceasta, caută pe vrăjmași, ca un câine care vânează⁴⁸ un iepure în tufișuri. Căci așa caută și

48. θηρευτικός. În P.G.: λακωνικός. I. Hausherr, neavând decât textul din P.G., îi zice „câine laconic”.

mintea gândurile cele rele. Dar acela ca să-l mănânce, iar aceasta ca să le risipească.

97. Deci oricând și ori de câte ori se întâmplă să se înmulțească în noi gândurile rele, să aruncăm în mijlocul lor chemarea Domnului nostru Iisus Hristos, și le vom vedea îndată împrăștiindu-se ca fumul în văzduh, cum ne învață experiența; iar mintea rămânând singură, să înceapă iarăși lucrarea atenției și a chemării neîncetate. Și de câte ori pătimim aceasta în urma împrăștierii, să facem așa.

98. Căci, precum nu e cu putință a intra în luptă cu trupul gol, sau a înota în apă mare cu veșmintele, sau a trăi fără a respira, așa este cu neputință a învăța războiul cel mintal și ascuns, a-l urmări cu meșteșug și a-l împrăștia fără smerenie și neconținută rugă către Hristos.

99. David, cel prea mare în făptuire, zice către Domnul: „Puterea mea prin Tine o voi păstra” (Ps. 58, 10). Așadar, puterea de a păzi în noi liniștea mintală a inimii⁴⁹, din care nasc toate virtuțile, ne vine din ajutorul Domnului, Care a dat și poruncile și Care, strigat de noi neîncetat, alungă de la noi uitarea păcătoasă, care strică liniștea inimii ca apa focul. De aceea, monahule, să nu dormi spre moarte din negrijă, ci biciuiește pe vrăjmași cu numele lui Iisus; și, cum a zis oarecare înțelept⁵⁰, să se lipească numele lui Iisus de răsuflarea ta⁵¹, și atunci vei cunoaște folosul liniștirii.

49. Așa e în P.G. În *Filocalia greacă*: „liniștea din minte și inimă”.

50. Sfântul Ioan Scărarul, P.G. 88, 1112.

51. „Și de toată viața ta”, adaugă P.G.

100. Când ne învrednicim, nevrednicii, cu frică și cu cutremur de dumnezeieștile și preacuratele Taine ale lui Hristos, Dumnezeuul și Împăratul nostru, atunci și mai mult să arătăm trezvia, păzirea minții și osârdia, ca focul cel dumnezeiesc, sau trupul Domnului nostru Iisus Hristos, să mistuie păcatele noastre și necurățiile mici și mari. Căci intrând în noi, El alungă îndată din inimă duhurile viclene ale răutății și ne iartă păcatele făcute mai înainte, și atunci mintea rămâne fără tulburarea gândurilor rele. Și dacă după aceea ne vom păzi cu osârdie mintea și vom sta în poarta inimii noastre, când ne vom învrednici iarăși de ele, dumnezeiescul trup ne va lumina și mai mult mintea și o va face asemenea unei stele.

SUTA A DOUA

1. **U**itarea obișnuiește să stingă paza minții, cum stinge apa focul. Dar rugăciunea neconținută a lui Iisus, împreună cu trezvia încordată, o nimicește cu totul din inimă. Căci rugăciunea are lipsă de trezvie, precum lampa de lumina făcliei.

2. Trebuie să ne ostenim pentru păzirea celor cinstite. Iar cinstite cu adevărat sunt acelea care ne păzesc de tot păcatul prin simțuri și prin minte. Acestea sunt: paza minții, împreună cu chemarea lui Iisus Hristos; privirea neîncetată în adâncul inimii; liniștea neconținută a cugetării, ca să zic așa chiar și din partea gândurilor ce ni se par de-a dreapta; și silința de-a ne afla goliți de gânduri, ca să nu ne înșele hoții. Căci deși ne ostenim stăruind în inimă, dar și mângâierea e aproape.

3. Căci inima păzită neîncetat, chiar dacă nu i se îngăduie să primească formele, chipurile și nălucirile durerilor întunecate și viclene, obișnuiește totuși să nască din ea gânduri luminoase. Precum cărbunele naște flacăra, tot așa cu mult mai mult Dumnezeu, Care locuiește în inimă de la Botez, dacă află văzduhul cugetării noastre curat de vânturile răutății și păzit de supravegherea minții, aprinde puterea noastră de înțelegere spre contemplație, ca flacăra ceara.

4. Trebuie să învățăm pururea în cuprinsul minții noastre numele lui Iisus Hristos, precum se învârtește fulgerul în văzduhul tăriei când e să înceapă ploaia. Aceasta o știu cu exactitate cei ce au experiența minții și a războiului dinăuntru. Deci să purtăm după o ordine războiul minții astfel: întâi atenție; pe urmă, cunoscând

că vrăjmașul a aruncat un gând, să-l lovim în inimă cu cuvinte de mânie și de blestem; în al treilea rând, să ne rugăm îndată împotriva lui, adunându-ne inima în chemarea lui Iisus Hristos, ca îndată să se risipească năluca drăcească, pentru ca să nu se ia mintea după nălucire, ca un prunc amăgit de oarecare făcător de năluciri (scamator).

5. Să ne ostenim ca David, strigând: Doamne Iisuse Hristoase! „Răgușească gâtlejul nostru și să nu slăbească ochii minții noastre de la a nădăjdui întru Domnul Dumnezeu nostru” (Ps. 68, 4). Să ne amintim pururea de pilda judecătorului nedreptății (Luca 18, 8), pe care a spus-o Domnul ca să ne arate că suntem datori să ne rugăm totdeauna și să nu slăbim; și vom afla câștig și izbăvire.

6. Precum cel ce privește la soare e cu neputință să nu-și umple privirile de lumină îmbelșugată, la fel cel ce se apleacă să privească văzduhul inimii nu poate să nu se lumineze.

7. Precum e cu neputință a trăi viața aceasta fără a mânca și a bea, tot așa e cu neputință ca fără paza minții și curăția inimii, care este și se numește trezvie, să ajungă sufletul la o stare duhovnicească și plăcută lui Dumnezeu, sau să se izbăvească de păcatul cu mintea, chiar de se silește cineva, de teama muncilor, să nu păcătuiască.

8. Dar și cei ce se rețin printr-o anumită efortare de la păcatul cu fapta, vor fi fericiți înaintea lui Dumnezeu, a îngerilor și a oamenilor, fiindcă au luat cu sila Împărăția cerurilor.

9. Acesta este folosul minunat pe care-l are mintea din liniște: Toate păcatele bat mai întâi numai prin

gânduri la ușa minții, încât, dacă ar fi primite de cugtare, s-ar face apoi păcate sensibile și groase. Dar pe toate le taie virtutea cugetătoare a trezviei, nelăsându-le să intre în omul nostru lăuntric și să se prefacă în fapte rele. Iar aceasta o face prin înrăurirea și ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos.

10. Vechiul Testament este chipul nevoinței trupești, exterioare și sensibile, iar Sfânta Evanghelie, care este Noul Testament, este chipul atenției, adică al curăției inimii. Și precum Vechiul Testament n-a desăvârșit și n-a întărit pe omul dinăuntru în cinstirea de Dumnezeu („că pe nimeni, zice Apostolul, n-a desăvârșit Legea”; Evr. 7, 19), ci a împiedicat numai păcatele groase (căci doar pentru curăția sufletească e mai mare lucru a tăia și gândurile de la inimă, și amintirile rele, – ceea ce este propriu Evangheliei –, decât a împiedica scoaterea ochiului și a dintelui aproapelui), tot așa se poate spune și despre dreptatea și nevoința trupească, adică despre post, înfrânare, culcarea pe jos, șederea în picioare, privegherea și celelalte, care se obișnuiesc în legătură cu trupul și fac să se liniștească partea afectivă (pasională) a trupului de păcatul cu fapta. Cum am zis despre Vechiul Testament, bune sunt și acestea, căci ele sunt o strunire a omului nostru din afară și un paznic împotriva patimilor cu fapta, ba, mai mult, ele ne păzesc, sau ne împiedică și de la păcatele cu mintea, de pildă, ne izbăvesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, de pizmă, de mânie și de celelalte.

11. Curăția inimii însă, sau observarea și păzirea minții, al cărei chip este Noul Testament, dacă e ținută de noi cum trebuie, taie toate patimile și toate relele, dezrădăcinându-le din inimă, și aduce în schimb bucurie,

bună nădăjduire, străpungere, plâns, lacrimi, cunoștință de noi înșine și de păcatele noastre, pomenirea morții, smerenie adevărată, iubire nesfârșită față de Dumnezeu și de oameni și dragoste dumnezeiască din inimă.

12. Precum nu se poate să nu taie aerul din afară cel ce umblă pe pământ, tot așa e cu neputință să nu fie războită pururea inima omului de către draci, sau să nu fie tulburată de ei într-ascuns, chiar dacă săvârșește multă nevoință trupească.

13. Dacă vrei să nu fii numai la arătare monah bun, îngăduitor și unit totdeauna cu Dumnezeu, ci să fii într-adevăr și de fapt așa, îngrijește cu toată puterea de virtutea atenției, care este paza și observarea minții, o dulceață desăvârșită a inimii, o liniște fără năluciri, o stare fericită a sufletului, lucru care nu se află în mulți.

14. Căci aceasta se numește filosofia minții. Urmărește-o întru multă trezvie și râvnă fierbinte, împreună cu rugăciunea lui Iisus, cu smerenie, cu neîncetare, în tăcerea buzelor sensibile și inteligibile, cu înfrânarea de la mâncări și băuturi și de la tot lucrul vinovat; urmărește-o pe calea cugetării, cu știință, cu chibzuială, și ea te va învăța, împreună cu Dumnezeu, cele ce nu le știai, iar cele ce mai înainte îți era cu neputință să le primești în minte, – ca unul ce umblai în întunericul patimilor și al faptelor întunecate și erai acoperit de uitare și de vălmășeala adâncului –, ți le va face cunoscute, ți le va lumina și ți le va face înțelese.

15. Precum văile înmulțesc grâul, astfel înmulțește aceasta tot binele în inima ta. Mai bine zis, Domnul Iisus Hristos, fără de Care nu putem face nimic, ți le va da acestea. La început îți va fi aceasta scară, pe urmă, carte de citit. Înaintând apoi, ți se va descoperi ca cetate

a Ierusalimului ceresc și vei vedea limpede cu mintea pe Hristos, Împăratul puterilor lui Israel (împreună cu Părintele Său, Cel de-o-ființă, și cu Duhul Sfânt, Cel vrednic de închinare)⁵².

16. Dracii ne duc pururea spre păcătuire prin nălucire și minciună. De fapt, prin nălucirea iubirii de argint și a câștigului l-au făcut pe ticălosul de Iuda să vândă pe Domnul și Dumnezeuul tuturor. Și prin minciuna unei odihne trupești fără preț, a cinstei, a câștigului și a slavei, l-au dus la spânzurătoare și i-au pricinuit moartea veșnică. Ticăloșii l-au răsplătit cu ceea ce era contrar nălucirii sau momelii lor.

17. Privește cum, prin nălucire, minciună și făgăduieli goale, ne fac să cădem dușmanii mântuirii noastre. Dar însuși Satana s-a rostogolit așa, ca un fulger, din înălțimi, fiindcă i s-a nălucit că este la fel cu Dumnezeu. Și, iarăși, așa l-a despărțit pe Adam de Dumnezeu, dându-i nălucirea demnității dumnezeiești. Și la fel obișnuiește să-i amăgească vrăjmașul cel mincinos și viclean pe toți cei ce păcătuiesc.

18. Inima ni se acrește de veninul gândurilor răutății când uitarea ne desface pentru multă vreme de atenția și de rugăciunea lui Iisus, din pricina negrijei noastre. Dar iarăși ne îndulcim de simțirea și de dulceața unei bucurii fericite când săvârșim cele spuse mai înainte, cu tărie, cu râvnă și cu sânguință, în atelierul minții noastre. Căci atunci râvnim să umblăm în liniștea inimii nu pentru altceva, ci pentru dulcea plăcere și desfătare ce-o dă ea sufletului.

52. Ceea ce este în paranteză apare numai în textul din *Filocalia greacă*, de astă dată mai dezvoltat.

19. Știința științelor și meșteșugul meșteșugurilor e meșteșugul gândurilor viclene. Dar este un mod desăvârșit și un meșteșug minunat împotriva lor. El stă în a privi în Domnul nălucirea momelii și a păzi cugetarea, precum păzim ochiul sensibil și privim ager cu el la ceea ce vine, poate, să-l lovească, și depărtăm cât putem orice gunoi din el.

20. Precum zăpada nu va naște flacără, sau apa foc, sau spinul smochină, așa nu se va libera inima niciunui om, de gânduri, de cuvinte și de fapte drăcești, dacă n-a curățit cele din lăuntru, n-a unit trezvia cu rugăciunea lui Iisus, n-a ajuns la smerenie și liniște sufletească și nu s-a sânguit pe acest drum cu râvnă multă. Sufletul fără atenție va fi în chip necesar sterp de tot gândul bun și desăvârșit, ca un catâr neroditor. În el nu este înțelegerea prudenței duhovnicești. Căci numai dulcele și bun nume al lui Iisus aduce cu adevărat pace sufletului și golire de gândurile pătimase.

21. Când sufletul e învoit cu trupul în cele rele, atunci zidesc amândouă cetate slavei deșarte, turn mândriei și gândurilor necredincioase ce locuiesc în ele. Dar Domnul tulbură unirea lor și o desface cu frica gheenei, silind sufletul stăpân să vorbească și să cugete lucruri străine și potrivnice trupului. Din această frică se naște și învrăjbire, deoarece cugetul trupului este vrăjmaș lui Dumnezeu și nu vrea să se supună legii lui Dumnezeu.

22. Faptele din fiecare zi trebuie să le cântărim și să le observăm în fiecare ceas, și seara să le facem cât putem de ușoare prin pocăință, dacă vrem să biruim cu Hristos asupra răutății. Și trebuie să luăm seama dacă săvârșim toate faptele noastre sensibile și văzute

după Dumnezeu, înaintea lui Dumnezeu și numai pentru Dumnezeu, ca să nu fim furați în chip nerațional de simțuri.

23. Dacă câștigăm în fiecare zi, cu Dumnezeu, din trezvia noastră, nu trebuie să umblăm printre oameni fără grijă, ca să nu ne păgubim prin multe întâlniri priemjdioase, ci mai degrabă trebuie să disprețuim cele deșarte, pentru frumusețea și câștigul dulce și vrednic de iubit al virtuții.

24. Suntem datori să mișcăm cele trei părți ale sufletului în chip cuvenit și potrivit cu firea, cum au fost create de Dumnezeu: Mânia, împotriva omului nostru din afară și a șarpelui Satan. Mâniați-vă, zice, împotriva păcatului, adică mâniați-vă pe voi înșivă și pe diavolul. „Mâniați-vă, ca să nu păcătuiți împotriva lui Dumnezeu” (Ps. 4, 4). Pofta trebuie să o mișcăm spre Dumnezeu și virtute. Iar rațiunea să o punem în fruntea acestora amândouă cu înțelepciune și cu știință, spre a porunci, a sfătui, a pedepsi și a stăpâni cum stăpânește împăratul peste robi; și atunci, rațiunea din noi le cârmuiește pe acestea după Dumnezeu. Iar dacă patimile se răscoală împotriva rațiunii și vor să o conducă, să punem rațiunea peste ele. Căci zice fratele Domnului: „Dacă nu greșește cineva în cuvânt, acela e bărbat desăvârșit, puternic să înfrâneze și întreg trupul” și celelalte (Iac. 3, 2). Fiindcă, vorbind adevărat, toată nelegiuirea și păcatul se săvârșesc prin acestea trei, precum toată virtutea și dreptatea se susțin iarăși prin acestea trei.

25. Mintea se întunecă și rămâne neroditoare atunci când grăiește cuvinte lumești, sau când, primindu-le în cuget, stă de vorbă cu ele, sau când trupul împreună

cu mintea se ocupă în deșert cu niscai lucruri supuse simțurilor, sau când monahul se dedă la deșertăciuni. Căci atunci îndată pierde căldura, străpungerea, îndrăznirea în Dumnezeu și cunoștința. Căci cu cât suntem mai atenți la minte, ne luminăm, și cu cât suntem mai neatenți, ne întunecăm.

26. Cel ce urmărește și caută în fiecare zi pacea și liniștea minții, acela va disprețui cu ușurință tot ce e supus simțurilor, ca să nu ostenească în deșert. Iar dacă își nesocotește conștiința sa, va dormi cu amar moartea uitării, pe care dumnezeiescul David se roagă să nu o doarmă (Ps. 12, 4). Căci zice și Apostolul: „Cel ce cunoaște binele, și nu-l face, păcat are” (Iac. 4, 17).

27. Mintea vine de la nepăsare iarăși la rânduiala și la trezvia sa, dacă va începe să fie iarăși cu grijă și dacă vom mișca puterea de activitate a minții noastre cu râvnă fierbinte.

28. Nu va înainta asinul de la moară în afară de cerul în care a fost legat, nici mintea nu va înainta în virtutea ce o desăvârșește dacă nu-și va fi îndreptat cele dinăuntru ale sale. Căci fiind mereu oarbă cu ochii dinăuntru, nu poate să vadă virtutea și pe Iisus strălucind în lumină.

29. Un cal sprinten și falnic saltă cu desfătare când își primește călărețul; iar mintea desfătându-se se va desfăta în lumina Domnului, intrând în dimineți izbăvită de gânduri. Ea va porni de la puterea filosofiei sale active, ridicându-se pe ea însăși spre o putere negrăită, care contemplă virtuți și lucruri tainice. Și primind în inimă abis înalt de înțelesuri dumnezeiești de la Cel nesfârșit, i Se va arăta ei, cât e cu puțință inimii, Dumnezeuul dumnezeilor. Iar mintea uimită slăvește cu

dragoste pe Dumnezeu, Cel care-i văzut și vede, și pentru aceasta și aceea mântuiește pe cel ce-și aținește astfel privirea spre El.

30. Inima ajunsă la liniște prin cunoaștere (în chip gnostic) va vedea abis înalt; iar urechea liniștii va auzi de la Dumnezeu lucruri nespuse de fericite.

31. Călătorul care începe să facă o cale lungă, anevoie de umblat și plină de necazuri, gândindu-se să nu se rătăcească la întoarcere, așază niște semne și niște țăruiși în drumul său, ca să-i facă ușoară întoarcerea la ale sale. Iar bărbatul care călătorește cu trezvie își înseamnă cuvintele (auzite), gândindu-se și el la același lucru.

32. Dar călătorului întoarcerea de unde a plecat îi este pricină de bucurie, pe când celui ce umblă cu trezvie întoarcerea înapoi îi este spre pierderea sufletului rațional și semn de cădere de la faptele, cuvintele și înțelesurile plăcute lui Dumnezeu; și în vremea somnului sufletesc, aducător de moarte, va avea gândurile ca niște ace care îl trezesc, aducându-i aminte de lunga toropeală și de nepăsarea care i-au venit din negrijă.

33. Căzând noi în necazuri, în descurajări și deznădăjduiri, trebuie să facem înăuntrul nostru ceea ce a făcut David: să ne vărsăm inima înaintea lui Dumnezeu, și rugăciunea și necazul nostru să le vestim Domnului. Căci ne mărturisim lui Dumnezeu, Care poate cârmui cu înțelepciune cele ale noastre și poate ușura necazul nostru, dacă ne e spre folos, și ne poate izbăvi de întristarea pierzătoare și stricăcioasă.

34. Mânia pornită spre oameni împotriva firii, și întristarea care nu e după Dumnezeu, și trândăvia strică de asemenea gândurile bune și cunoscătoare. Pe acestea

Domnul le împrăştie prin mărturisire, sădind înăuntru bucurie.

35. Iar gândurile împlântate şi fixate în inimă, fără voia noastră, se şterg prin rugăciunea lui Iisus, făcută cu trezvie din adâncurile de înţelegere ale inimii.

36. Ajungând în strâmtorarea multor gânduri neraţionale, vom afla uşurare şi bucurie dacă ne vom învini pe noi înşine cu adevărat şi fără patimă, sau dacă vom mărturisi toate Domnului, ca unui om. Prin acestea două vom afla cu siguranţă odihnă de orice.

37. Sfinţii Părinţi privesc pe legiuitorul Moise ca pe un chip al minţii. Căci el vede pe Dumnezeu în rug, i se umple faţa de slavă, e făcut dumnezeu al lui Faraon de către Dumnezeu dumnezeilor, bate Egiptul, scoate pe Israel şi dă Legea, care, luate figurat, după duh, sunt fapte şi drepturi de-ale minţii.

38. Iar Aaron, fratele legiuitorului, este socotit chip al omului din afară. De aceea şi noi, muştrându-l pe acesta cu mânie, ca Moise pe Aaron care a greşit, îi zicem: „Ce ţi-a greşit Israel, că te-ai grăbit să-i depărtezi pe ei de la Domnul Dumnezeu cel viu, Atotţiitorul?”.

39. Domnul, când era să învie pe Lazăr din morţi, ne-a arătat, împreună cu alte bunuri, şi pe acela că trebuie să strunim prin ameninţări moliciunea şi petrecrea veselă a sufletului şi să îmbrăţişăm o vieţuire aspră, adică dosădirea de sine, ca sufletul să poată fi izbăvit de iubirea de sine, de slava deşartă şi de mândrie.

40. Precum fără corabie mare nu e cu putinţă a trece marea, aşa fără chemarea lui Iisus Hristos nu e cu putinţă a izgoni momeala gândului rău.

41. Împotrivirea obişnuieşte să aducă la tăcere, iar chemarea (lui Iisus Hristos), să izgonească din inimă

gândurile. Căci atunci când momeala ia chip în suflet prin nălucirea lucrului sensibil, de pildă când fața celui ce ne-a supărat, sau nălucirea frumuseții femeiești, sau a aurului, sau a argintului, vin una câte una în cugetul nostru, îndată ni se dau pe față gândurile ținerii de minte a răului, ale curviei și ale iubirii de argint, care pricinuiesc nălucirile inimii. Și dacă mintea noastră e încercată și disciplinată, având deprinderea de a se observa și de a vedea curat și limpede nălucirile și înșelăciunile amăgitoare ale celor răi, stinge cu ușurință, prin împotrivire și prin rugăciunea lui Iisus Hristos, săgețile aprinse ale diavolului îndată ce s-au arătat, neîngăduind fanteziei pătimase să se miște deodată cu momeala și să modeleze cu patimă gândurile noastre după forma ce ni s-a arătat, sau să stea de vorbă cu ea în chip prietenos, sau să gândească mult la ea, sau să-și dea învoire cu ea. Căci din acestea urmează neapărat, ca nopțile zilelor, faptele rele.

42. Dacă însă mintea noastră este neîncercată în iscusința trezviei, îndată se amestecă în chip pătimas cu chipul ce i s-a nălucit, oricare ar fi, și stă de vorbă cu el, primind întrebări necuvenite și dând răspunsuri. Și atunci gândurile noastre se amestecă cu nălucirea drăcească, aceasta crescând și sporind și mai mult, ca să pară minții, care a primit-o și pe care a prădat-o, vrednică de iubit, frumoasă și plăcută. Mintea pățește atunci același lucru care s-ar întâmpla, de pildă, dacă s-ar arăta un câine undeva într-o livadă, unde se nimeresc și niște miei, care, fiind fără răutate, aleargă la câinele ce li se arată ca la maica lor, necâștigând din apropierea câinelui altceva decât că se umplu de necurăția și de putoarea aceluia. În același chip și gândurile

noastre aleargă prostește spre toate nălucirile drăcești din minte și amestecându-se, precum am spus, cu acelea, pot fi văzute voind împreună să dărâme Troia, ca Agamemnon cu Menelaos. Căci așa se sfătuiesc și ele ce trebuie să facă spre a trece în faptă, prin trup, frumoasa și dulcea nălucire ce li s-a arătat în chip amăgitor prin înrâurirea drăcească. Așa se înfăptuiesc înăuntru căderile sufletului. Pe urmă cele dinăuntru ale inimii se prelungesc și în afară în chip necesar.

43. Minteia e un lucru ușor și fără răutate, care lesne se ia după năluciri și anevoie se reține de la nălucirile nelegiuite, dacă nu are gândul stăpânitor peste patimi, care să o împiedice neconținut și să o țină în frâu.

44. Contemplația și cunoștința sunt călăuze ale vieții curate și pricinuitoare ale acesteia, pentru faptul că, fiind înălțată de ele, cugetarea ajunge la disprețuirea plăcerilor și a altor lucruri sensibile și dulci ale vieții, socotindu-le fără preț.

45. Iar viața atentă în Iisus Hristos este, la rândul ei, maică a contemplației și a cunoștinței și născătoare a treptelor dumnezeiești și a înțelegerilor prea înțelepte, dacă s-a însoțit cu smerenia, cum zice dumnezeiescul Prooroc Isaia: „Cei ce așteaptă pe Domnul vor muta țări, vor primi aripi și vor fi făcuți să zboare, prin Domnul” (Is. 40, 31).

46. Greu și neplăcut lucru pare oamenilor a se liniști sufletește de orice gând. Și într-adevăr e anevoios și ostenitor. Nu e greu numai pentru cei neînvățați cu războiul să-și închidă și să-și îngreiească partea netrupească în casa trupească, ci și pentru cei ce au dobândit iscusința luptei nemateriale dinăuntru. Dar cel ce L-a sălășluit în pieptul său pe Domnul Iisus prin rugăciune neîncetată nu va osteni urmându-L Lui, după cuvântul

Proorocului. Și unul ca acesta nu va dori zi petrecută omeneste, pentru frumusețea, desfătarea și dulceața lui Iisus; iar de dușmanii săi, necredincioșii draci, care umblă împrejur, nu se va teme, grăindu-le din poarta inimii și, prin Iisus, izgonindu-i din spate.

47. Când sufletul va fi zburat prin moarte în văzduh, având în porțile cerului pe Hristos cu sine și pentru sine, nu se va teme nici acolo de vrăjmașii săi, ci va grăi către ei din porți cu îndrăznire, ca și acum. Numai să nu slăbească până la ieșirea lui să strige către Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ziua și noaptea. Și El va face izbăvirea lui degrabă, după făgăduința Sa nemincinoasă, pe care a spus-o despre judecătorul nedreptății: „Zic vouă că va face izbăvirea lor degrabă” (Luca 18, 8), și în viața de acum, și după ieșirea sufletului din trup.

48. Plutind pe marea mintală (inteligibilă), încrede-te în Iisus. Căci El îți zice tainic înăuntrul inimii tale: „Nu te teme, fiul meu Iacov, puținule la număr Israele; nu te teme, vierme Israele, Eu te apăr și te sprijin”. Deci dacă Dumnezeu e cu noi, care e răul care să poată ceva împotriva noastră? Cu noi este Cel ce a fericit pe cei curați cu inima și a rânduit că Iisus cel dulce și singurul curat vrea să intre dumnezeiește și să locuiască în inimile curate. De aceea, să nu încetăm, după dumnezeiescul Pavel, a ne deprinde mintea spre evlavie. Căci cu dreptate s-a spus că evlavia este aceea care smulge din rădăcină semințele celui rău. Fiindcă evlavia e calea rațiunii, sau calea judecății, sau calea gândului⁵³.

53. Textul din P.G. mai are câteva rânduri de explicare a cuvântului οἶμος = cale.

49. „Întru mulțimea păcii se va desfăta” (Ps. 36, 11), după David, cel ce nu primește față de om, judecând nedreptate în inima sa, adică primind chipuri de ale duhurilor rele, și prin chipuri cugetând păcatul; sau judecând rău în pământul inimii sale și, prin aceasta, predând păcatului pe cele drepte. Căci marii și cunoscătorii Părinți au numit într-unele scrieri de ale lor și pe draci oameni, pentru facultatea lor rațională, cum este locul din Evanghelie unde zice Domnul: „Un om rău a făcut aceasta” (Matei 13, 28) și a amestecat în grâu neghină. Iar răul de la aceștia ne vine pentru că nu ne împotrivim repede; de aceea suntem biruiți de gândurile rele.

50. După ce am început să viețuim cu atenție la minte, dacă împreună smerenia cu trezvia și însoțim rugăciunea cu împotrivirea, vom merge bine pe drumul cugetării, înfrumusețând, măturând, împodobind și curățind casa inimii noastre de răutate, călăuziți de numele cel sfânt și închinat al lui Iisus Hristos, ca de un sfeșnic de lumină. Dacă ne vom încrede însă numai în trezvia sau atenția noastră, repede vom cădea răsturnându-ne, fiind împinși de vrăjmași, și ne vor răpune viclenii și înșelătorii; și tot mai mult ne vom prinde în mrejele gândurilor rele, ba chiar vom fi sfâșiați cu ușurință de către ei, neavând ca suliță puternică numele lui Iisus Hristos. Căci numai cuțitul acesta preacinstit, învârtit foarte des în inima ce nu se îngrijește decât de una, știe să strângă și să taie gândurile venite de la aceia, să le ardă și să le îngroape, ca focul paie⁵⁴.

54. Textul din P.G. mai are câteva rânduri, arătând că omul cunoaște atunci că Dumnezeu îl ajută.

51. Lucrul trezviei neconținute, sau folosul și marele câștig pe care-l aduce ea sufletului, este să vadă îndată nălucirile gândurilor care au luat chip în minte; iar al împotrivirii, să respingă și să dea pe față gândul care încearcă să intre în văzduhul minții noastre prin nălucirea (închipuirea) vreunui lucru supus simțurilor. Dar ceea ce stinge și împrăștie îndată orice intenție a vrăjmașilor, orice gând, orice nălucire, orice formă și orice statuie rea este chemarea Domnului. Căci de fapt și noi înșine vedem în minte înfrângerea lor prin Iisus, marele nostru Dumnezeu, și izbăvirea noastră, a smeriților, a neînsemnaților și a netrebnicilor.

52. Cei mai mulți nu știm că toate gândurile nu sunt nimic altceva decât numai năluciri de ale lucrurilor sensibile și lumești. Iar dacă stăruim mult timp în rugăciune cu trezvie, rugăciunea golește cugetarea de toată nălucirea materială a gândurilor rele. Iar pe de altă parte, îi face cunoscute gândurile vrăjmașilor și marele câștig al rugăciunii și al trezviei. „Și cu ochii tăi vei privi, și răsplătirea păcătoșilor spirituali vei vedea” (Ps. 90, 8) și tu însuți cu mintea, și vei înțelege, zice David, dumnezeiescul cântăreț.

53. Să ne aducem aminte, dacă se poate, neconținut de moarte. Prin această aducere-aminte se naște în noi lepădarea grijilor și a tuturor deșertăciunilor, paza minții și rugăciunea neîncetată, neîmpătimirea trupului, scârba de păcat și, dacă trebuie să spunem adevărul, aproape toată virtutea izvorăște din aceasta. De aceea, dacă se poate, să ne folosim de acest lucru ca de răsuflarea proprie.

54. Inima golită desăvârșit de închipuiri va naște înțelesuri dumnezeiești și tainice, care saltă în mijlocul

ei cum saltă peștii și se dau peste cap delfinii în marea liniștită. Și precum marea e mișcată de adierea subțire, așa adâncul inimii, de Duhul Sfânt. „Iar fiindcă sunteți fii, zice, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile voastre care strigă: Avva, Părinte!” (Gal. 4, 6).

55. Orice monah va avea frică și va sta departe de lucrul duhovnicesc, înainte de a se îndeletnici cu trezvia minții, fie pentru că nu cunoaște frumusețea ei, fie pentru că, cunoscând-o, nu o poate urmări din pricina lenii. Dar frica se va risipi fără doar și poate când va începe lucrarea de păzire a minții, care este și se numește filosofia activă a minții⁵⁵. Căci atunci va fi ca unul care a aflat calea, Care a zis: „Eu sunt calea, învierea și viața” (Ioan 11, 25).

56. Și, iarăși, va fi înfricoșat văzând mulțime de gânduri și mulțime de prunci babilonești. Dar și această frică o risipește Hristos dacă ne bazăm neconținut pe El, ca pe fundamentul cugetării; iar pruncii babilonești îi aruncăm la pământ, izbindu-i de această Piatră (Ps. 136, 12), împlinindu-ne, potrivit cuvântului, pofta noastră cu privire la ei: „Cel ce păzește, zice, porunca nu va cunoaște cuvânt rău” (Eccl. 8, 5). „Căci fără de Mine, zice, nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5).

57. Monah cu adevărat este acela care a dobândit trezvie; iar trezvie adevărată a dobândit cel ce este monah în inimă.

58. Viața oamenilor se desfășoară în repetare de ani, de luni, de săptămâni, de zile, de nopți, de ceasuri și de minute. În acestea trebuie, așadar, să ne desfășurăm și noi lucrările virtuozitate, adică trezvia, rugăciunea

55. Aici trezvia e identificată cu faza activă a vieții duhovnicești.

și dulceața inimii, în liniște osârduitoare până la ieșirea noastră.

59. Va veni peste noi ceasul înfricoșător al morții; va veni, și a-l ocoli nu este cu putință. Fie ca Stăpânul lumii și al văzduhului, venind atunci, să găsească fără-delegile noastre puține și neînsemnate, ca să nu ne vădească, adevărindu-ne, și să plângem fără folos. „Căci sluga aceea, zice, care a cunoscut voia stăpânului său, și n-a lucrat după voia lui ca o slugă, se va bate mult” (Luca 12, 47).

60. „Vai celor ce și-au pierdut inima”, zice; ce se vor face când îi va cerceta Domnul? De aceea trebuie să ne sârguim, fraților.

61. Gândurilor simple și mai fără patimă le urmează cele pătimase, precum am aflat într-o îndelungată experiență și observare. Precum șarpele urmează porumbelului ce intră în cuibul lui⁵⁶, socotesc că cele dintâi deschid intrarea celor de al doilea, și cele nepătimase celor pătimase.

62. Cu adevărat omul trebuie să se taie, prin hărăzare liberă, în două; și trebuie să se rupă cu cea mai înțeleaptă înțelegere, precum am spus. Se cuvine cu adevărat să se facă el însuși dușman neîmpăcat al său. Deci trebuie să avem față de noi înșine dispoziția ce o are cineva față de un om care l-a necăjit și nedreptățit cumplit, ba chiar mai mult decât atâta, dacă vrem să împlinim marea și cea dintâi poruncă, adică să dobândim viețuirea lui Hristos, fericita smerenie, felul vieții din trup a lui Dumnezeu. De aceea zice Apostolul: „Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?” (Rom. 7, 24). Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Arătând apoi că

56. Asemănarea aceasta lipsește în *Filocalia greacă*.

a supune trupul voii lui Dumnezeu face parte din cele ce stau în puterea noastră, a zis: „Căci dacă ne-am judeca pe noi înșine, n-am fi judecați; dar judecându-ne Domnul, ne pedepsește” (1 Cor. 11, 31-32).

63. Începutul rodirii ese floarea, iar începutul observării minții, înfrânarea în mâncări și băuturi, lepădarea și respingerea oricărui fel de gânduri și liniștea inimii.

64. Celor ce suntem întăriți în Hristos și am început să umblăm în trezvie fără greș, întâi ea ni se arată în minte ca un sfeșnic, ținut oarecum de mâna minții noastre, și călăuzindu-ne pe cărările cugetării; pe urmă, ca o lună atotluminoasă, rotindu-se pe cerul inimii; mai apoi ni se arată ca soare lisus însuși, împrăștiind raze de dreptate, adică arătându-Se pe Sine și pe ale Sale ca niște lumini atotstrălucitoare ale vederilor.

65. Iar acestea le descoperă tainic minții ce urmează poruncii Lui, care zice: „Tăiați împrejur învârtoșarea inimii voastre” (Deut. 10, 16). Precum s-a spus, trezvia sânguincioasă învață pe om înțeleșuri fericite. Căci Dumnezeu nu caută la față. De aceea zice Domnul: Ascultați-Mă și înțelegeți „că celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar celui ce nu are, și ceea ce i se pare că are se va lua de la dânsul” (Matei 25, 29). „Iar celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine” (Rom. 8, 28). Deci cu mult mai mult i se vor lucra lui virtuțile.

66. Nu va umbla corabia multe mile fără apă; și nu va înainta deloc paza minții fără trezvie, împreună cu smerenie și cu rugăciunea lui Iisus Hristos.

67. Temelia casei sunt pietrele. Iar această virtute are, și ca temelie și ca acoperiș, închinatul și sfântul

nume al Domnului nostru Iisus Hristos. Ușor va naufraga un cârmaci smintit în vreme de furtună, dacă a izgonit corăbierii, a aruncat lopețile și pânzele în mare, iar el doarme. Dar mai ușor va fi scufundat de către draci sufletul care nu s-a îngrijit de trezvie și n-a chemat numele lui Iisus la începutul momelilor (atacurilor).

68. Spunem prin scris ceea ce știm, și mărturisim, celor ce vor să asculte, ceea ce am văzut străbătând calea, dacă vreți să primiți cele spuse. Căci Însuși El a spus: „De nu va rămâne cineva întru Mine, se va scoate afară ca vița și o vor aduna și o vor arunca în foc și va arde”; „iar cel ce rămâne întru Mine și Eu întru el, multă roadă va aduce” (Ioan 15, 6, 4). Căci precum nu e cu puțință soarelui să lumineze fără lumină, așa nu e cu puțință să se curățească inima de întinăciunea gândurilor de pierzare, fără rugăciunea numelui lui Iisus. Iar dacă e adevărat aceasta, precum văd, să ne folosim de ea ca de răsuflarea noastră. Căci ea este lumină, iar acelea, întuneric; și Acela este Dumnezeu și Stăpânul, iar acelea, slugile dracilor.

69. Paza minții poate fi numită, în chip cuvenit și pe dreptate, născătoare de lumină, născătoare de fulger, aruncătoare de lumină și purtătoare de foc. Căci întrece, grăind adevărul, nenumărate și multe virtuți trupești. De aceea această virtute trebuie numită cu numele cinstite de mai înainte, pentru luminile strălucitoare ce se nasc din ea. Aceia dintre păcătoși, netreb-nici, întinați, neștiutori, neînțelegători și nedrepti, care se îndrăgostesc de ea, pot să se facă, prin Iisus Hristos, drepti, de treabă, curați, sfinți și înțelegători. Ba nu numai atâta, ci pot și contempla și teologhisi cele tainice. Iar făcându-se contemplativi (văzători), înoată în

această lumină preacurată și nesfârșită, se pătrund de ea cu pătrunderi negrăite și locuiesc și petrec împreună cu ea, fiindcă „au gustat și au văzut că bun e Domnul” (Ps. 33, 8). În acești întâi vestitori se împlinește cuvântul dumnezeiescului David: „Iară dreptii se vor mărturisii numelui Tău și vor locui dreptii cu fața Ta” (Ps. 139, 13). Căci cu adevărat aceștia cheamă sincer numele lui Dumnezeu și se mărturisesc Lui, fiindcă le și place să stea de vorbă cu El, iubindu-L pururea.

70. Vai celui din lăuntru de la cele din afară! Căci mult va fi supărat omul din lăuntru de la cele din afară. Și supărat, acesta se va folosi de bici împotriva simțurilor din afară. Cel ce a săvârșit cele cu lucrul a cunoscut mai înainte cele din contemplație.

71. Dacă omul din lăuntru petrece în trezvie, cum zic Părinții, este în stare să păzească și pe cel din afară. Dar noi și dracii făcători ai răutății săvârșim în comun amândouă felurile de păcate. Aceia dau chip păcatului în gânduri numai, sau în zugrăviri de năluciri în minte, precum voiesc. Iar noi îl săvârșim și prin gânduri înăuntru, și prin fapte în afară. Dracii, fiind lipsiți de grosimea trupurilor, își pricinuiesc și lor, și nouă muncile numai prin gânduri, prin viclenie și prin înșelăciune. Dacă n-ar fi lipsiți, blestemații, de grosimea trupului, n-ar întârzia să păcătuiască și prin fapte, păstrându-și de-a pururi voia liberă gata de a necinști pe Dumnezeu.

72. Rugăciunea de un singur cuvânt (sau gând)⁵⁷ omoară și preface în cenușă amăgirile lor. Căci Iisus, Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu, chemat de noi neconținut și fără lenevie, nu le îngăduie acestora să-și arate

57. μονολόγιστος εὐχή.

minții, în oglinda cugetării, nici începutul intrării, pe care unii o numesc momeală, nici vreun chip oarecare și nici să grăiască niscai cuvinte în inimă. Iar nepătrunzând vreun chip drăcesc în inimă, ea va fi goală, precum am spus, și de gânduri. Căci dracii au obiceiul să vorbească sufletului și să-l învețe păcatul prin gânduri, ascunzându-se de el.

73. Așadar, prin rugăciunea neîncetată se curăță văzduhul cugetării de norii întunecoși și de vânturile duhurilor răutății. Iar curățindu-se văzduhul inimii, este cu neputință, zice, să nu strălucească în ea lumina dumnezeiască a lui Iisus, dacă nu ne vom umfla de slava deșartă, de fumul mândriei și de patima de a ne face arătați. Prin acestea însă ne vom face prea ușuratici pentru cele necuprinse și ne vom găsi fără ajutor de la Iisus, deoarece Hristos, Care ne-a arătat smerenia, urăște acestea.

74. Să ne ținem dar de rugăciune și de smerenie, de acestea două care, împreună cu trezvia, ne înarmează împotriva dracilor ca o sabie de foc. Căci cei ce viețuim așa putem să prăznuim în fiecare zi și în fiecare ceas, din inimă, în chip tainic o sărbătoare a bucuriei.

75. Cele opt gânduri mai generale ale răutății, în care se cuprinde tot gândul și din care se nasc toate (ca din Hera și Zeus toți dracii blestemați, cinstiți ca zei de greci, după miturile lor), se suie toate în poarta inimii și, aflând mintea nepăzită, intră unul câte unul la vremea sa. Apoi oricare dintre cele opt gânduri, suindu-se și intrând în inimă, aduce cu sine un roi de alte gânduri nerușinate. Și așa, întunecând mintea, ațâță trupul, îndemnându-l la săvârșirea de fapte rușinoase.

76. Deci cel ce păzește capul șarpelui și prin mâniașă împotrivire se folosește de cuvinte curajoase, lovindu-l cu pumnul în față, a alungat vrăjmașul de la sine. Căci zdrobind capul, a pus pe fugă multe gânduri rele și fapte și mai rele. Și astfel cugetarea rămâne netulburată, Dumnezeu primind privegherea ei asupra gândurilor și dăruindu-i, în schimb, să știe cum trebuie să biruiască pe cei ce o războiesc și cum trebuie inima să se curețe pe încetul de gândurile care spurcă pe omul dinăuntru. Căci zice Domnul Iisus: „Din inimă ies gândurile rele, curvie, preacurvie... și acelea sunt care spurcă pe om” (Matei 15, 19-20).

77. Deci așa poate sufletul să stea, întru Domnul, în cuviința, în frumusețea și în dreptatea sa, cum a fost zidit de la început de Dumnezeu, bun foarte și curat, precum zice marele slujitor al lui Dumnezeu Antonie: „Sufletul având minte după fire, se susține în virtute”. Sau iarăși zice: „Dreptatea sufletului stă în a păstra mintea după fire, precum a fost zidită”. Iar peste puțin zice iarăși: „Să ne curățim cugetarea, căci eu cred că dacă sufletul s-a curățit din toate părțile și rămâne în starea firească, poate, ajungând străvăzător, să vadă mai mult și mai departe decât dracii, având în el pe Domnul, Care-i descoperă”. Acestea le spune vestitul Antonie, cum zice marele Atanasie în *Viața* lui.

78. Orice gând este o nălucire a unui lucru sensibil, apărută în minte. Căci Asirianul fiind minte, nu poate să ne amăgească altfel decât folosindu-se de lucrurile cunoscute de noi prin simțuri și obișnuite nouă.

79. Precum nu ne este cu puțință să urmărim păsările ce zboară în aer, fiind noi oameni, sau să zburăm ca ele, firea noastră neavând această însușire, la

fel nu e cu putință să biruim gândurile drăcești ce ni se întâmplă să vină, fără rugăciune trează și deasă, sau să străbatem cu ochiul minții țintă spre Dumnezeu; iar dacă nu, vezi pământul.

80. Drept aceea, dacă vrei cu adevărat să acoperi cu rușine gândurile și să te liniștești cu dulceață și să păstrezi cu ușurință trezvia în inimă, să se lipească rugăciunea lui Iisus de răsuflarea ta, și vei vedea cum se împlinește aceasta în puține zile.

81. Precum nu e cu putință să se scrie slove în aer, căci acestea trebuie să se scrie pe vreun lucru ca să se păstreze multă vreme, la fel trebuie să lipim rugăciunea lui Iisus Hristos de trezvia ostenitoare, ca virtutea prea frumoasă a trezviei să rămână statornic împreună cu El și prin El să ni se păstreze nerăpită în veac.

82. „Întoarce, zice, spre Domnul lucrurile tale, și vei afla har”. Drept aceea, să nu se zică și despre noi de Proorocul: „Aproape ești, Doamne, de gura lor, dar departe de rărunchiilor lor” (Ier. 12, 2). Nimeni altul nu va aduce inimii în chip statornic pace, dinspre partea patimilor, decât numai Iisus Hristos, Cel ce a unit pe cele ce se aflau la mare depărtare una de alta.

83. Sufletul e întunecat deopotrivă de acestea două: de vorbirile gândurilor în cugetare și de întâlnirile și vorbele deșarte de afară. Cei ce vor să fie feriți de păgubirea minții trebuie să se întristeze atât de gândurile, cât și de oamenii cărora le place să vorbească degeaba, pentru o pricină foarte binecuvântată: ca nu cumva, întunecându-se mintea, să i se moleșească trezvia. Căci întunecându-ne din pricina uitării, ne pierdem mintea.

84. Cel ce-și păzește curăția inimii cu toată sârguința va avea de învățător pe legiuitorul ei Hristos, Care-i șoptește tainic voia Sa. „Auzi-voi ce va grăi în mine Domnul Dumnezeu” (Ps. 84, 8), zice David arătând acest lucru. Iar arătând cercetarea ce și-o face mintea sieși pentru războiul cel mintal (inteligibil) și sprijinirea ajutoare a lui Dumnezeu, spune: „Va zice omul: fi-va oare roadă dreptului?” (Ps. 57, 11). Apoi arătând efectul ce rezultă din amândouă, printr-o întâlnire între ele, zice: „Așadar este Dumnezeu, Care-i judecă pe ei pe pământ” (*Ibidem*), adică pe dracii vicleni în pământul inimii noastre. Și-n altă parte zice: „Apropia-se-va omul, și inima e adâncă, și Se va înălța Dumnezeu; și atunci rănilor de la ei ni se vor părea ca niște săgeți de prunci” (Ps. 63, 7-8).

85. Să ne călăuzim inima pururea, povățuiți de înțelepciune, după sfințitul cântăreț, respirând necontenit însăși puterea lui Dumnezeu-Tatăl și înțelepciunea lui Dumnezeu, Hristos Iisus. Iar dacă, moleșindu-ne de vreo împrejurare oarecare, vom slăbi în lucrarea minții, în dimineața următoare să strângem iarăși bine mijlocul minții și să ne apucăm cu putere de lucru, știind că nu vom avea apărare noi, care cunoaștem binele, de nu-l vom face.

86. Precum mâncările aducătoare de boală, îndată ce au fost primite în trup supără, iar cel ce le-a mâncat, simțind îndată vătămarea, caută să le verse mai repede prin vreun leac și așa rămâne nevătămat, la fel și mintea, când a primit să înghită gândurile și simte amărăciunea lor, le varsă cu ușurință prin rugăciunea lui Iisus, strigată din adâncurile inimii, și le leapădă cu

desăvârșire, precum au învățat și cercat cu știință acest lucru cei ce se îndeletnicesc cu trezvia.

87. Unește cu răsuflarea nării trezvia și numele lui Iisus, sau gândul neuitat la moarte și smerenia. Căci amândouă sunt de mare folos.

88. Zis-a Domnul: „Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

89. Zis-a Domnul: „Cel ce se va smeri pe sine ca acest prunc, se va înălța, iar cel ce se înalță pe sine, se va smeri” (Luca 18, 14). „Învățați de la Mine”, zice; vezi că smerenia este învățătură? Căci porunca Lui este viață veșnică, iar aceasta e smerenia. Așadar, cel ce nu este smerit a căzut din viață și în partea cea dimpotrivă se va afla.

90. Dacă toată virtutea se săvârșește prin suflet și trup, iar, pe de altă parte, și sufletul și trupul sunt făpturi ale lui Dumnezeu, prin care, cum am zis, se împlinește virtutea, cum nu aiurăm în chipul cel mai cumplit, fălindu-ne cu podoabele străine ale sufletului și ale trupului, umblând adică după slava deșartă și sprijinindu-ne de mândrie ca de un toiag de trestie? Și cum nu ridicăm astfel împotriva capului nostru, pentru nelegiuirea și nebunia noastră, ca tot ce poate fi mai înfricoșat, pe Dumnezeu, Care ne întrece cu măreția Sa nemărginită? Căci „Domnul celor mândri le stă împotriva” (Iac. 4, 6). În loc de a urma Domnului întru smerenie, ne împrietenim cu dracul trufaș, vrăjmașul Domnului, din pricina cugetului mândru și iubitor de slavă deșartă. Din pricina aceasta spune Apostolul: „Căci ce ai, ce n-ai luat?”; oare te-ai făcut tu pe tine însuși? Iar dacă ai luat de la Dumnezeu trupul și sufletul,

din care, în care și prin care se înfăptuiește toată virtutea, „ce te lauzi ca și când n-ai fi luat?”. Căci Domnul este Cel ce ți le dăruiește ție acestea.

91. Peste tot curăția inimii, prin care se află în noi smerenia și tot binele ce coboară de sus, nu stă în altceva decât în a nu îngădui gândurilor ce se apropie să intre în suflet.

92. Paza minții cu Dumnezeu, care stăruie în suflet numai prin Dumnezeu, dă înțelepciune minții în luptele cele după Dumnezeu. Căci nu puțină destoinicie îi dă ea celui ce se împărtășește de ea, spre chivernisirea faptelor și cuvintelor sale cu judecată bine primită la Domnul.

93. Semnele preotului în Vechiul Testament erau preînchipuiri ale inimii curate, ca și noi să avem grijă de veșmântul inimii, ca nu cumva să se înnegrească din pricina păcatului, ci să-l curățim cu lacrimi, cu pocăință și cu rugăciune. Căci mintea este un lucru ușor și anevoie de oprit de la amintiri nelegiuite; un lucru care se ia ușor după nălucirile rele sau bune ale cugetării.

94. Cu adevărat fericit este cel ce s-a lipit în cugetare de rugăciunea lui Iisus și-L strigă pe El neîncetat în inimă, cum s-a unit aerul cu trupurile noastre, sau flacăra cu ceara. Venind soarele pe deasupra pământului, face ziuă; iar numele sfânt și prea cinstit al Domnului Iisus, luminând în cugetare neîncetat, naște nenumărate înțeleșuri, asemenea soarelui.

95. După ce se împrăștie norii, văzduhul se arată curat. Iar după ce au fost împrăștiate nălucirile patimilor de către Soarele dreptății Iisus Hristos, obișnuiesc să se nască în inimă înțeleșuri luminoase și stelare din tot văzduhul ei luminat de Iisus Hristos. Căci zice Eccle-

siastul: „Cei ce nădăjduiesc în Domnul vor înțelege adevărul, și cei credincioși în dragoste vor petrece cu Dânsul” (Întel. 3, 9). A zis careva dintre Sfinți: „Dacă ții minte răul, ține minte răul de la draci; și dacă dușmănești, dușmănește trupul de-a pururi. Trupul e prieten viclean, și dacă e slujit te războiește și mai mult”. Și iarăși: „Câștigă dușmănie împotriva trupului și luptă împotriva pântecelui”⁵⁸.

96. În cuvintele de până aici, ale sutelor întâi și a doua, am înfățișat ostenelile sfințitei liniști a minții. Ele nu cuprind numai fructele cugetării noastre, ci și pe cele ce le-am învățat din cuvintele înțelepților de Dumnezeu Părinți despre curăția minții. Iar acum, după ce am spus aceste puține lucruri, pentru a arăta câștigul ce vine din păzirea minții, vom înceta a grăi.

97. Vino, așadar, și-mi urmează spre unirea cu ferici ta păzire a minții, oricine ai fi tu, cel ce dorești în duh să vezi zile bune, și te voi învăța în Domnul lucrarea văzută și viețuirea Puterilor inteligibile.

98. Căci nu se vor sătura îngerii să laude pe Făcătorul, nici mintea curată să se ia la întrecere cu ei. Și precum ființele netrupești nu se îngrijesc de hrană, așa nici ființele netrupești în trup nu se îngrijesc de ea, dacă vor intra în cerul liniștii minții.

99. Precum Puterile de sus nu se îngrijesc de bani sau de avuții, așa nici cei ce și-au curățit vederea sufletului și au ajuns la deprinderea virtuții nu vor fi îngrijați de asuprirea de la duhurile rele. Și precum aceora le este vădită bogăția înaintării în Dumnezeu, la fel și acestora le este vădită dragostea către Dumnezeu și iubirea, ațintirea și suirea spre Dumnezeu. Iar întinzându-se și

58. Acest capitol lipsește în P.G.

mai mult în suirea lor cu dragoste și nesațiu, din pricină că au gustat din dorul dumnezeiesc și extatic, ei nu se vor opri până nu-i vor ajunge pe serafimi, și nu vor pregeta în trezvia minții și în urcușul iubitor, până nu se vor face îngeri, în Hristos Iisus, Domnul nostru.

100. Nu este venin mai tare ca veninul aspidiei și al vasiliscului, și nu este păcat mai mare ca păcatul iubirii trupești de sine. Iar ca pui zburători ai iubirii trupești de sine îi ai pe aceștia: laudele în inimă, încântarea de sine, lăcomia pânteceleui, curvia, slava deșartă, pizma și, coroana tuturor, mândria, care știe să cucească nu numai pe oameni, ci și pe îngeri din ceruri și să-i îmbrace în întuneric în loc de lumină.

Acestea ți le-a scris, Teodule, cel ce poartă numele isihiei, deși e dezmințit de fapte. Dar poate nu sunt ale noastre, ci câte ni le-a dat Dumnezeu, Cel lăudat și slăvit în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt, de toată firea rațională, de îngeri, de oameni și de toată zidirea, pe care a făcut-o Treimea cea negrăită, Dumnezeu cel Unul, de a Cărei Împărăție strălucită să avem și noi parte prin rugăciunile Preacuratei Născătoare de Dumnezeu și ale Cuvioșilor noștri. Cărei Dumnezeu necuprins I se cuvine slavă veșnică. Amin.

FILOTEI SINAITUL

Viața și scrierile lui Filotei Sinaitul

Filotei Sinaitul a trăit în aceeași mănăstire a Rugului Sfintei Născătoare de Dumnezeu din Muntele Sinai, ca și Isihie⁵⁹. Și se pare că tot cam în aceeași vreme cu Isihie, după cum rezultă din înrudirea preocupărilor și din faptul că în unele codice *Capetele despre trezvie* ale lui Filotei sunt așezate chiar înainte de ale lui Isihie Sinaitul⁶⁰. În orice caz, el nu e una și aceeași persoană cu patriarhul Filotei al Constantinopolei, din veacul al XIV-lea, căci e citat pe la începutul acestui veac de Grigorie Sinaitul, și încă imediat după Isihie Sinaitul⁶¹.

59. Vezi la I. Hausherr, *op. cit.*, p. 140 (44), unde dă titlul scrierilor lui Filotei din Cod. Athous 38 (Spyridon et S. Eustratiades, Catalogue Nr. 1528,11). Tot așa i se zice lui Filotei și în titlul scrierilor sale din Cod. Naniensis (venețian) 95 (Mignareli, Cat. codd. gr. Nan. p. 185), redat în P.G. 98, 1369-70. Vezi și titlul din Cod. 30 Moscova (Matthaeus, Not. codd. gr. Moscv. p. 317), redat în P.G. 154, 717-718. Manuscrisul Acad. Române nr. 2012, care cuprinde în trad. românească *Capetele pentru trezvie și rugăciune*, îi spune: „Filotei monahul, egumenul locașului Rugului Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”.

60. Cod. Athous cit., la f. 112a dă *Capetele* lui Filotei, iar la f. 114a, *Capetele lui Isihie*. Vezi la I. Hausherr, *op. cit.*, loc. cit.

61. În „Capete despre isihie și despre cele două moduri ale rugăciunii”, *Filocalia greacă*, vol. II, ed. a II-a, p. 271. Confuzia aceasta o întâlnim și în P.G. 154, 729-745, unde scrierea lui Filotei Sinaitul *Despre poruncile Domnului Iisus Hristos* e publicată între scrierile patriarhului Filotei. Ehrhard (la Krumbacher, *op. cit.*, p. 107-109) a lămurit însă lucrurile.

Se cunosc până acum două scrieri ale lui Filotei Sinaitul: 1. *Capete despre trezvie*⁶², publicate în *Filocalia greacă* (vol. I, ed. a II-a, p. 366-374), pe care o traducem în acest volum, și 2. *Despre poruncile Domnului nostru Iisus Hristos*⁶³ (în P.G. 154, 720-745, după *Thesaurus asceticus* al lui P. Possinus, Paris 1613)⁶⁴. Dar până la o cercetare amănunțită a mai multor manuscrise nu se poate spune care a fost textul genuin, în special al primei scrieri, sau dacă diferite alte scrieri, pe care ni le semnalează cataloagele codicelor grecești din diversele biblioteci sub numele lui Filotei, sunt scrieri deosebite de-ale lui sau numai părți din scrierea de la nr. 1.

De pildă, în P.G. 98, col. 1369-1372, se dă începutul mai extins al unei scrieri care începe cu cuvintele „Câți în Hristos ne-am botezat”⁶⁵. Dar în cuprinsul acestui fragment găsim și primul cap al textului din *Filocalia*. Ar rezulta deci că în Cod. Nan. 95 s-ar cuprinde un text mai larg al scrierii din *Filocalia*. Totuși sfârșitul textului din Cod. Nan. 95 coincide cu sfârșitul cap 11 al textului din *Filocalia*⁶⁶.

Pe de altă parte, cele două scrieri cuprinse sub numele lui Filotei în Cod. Moscv. 30, după începuturile ce se dau în P.G. 154, 717-718, n-ar fi decât două părți ale „Capetelor despre trezvie”, din *Filocalia greacă*⁶⁷.

62. Νηπτικὰ κεφάλαια. În alte codice are însă alte titluri.

63. Περὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Vezi și notița 20 din P.G. 154, 717-718.

64. După I. Hausherr, *op. cit.*, p. 140-142 (44-46), acestea două se află și în Cod. Vatic. 730.

65. “Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν. Fragmentul e reprodus în P.G. după Mignareli, *op. cit.*, p. 185, din Cod. Nan. 95, f. 93 a.

66.„cei ce sapă aurul” (P.G. 98, 1371-1372).

67. Aceste două scrieri (indicate în P.G. după Matthaeus, *op. cit.*) se intitulează, prima: „Φιλοθέου, μοναχοῦ μονῆς τῆς ὑπεραγίας

În P.G. 98, 1371-72, se mai dau din Cod. Nan. (venețian) 95, afară de începuturile și sfârșiturile scrierii din *Filocalia*, cuprinsă în acel cod. în fol. 93a-99b, și a scrierii „Poruncile Domnului”, cuprinsă în fol. 113b-125a, încă și începuturile și sfârșiturile altor două scrieri, între fol. 99b-113a și 113a-f. 113b⁶⁸. Se prea poate însă ca și aceste două scrieri din urmă – dintre care ultima pare extrem de scurtă – să nu fie decât tot părți din *Capetele despre trezvie* date în *Filocalia greacă*.

O altă chestiune este cea a numărului de capete în care e împărțită scrierea dată în *Filocalia* și a ordinii acestor capete.

Împărțirea textului în 40 de capete, așa cum îl avem în *Filocalia greacă*, nu pare să fie comună tuturor codicelor. După notița 20 din P.G. 154, 717-718, mai multe codice din biblioteca vieneză și parisiană (între care cod. nr. 1091), ar cuprinde scrierea aceasta împărțită în 40 de capete.

Manuscrisul nr. 2012 al Academiei Române ne dă însă traducerea acestei scrieri în 37 de capitole, aranjate altfel decât în textul din *Filocalia greacă*. Comparând textul cap 30 din Vat. 730, f. 193v (dat de I. Hausherr, *op. cit.*, p. 141 (54), constatăm că el corespunde nu cu cap 30 din textul din *Filocalia greacă*, ci cu cel din Manuscrisul Academiei Române, care, la rândul său, corespunde cu capetele 34-36 din textul *Filocaliei grecești*.

Θεοτόκου τῆς βάτου ἐν Σινᾷ, περὶ τριμεροῦς τῆς ψυχῆς καὶ περὶ νήψεως καὶ εὐχῆς”. Inc. Ὁ μακάριος ὁ ἀπόστολος Παῦλος; a doua: „Περὶ τηρήσεως νοῦ καὶ ταπεινοφροσύνης”. Inc. Βλέπετε καὶ ὁρᾶτε, φησὶν ὁ Κύριος, μήπως βαρυνθῶσιν. Dar începutul primei scrieri pare a coincide cu cap 31, iar al celei de-a doua, cu cap 15 al scrierii din *Filocalia*.

68. Tot după Mignareli, *op. cit.*, p. 185.

De aici ar urma că Vat. 730 ne dă un text împărțit și aranjat la fel cu cel după care e tradus textul românesc din Biblioteca Academiei Române.

Toate acestea sunt semne că Filotei este un autor vechi, căci dacă ar fi scris prin veacul al XIV-lea nu ar fi fost cu puțință atâtea variațiuni între codice în privința textului acestei scrieri.

Dăm mai jos și o paralelă între capetele textului din Manuscrisul Academiei Române și cel din *Filocalia greacă*, după care ne-am ținut noi:

Ms. Acad. Rom.		<i>Filocalia greacă</i>
Cap.	1-3	1-3
"	4	7
"	5	8
"	6	23
"	7	27
"	8	28
"	9	24
"	10	25
"	11	26
"	12	21
"	13	29
"	14	22
"	15	4
"	16	5
"	17	6
"	18	30
"	19	9
"	20	10
"	21	11
"	22	31
"	23	12

"	24	13
"	25	14
"	26	14 (de la „astfel sfânta smerenie”)
"	27	32
"	28	15
"	29	33
"	30	34–36
"	31	37
"	32	38
"	33	39
"	33 (de la „nimic nu ne va întina, nici întrista”)	40
"	34	20
"	35	16
"	36	17
"	37	18

Numai cap 19 din *Filocalia greacă* nu l-am putut identifica între cele din Ms. Acad. Rom.

*

Învățătura duhovnicească a lui Filotei este foarte apropiată de cea a lui Isihie, amândoi fiind înrudiți sufletește cu Ioan Scărarul. Dar între Isihie și Filotei sunt și oarecari deosebiri. Isihie repetă neconținut îndemnul de-a se observa mintea. „El pare a fi unul din acele suflete concentrate și adânci, predestinate de la fire la formele cele mai absorbite ale vieții lăuntrice”⁶⁹.

Filotei are tendințe mai războinice, mai active. Lăudând și el isihia, se oprește mai puțin la descrierea ei,

69. I. Hausherr, *op. cit.*, p. 141 (45).

dând importanță și păzirii poruncilor. El nu e așa de poet ca Isihie, dar dă definiții mai clare și argumente mai puternice.

Însemnătatea „pazei minții” el o întemeiază psihologic. Sufletul are trei facultăți: rațiunea, pofta, mânia. Omul duce viață virtuoasă când cele două din urmă se supun rațiunii. De aceea, toată silința vrăjmașului este să abată atenția rațiunii de la rolul ei de stăpânitoare asupra celorlalte puteri sufletești, ocupând-o cu gânduri și năluciri care o împrăstie sau o fac să cedeze tendințelor poftelor și mâniei de-a scăpa din frâna ei. De aceea, străduința noastră are ca scop să mențină partea superioară a sufletului în rolul ei de stăpână, și aceasta se face prin rezistența la primele atacuri cu ajutorul atenției și rugăciunii⁷⁰.

70. *Ibidem.*

ALE CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU FILOTEI SINAITUL

Capete despre trezvie

1. **Este** în noi un război al minții, mai cumplit decât cel văzut⁷¹. Lucrătorul evlaviei trebuie să alerge și să urmărească cu mintea ținta de a aduna desăvârșit în vistieria inimii pomenirea lui Dumnezeu, ca pe un mărgăritar sau ca pe o piatră prețioasă. Trebuie să lepădăm toate, să disprețuim și trupul, și însăși viața de acum, ca să dobândim în inimă numai pe Dumnezeu. Căci ajunge, a spus dumnezeiescul Gură de Aur, vederea lui Dumnezeu cu mintea, ca să piardă pe toți cei vicleni.

2. Deci toți cei ce se luptă mintal sunt datori să cu-leagă cu toată silința puteri duhovnicești din dumneze-
ieștile Scripturi și să le pună pe minte ca niște plasturi
de însănătoșire. Și de dimineața, zice, să stea cu băr-
băție și hotărâre în poarta inimii, cu pomenirea strânsă
a lui Dumnezeu și cu rugăciunea neîntreruptă a lui Iisus
Hristos în suflet, și să omoare prin străjuirea minții pe
toți păcătoșii pământului, iar prin stăruința în pomeni-
rea credincioasă a lui Dumnezeu, să taie capetele celor
puternici, pentru Domnul, și începuturile gândurilor ce

71. Un război inteligibil, mai cumplit decât cel sensibil. În
manuscrisul 2012 al Academiei Române se zice: „războiu gânde-
tor și simțitor”.

ne războiesc. Căci știm că este și în sudorile minții⁷² o lucrare și o rânduială dumnezeiască. Și așa trebuie să ne silim să lucrăm până la vremea mâncării. Pe urmă, mulțumind Domnului, Care ne satură din iubirea de oameni, în chip îndoit, în duh și trup, trebuie să mâncăm întru aducerea aminte și cu gândul morții, și apoi iarăși să ne apucăm cu putere de lucrul de dimineață. Căci numai făcând așa în fiecare zi vom putea scăpa de mrejele vrăjmașului spiritual (inteligibil)⁷³. Făcând⁷⁴ acestea timp îndelungat, se nasc în noi acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Credința ne face să ne temem cu adevărat de Dumnezeu. Nădejdea, sărind peste frica de rob, unește pe om cu dragostea de Dumnezeu, dacă nădejdea nu se rușinează; căci ea știe să nască iubirea îndoită, de care atarnă Legea și Proorocii. Iar dragostea niciodată nu cade, odată ce ea este, în cel ce se împărtășește de ea, în acest veac și în cel viitor, pricina împlinirii legii dumnezeiești.

3. Însă foarte rar se găsesc cei ce se liniștesc cu cugetul⁷⁵. Și aceasta o pot numai cei ce se silesc să-și apropie harul și mângâierea dumnezeiască prin această lucrare. Deci dacă vrem să umblăm întru filosofia cea după Hristos, întru lucrarea cugetătoare prin păzirea minții și cu trezvie, să începem această cale prin înfrânare de la mâncările cele multe, primind mâncările și băuturile cu măsură, pe cât e cu putință. Căci trezvia poate fi numită cu dreptate atât cale ce duce la Împărăție, la cea din lăuntrul nostru și la cea viitoare, cât și

72. Sudorile inteligibile (luptele cugetării).

73. Ms. Acad.: „gânditor”.

74. De aici până la finele acestui cap, lipsă în ms. Acad. Rom.

75. Ms. Acad. Rom.: „Cei ce cu partea gânditoare mulcomescu”.

lucrare cugetătoare, ca una ce prelucrează și înălbește cele ale minții și o mută de la viețuirea pătimașă la cea nepătimașă. Pentru că se aseamănă cu o ferestruică luminoasă, prin care Dumnezeu, plecându-Se, Se arată minții.

4. Unde există smerenie și pomenirea lui Dumnezeu, susținută de trezvie și de atenție, și desimea rugăciunii îndreptate împotriva vrăjmașilor, acolo este locul lui Dumnezeu, sau cerul inimii, în care pâlcul dracilor se teme să petreacă, pentru Dumnezeu, Care locuiește în acel loc.

5. Nimic nu aduce mai multă tulburare ca vorba multă, și nimic nu e mai rău ca vorba neînfrânată, care poate să strice starea sufletului. Căci cele ce le zidim în fiecare zi ea le surpă, și cele ce le adunăm cu oste-neală, sufletul le risipește prin mâncărimea de limbă. Ce e mai rău decât ea? E un rău fără frâu. Deci trebuie să-i punem hotar, să o ținem cu sila, să o sugrumăm, ca să zic așa, ca să slujească numai spre cele de trebuință. Dar cine ar putea povesti toată paguba sufletească ce poate veni de la limbă?

6. Cea dintâi poartă care duce la Ierusalimul mintal (inteligibil)⁷⁶, la atenția minții, este tăcerea gurii întru cunoștință, chiar dacă mintea încă nu s-a liniștit. A doua este înfrânarea cu măsură de la mâncări și băuturi. A treia, care curățește mintea și trupul, este amintirea și gândul neîncetat al morții. Eu, văzând odată, pentru o clipă, frumusețea acesteia, și rănindu-mă și desfătându-mă cu duhul, nu cu privirea, am voit să mi-o câștig soție pentru toată viața, îndrăgostit de frumusețea și de cuviința ei: cât este de smerită, cu câtă bucurie se

76. În ms. Acad. Rom. lipsește: „Ierusalimul mintal”.

măhnește, cât e de gânditoare, câtă frică are de dreapta cercetare viitoare, temându-se de sorocul vieții; din ochii ei sensibili obișnuiește să curgă apa vie cea vindecătoare, din ochii cugetători (inteligibili), un izvor de gânduri prea înțelepte, care curgând și săltând veselește cugetul. Pe această fiică a lui Adam, adică pomenirea morții, însetam, cum am zis, pururea să mi-o câștig soție, să dorm cu ea și să vorbesc cu ea și să discut: ce se va întâmpla după lepădarea trupului? Dar adeseori nu m-a lăsat blestemata uitare, fiica întunecată a diavolului.

7. Este un război întru ascunsul nostru, susținut de duhurile răutății, care se poartă prin gânduri cu sufletul. Căci acesta fiind nevăzut, puterile acelea răuvoitoare, fiind asemenea cu ființa lui, se apropie de el prin războiul nevăzut. Astfel, se pot vedea între ele și suflet: arme, rânduire de bătaie, înșelăciuni viclene, război înfricoșat, ciocniri de luptă și biruințe, și înfrângeri din amândouă părțile. Numai un lucru nu îl are acest război al minții (inteligibil), pe care-l are războiul văzut (sensibil): vremea hotărâtă a războiului. Căci războiul văzut își hotărăște o vreme și o rânduială, pe când celălalt atacă fără de veste și, ținind dintr-odată în cele mai dinlăuntru părți ale inimii, omoară sufletul prin păcat.

Pentru ce se pornește împotriva noastră lupta și bătălia aceasta? Ca să nu se facă prin noi voia lui Dumnezeu, precum ne rugăm zicând: „Facă-se în noi voia Ta”. Iar aceasta stă în poruncile lui Dumnezeu. Dacă cineva și-a întărit (și-a fixat) cu trezvie mintea sa în Domnul împotriva amăgirii dracilor și urmărește cu dinadinsul intrările lor și împletirile ce se nasc din năluciri, va dobândi cunoștința lor prin experiență. De

aceea și Domnul, îndreptându-Și atenția împotriva blestemăților draci și văzând de mai'nainte, ca un Dumnezeu, gândurile lor, a rânduit poruncile Sale împotriva scopului lor, înfricoșând pe cei ce le vor călca.

8. Când vom dobândi deprinderea înfrânării, adică a depărtării de la păcatele văzute, care se lucrează prin cele cinci simțuri, vom putea pe urmă să păzim și inima împreună cu Iisus și să fim luminați de Dânsul în ea, gustând cu un dor fierbinte bunătatea Lui prin minte. Fiindcă n-am primit porunca de a ne curăți inima pentru altceva, ci numai pentru ca, după ieșirea nourilor răutății din văzduhul inimii și după risipirea lor prin neconținută atenție, să putem vedea, ca într-un senin curat, Soarele dreptății, pe Iisus, și să ni se lumineze, întrucâtva, în minte înțelesurile măreției Lui. Fiindcă nu tuturor obișnuiește să Se arate, ci numai celor ce își curățesc cugetarea.

9. Așa se cuvine să umblăm în fiecare zi, ca și cum ar trebui să ne înfățișăm înaintea lui Dumnezeu. Căci zice Proorocul Osea: „Păzește mila și judecata și apropie-te de Dumnezeuul tău pururea” (12, 6). Iar Maleahi zice ca din partea lui Dumnezeu: „Fiul cinstește pe tatăl și sluga pe stăpânul; și dacă Eu sunt Tatăl, unde este cinstea Mea? Și dacă Eu sunt Stăpânul, unde este frica Mea? zice Domnul Atotțiitorul” (1, 6). Apostolul zice și el: „Să ne curățim pe noi înșine de toată întinăciunea trupului și a duhului” (2 Cor. 7, 1). Iar Înțelepciunea zice: „Păzește-ți inima cu toată străjuirea, căci din aceasta este ieșirea vieții” (Pilde 4, 23). În sfârșit, Domnul Iisus Hristos a zis: „Curățește partea dinăuntru a paharului, ca să fie și cea din afară curată” (Matei 23, 25).

10. Vorbirile fără rost uneori ne pricinuiesc ura celor ce ne ascultă, altelei batjocuri și răs, defăimând aceia prostia cuvintelor. Altele, întinarea conștiinței și, iarăși, altele, osânda de la Dumnezeu și întristarea Duhului Sfânt, ceea ce este mai înfricoșător decât toate celelalte.

11. Cel ce-și curățește inima și smulge din rădăcină păcatul, întru Domnul, și cel ce se ostenește pentru o cunoștință mai dumnezeiască și vede în minte cele nevăzute de cei mulți nu se cuvine să se înalțe pentru aceasta față de cineva. Căci nimic nu e mai curat între cele zidite ca cel fără de trup, nimic nu are cunoștință mai mare ca îngerul. Dar înălțându-se, a căzut din cer ca un fulger. Astfel mândria cugetului i-a fost socotită la Dumnezeu necurăție. Iar cei ce dezgroapă aurul se fac arătați⁷⁷.

12. Zice Apostolul: „Cel ce se nevoiește, de la toate se înfrânează” (1 Cor. 9, 25), deoarece nu e cu puțință ca cei legați cu trupul acesta apăsător, care pururea pofteste împotriva duhului, să se înarmeze, împotriva începătorilor și a puterilor nevăzute și răuvoitoare, cu săturarea de mâncări. Căci nu este Împărăția lui Dumnezeu mâncare și băutură. Iar „cugetul trupului e dușmănie împotriva lui Dumnezeu; că legii lui Dumnezeu nu se supune, și nici nu poate”. Și e vădit că de aceea nu poate, fiindcă e pământesc și amestecat cu must, cu sânge și cu ardere; și atârnând pururea în jos, pururea e împătimit de cele pământești și se

77. În ms. Acad. Rom. sfârșitul acestui cap e următorul: „Întrucât și cel ce întru prostime se supune întru Domnul, bine face. Iar arătați sunt cei ce desgroapă aurul”. Iar la margine, nota: „caută în cap 144 a avvei Macarie”.

îndulcește cu plăcerile pierzătoare ale veacului acestuia. Căci cugetul trupului este moarte. Iar cei ce sunt în trup, lui Dumnezeu a plăcea nu pot.

13. Cei ce ne îngrijim de străjuirea minții întru Domnul avem trebuință de multă smerenie, întâi către Dumnezeu, apoi către oameni. În tot chipul și din toate părțile suntem datori să ne frângem inima, căutând tot ceea ce o umilește. Iar inima o frânge și o smerește amintirea vieții noastre celei dintâi în lume, dacă o facem cu de-amănuntul. Amintirea tuturor păcatelor din pruncie, privite din nou de minte, după chipul lor (afară de cele trupești, căci amintirea acestora este vătămătoare), umilește și naște lacrimi și ne mișcă spre mulțumire către Dumnezeu din toată inima. Asemenea și amintirea neîncetată și vie a morții. Aceasta naște și plâns, amestecat cu oarecare dulceață și bucurie, precum naște și trezvia minții. Puternic umilește cugetul și ne face să vedem pământul și pomenirea Patimilor Domnului nostru Iisus Hristos, privite și ele de amintire după chipul lor. Ele de asemenea pricinuesc lacrimi. Pe lângă acestea, mai umilesc sufletul și multele binefaceri ale lui Dumnezeu, cele către noi, numărate și privite după felul lor, odată ce lupta noastră este împotriva dracilor mândri.

14. Nu lepăda, din iubirea trupească de sine, aceste leacuri mântuitoare ale sufletului, căci altfel nu mai ești ucenicul lui Hristos, nici următorul lui Pavel, care zice: „Nu sunt vrednic să mă numesc Apostol” (1 Cor. 15, 9) sau: „Cel ce mai înainte eram hulitor, prigonitor și batjocoritor” (Filip. 3, 6). Vezi, mândrule, pe Sfânt, cum nu-și uită viața lui de mai înainte? Și toți sfinții, de la începutul lumii până acum, au îmbrăcat această

cea mai de pe urmă dulamă sfântă a lui Dumnezeu. Și Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu necuprins, necunoscut și negrăit, voind să arate calea vieții veșnice și a sfințeniei, a îmbrăcat smerenia peste tot trupul Său. Astfel sfânta smerenie trebuie să se numească, cu dreptate, și virtute dumnezeiască, și poruncă, și haină domnească. În această virtute se nevoiesc și pe ea o păzesc și îngerii, și toate acele Puteri strălucite și dumnezeiești, știind cu ce cădere a căzut Satana mândrindu-se. Iar ca pildă înfricoșătoare de cădere, pentru îngeri și oameni, să ne fie cel viclean, care zace în adânc, fiind arătat de Dumnezeu mai lipsit de cinste decât toată cealaltă zidire, din pricina mândriei sale. Dar știm și pe Adam cu ce cădere a căzut din pricina mândriei. Având deci asemenea pilde îndemnătoare spre această virtute folositoare de suflet, să ne smerim pururea în tot felul. Folosindu-ne de ele, să ne smerim din toată puterea cu sufletul și trupul, cu cugetul și cu voința, în cuvinte, în gânduri și în înfățișare, în afară și înlăuntru. Să o căutăm aceasta cât putem, ca să nu avem împotriva noastră pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce S-a dat pentru noi. Căci „Domnul celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har” (Iac. 4, 6); și: „Necurat este la Domnul tot cel ce se înalță cu inima”, iar „cel ce se smerește pe sine, înălța-se-va” (1 Petru 5, 6). „Învățați de la Mine, zice, că sunt blând și smerit cu inima” (Matei 11, 29). De aceea, să luăm aminte.

15. „Vedeți, zice Mântuitorul nostru, să nu se îngreuneze inimile voastre...” (Luca 21, 34) și cele următoare; iar „cel ce se nevoiește se înfrânează de la toate”. Deci, știind că toate acestea au fost spuse de Sfânta

Scriptură către noi, să ne petrecem viața cu înfrânare, înainte de toate de la multele mâncări; să ne obișnuim trupul cu o rânduială virtuoasă, dându-i hrana cu măsură. Căci astfel se vor liniști ușor zvâcnirile părții lui poftitoare și se vor supune rațiunii conducătoare, ba, dacă trebuie să spunem adevărul, și ale iuțimii. Dar ne vom reține cu ușurință și de la celelalte greșale. De altfel, și aceasta se socotește virtute de către cei ce au experimentat virtutea: înfrânarea cuprinzătoare, adică reținerea de la tot felul de rău. Căci mai întâi pricina curăției este Dumnezeu, Pricinuitorul și Dătătorul tuturor bună-tăților. Apoi înfrânarea măsurată, egală și de fiecare zi, de la mâncări multe.

16. Precum Satana, împotrivindu-se lui Dumnezeu, ca să nu se facă voia Lui, adică poruncile, se războiește cu Dumnezeu prin noi, prin care încearcă să surpe voia Lui, așa și Dumnezeu vrea ca tot prin noi să se împlinească preasfânta Lui voie, adică, precum am zis, dumnezeieștile și de viață făcătoarele Sale porunci, surpând prin noi și prin ajutorul Lui planul pierzător al celui-viclean. Voia cea deșartă a vrăjmașului, care socotește să se împotrivească lui Dumnezeu, făcând pe oameni să calce poruncile Lui, o risipește Dumnezeu iarăși prin neputința omenească. Și să vezi că e tocmai așa. Toate poruncile dumnezeieștii Evanghelii urmăresc să îndrepte cele trei părți ale sufletului și să le facă sănătoase prin cele ce le poruncesc. Mai bine-zis, nu numai urmăresc, ci le și însănătoșează cu adevărat. Deci aceste trei părți ale sufletului le războiește și diavolul ziua și noaptea. Iar dacă Satana războiește cele trei părți, este vădit că războiește poruncile lui Hristos. Căci prin porunci Hristos pune legi celor trei părți ale

sufletului, adică iuțimii, poștei și rațiunii. Privește: „Cel ce se mânie pe fratele său în deșert, vinovat va fi judecării” (Matei 5, 22), și celelalte porunci ale Lui care urmează. Prin acestea tămăduiește iuțimea. Iar vrăjmașul încearcă să strice porunca aceasta și cele în legătură cu ea înăuntru, prin gânduri de vrajbă, de pomnire a răului și prin gânduri de pizmă. Căci știe vrăjmașul și el că povățuitoarea iuțimii este partea rațională, și de aceea, săgetând, precum am spus, rațiunea prin gânduri de bănuieli, de pizmă, de vrajbă, de cearță, de viclenie, de slavă deșartă, o înduplecă să-și părăsească rolul de stăpânitoare și să predea iuțimii frânele, lăsând-o fără cârmaci. Iar iuțimea, lepădând pe cârmaci, scoate prin gură, în cuvinte, cele ce i-au fost așezate mai-nainte în inimă, ingrămădite acolo prin gândurile vrăjmașului și prin nepurtarea de grijă a minții, lăsând să se vadă atunci că inima, în loc să fie plină de Duhul dumnezeiesc și de gânduri dumnezeiești, e plină de păcat, precum a zis Domnul; „Din plinătatea inimii vorbește gura” (Matei 12, 34). Căci dacă va izbuti vicleanul să scoată afară în cuvinte cele cugetate înăuntru, fratele chinuit de ură nu-i va zice fratelui numai „racca” și numai „nebun”, ci de la cuvinte de batjocură va cădea adesea și la ucidere. Iar de aceasta se folosește vicleanul, fiindcă Dumnezeu a dat porunca să nu ne mâniem în deșert. Și s-ar fi putut să nu se ajungă la cuvinte de batjocură și la cele ce urmează lor, dacă îndată, de la momeală, s-ar fi alungat acelea din inimă prin rugăciune și atenția cea dinăuntru. Astfel își ajunge blestematul scopul său, dacă cele furișate de el prin gânduri în inimă găsesc pe unul care nesocotește porunca dumnezeiască.

17. Dar care sunt cele rânduite pe seama părții pofitoare prin dumnezeiasca poruncă a Domnului? „Cel ce caută la femeie spre a o pofți pe ea a și curvit cu ea în inima sa” (Matei 5, 28). Văzând vicleanul și această poruncă, aruncă în om ca un fel de mreață împotriva poruncii. Căci depărtând aceasta pe om de materia care îl aprinde, vicleanul face să nască războiul în lăuntru. Și astfel se pot vedea în minte, zugrăvite de el, figuri și întipăriri curvești, și se pot auzi cuvinte care aprind spre patimă și alte lucruri pe care cei ce au cercarea minții le știu.

18. Care este acum porunca ce îndeamnă partea rațională? „Iar Eu vă zic vouă să nu vă jurați nicidecum, ci să fie cuvântul vostru: da și nu” (Matei 5, 33, 37); sau: „Cel ce nu se leapădă de toate ca să-Mi urmeze Mie nu este vrednic de Mine” (Matei 10, 37-38); sau: „Intrați pe poarta cea strâmtă” (Matei 7, 13). Acestea sunt poruncile pe seama părții raționale. Deci vrăjmașul, iarăși, vrând să prindă pe generalul cel mai bun, care este rațiunea, îl scoate din minți și de la conducere prin gânduri de lăcomie a pântecelui și de nepăsare. Și râzând de el ca de un general beat, dracul se folosește, prin mânie și poftă, de voile lui ca de niște slugi ale sale. Iar aceste puteri, adică partea pofitoare și iuțimea, lăsate slobode de rațiune, se folosesc de cele cinci simțuri ale noastre, ca de niște slugi, pentru a păcătui la arătare. Acestea sunt căderile. Atunci și ochii sunt iscoditori, neavând mintea care să-i lege înăuntru, și auzul iubește să audă lucruri deșarte, și mirosul se moleșește, și gura e neînfrănată, și mâinile ating ce nu trebuie. Acestora le urmează nedreptatea în loc de dreptate, nebunia în loc de înțelepciune, necumpătarea în

loc de cumpătare, robia în loc de bărbăție. Căci acestea sunt cele patru virtuți generale: dreptatea, înțelepciunea, cumpătarea și bărbăția, care cârmuiesc cele trei părți ale sufletului, însănătoșindu-le. Iar cele trei părți bine cârmuite opresc simțurile de la cele necuvenite. Și astfel mintea având liniște, odată ce puterile ei sunt cârmuite după Dumnezeu și I se supun, luptă cu bărbăție în războiul mintal (inteligibil). Dar dacă i se tulbură puterile, din neatenție, fiind biruită de atacurile celui-viclean, calcă poruncile dumnezeiești. Iar călcării îi urmează, în chip sigur, sau pocăința pe măsura ei, sau osânda în veacul ce va să vie. Bine este deci ca mintea să fie pururea trează, prin ceea ce, statornicindu-se în rânduiala ei cea după fire, se face păzitoare adevărată a poruncilor dumnezeiești.

19. Sufletul e împrejmuit și îngrădit cu ziduri de către duhurile răutății și legat cu lanțurile întunericului, neputând, din pricina întunericului din jurul său, să se roage cum vrea. Căci este legat întru ascuns, fiind orb cu ochii din lăuntru. Deci, când va începe să se roage lui Dumnezeu și să vegheze prin rugăciune, se va izbăvi prin rugăciune de întuneric, căci altfel nu poate să se izbăvească. Atunci sufletul poate cunoaște că înăuntru, în inimă, este o altă luptă și o altă împotrivire ascunsă și un alt război, al gândurilor duhurilor răutății. Aceasta o mărturisesc și Sfintele Scripturi, zicând: „De se va urca duhul celui ce stăpânește asupra ta, să nu lași locul tău”. Iar locul minții este statornicirea ei fermă în virtute și trezvia. Căci este o statornicire și în virtute, și în păcat. Fiindcă zice: „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor n-a

stat" (Ps. 1, 1). Iar Apostolul zice: „Stați deci, încingându-vă mijlocul vostru într-o adevăr" (Efes. 6, 14).

20. Să ne ținem de Hristos cu tărie, ca să-L primim pe Acesta cei ce ne luptăm din suflet neconținut și ca să nu plece Iisus, aflându-se în locul sufletului multime de gânduri. Dar fără osteneala sufletului nu-L putem ține cu tărie. Să pipăim viața Lui cea în trup, ca să petrecem pe a noastră într-o smerenie, și să ne prindem de Patimile Lui, ca să răbdăm necazurile noastre, râvnindu-L pe El. Să gustăm iconomia Lui cea negrăită și pogorătoare pentru noi, ca din gustarea sufletului cel dulce să cunoaștem că „bun este Domnul". Dar peste toate acestea, sau și înaintea tuturor, să credem neîndoios în El și în cele ce zice. Să așteptăm în fiecare zi purtarea Lui de grijă care vine la noi, și, când se nimerește să vină, să o primim cu mulțumire, cu îmbrățișare și cu râvnă, ca să învățăm să privim numai la Dumnezeu, Care cârmuiește toate prin rațiunile dumnezeiești ale înțelepciunii. Iar când vom face toate acestea, nu vom mai fi departe de Dumnezeu, dacă evlavie este desăvârșire fără sfârșit, cum a zis careva dintre bărbații purtători de Dumnezeu și desăvârșiți cu duhul⁷⁸.

21. Cel ce-și răscumpără viața sa bine, îndeletnicindu-se cu gândul și cu pomenirea morții și furându-și cu înțelepciune mintea de la patimi, obișnuiește să vadă îndată venirea momelilor drăcești mai ager decât acela care s-a hotărât să petreacă fără gândul morții. Acesta, vrând să-și curățească inima numai de dragul cunoș-

78. E vorba de Sfântul Ioan Scărarul, P.G. 88, 1148 C. La fel Sfântul Issac Sirul, cuv. 55, „Despre patimi", *Opera ascetică*, Atena, 1895, p. 220.

tinței și nemântuind-o printr-un gând întristător, închipuindu-și uneori că-și stăpânește prin dibăcie toate patimile pierzătoare, este legat, fără să știe, de cea mai rea decât toate și cade adeseori, neavând pe Dumnezeu, în mândrie. Acesta trebuie să vegheze cu tărie ca nu cumva, înfumurându-se, să-și piardă mințile. Căci, precum zice Pavel, sufletele care adună cunoștințele de ici și de colo obișnuiesc să se trufească față de cei pe care îi socotesc mai mici. În sufletele acestea cred că nu se află nici măcar scânteie din dragostea ziditoare. Iar cel ce cugetă cu zăbovire la moarte, văzând năvălirile dracilor mai ager decât cel ce face altfel, le aruncă izgonindu-le.

22. Pomenirea bucuroasă a lui Dumnezeu, adică a lui Iisus, obișnuiește să împrăstie cu iuțimea inimii și cu încruntarea (oțărârea) mântuitoare toate vrăjile gândurilor, înțelesurile, cuvintele, nălucirile, chipurile întunecoase și, simplu vorbind, toate mijloacele prin care luptă cu aprindere atoatepierzătorul, căutând să înghiță suflete. Iar Iisus cel chemat le arde toate cu ușurință. Căci în nimic altceva nu se află mântuirea noastră decât în Hristos Iisus. Aceasta a spus-o Însuși Mântuitorul: „Fără de Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5).

23. Deci să păzim cu toată străjuirea inima noastră în tot ceasul, chiar și în clipa cea mai mică, dinspre gândurile care întunecă oglinda sufletului, în care obișnuiește să se întipărească și să se zugrăvească luminos Iisus Hristos, Înțelepciunea și Puterea lui Dumnezeu Tatăl. Și să căutăm neîncetat în lăuntrul inimii Împărăția cerurilor, grăuntele de muștar, mărgăritarul și aluatul, și toate celelalte le vom afla în chip tainic, de ne vom curăți ochiul minții. De aceea Domnul nostru Iisus

Hristos a zis: „Împărăția cerurilor este în lăuntrul vostru” (Luca 17, 21), arătând dumnezeirea care se află în lăuntrul inimii.

24. Trezvia curăță luminos conștiința, iar aceasta curățită izbucnește îndată, ca o mare lumină acoperită, alungând marele întuneric. Iar acesta fiind alungat, conștiința, prin trezvie neconținută și adevărată, descoperă la rândul ei cele ce se mișcă pe ascuns. Și prin minte învață cu trezvie lupta nevăzută și războiul mintal (inteligibil), cum trebuie să arunce cu sulita în lupta de doi și să lovească la țintă cu gânduri ascuțite, și să nu fie mintea lovită, adăpostindu-se lângă Hristos de înțepăturile lăncilor și dorind lumina în loc de întunericul vătămător. Cel ce-a gustat din lumină înțelege ce zic. Gustarea din lumină flămânzește și mai mult sufletul ce se hrănește cu ea, care nu se satură nicio dată, ci, cu cât mănâncă mai mult, flămânzește mai tare, lumina atrăgând mintea ca soarele ochii. Acest lucru nu se poate tâlcui, căci nu se tâlcuiește prin cuvânt, ba, vorbind mai adevărat, experiența celui ce-l pătimește sau e străpuns de el îmi poruncește să tac. Dar mintea vrea să se desfăteze în a grăi despre cele ce se spun în cuvintele: „Urmăriți pacea cu toți, și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul” (Evr. 12, 14). E vorba de dobândirea dragostei și a curăției, căci acestea sunt pacea și sfințenia.

25. Trebuie să înarmăm iuțimea numai împotriva dracilor, care ne asupresc prin gânduri, și numai împotriva lor trebuie să ne mâniem. Iar felul războiului de fiecare ceas din noi ascultă-l și împlinește-l: unește-ți rugăciunea cu trezvia, căci trezvia curățește rugăciunea, iar rugăciunea, pe cea care o curățește. Fiindcă

trezvია, privind neîntrerupt, cunoaște pe cei ce intră. Și împiedicându-le puțin intrarea, cheamă în ajutor pe Domnul Iisus Hristos, ca să alunge pe vrăjmașii vicleni. Iar rugăciunea îi împiedică, împotrivindu-li-se. Și Iisus cel chemat izgonește pe draci împreună cu nălucirile lor.

26. Păzește-ți mintea cu mare osârdie înăuntru. Și când prinzi un gând, împotrivește-i-te îndată și cheamă pe Hristos pentru izgonirea lui. Și dulcele Iisus, încă vorbind tu, îți va grăi: Iată, sunt aici ca să-ți dau ajutor. Iar tu, după ce s-au liniștit toți acești vrăjmași, prin rugăciune, ia seama iarăși la minte. Căci iată, iarăși, alte valuri mai multe ca-nainte, năvălind unul după altul, și sufletul plutind pe ele. Dar iată, iarăși, Iisus, trezit de ucenic și certând, ca un Dumnezeu, vântul cel rău. Și bucurându-te de un răgaz din partea acestora, fie de un ceas, fie de o clipă, preamărește pe Cel ce te-a mântuit și gândește-te la moarte.

27. Să umblăm cu toată luarea-aminte a inimii întru simțirea sufletului. Căci luarea-aminte și rugăciunea, întovărășite în fiecare zi, se mișcă asemenea căruței de foc a lui Ilie, făcând ușor și ducând pe cel ce se împărtășește de ele în înălțimea cerului. Dar ce zic? Cel ce a dobândit trezvია, sau se străduiește să o dobândească, s-a făcut inimă fericită și cer mintal (inteligibil), cu soare, lună și stele, și încăpere a lui Dumnezeu cel necuprins, în temeiul vederii și al urcușului tainic. Lui trebuie să socotească acela a-l aduce lauda virtuții dumnezeiești, trecând, cu ajutorul Domnului și cu râvnă, cuvintele în fapte. Acela, împiedicând cu o oarecare silă cele cinci simțuri de la ce știe că vatămă sufletul, face minții sale mai ușoare lupta și războiul inimii. Deci depărtează pe toți cei de afară prin cugetările pe

care le cunoști, și războiește toate gândurile născute de ei înăuntru, prin dumnezeieștile netrupești meșteșuguri. Alungă cu osteneala privegherilor plăcerile. Fii înfrânat în privința mâncărilor și băuturilor și subțiază-ți îndeajuns trupul, ca să-ți faci ușor războiul inimii, ajutându-ți prin acestea ție, și nu altuia. Pedepsește-ți sufletul cu gândul morții, și cu pomenirea lui Iisus Hristos adună-ți mintea împrăștiată. Căci nopțile mintea e luminată mai mult de vederile strălucite ale lui Dumnezeu și ale celor dumnezeiești.

28. Să nu lepădăm nici ostenelile nevoinței trupești. Căci din pământ răsare grâul, iar din acestea odrăslește bucuria duhovnicească și experiența celor bune. Și să nu nesocotim nici conștiința, care ne grăiește despre cele mântuitoare și despre cele ce trebuie să le facem, care ne spune neconținut despre datoriile noastre. Mai ales dacă se întâmplă să fie curățită prin trezvia lucrătoare și subțire a minții. Căci atunci obișnuiește să scoată la arătare judecăți chibzuite și neîndoioase pentru curăția ei. De aceea nu trebuie să o nesocotim; căci ea vestește înăuntru viața cea plăcută lui Dumnezeu și muștră sufletul cu neîndurare. Iar când cugetul e pătat de păcate, ea arată calea de îndreptare a greșalei, îndemnând inima care a greșit să se pocăiască, înfățișându-i leacul printr-o grăire cuceritoare.

29. Fumul care iese din lemne este greu ochilor, dar le arată lumină și desfătează pe cei pe care i-a întristat mai-nainte. Tot așa atenția, care privește neconținut, produce greutate, dar venind în rugăciune Iisus cel chemat, luminează inima. Căci pomenirea Lui aduce, deodată cu luminarea, cea mai mare dintre bunătăți.

30. Vrăjmașul nostru obișnuiește să tulbure mintea noastră și să mănânce pământ și să ne poftască împreună cu acela. El dorește ca chipul lui Dumnezeu să se târască pe pânțele. De aceea zice Dumnezeu: „Vrăjmășie voi pune între tine și el” (Fac. 3, 15). Din pricina aceasta trebuie să respirăm pururea pe Dumnezeu, ca prin aceasta să trecem peste fiecare zi nerăniți de săgețile cele aprinse ale diavolului. „Îl voi acoperi pe el, zice, că a cunoscut numele Meu” (Ps. 90, 14), și iarăși: „Mântuirea Lui aproape este de cei ce se tem de El” (Ps. 84, 10).

31. Fericitul Apostol, vasul alegerii, care grăiește în Hristos, având o mare experiență a războiului lăuntric și mintal (inteligibil), care ne este nouă înșine nevăzut, scrie efesenilor: „Nu este lupta noastră împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătorilor, a stăpânilor, a căpeteniilor întunericului veacului acestuia, a duhurilor răutății care sunt în văzduhuri” (Efes. 6, 12). Iar Apostolul Petru zice: „Stați treji, privegheați, că potrivnicul nostru diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită, căruia stați împotrivă, tari în credință” (1 Petru 5, 8-9). Iar Domnul nostru Iisus Hristos, vorbind despre feluritele dispoziții ale celor ce ascultă cuvintele Evangheliei, zice: „Apoi vine diavolul și ia cuvântul din inimă”, săvârșind adică furtul prin uitarea cea rea, „ca nu cumva, crezând, să se mântuiască” (Luca 8, 12). Iar Apostolul zice iarăși: „Căci mă veselesc întru omul dinlăuntru cu legea lui Dumnezeu, dar văd o altă lege oștindu-se împotriva legii minții mele și robindu-mă” (Rom. 7, 22-23). Toate acestea le-au spus pentru a ne învăța și a ne face cunoscută uitarea.

32. Cunoștința obișnuiește să îngâmfe, făcând pe om să-și închipuie că e mai presus de mulți, dacă e lipsit de învinovățirea de sine și de smerenie. Să cugetăm deci ca cei ce au cunoștința neputinței lor, ascultând pe cel ce zice: „Fraților, eu nu mă socotesc încă să fi ajuns; ci una știu: cele dindărăt uitându-le și spre cele dinainte întinzându-mă, la țintă alerg, spre cununa chemării de sus a lui Hristos” (Filip. 3, 13-14). Și iarăși: „Eu așa alerg, nu ca fără țintă, și așa mă lupt, nu ca unul ce bat aerul cu pumnii, ci-mi supun și-mi strunesc trupul, ca nu cumva, vestind altora, să mă dovedesc eu însumi necercat” (1 Cor. 9, 26-27). Vezi câtă smerenie împreunăată cu alergarea spre virtute? Vezi ce smerenie la Sfântul Pavel, cel atât de mare? Hristos, zice, a venit în lume să mântuiască pe păcătoși „dintre care cel dintâi sunt eu” (1 Tim. 1, 15). Deci nu e nevoie să ne umilim, dacă ne este proprie puținătatea firii, căci ce este mai neînsemnat ca țărâna? Trebuie să ne aducem aminte de Dumnezeu, dacă pentru aceasta am fost făcuți, dar să ne nevoim și cu înfrânarea, ca să alergăm ușori întru Domnul.

33. Cel ce s-a predat pe sine gândurilor rele e cu neputință să se curățească de păcate după omul din afară. Și dacă n-au fost smulse din inimă gândurile rele, nu se poate să nu fie scoase la arătare în fapte. Pricina privirii desfrânate stă în desfrânarea și întunecarea ochiului dinăuntru. Iar pricina dorinței de a auzi lucruri de rușine stă în aceea că urechile sufletești ascultă cele ce le șoptesc împotriva noastră dracii nerușinați dinăuntru. Suntem datori deci în Domnul să ne curățim pe noi înșine înăuntru și în afară și să păzim fiecare simțurile noastre și să curățim pe fiecare în parte de

lucrările pătimase și de greșale. Și precum înainte, când întru neștiința noastră petreceam în lume în deșertăciunea minții noastre, slujeam cu toată mintea și cu simțurile amăgirii păcatului, tot așa trebuie acum, după ce ne-am mutat la viața cea după Dumnezeu, să slujim cu toată mintea și cu simțurile Dumnezeului celui viu și adevărat și dreptății și voii lui Dumnezeu.

34. Întâi este atacul (momeala), apoi însoțirea, pe urmă consimțirea (învoirea), apoi robirea, pe urmă patima îmbibată de obișnuință și continuitate. Iată biruința luptei duse împotriva noastră. Așa stabilesc și Sfinții Părinți.

35. Atacul spun că este gândul simplu, sau chipul lucrului născut de curând în inimă, ce se arată minții. Însoțirea stă în convorbirea cu ceea ce s-a arătat, fie cu patimă, fie fără patimă. Consimțirea este învoirea bucuroasă a sufletului cu ceea ce s-a arătat. Robirea este ducerea silnică și fără voie a inimii, sau amestecarea hotărâtă și nimicitoare a celei mai bune stări a noastre, cu lucrul respectiv. Iar patima este ceea ce se află cuibărit de multă vreme cu împătimire în suflet. Dintre toate, cea dintâi e fără păcat; a doua, nu totdeauna; a treia, după starea celui ce luptă. Iar lupta e pricină sau de cununi, sau de pedepse.

36. Robirea se face în alt chip în vremea rugăciunii, și în alt chip când nu ne rugăm. Iar patima e supusă, fără îndoială, sau pocăinței potrivnice, sau muncilor viitoare. Prin urmare, cel ce se împotrivește, sau nu se supune începutului, adică atacului, a tăiat dintr-odată toate relele ce urmează. Aceasta e lupta dracilor vicleni împotriva monahilor și a celor ce nu sunt monahi. Aceasta e înfrângerea și biruința, precum am zis. Și

din biruință vin sau cununile, sau pedepsele pentru cei ce au greșit și nu s-au pocăit. Să luptăm deci cu mintea împotriva lor, ca să nu aducem la fapte sensibile păcătoase voile lor rele, ci, tăind păcatul din inimă, să aflăm înăuntrul nostru Împărăția cerurilor. Să păzim curăția inimii noastre și căința (străpungerea) statornică față de Dumnezeu, prin această preafrumoasă lucrare.

37. Mulți dintre monahi nu cunosc amăgirea minții ce le vine de la draci. Se îndeletnicesc cu făptuirea, neavând grijă de minte. Fiind simpli și neformați, plutesc în viață fără să guste, socot, curăția inimii, ignorând cu totul întunericul patimilor dinăuntru. Drept aceea, toți câți nu cunosc lupta de care vorbește Pavel și nu sunt îmbibați de bine prin cercare socotesc căderi numai păcatele cu lucrul, neluând în seamă înfrângerile și biruințele cu gândul. Deoarece nici privirea nu le poate vedea, fiind tănuite și cunoscute numai de Dumnezeu, Conducătorul luptei și conștiinței celui ce luptă. Acestora socot că li s-a spus cuvântul din Scriptură: „Și au spus pace, dar nu era pace” (Ier. 6, 14). Deci sunt între frați, din simplitate, unii de felul acesta. Ei doresc și se silesc cât pot să se ferească de faptele rele cu lucrul. Dar în cei ce au dorința să-și curețe vederea sufletului, e o altă lucrare a lui Hristos și o altă taină.

38. Pomenirea limpede a morții cuprinde cu adevărat multe virtuți. Ea naște plânsul, îndeamnă la înfrânarea de la toate, aduce aminte de gheenă, e maica rugăciunii și a lacrimilor, păzitoarea inimii, neîmpătimirea de țărână, țâsnire de înțelegere și dreaptă socoteală, ale căror roade sunt frica îndoită de Dumnezeu și curățirea gândurilor pătimase din inimă. Ea deci cuprinde multe porunci de ale Domnului. Prin ea e văzut răz-

boiul cel greu de fiecare ceas, care face grijă multora dintre luptătorii lui Hristos.

39. O întâmplare sau o supărare ce vine pe neașteptate întinează nu puțin atenția cugetării. Scoțând mintea din preocuparea cea înaltă, virtuoasă și bună, ea o abate spre gâlcevi și certuri păcătoase. Iar pricina acestei pierderi a noastre stă în aceea că nu suntem cu grijă la cele ce ni se întâmplă.

40. Nu ne va întina și nu ne va întrista niciuna din supărările ce ne vin în fiecare zi, odată ce vom ști și vom cugeta aceasta totdeauna. De aceea zice dumnezeiescul Apostol Pavel: „Mă bucur întru neputințe, întru batjocuri și întru nevoi” (2 Cor. 12, 10); și: „Toți cei ce vor să viețuiască cu bună cinstire întru Hristos Iisus vor fi prizonieri” (2 Tim. 3, 12). A Lui să fie slava în veci. Amin.

IOAN CARPATIUL

Viața și scrierile lui Ioan Carpatiul

Cu privire la timpul în care a trăit Ioan Carpatiul, păreri erau împărțite. Acum se socotește ca aproape sigur că a trăit în veacul al VII-lea și că a fost episcop al insulei Carpathos din Dodecanez (între Rodos și Creta), potrivit titlului ce i-l dau cele mai multe manuscrise ale operei lui⁷⁹.

Un Ioan, episcop de Carpathos, iscălește în actele Sinodului III din Constantinopol, de la 680⁸⁰. Înainte de-a fi episcop se pare că a dus viață chinovială într-una din mănăstirile insulei.

Unele manuscrise și Nicodim Aghioritul în *Filocalia greacă* îi zic „Sfânt”.

Scrierea cuprinsă în *Filocalia greacă*⁸¹, și pe care o dăm în volumul de față, e amintită de Fotie⁸².

79. O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchliche Literatur*, V Band, 1932, p. 83.

80. Ιωάννης ἐλέους Θεοῦ ἐπισκοπος τῆς Καρπαθίων νήσου ὀρίσας ὑπέγραψα; Mansi, *Amplissima collectio conciliorum*, 1901, t. 11, col. 653 E, 693 E.

81. Vol. I, ed. a II-a, p. 165-181. Textul din *Filocalia greacă* este reprodus în P.G. 85, col. 1837-1860, adică la sfârșitul vol. 85, deoarece editorii acestei colecții au cunoscut *Filocalia greacă* numai după ce-au fost pe isprăvite cu acest volum. Titlul în *Filocalia* și Migne e: Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἰνδία μοναχοὺς γράψαντας αὐτῷ.

82. Fotie îi zice: Πρὸς τοὺς ἀπὸ Ἰνδίας προτρέψαντας μοναχοὺς παρακλητικός (P.G. 103, 673A). Ea a fost tradusă în latinește de Pontanus și publicată în Ingolstadt, în 1654, la finele operei *Dioptra* a lui Filip Solitarul. Textul acestei traduceri e reprodus în P.G. 85, col. 791-826.

După Fotie, scrierea cuprindea 100 de capete. Tot în 100 de capete e împărțită în cele mai multe manuscrise (afară de adresă). În Cod. Parisinus gr. 1 166 (veacul al XI-lea), care a servit de bază ediției lui Nicodim Aghioritul, cuprinde 101 capete (afară de adresă). Dar cap. din urmă se pare că nu face parte din corpul centuriei, având un titlu deosebit, o unitate a lui și o lungime disproporționat de mare față de celelalte capete (ar forma cam a șasea parte din centurie). E o piesă aparte, care probabil că a fost trimisă, deodată cu centuria, aceluiași monahi, ca răspuns la o întrebare mai particulară a unora dintre ei⁸³.

În afară de această scriere, Ioan Carpatiul mai are una. Ea poartă diferite titluri. În unele manuscrise se numește *Capete teologice și gnostice*, în altele *Capete*

83. Th. Disdier, „Jean le Carpathos. L’homme, l’oeuvre, la doctrine spirituelle”, în *Echos d’Orient*, 1932, iulie-sept., p. 284-303. Disdier combate părerea lui L. Petit (*Dict. de Théol. cath.*, t. VII, Paris, 1924, col. 753-754) că această piesă ar forma cap 100 din scrierea lui Ioan Carpatiul. Petit și-a construit această părere prin deducții din textul latin al lui Pontanus, din Migne. În acel text lipsesc capetele 3, 33, 58, 100, iar în cap 18 (lat.) sunt concentrate capetele 19 și 20 (gr.). La 95 de capete, care au mai rămas, Pontanus a adăugat piesa în chestiune, numerotată în 2 capete: 96 și 97. Așa i-au ieșit 97 de capete. Dar spune și Pontanus într-o notă că textul grec al codicelui folosit de el (Monac. 498, sec. al X-lea) are la începutul capetelor 96-97 un titlu nou (P.G. 85, col. 810). Petit spusese inexact că din traducerea lui lipsesc 4 capete și nu observase că cele două capete, 19-20, sunt concentrate într-unul. Deci după el ieșeau 99 de capete, așa că a putut spune despre capetele 96-97 că ar întregi, ca al 100-lea, centuria.

Dacă în titlul acestei piese se spune că ea completează cele 100 de capete (συνποπληρῶν, *Filocalia greacă*, p. 178), aceasta nu înseamnă numaidecât că întregeste cele 100 de capete, ca al 100-lea, ci că se adaugă la cele 100.

practice și, iarăși, în altele, *Capete despre Cel nenăscut și cele născute, despre bine și frumos, știință naturală ascetică*⁸⁴. Ea nu e pomenită de Fotie. Disdier spune că e mai interesantă ca scrierea dinainte, măcar că n-a avut aceeași răspândire. E numită și ea Centurie, dar are mai multe capete. (În unele manuscrise sunt 115, în altele 116 și, iarăși, în altele 114). Ea n-a fost încă editată în textul original, ci tot numai într-o traducere imperfectă și incompletă a lui Pontanus⁸⁵.

S-a spus că ideile din aceste scrieri sunt foarte apropiate de cele ale Sfântului Maxim Mărturisitorul⁸⁶. Nouă însă nu ni se pare. Ele sunt mai degrabă foarte înrudite cu ideile lui Isihie și Filotei Sinaitul, formând aceeași familie spirituală. Preocuparea lui principală e aceeași trezvie și rugăciune a lui Iisus. Folosește și el imaginea păsării oxipterix, ca și Isihie. Scrisul lui Ioan Carpatiul are aceeași aplicare vie, directă la viața duhovnicească. Adeseori autorul știe să adapteze într-o formă nouă imagini luate din Psalmi. De pildă, gândurile pătimase din cugetare sunt comparate cu un zid, pe care mintea trebuie să-l treacă printr-un mare efort (*Capete de mângâiere*, 5). Definițiile lui surprind adeseori prin noutatea vreunei nuanțe, chiar dacă ideea

84. „Κεφάλαια θεολογικὰ τε καὶ γνωστικά”. „Πρακτικὰ κεφάλαια”. „Κεφάλαια περὶ ἀγγελνήτου καὶ γεννητῶν καὶ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ, φυσιολογία ἀσκητή”. Cf. Th. Disdier, *op. cit.*

85. A fost publicată, împreună cu prima scriere, în aceeași *Dioptra*, Ingolstadt, 1654, după ce a fost publicată prima dată tot în Ingolstadt la 1603, împreună cu o traducere a 23 de cuvinte ale Sfântului Simeon Noul Teolog. Această traducere e reprodusă în P.G. 85, 811-826. Textul acesta cuprinde numai 97 de numere, dar multe numere se repetă pentru alte capete.

86. Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 245.

generală am întâlnit-o și la Sfântul Maxim. Astfel, pomenește și Ioan Carpatiul de cele trei cunoașteri: practică, naturală, teologică. Dar „bărbații celei dintâi pot deveni doctori și magistri; al celei de-a doua, îngeri (și e mai acomodat scopul naturii oamenilor cu aceasta decât cu prima); a treia ne inițiază în însuși Cuvântul ființial” (*Capete gnostice*, 12, după textul latin). Sau: „Dacă ne-am cunoaște cum ne-am făcut noi înșine prin păcate, am înțelege cum ne-a făcut Dumnezeu după natură” (*Capete gnostice*, 79).

Iată și câteva modele de definiții pregnante: „Frica exagerată de sărăcie naște sărăcia” (*Capete gnostice*, 61); „Părerea înaltă despre știința proprie lipsește de știință” (*Capete gnostice*, 14); „Dacă crinii cresc mai cu seamă în văi, inima care se face vale prin umilință va naște și ea crini” (*Capete gnostice*, 15).

ALE CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU I O A N C A R P A T I U L

Una sută capete de mângâiere, către monahii din India care i-au scris lui

Când unii dintre cei ce vin cu vreo cerere la împărații pământești le aduc flori de vară, nu numai că nu sunt alungați, ci primesc chiar și anumite daruri. Deci și eu, la porunca voastră, împrumutând din toate părțile o sută de cuvinte bune și aducându-vi-le vouă, care aveți petrecerea în ceruri, nădăjduiesc să fiu bine primit și să capăt în schimb de la voi darul rugăciunilor.

1. Pe cât este de veșnic Împăratul tuturor, neavând nici început, nici sfârșit al Împărăției Sale, pe atât este mai aducătoare de câștig sânguința celor ce și-au ales să se ostenească pentru virtuți. Căci cinstirile vieții de față, chiar de ar fi foarte strălucite, se destramă în chip sigur deodată cu viața aceasta. Dar cele împărțite de Dumnezeu celor vrednici, fiind dăruite împreună cu nestricăciunea, rămân de-a pururi.

2. Fericitul David, făcând să cânte lui Dumnezeu toată zidirea, a pomenit de îngeri și de toate Puterile nevăzute, apoi s-a coborât până la pământ, căci nu voia să se țină departe nici de fiare, nici de dobitoace, nici de păsări, nici de târătoare. Fiindcă socotea că și acestea trebuie să se închine Făcătorului prin cântare,

voind ca tot ce a fost făcut de El să aducă același dar. Cum ar suferi atunci monahul, care se aseamănă „cu aurul din Ofir” (Iov 28, 16), să se moleșească vreodată, sau să se lenevească de la cântarea de laudă?

3. Precum focul învăluia rugul, dar nu-l ardea, așa și la cei ce au primit darul nepătimirii, chiar de ar purta un trup foarte greu și foarte aprins, căldura trupului nu tulbură și nu întinează întru nimic sufletul sau mintea. Căci glasul Domnului a desfăcut flacăra de fire. Fiindcă voia și cuvântul lui Dumnezeu a despărțit cele unite după fire.

4. Luna crescând și iarăși scăzând, arată starea omului, care aici face cele bune, și aici păcătuiește, apoi se întoarce prin pocăință la viața virtuoasă. Deci nu s-a pierdut mintea celui ce a greșit, cum socotesc unii de la voi, precum nu se micșorează trupul lunii, ci lumina ei. Omul își recâștigă așadar iarăși strălucirea sa prin pocăință, precum luna, după ce s-a mistuit, se îmbracă iarăși de la sine cu lumina. Căci „cel ce crede în Hristos, de va și muri, viu va fi”; „și va cunoaște, zice, că Eu Domnul am grăit și voi face” (Ioan 11, 25; Iez. 28, 10).

5. De se va răscula în cugetul tău roiul gândurilor urâte și, slăbind, vei fi biruit, să știi că te-ai despărțit pentru o vreme de harul dumnezeiesc. De aceea ai și fost dat pe mâna căderii tale, după o dreaptă judecată. Drept aceea, luptă să nu fii lipsit niciodată de har, din nepurtarea de grijă, nici pentru o clipă. Iar de vei putea să te ridici din alunecare și să treci peste zidul (Ps. 17, 32) gândurilor pătimase și peste atacurile întinate neconținute, aduse de marea dibăcie a vrăjmașilor, să nu uiți de darul dat ție de sus. Căci zice Apostolul: „Nu

eu, ci harul lui Dumnezeu, care e cu mine" (1 Cor. 15, 10), a lucrat o astfel de biruință, și m-a ridicat din gândurile întinate ce s-au sculat asupra mea, și m-a izbăvit de bărbatul nedrept (Ps. 17, 52), adică de diavolul, și de omul cel vechi. Pentru aceasta, ușurat de aripa Duhului și slobozit de povara trupului, am putut zbura deasupra dracilor ce umblă să vâneze și să prindă mintea omenească prin patima plăcerii, pe care i-o arată, atrăgând-o cu sila spre ea. Cel ce m-a scos prin urmare din Egipt, adică din lumea pierzătoare de suflet, Acesta este cel ce, luptând pentru mine cu braț ascuns, a biruit pe Amalec și mi-a dat nădejdea că Domnul va zdrobi de la fața noastră și celelalte neamuri ale patimilor necuvioase. Acesta este Dumnezeul nostru, Care ne va da înțelepciune și putere (căci cine sunt aceia care, luând înțelepciune, nu au luat și puterea Duhului, spre a birui pe vrăjmași?), „Acesta va înălța capul tău peste vrăjmașii tăi (Ps. 26, 10) și-ți va da ție aripi ca de porumb și, zburând, te vei odihni la Dumnezeu" (Ps. 54, 6). Pune-va Domnul „arc de aramă în brațele tale" (Ps. 17, 37), arătându-te tare, ager și viguros împotriva vrăjmașului și împiedicând sub tine pe toți cei ce-ți stau împotrivă (Ps. 17, 43). Pune deci în socoteala Domnului harul curăției, mulțumindu-I că nu te-a închis în mâinile voilor trupului tău, ale sângelui și ale duhurilor stricăcioase și necurate, care le întărită pe acestea, ci te-a întărit pe tine cu dreapta Lui. Zidește-I jertfelnic ca Moise după ce a pus pe fugă pe Amalec. „Pentru aceasta mărturisi-mă-voi Ție, Doamne, și numele Tău voi cânta" (2 Regi 22, 50), mărink puterile Tale, că ai izbăvit din stricăciune viața mea și m-ai răpit din cursele și săgetăturile răutății viclene, învechite și cu multe fețe.

6. Dracii cei vicleni înviorează, înnoiesc, înalță și înmulțesc în noi patimile spurcate. Iar meditățile cuvântului dumnezeiesc, și mai ales cele ce se fac cu vărsare de lacrimi, omoară patimile și le risipesc, chiar dacă sunt vechi, și fac să înceteze treptat lucrările lor păcătoase, stricătoare de suflet și de trup. Numai noi să nu ne lenevim de a stăruie pe lângă Domnul prin rugăciune și prin nădejde neslăbită și neînfricăată.

7. De ce Își întocmește Hristos laudă din gura credincioșilor prunci cu răutatea, dacă nu ca să surpe prin cântare pe vrăjmașul și pe răzbunătorul, care mult ne asuprește (vrăjmaș al virtuților și răzbunător al păcatului)?⁸⁷ Deci și noi, lăudând întru simplitatea inimii pe Stăpânul, vom zdrobi și vom surpa uneltirile vrăjmașului. „Că întru mulțimea slavei Tale, ai zdrobit războaiele și pe vrăjmașii ce ne războiesc”.

8. Dacă cineva e după înfățișare născut fără de vreme, se zice că acum își mănâncă jumătate din cele trupești, iar cealaltă jumătate, în veacul viitor. Căci „fiecare își va mânca rodurile căii sale” (Pilde 1, 31).

9. Monahul este dator să aleagă postul cel mai frumos, să nu se lase robit de patimi și să poarte de grijă pururea de cea mai deplină liniște (isihie).

10. Dracii, care urăsc sufletele noastre, dau unora în gând să ne aducă oarecari laude reci, apoi ne îndeamnă să le îmbrățișăm plini de bucurie. Dacă prin aceasta ne vom umfla prin înalta părere de noi înșine și vom face loc în noi slavei deșarte, nu vor pregeta vrăjmașii să ne robească.

87. După Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Răspunsuri către Talasie” cap 26, *Filocalia românească*, vol. III, EIBMO, București, 2009, p. 96.

11. Primește mai bine pe cel ce te batjocorește decât pe cel ce te laudă, de care s-a scris că nu se deosebește întru nimic de cel ce blesteamă⁸⁸.

12. Când, sânguindu-te pentru virtutea postirii, nu o poți dobândi din pricina neputinței, și cu inima zdrobită te întorci cu mulțumire către Purtătorul de grijă și Judecătorul tuturor⁸⁹, însuși faptul de a mulțumi mi-
lostivirii lui Dumnezeu ți se va pune în socoteală, numai să te arăți pururea umilit înaintea Domnului și să nu te înalți față de niciun om.

13. Știind vrăjmașul că rugăciunea ne este nouă apărătoare, iar lui vătămătoare, și silindu-se să ne desfacă de ea, ne împinge la pofta științelor elinești, de la care ne-am depărtat, și ne îndeamnă să ne ocupăm cu ele. Să nu ascultăm de el, ca nu cumva, depărtându-ne de la legile plugăriei noastre, să culegem, în loc de smochini și struguri, spini și măracini. „Căci înțelepciunea lumii acesteia s-a socotit nebunie la Dumnezeu” (1 Cor. 3, 19).

14. „Bucurie mare, zice, vă vestesc vouă, care va fi pentru tot poporul” (Luca 2, 10), nu numai pentru o parte a poporului; și „tot pământul să se închine și să cânte Ție” (Ps. 65, 3), nu numai o parte a lui. Iar a cânta nu este propriu celor ce se roagă cerând (implo-
rând tânguitor) ceva, ci celor ce se veselesc. Dacă este așa, să nu ne descurajăm, ci să străbatem viața de aici cu voieșie, cugetând la bucuria și la veselie aceea care este de la El. Dar veselie să o amestecăm cu frica

88. În traducere latină: „ut scriptum est a Plutarcho” (P.G. 85, 793).

89. Cuvintele de la „însuși” până la sfârșitul acestui cap se găsesc numai în trad. lat.

dumnezeiască, precum zice: „Bucurați-vă întru Domnul, cu cutremur” (Ps. 9, 2). Căci și cele din jurul Mariei au alergat cu frică și cu bucurie de la mormânt, ca și noi să ieșim din mormântul cel inteligibil cu frică și cu bucurie. M-aș minuna să fiu fără frică, odată ce nimeni nu este fără de păcat, chiar Moise, sau chiar Petru Apostolul să fie. Dar în unii ca aceștia dragostea dumnezeiască, cea care a biruit, scoate afară frica în vremea ieșirii.

15. Ai Scriptura mărturie că cineva, chiar pătimăș fiind, dacă va crede cu toată inima și cu smerenie primește harul nepătimirii. Căci zice: „Astăzi vei fi cu Mine în rai” (Luca 23, 43); sau: „Credința ta te-a mântuit, mergi în pace” (Luca 7, 50), în pacea preafericitei nepătimiri, și celelalte de felul acesta; sau: „Toamna⁹⁰ se coc strugurii”; sau: „Fie vouă după credința voastră” (Matei 9, 29).

16. Când, urând patimile, suntem tulburați și mai tare de gândurile nerușinate ale dracilor, să ne sprijinim și mai mult pe credința în Domnul și să ne facem și mai întărită nădejdea în bunurile veșnice făgăduite, de care se silesc vrăjmașii să ne lipsească și să ne înstrăineze, din pizmă. Căci dacă n-ar fi foarte mari acele bunuri, n-ar arde dracii de o atât de mare pizmă împotriva noastră și nu ne-ar săgeta așa de des cu gânduri întinate, crezând că își vor sătura furia lor și ne vor împinge la deznădejde prin supărarea multă și cu anevoie de purtat.

17. Unii spun că făptuirea este cunoștința cea mai adevărată. Drept aceea, siliți-vă să vă arătați credința și cunoștința mai mult prin fapte. Căci cel ce se mândrește

90. În *Filocalia greacă*: „întru sămânță”.

numai cu cunoștința va auzi: „Pe Dumnezeu mărturisesc că Îl știu, dar prin fapte Îl tăgăduiesc” (Tit 1, 16).

18. Dracii se silesc să spurce pe nevoitor, prin năluciri rușinoase și prin scurgerea sămânței, cele mai adeseori în vremea praznicelor și a sfintelor slujbe, și mai ales când vrea cineva să se apropie de Masa cea de taină. Dar nici prin aceasta nu vor răni sau slăbi pe cel obișnuit să poarte toate cu răbdare și cu vitejie. „Deci să nu se laude împotriva noastră cei strâmbi ca cei drepți” (3 Regi 20, 11).

19. Vrăjmașii se răzbună pe purtarea și râvna ta, pălmuindu-ți sufletul cu încercări felurite și negrăite. Dar din necazurile multe și nespuse ți se împletește cununa; și „întru neputințe se desăvârșește puterea lui Hristos” (2 Cor. 12, 9); și în stările triste ale sufletului obișnuiește să înflorească harul Duhului. „Că a răsărit celor drepți lumina în întuneric” (Ps. 96, 12). Să ținem numai îndrăznirea și lauda nădejdiilor tare până la sfârșit.

20. Nimic nu obișnuiește să piardă așa de mult virtutea ca luarea ei în răs, batjocura și vorbăria deșartă. Dar, iarăși, nimic nu înnoiește așa de mult sufletul învechit și nu îl face să se apropie de Dumnezeu, ca frica de Dumnezeu, atenția cea bună, cugetarea neîncetată la cuvintele lui Dumnezeu, înarmarea cu rugăciunea și urmărirea câștigului din privegheri.

21. Multă destoinicie și mult folos câștigă sufletul dacă rabdă cu tărie orice necaz, fie că vine de la oameni, fie de la draci, și dacă știe că suntem datori să purtăm ostenelile și să nu învinuim pe nimeni decât pe noi înșine. Căci cel ce învinuiește pe altul pentru necazurile sale a alunecat din dreapta judecată a ceea ce se cuvine.

22. Se întâmplă uneori ca, înmulțindu-se ispitele, omul să se depărteze de la scaunul de-a dreapta, chiar dacă e sânguitor, adică să iasă din rânduiala lui, „toată înțelepciunea și tot meșteșugul lui fiind înghițit”, cum zice Scriptura (Ps. 106, 27). Aceasta, ca să nu ne încredem în noi înșine și să nu se laude Israel, zicând: „Mâna mea m-a izbăvit pe mine”. Dar nădăjduiește că vei fi așezat iarăși în starea frumoasă de mai înainte, fiind alungat și căzând de la tine cel-viclean, prin porunca dumnezeiască. Căci acesta ne ațâță să privim și să auzim toate cu patimă și ne împinge spre păcat. Învăluindu-ne mintea ca într-o ceață groasă, el face și trupul să simtă o greutate și o povară negrăită. Iar rațiunea cea firească, ce e simplă și neprefăcută, asemenea copiilor de curând născuți, o face complicată și foarte expertă în tot felul de păcate, otrăvind-o și scoțând-o din firea ei prin aplecarea în două părți.

23. Mare lucru este omul care crește în lăuntru și sporește în virtuți. Dar această ființă mare se teme de păcat ca elefantul de șoarece, „ca nu cumva, după ce a vestit altora, el însuși să ajungă de lepădat” (1 Cor. 9, 27).

24. Nu numai aproape de sfârșitul lumii va grăi diavolul cuvinte împotriva Celui Preaînalt, cum zice Domnul, ci și acum se întâmplă uneori că trimite prin gândurile noastre huliri grele către cer și grăiește ocări împotriva Celui Preaînalt, a făpturilor Lui și a Sfințelor lui Hristos Taine. Dar noi, stând pe piatra cunoștinței, nu ne tulburăm de acestea, nici nu ne minunăm de îndrăzneala blestematului, ci, stăruind în credință și în rugăciune fierbinte și împărtaşindu-ne de ajutorul de sus, izgonim pe vrăjmaș.

25. Când sufletul iese din trup, vrăjmașul dă năvală asupra lui, războindu-l și ocărându-l cu îndrăzneală și făcându-se pârâș amarnic și înfricoșat al lui pentru cele ce a greșit. Dar atunci se poate vedea cum sufletul iubitor de Dumnezeu și preacredincios, chiar dacă a fost mai înainte rănit adeseori de păcate, nu se sperie de năvălirile și amenințările aceluia, ci se întărește și mai mult întru Domnul și zboară plin de bucurie, încurajat de Sfintele Puteri care îl conduc, și împrejmuit ca de un zid de luminile credinței, strigând și el cu multă îndrăzneală diavolului viclean: Ce este ție și nouă, înstrăinatule de Dumnezeu? Ce este ție și nouă, fugarule din ceruri și slugă vicleană? Nu ai stăpânirea peste noi, căci Hristos, Fiul lui Dumnezeu, are stăpânirea peste noi și peste toți. Lui i-am păcătuît, Lui Îi vom răspunde, având zălog al milostivirii Lui față de noi și al mântuirii noastre cinstita Lui cruce. Iar tu fugi departe de noi, pierzătorule! Căci nimic nu este ție și slugilor lui Hristos. Zicând acestea sufletul cu îndrăzneală, diavolul întoarce spatele, tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul aflându-se deasupra, zboară asupra vrăjmașului, pălmuindu-l, ca pasărea numită oxypteros (repede zburătoare) pe corb. După aceasta e dus cu veselie de dumnezeieștii îngeri la locurile hotărâte lui, potrivit cu starea lui⁹¹.

26. Chiar și o ispită mică, dacă e îngăduită, împiedică pe cel ce se sârguiește în înaintare. Să te încredințeze despre aceasta echeneida, peștișorul cel atât de mic,

91. Acest cap înfățișează mai pe larg ideea din cap II, 46 al lui Isihie. Tot la Isihie, cap. I, 26, mai găsim și asemănarea cu oxypteros, dar cu alt rost. Peste tot se vede o apropiere între Ioan Carpatiul și Isihie, dar nu știm care a folosit pe celălalt.

care oprește numai cu atingerea o încărcătură foarte mare, împiedicând-o să înainteze. Și adu-ți aminte de cel ce zice: „Eu, Pavel (cel atât de mare), am vrut să vin o dată și încă o dată la voi, dar ne-a împiedicat Satana” (1 Tes. 2, 18). Dar să nu te tulburi pentru aceasta, ci luptă-te mai departe prin răbdare, și vei avea parte de har.

27. Poate fi cineva foarte bogat în virtuți, dar dacă din nepăsare se abate de la ceea ce se cuvine, se ridică asupra lui filii răsăriturilor rele de la Amalec și mai ales de la Madian (Jud. 6, 33), puterea cea iubitoare de curvie, împreună cu cămilele lor, adică cu amintirile pătimășe, cărora nu este număr, și nimicesc toate roadele pământului, adică ale făptuirii și ale deprinderii celei preabune. Atunci sărăcește Israel și se împruținează cu sufletul și se vede silit să strige către Domnul. Iar din cer se trimite gând bun, care imită pe Ghedeon prin multa credință și smerita cugetare. „Căci mia mea, zice, este cea mai smerită în Manase” (Jud. 6, 15), ca să lupte împotriva atâtor mulțimi cu trei sute de oameni slabi (Jud. 7, 7) și să dobândească în chip minunat biruința împotriva vrăjmașilor, cu ajutorul harului.

28. Nu vei putea să calci peste aspidă și vasilisc (Ps. 90, 13), și celelalte, dacă nu vei primi de la Dumnezeu, prin multă rugăciune, îngeri apărători, care să te ridice cu mâinile lor și să te facă să fii mai presus de cugetul trupesc.

29. Când cineva, chiar dacă se luptă cu putere, va fi biruit, să nu se întristeze și să nu slăbească nicidecum, ci, ridicându-se, să se încurajeze cu cuvintele lui Isaia, cântând unele ca acestea: „Întărindu-vă ați fost înfrânți, o draci vicleni. Deci dacă iarăși veți izbândi,

iarăși veți fi biruiți” (Is. 8, 9); și: „Sfatul pe care-l veți plănuîi îl va împrăștiia Domnul, căci cu noi este Dumnezeu, Cel ce ridică pe cei căzuți și face să fie tăiați vrăjmașii noștri, când ne pocăim” (Is. 8, 9-10).

30. Este cu neputință celui povățuit prin încercări să treacă prin ele fără întristare. Dar după acestea, de multă bucurie se umplu unii ca aceștia, și de lacrimi dulci, și de gânduri dumnezeiești, toți câți au cultivat osteneala și necazurile în inimile lor.

31. Deși Isaac a voit să binecuvinteze, iar Esau a alergat spre dorința binecuvântării, totuși n-au izbutit. Dumnezeu a miluit și a binecuvântat, și a uns în duh nu pe acela pe care l-am voit noi, ci pe care l-a rânduit spre slujire mai înainte de a-l fi făcut. Deci să nu ne tulburăm, nici să pizmuim când vedem niscai frați vrednici de plâns și preamici înaintând în virtute. Ai auzit doar și pe Domnul zicând: „Dă acestuia locul” (Luca 14, 9), să se așeze la masă mai sus. Mă minunez mai degrabă de judecătorul care a judecat așa de înțelept și de negrit în privința acestora, ca acela care este cel mai mic și mai de pe urmă să fie primul și să povățuiască, iar noi, cei ce stăm înaintea aceluia cu nevoie și cu vremea, să rămânem la urmă. Deci pe fiecare om să-l privim după cum i-a împărțit Domnul. Căci s-a scris: „Dacă în Duhul trăim, în Duhul să umblăm” (Gal. 5, 25).

32. Nu primi niciodată ca cel ce este sub ascultarea ta să-ți zică: Dă-mi pentru o vreme stăpânirea (libertatea) ca să dovedesc lucrul cutare sau cutare în privința virtuții, și voi izbândi. Căci cel ce zice așa e vădit că-și face voia sa și înlătură rânduielile celei mai bune ascultări.

33. Pătimirile trupului și ale sufletului vor înceta, cum vei vedea, cu vremea și cu voia lui Dumnezeu, chiar dacă au crescut mult. Dar mila lui Hristos nu va înceta niciodată. Căci „mila Domnului din veacul acesta și până în veacul viitor va fi peste cei ce se tem de El” (Ps. 102, 17).

34. Vistierile împărătești se vor umple de aur și mințile monahilor adevărați se vor umple de cunoștințe.

35. Se întâmplă uneori că învățătorul e dat spre necinstire, suferind încercările pentru cei ce s-au folosit duhovnicește. Căci „noi, zice, suntem necinstiți și ocărăți și neputincioși, iar voi v-ați făcut slăviți și puternici întru Hristos” (1 Cor. 4, 10).

36. Gândul pătimăș este izvor și pricină a stricăciunii prin trup. Cel ce cultivă însă trezvia îl alungă din suflet, după greșală, prin pocăință, dar și înainte de greșală⁹². Bine este deci că ați plâns mai mult, ca să se scoată din mijlocul vostru gândul viclean și necuvios care v-a îndemnat să faceți acest lucru. Prin urmare, plânsul se împotrivește duhului stricăciunii.

37. Cine va vesti celui întristat de lipsa de slavă și de neputința în virtuți că va vedea pe Iisus nu numai în viitor, ci încă și aici, venind la el cu putere și cu slavă multă, prin nepătimire? Acesta va putea zice ca Sara, sau ca sufletul ce-a îmbătrânit în nerodire și a născut, împotriva așteptării, fiu al dreptății: „Râs a făcut mie Dumnezeu”, adică mi-a dăruit cea mai mare bucurie, mie, celui întristat ani îndelungați de mulțimea patimilor, sau, cum zice alt tâlcuitor: „Desfătare mi-a făcut mie Dumnezeu”, adică „s-au înnoit tinerețile mele ca ale vulturului”. Căci, după ce am îmbătrânit în

92. Adaosul de la „dar...” e numai în P.G.

păcate și în patimi de necinste, acum m-am născut din nou și întineresc și mă înfrăgezesc eu, cel ce mă înăsprisem la fire, și văd acum luminos lucrurile din lume, fiindcă am primit din nou simplitatea și necomplicația cea după fire, însănătoșindu-mi-se mintea prin mila cea mare a lui Dumnezeu. Trupul meu s-a făcut ca al lui Neeman Sirianul, asemenea celui al pruncilor, pentru că m-am spălat în Iordanul cunoștinței. Și prin harul lui Dumnezeu viețuiesc acum într-un singur mod, izbăvit fiind de voia șarpelui și de roiul gândurilor mult știitoare și preamateriale ale păcatului, pe care le câștigasem mai înainte împotriva firii.

38. Presupune că Domnul zice către tine: „Am luat pentru o vreme de la tine darul acesta și acela, de care socoteai că mintea ta e plină și se poate odihni, și ți-am dat în locul lor darul acesta și acela, de același preț. Tu însă, gândindu-te la cele luate și neprivind la cele date în locul aceloră, ești posomorât și îndurerat și te topești de întristare. Dar întristat de Mine, tu Îmi produci bucurie. Căci Eu întristez spre folos, urmărind mai degrabă să mântuiesc decât să pierd pe cel ce l-am socotit să-Mi fie fiu”.

39. Socotește că-ți poruncești să nu mănânci pește, și vei vedea după aceasta că vrăjmașul te împinge neîncetat spre poftirea peștelui, iar tu de asemenea tinzi cu patimă spre înfruptarea cu lucrul neîngăduit, ca să înțelegi cele ce s-au întâmplat lui Adam ca tip. Căci auzind acela: Numai din acest lucru să nu mănânci, mai ales spre acest lucru oprit a alergat cu multă poftă.

40. Pe unul îl mântuiește Dumnezeu prin cunoștință, iar pe altul, prin curăție și nerăutate. Căci ești dator să știi că nu va lepăda Dumnezeu pe cel fără răutate.

41. Cei ce se roagă mai stăruitor, aceia sunt mai tulburați⁹³ de ispite înfricoșate și sălbatice.

42. Dacă ți-ai ales să te îmbraci cu nepătimirea, să nu fii fără grijă, ci silește-te cu toată puterea să o dobândești. Căci „suspinăm, dorind să ne îmbrăcăm cu locuința noastră cea din cer” (2 Cor. 5, 2), ca să fie înghițit muritorul de viață nu numai trupește, după sfârșitul veacului, ci încă de aici, în chip spiritual (inteligibil), ca arvună. Căci „înghițitu-s-a moartea în biruință” (1 Cor. 15, 54), și înghițiți vor fi toți egiptenii care ne necăjesc, urmărindu-ne în valurile puterii trimise nouă din cer.

43. Să nu uiți pe cel ce a zis: Mă tem „ca nu cumva, după ce am vestit altora, eu însumi să ajung de lepădat” (1 Cor. 9, 27); și iarăși: „Cel ce crede că stă, să ia aminte să nu cadă” (1 Cor. 10, 12); și: „Tu, cel duhovnicesc, ia seama la tine însuși, ca să nu fii și tu ispitit” (Gal. 6, 1). Să nu uiți de căderea și fărâdelegea lui Solomon, după atâta har. Și să nu dai uitării tăgăduirea neașteptată a marelui Petru. Dacă ai uitat acestea, te vei încrede în cunoștința ta, te vei mândri cu viețuirea, te vei lăuda cu vremea îndelungatei tale nevoințe și vei da loc trufiei. Deci nu te face nepăsător, o, frate, ci mai degrabă teme-te până la ultima răsuflare, chiar dacă ai ajuns la numărul anilor lui Moise, și roagă-te zicând: „Doamne, să nu mă lepezi în vremea bătrâneților mele; când va lipsi vârtutea mea, să nu mă lași pe mine, Dumnezeuule, Mântuitorul meu! În Tine e cântarea mea pururea” (Ps. 70, 10).

44. Domnul îți zice, ca și lui Matei: „Urmează Mie!” (Matei 9, 9). Deci, urmând cu râvnă Stăpânului tău mult

93. În textul lat. din P.G.: „nu sunt tulburați” (*non expugnantur*).

iubit, de ți se va împiedica în calea vieții piciorul tău de vreo piatră pătimasă și vei cădea pe neașteptate în păcat, sau vei aluneca și vei cădea chiar de mai multe ori, fără să vrei, trecând prin locuri noroioase, ori de câte ori ți s-ar întâmpla să cazi și să te chinuiască trupul, tot de atâtea ori, ridicându-te, ia-te după Domnul tău cu aceeași râvnă, până-L vei ajunge. Astfel m-am arătat Ție întru sfânta aducere-aminte, ca să văd puterea și slava care mă mântuiește și „în numele Tău, Doamne, voi ridica mâinile mele” (Ps. 62, 5); și voi socoti că „m-am umplut de seu și de grăsime, și se vor bucura buzele mele cântându-Ți Ție” (Ps 62, 6). Căci mare lucru îmi este mie că am primit numele de creștin, precum îmi zice mie Domnul prin Isaia: „Mare lucru îți este ție să te numești fiul Meu” (Is. 49, 6).

45. Odată zice Domnul că „Tatăl va da cele bune celor care cer de la Dânsul” (Matei 7, 11); altădată, că „va da Duhul Sfânt celor ce se roagă” (Luca 11, 13). Prin aceste cuvinte înțelegem că cei ce se roagă lui Dumnezeu, dacă se întăresc în acest cuget, vor primi nu numai iertare de păcate, ci și daruri cerești. Căci aceste bunuri le făgăduiește Domnul nu celor drepți, ci celor păcătoși: „Căci dacă voi, zice, răi fiind, știți să dați daruri bune copiilor voștri, cu cât mai vârtos Tatăl vostru cel ceresc va da celor ce cer de la El” (Matei 7, 11), pe Duhul Sfânt? Cere, așadar, fără preget și cu cuget neîndoios, și vei lua cele mari și mai presus de vrednicie, chiar dacă ești neînsemnat în viețuirea virtuoasă și foarte neputincios.

46. Cum ar putea fi convins cel necredincios sau puțin credincios că furnica zboară și cutare vierme se face pasăre și că se întâmplă și alte multe lucruri în

zidire, ca, lepădând măcar astfel boala necredinței și a deznădejdiei, să-i crească aripi și să înflorească în el ca într-un pom cunoștința prealăudată? Căci „Eu sunt, zice, cel ce înverzesc lemnul uscat și înviez oasele uscate” (Iez. 17, 24).

47. Să nu ne topim de grijile celor trebuincioase trupului, ci să credem din tot sufletul lui Dumnezeu, cum a zis un oarecare bărbat minunat: „Încredeți-vă în Domnul și vă va întări” (2 Paral. 20, 21), și cum scrie fericitul Apostol Petru: „Fiți cumpătați și fiți treji în rugăciuni și toată grija voastră aruncați-o asupra Domnului, căci El are grijă de voi” (1 Petru 5, 7). Iar dacă te mai îndoiești și nu crezi că are grijă de tine ca să te hrănească, privește la păianjen și gândește-te cât de mult se deosebește omul de păianjen. Nimic nu este mai slab ca el, nici mai fără putere, căci nu are averi, nu face călătorii peste mări, nu se judecă, nu se mânie, nu adună în jitnițe, ci-și duce viața în desăvârșită blândețe, cumpătare și liniște, nu iscodește cele ale vecinilor, ci face numai lucrurile sale, iar în ocupația sa rămâne într-o pașnică și netulburată liniște, spunând, parcă, celor ce iubesc lenea, doar atâta: „Cel ce nu voiește să lucreze nici să nu mănâncel!”. Atâta tace, încât îl biruiește covârșitor și pe Pitagora, pe care elinii îl admiră mai mult decât pe toți filosofii, pentru nevoința sa în înfrânarea limbii. Pitagora, chiar dacă nu vorbea cu toți, dar vorbea în ascuns uneori cu cei mai apropiați și adeseori îndruga către boi și vulturi anumite băiguieli și aiureli; iar înfrânându-se cu totul de la vin, el se folosea totuși de apă. Dar păianjenul a întrecut înfrânarea limbii lui Pitagora prin tăcerea covârșitoare și totală, și disprețuiește deodată cu vinul, și apa.

În această stare liniștită petrecând firavul și neînsemnatul păianjen și neîngăduindu-și nicidecum să umble pe afară, nici să rătăcească înapoi și încolo cum i se năzare prin minte, nici să se ostenească și să muncească la nesfârșit, Domnul, Care „locuiește în cele înalte și spre cele smerite privește” (Ps. 112, 5) (căci nimic nu e mai smerit ca păianjenul) și-și întinde până la el purtarea Sa de grijă, îi trimite în fiecare zi mâncarea aproape de unghetul lui, făcând să cadă în pânda lui micile musculițe de care are trebuință.

48. Dar va zice cineva, dintre cei robiți lăcomiei de mâncare, că: eu mănânc foarte mult și, fiindcă cheltuiesc mult, sunt silit să mă încurc în nenumărate treburi ale vieții. Dar și acesta să privească la chiții cei mari, care pasc în Oceanul Atlantic, cum sunt hrăniți de Dumnezeu din belșug și niciodată nu știu ce-i foamea. Căci fiecare din ei înghite atâta hrană, cât nu poate cheltui zilnic nicio cetate cu mulți locuitori. „Toate, zice, către Tine așteaptă să le dai lor hrană la bună vreme” (Ps. 103, 28). Prin urmare, Dumnezeu este Cel ce hrănește și pe cel ce mănâncă mult, și pe cel ce mănâncă puțin. Auzind acestea, lasă-te întreg în seama lui Dumnezeu și a credinței și tu, cel ce ai un pân-tece larg și încăpător, lepădând orice fel de împrăș-tiere lumească și cugetul mult îngrijat, și „nu fi necredincios, ci credincios” (Ioan 20, 27).

49. Dacă vrem cu adevărat să fim bine plăcuți lui Dumnezeu și să ne împrietenim cu prietenia cea prea-fericită, să înfățișăm mintea noastră, goală, lui Dumnezeu, netărând cu ea din veacul de acum nici meșteșug, nici gând, nici născocire mincinoasă (sofismă), nici apărare, chiar de-am fi învățat toată înțelepciunea

lumii. Căci Dumnezeu Se întoarce de către cei ce se apropie de El plini de părere mare despre ei înșiși și îngrășați până la umflare de slava deșartă. (Căci bine au înfățișat unii dintre tâlcuitori părerea deșartă despre sine ca una ce îngrașă și umflă).

50. Cum am putea răpune păcatul care a pus stăpânire pe noi? E trebuință de silă. Căci bărbatul, zice, ostenește întru nevoie și alungă cu sila pierzania de la el, râvnind totdeauna să se înalțe spre sfințenia gândurilor sale. Iar a depărta sila prin silă nu-i oprit de legi. Dacă deci punem la lucru sila vreunei străduințe, chiar foarte slabe, și, șezând în Ierusalim, adică în rugăciune neîncetată și în celelalte virtuți, așteptăm apoi puterea care ne vine de sus, va veni la noi o silă puternică, ce nu mai lucrează ca sila noastră slabă, ci este o silă ce nu poate fi arătată prin buze trupesti. Ea va birui cu marea ei putere și va înfrânge obișnuința cea rea și răutatea dracilor. Va birui și pornirea spre mai rău a sufletelor noastre, precum va birui și mișcările necuvenite ale trupului. „Și s-a făcut, zice, sunet din cer, ca de vijelie ce vine cu putere” (Fapte 2, 2), ca să alunge cu sila păcatul ce ne silește pururea spre mai rău.

51. Vrăjmașul stă la pândă ca un leu în culcușul său și ne întinde pe ascuns curse și lațuri de gânduri necurate și necredincioase. Dar și noi, dacă nu dormim, putem să-i punem curse și lațuri încă mai mari și mai înfricoșate. Căci rugăciunea, cântarea, privegherea, smerenia, slujirea aproapelui, mila, mulțumirea și ascultarea cuvintelor dumnezeiești i se fac vrăjmașului curse, lațuri, frângerii și gropi în care cade.

52. Dumnezeuiescul David, după ce a înaintat foarte mult cu vârsta, mulțumind lui Dumnezeu, Care l-a ales

pe el, zice despre cele din urmă ale binecuvântării: „Acum a aflat robul Tău inima sa, ca să se roage rugăciunea aceasta” (2 Regi 7, 27). Aceasta s-a zis, ca să învățăm că e trebuință de multă luptă și vreme în rugăciuni ca să aflăm starea netulburată a cugetării ca pe un alt cer, unde locuiește Hristos, cum zice Apostolul: „Au nu știți că Hristos locuiește în voi?” (1 Cor. 3, 16).

53. Dacă „Hristos ni S-a făcut nouă dreptate și înțelepciune” (1 Cor. 1, 30) și celelalte, vădit este că și odihnă. „Veniți, zice, la Mine toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi odihni pe voi” (Matei 11, 28). Bine s-a zis deci că Sâmbăta, adică odihna, s-a făcut pentru om. Căci numai în Hristos ajunge neamul omenesc la odihnă.

54. Precum este un pahar al căderii și o cupă a mâniei, așa este și un pahar al neputinței, pe care, luându-l Domnul de la noi la vremea potrivită, îl dă în mâinile vrăjmașilor noștri, ca de aici înainte nu noi, ci dracii să slăbească și să cadă.

55. Precum pentru lucrurile din afară sunt zarafi, țesători, vânători, oameni de război și meșteșugari, așa și pentru cele din lăuntru cugetă că sunt între gânduri unele care se ocupă cu jocurile de noroc, altele otrăvesc, altele tâlhăresc, altele vânează, altele murdăresc, altele omoară și așa mai departe. Tuturor trebuie să le interzicem scurt intrarea, prin împotrivire evlavioasă și rugăciune, și mai ales celor ce murdăresc, ca să nu spurce locul cel sfânt și să întineze pe omul lui Dumnezeu.

56. Nu numai cu limba este furat Domnul spre mântuire, precum a făcut tâlharul care a strigat de pe cruce, ci și cu gândul. „Căci zicea în sine cea cu scurgere de

sânge: De mă voi atinge chiar și numai de marginea hainelor Lui, mă voi mântui” (Matei 9, 21); iar sluga lui Avraam grăia lui Dumnezeu despre Reveca în gând (Fac. 24, 14).

57. Aproape că păcatul însuși împinge pe cel ce se căiește spre Dumnezeu, dându-i un fel de simțire a duhorii, a poverii și a nebuliei lui. Dar pe cel ce nu vrea să se aplece spre pocăință, nu-l împinge spre Dumnezeu, ci, ținându-l mai degrabă în puterea sa, îl leagă cu lanțuri de nedezlegat, făcând mai tari și mai năprasnice poftele pierzaniei.

58. Păzește-te de otrăvurile Isabelei, între care se găsesc mai ales gândurile de mândrie și de slavă deșartă. Iar pe acestea vei putea să le birui, cu harul lui Dumnezeu, numai umilind sufletul și înjosindu-l, și aruncându-te înaintea Domnului și chemându-L să te ajute, și cunoscând că darurile ce le primești sunt cerești. De aceea zice: „Nimeni nu poate lua nimic de nu-i va fi dat lui din cer” (Ioan 3, 27).

59. Zice Legea: „Iar de vor fi mărturisite și nu-l va pierde pe el, va ispăși plătind”. Se întâmplă uneori, la vreun ospăț, că sare înainte gândul slavei deșarte, vrând să vorbească fără vreme. Dar gândurile îngerești se vor împotrivi, cerându-ți să înăbuși gândul iubitor de vorbărie și nelalocul lui. Dacă deci nu-l vei înăbuși prin tăcerea cea bună, ci-l vei lăsa să iasă afară, după ce te vei fi umplut de fumul mândriei, vei plăti gloaba, fiind predat de judecată fie unui păcat mare, fie unor dureri grele trupești, fie loviturilor îndesate ale fraților, fie osândeii din veacul viitor. Căci și pentru cuvântul fără rost și iubitor de slavă deșartă vom da socoteală,

din pricina lipsei de disciplină a limbii. De aceea, trebuie să ne păzim limba cu trezvie.

60. De cei ispițiți de plăceri, de mâinii, de slavă deșartă și de celelalte, se zice că ziua sunt arși de soare, iar noaptea de lună. Roagă-te deci să fii acoperit de noul dător de rouă, ca să scapi de văpaia vrăjmașilor.

61. Nu îngădui celor ce slujesc beției și robesc meselor fără rânduială să fie cu îndrăzneală față de tine; nici celor ce vor să-ți grăiască nerușinat, chiar dacă ar fi cu părul alb, sau chiar dacă ar avea ani mulți în viața monahală, ca nu cumva să te acopere cu putreziciunea, cum zice Scriptura, și să fii dus împreună cu cei necurați și netăiați împrejur la inimă.

62. Petru primește întâi cheile, apoi e lăsat să cadă și să se lepede, ca să i se înțelească prin cădere cugetul. Deci și tu, de vei cădea în tot felul de gânduri după ce-ai primit cheia cunoștinței, nu te mira, ci slăvește pe singurul Înțelept, pe Domnul nostru, Care înfrânează prin diferite strămătorări părerea de sine ce se înalță pe sine pentru cunoștința dumnezeiască. Căci ispitele sunt un frâu care poate să înfrâneze mândria omului, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

63. Dacă Domnul ia adeseori de la noi cele bune, cum a luat bogăția lui Iov (căci Domnul a dat, Domnul a luat), desigur va lua din mâna noastră și relele pe care ni le-a adaos Cel veșnic. Căci „de la Domnul, zice, sunt și cele rele, și cele bune” (Eccl. 12, 14). Și Cel ce ne aduce cele rele, Același ne va aduce bucuria veșnică, împreună cu slava veșnică. Căci „precum priveghem, zice Domnul, ca să vă surp și să vă necăjesc, așa voi priveghea ca să vă zidesc, și nu vă voi surpa;

vă voi sădi, și nu vă voi smulge” (Ier. 31, 28). Să tacă deci proverbul poporal, care zice: „Dacă e rău, nu e bine”. Căci Domnul, Care a întors lucrurile spre rău, poate desigur să le schimbe iarăși, pe neașteptate, spre și mai multă slavă.

64. Cel ce pornește împotriva dracilor, fie prin înfrânare, fie prin rugăciune, fie prin orice virtute, mai tare și mai cu râvnă, va și primi de la ei lovituri tot mai grele, până ce se va descuraja văzând osânda morții spirituale (inteligibile) în sufletul său, încât să ajungă să zică: „Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia” (Rom. 7, 24), căci sunt silit să mă supun fără voie legilor vrăjmașilor?

65. Nu degeaba s-a scris că ziceau unii între ei: „Sculați-vă și să mergem la poporul cel întărit întru nădejde și liniștit” (Jud. 18, 9); sau, iarăși: „Veniți să ne suim și să vorbim cu ei cu limbă de gând (inteligibilă) vicleană, și-i vom întoarce pe ei de la adevăr spre noi”. Căci cumplitii draci obișnuiesc în toată vremea vieții să-și ascută sulițele ispitelor împotriva celor ce și-au ales viața de liniște. Și mai furios luptă ei împotriva celor mai cuvioși și mai cinstitori de Dumnezeu, împingându-i spre păcatul cu fapta prin războaie greu de răbdare, doar vor putea astfel să-i desfacă pe cei războiți de credința în Hristos, de rugăciune și de buna nădejde. „Dar noi, cum zice David, nu ne vom depărta de la Tine (Ps. 79, 19), până ce nu Te vei milostivi spre noi și nu se vor depărta de la noi cei ce vor să ne înghită pe noi; nu ne vom depărta de la Tine până ce nu vei porunci să fugă de la noi cei ce ne ispitesc pe noi și nu vom fi făcuți iarăși vii prin răbdare și prin nepătimire fermă”. Căci mijloc de ispitire este viața

omului și adeseori ni se gătește, de către conducătorul luptei⁹⁴, vreme rânduită spre a cădea sub picioarele celor de alt neam. Dar e propriu sufletului mare și viteaz să nu deznădăjduiască în nenorociri.

66. Dacă dracul e așa de tare încât, chiar dacă nu vrea omul, îl schimbă și-l duce spre pierzania sa, scoțându-l din starea cea bună a firii, cu cât nu va fi mai tare Îngerul, care primește la vremea hotărâtă poruncă de la Dumnezeu să întoarcă spre bine toată dispoziția omului? Dacă vântul cel foarte rece de la miazănoapte a fost așa de tare că a putut să facă firea moale a apei vârtoasă ca pe a pietrelor, ce nu va putea face vântul cel foarte cald de la miazăzi? Dacă aerul cel foarte rece le face pe toate să se retragă din calea lui (căci „cine va sta în fața gerului?”), cum nu va întoarce căldura toate spre sine? Să credem deci că mai curând sau mai târziu cărbunele rece și negru al cugetării noastre se va face fierbinte și luminos, prin atingerea focului atotdumnezeiesc.

67. Este și în viața de aici o oarecare stare pusă ca mărturie și semn al nepătimirii în Iosif cel ascuns al nostru. În temeiul ei mintea⁹⁵, care a ieșit din Egipt, e străină și de înălțările pătimase, și de robia cea prearușinoasă a coșului⁹⁶. Ea aude o limbă pe care n-a cunoscut-o, care nu mai este limba spurcată a dracilor, ce strică ascultarea cea dreaptă, ci limba sfântă a îngerilor purtători de lumină, care strămută mintea de

94. ἄγωνοθέτης – Dumnezeu.

95. Mintea fiind în grecește de genul masculin, e simbolizată de Iosif.

96. Aluzie la Facere, cap. 40, unde se spune că paharnicul lui Faraon va fi înălțat iarăși la boieria dinainte, iar brutarul va ridica trei coșuri de pâine.

la întipăririle lăsate de trup la cele netrupești⁹⁷; limbă care luminează sufletul ce o primește.

68. Am auzit pe unii frați, care sunt neîncetat bolnavi cu trupul și nu pot să se folosească de post, zicând către mine: Cum putem să ne izbăvim de diavoli și de patimi, fără post? Acestora trebuie să li se spună: Nu numai prin înfrânare de la mâncări, ci și prin strigarea inimii veți putea zdrobi și izgoni gândurile rele și pe cei ce le strecoară. „Strigat-am către Domnul, zice, întru necazul meu, și m-a auzit” (Iona 2, 3); și iarăși s-a scris: „Din pântecul iadului ai auzit strigarea mea și glasul meu” (*Ibidem*); și: „să se ridice din stricăciune viața mea”. De aceea, „până ce va trece fărădelegea”, adică tulburarea păcatului, „striga-voi, zice, către Dumnezeu Cel Preaînalt” (Ps. 56, 3), ca, dăruindu-mi cea mai mare binefacere, să nimicească prin puterea Lui însăși momeala păcatului și să surpe idolii cugetării pătimase și să golească de idoli Atena⁹⁸ noastră ocupată de idoli. Dacă deci n-ai primit darul înfrânării, cunoaște că Domnul vrea să te asculte prin rugăciune și nădejde când te rogi. Deci, cunoscând judecata lui Dumnezeu, nu te descuraja pentru neputința nevoinei. Ci mai degrabă stăruiește în lucrarea izbăvirii de vrăjmași prin rugăciune și răbdare, împreună cu mulțumire. Deci de vă vor alunga gândurile neputinței și ale suferinței din cetatea postirii, fugiți în alta, adică în rugăciune și mulțumire.

69. Zice Faraon, rugându-se: „Să ia Dumnezeu de pe mine moartea aceasta” (Ieș. 10, 17). Și a fost ascultat.

97. Prefac mintea din trupească în netrupească.

98. În textul *Filoc. gr.*: ἀσθενείας, „neputințe”. Dar la margine e nota: ἰσ... Ἀθήνας, iar textul latin din P.G. are tot „Atena”.

Asemenea și dracii, rugând pe Domnul ca să nu fie trimiși în adânc, au primit împlinirea cererii (Luca 8, 31-32). Cu cât mai vârtos nu va fi ascultat creștinul rugându-se să primească slobozenie de moartea mintală (inteligibilă, spirituală)?

70. Cel ce e luminat și odihnit o vreme de harul dumnezeiesc, dar după retragerea acestuia cade în tulburări și cârtește pentru aceasta și nu se îmbărbătează să cheme prin rugăciune iarăși acea mântuitoare întărire, ci se descurajează, asemenea este săracului care a primit milostenie de la palat, dar e nemulțumit că n-a intrat înăuntru să stea la masă cu împăratul.

71. „Fericiți cei ce nu M-au văzut, și au crezut” (Ioan 20, 29), precum fericiți cei ce la retragerea harului, neaflând mângâiere în ei, ci mai degrabă văzând prelungirea necazurilor și un întuneric adânc, nu dez-nădăjduiesc, ci stau întăriți în credință, socotind că vor vedea pe Cel nevăzut și stăruind cu bărbăție.

72. Smerita cugetare, dăruită din cer prin harul lui Dumnezeu, la vremea sa, după multe lupte, întristare și lacrimi, celor ce o cer, e neasemănat mai puternică și mai mare decât smerenia care vine în cei ce au căzut din virtute. Cei ce s-au învrednicit de ea sunt cu adevărat bărbați desăvârșiți și neclătinați de ispite.

73. Când a lăsat diavolul pe Domnul, au venit îngerii și îi slujeau Lui. Să știm deci că, precum nu s-a scris că în vremea ispitirii Lui erau de față îngerii, așa și când suntem noi ispitiți se retrag pentru o vreme îngerii lui Dumnezeu, nu departe de noi. Apoi, după retragerea ispititorilor, vin iarăși la noi, slujindu-ne cu gânduri dumnezeiești, cu sprijiniri, cu luminare, cu străpungere, mângâiere, răbdare, îndulcire și cu toate câte

mântuiesc, întăresc și refac sufletul ostenit. Căci s-a spus lui Natanael: „Vei vedea îngerii suindu-se și pogorându-se peste Fiul Omului” (Ioan 1, 51), adică slujirea și ajutorul îngerilor se va revărsa din belșug peste neamul omenesc.

74. Adu-ți aminte de arhiereul acela, căruia i-a stat la dreapta diavolul (Zah. 3, 1), ca să i se împotrivească la orice gând, cuvânt și lucru de la dreapta, ca să nu te uimești de cele ce se întâmplă.

75. Se cuvine să știe monahul ce este neputința, după cuvântul: „Miluiește-mă pe mine, că neputincios sunt” (Ps. 6, 2); și ce este căderea (apostazia) de la Dumnezeu, care este boala diavolului și a îngerilor lui.

76. Precum unirea cu focul face fierul cu neputință de pipăit, așa rugăciunile dese fac mintea mai puternică în războiul împotriva vrăjmașului. De aceea se silesc cu toată puterea să ne însufle o anumită neplăcere pentru stăruirea în rugăciune, știind-o pe aceasta minții apărătoare, iar lor, vătămătoare.

77. David a prețuit râvna celor ce au ieșit împreună cu el din Țiclag împotriva celor de alt neam, deși slăbind au rămas la râul Besor. Căci întorcându-se la ei după biruința asupra barbarilor și auzind pe cei ce ziceau că nu trebuie să se dea parte din prăzi celor ce au șezut, din pricina slăbirii, la pârâu, iar aceștia rușinându-se și negrăind nimic, i-a apărut preabunul David, zicând că au stat ca să păzească uneltele. De aceea le-a dat o parte egală cu cea dată luptătorilor viteji și curajoși (1 Regi 30, 21-24). Ia seama deci dacă la fratele care a arătat la început căldură, iar mai pe urmă a slăbit puțin, se află uneltele mântuirii: credința, căința, smerenia și plânsul, răbdarea, nădejdea, înde-

lunga-răbdare și celelalte. Dacă vreunul slăbuț în ale viețuirii (slăbuț după mod) șade și stăruie lângă ele în așteptarea lui Hristos, primește după cuviință un oarecare dar veșnic.

78. Leviți și preoți s-au numit cei ce s-au închinat pe ei cu totul lui Dumnezeu, și cu făptuirea și cu contemplația. Iar vitele leviților sunt cei ce nu reușesc să șteargă urmele patimilor, dar doresc virtutea și, după puterea lor, au toată râvna pentru ea și o poftesc neîncetat, deși de multe ori nu se împărtășesc de ea, fiind slăbănogiți de păcat. Dar este cu puțință ca, la vremea cuvenită, să primească și aceștia darul nepătimirii, prin singura iubire de oameni a lui Dumnezeu. Căci „Domnul a auzit dorința săracilor” (Ps. 9, 18).

79. Loviturile ce ni le dă vrăjmașul fie pe văzute, fie pe nevăzute, adeseori le simțim și le vedem. Dar chinurile și durerile ce le suferă el de la noi, când devenim uneori virtuoși, sau ne căim pentru greșale, sau răbdăm îndelung și rezistăm în necazuri, sau ne rugăm și împlinim cu râvnă toate celelalte prin care el e chinuit, pedepsit, făcut să se tânguie, lovit, – toate acestea, după iconomia dumnezeiască, noi nu le vedem, ca să nu ne mândrim și moleșim. Căci „drept este înaintea lui Dumnezeu să răsplătească cu necaz celor ce ne necăjesc pe noi” (2 Tes. 1, 6).

80. Dacă trunchiul îmbătrânit în pământ și în piatră înverzește când e udat de ape, ca și o mlădiță de curând sădită, e firesc ca și noi, cei înviorați prin puterea Sfântului Duh, să odrăslim din nou nestrăciunea pe care am primit-o după fire și să aducem rod de seceriș, ca mlădița de curând sădită, chiar dacă ne-am scufundat în omul cel vechi.

81. Dumnezeu nu deznădăjduiește de mântuirea noastră. Căci sufletelor care s-au descurajat de ele însele, pentru mulțimea covârșitoare a ispitelor și a păcatelor, și au zis: „S-a pierdut nădejdea noastră, ne-am omorât”, le-a grăit: „Veți trăi și veți cunoaște că Eu sunt Domnul!” (Is. 49, 23). Iar către sufletul care nu pricepea cum va putea să nască pe Hristos prin virtuți mărețe, a zis: „Duhul Sfânt va veni peste tine” (Luca 1, 35). Iar unde este Duhul Sfânt de față, să nu cauți înlănțuirea și legea firii și a obiceiului. Căci Duhul cel Sfânt și închinat este atotputernic și pe cele nefăcute ți le face ție, ca să te minunezi. Dar și mintea biruită mai înainte o face acum biruitoare. Căci Mângâietorul care vine de sus peste noi, pentru milostivirea Lui, e mai presus de toate și te așază mai presus de toate mișcările firești și patimile drăcești.

82. Nevoiește-te să păstrezi nepătată strălucirea luminii din puterea cârmuitoare a sufletului. Căci de ai început să privești cu patimă, te-a întunecat Domnul, și a trimis zăbranic peste obrazul tău, și lumina ochilor tăi nu mai este cu tine. Dar, chiar dacă s-ar întâmpla acestea, nici atunci să nu descurajezi și să nu slăbești. Ci să te rogi, împreună cu sfântul David: „Trimite lumina Ta și adevărul Tău (Ps. 42, 3) mie, celui mahnit (Ps. 42, 6), mântuirea feței mele este Dumnezeuul meu” (Ps. 41, 17). Căci „trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului” (Ps. 103, 31).

83. Fericit cel ce mănâncă și bea în viața aceasta, fără să se sature, rugăciuni și psalmi, ziua și noaptea, și se întărește pe sine cu slăvita citire a Scripturii. Căci această împărtășire va da sufletului o bucurie nemicșorată în veacul ce va să vie.

84. Asigură-te din toată puterea să nu cazi. Căci nu se cuvine luptătorului puternic să cadă. Dar dacă ți s-ar întâmpla să cazi, ridică-te îndată și stai iarăși la lupta cea bună. Chiar dacă ți s-ar întâmpla aceasta de zeci de mii de ori, prin retragerea harului, de zeci de mii de ori să faci și aceea, adică să te ridici până la sfârșitul tău. Căci s-a scris: „De șapte ori de va cădea dreptul, adică toată viața, de șapte ori se va ridica” (Pilde 24, 16). Până ce ții arma sfintei schime cu lacrimi și cu rugăciune către Dumnezeu, te socotești între cei ce stau, chiar dacă ai căzut de multe ori. Până ce rămâi între monahi, primești ca un ostaș viteaz rănila în față, și ele îți aduc mai degrabă laudă, că nici rănit fiind n-ai suferit să cedezi sau să te lepezi. Dar dacă vei ieși dintre monahi, vei fi rănit pe la spate, ca un fugar și ca un fricos, ca unul ce ai dezertat din rânduri și ești lipsit de curaj.

85. Mai cumplit lucru este a deznădăjdui decât a păcătui. Iuda trădătorul, fiind mic la suflet și neîncercat în lupte, și de aceea deznădăjduind, a venit la el vrăjmașul și i-a pus cureaua în jurul gâtului. Dar Petru, piatra cea tare, suferind o cădere înfricoșată, fiindcă era încercat în lupte n-a slăbit, nici n-a deznădăjduit descurajându-se, ci, ridicându-se, îndată a adus lacrimi amare din inimă mâhnită și smerită, și vrăjmașul nostru, văzând acestea, a sărit ca ars la față de o văpaie mare și a fugit departe, văitându-se cumplit.

86. Mai ales împotriva acestor trei e dator monahul să poarte un război neîndurat: împotriva nebuniei pântecelui, a slavei nefolositoare și a iubirii de bani, care este închinare la idoli.

87. Un rege israilitean oarecare a biruit neamul celor ce locuiesc în peșteri și pe alți barbari cu psalmi,

cu imne și cu cântări duhovnicești prin cuvintele și organele lui David. Ai și tu, ca barbarii ce locuiesc în peșteri, pe dracii care pătrund în simțurile și măduarele tale și-ți muncesc trupul cu fierbințeală și te fac să privești, să asculți și să miroși cu patimă, să grăiești cuvinte necuviincioase, să ai „ochi plin de desfrânare” și să fii înăuntru și în afară zăpăcit ca o babilonie. Deci silește-te și tu să nimicești pe barbarii din peșteri, care îți lucrează cele rele, cu credință mare, cu psalmi, cu imne și cu cântări duhovnicești.

88. Precum voiește Domnul ca om prin om să se mântuiască, așa se sânguieste Satana ca om prin om să se piardă. De aceea, nu te lipi de bărbatul disprețuitor, viclean și limbut, ca să nu mergi cu el la munci. Căci de abia dobândește cineva mântuirea stând în preajma celui drept. Dar dacă trăiește cu cel viclean, va cădea în valuri, cum se umple cineva de lepră fără să bage de seamă. Și cine va avea milă de cel ce s-a apropiat voios de balaur? Fugi deci de cei neînfrânați la limbă, de cei porniți spre sfadă și de cei ce tulbură măduarele dinăuntru și din afară.

89. Cine este înțelept și cuminte și voiește să se cheme prieten al lui Dumnezeu, ca să se silească să-și înfățișeze sufletul său Domnului, așa cum l-a primit de la El, curat, nerănit și cu totul fără pată, și prin aceasta să fie încununat în ceruri și să fie fericit de îngeri?

90. Un singur cuvânt bun l-a făcut pe tâlharul scelerat de odinioară curat și sfânt și l-a dus în rai; și un singur cuvânt necuvenit i-a închis lui Moise pământul făgăduinței. Deci să nu socotim boală mică mângărirea de limbă. Căci bârfitorii și flecarii își închid lor înșiși Împărăția cerurilor. Bărbatul limbut, chiar dacă

merge drept în unele privințe, dar în aceea nu merge drept, ci mai degrabă strâmb, și-l vor vâna relele ca să-l piardă. Drept a zis deci un oarecare bărbat înțelept că mai bine este a cădea de pe o înălțime de pământ decât de pe limbă. Să credem de aceea lui Iacov Apostolul, care scrie: „Să fie tot omul grabnic la auzire, și zăbavnice la grăire” (Iac. 1, 19).

91. Ca să nu ne înălțăm din deșertăciune, amăgiți de simțuri, bine este să luăm aminte la cel ce zice: Mergi, poporul meu, intră în camera inimii tale, ascunsă oricărei închipuiri sensibile, în locașul acela fără idoli, luminat de nepătimire și de umbrirea sfântului har. Închide ușa ta tuturor celor ce te văd, ascunde-te câtuși de puțin, căci puțină este toată viața omenească, și după aceea zi: „Până ce va trece mânia Domnului” (Iov 14, 13), precum altul a zis: „până ce va trece fărădelegea”. Căci mânia Domnului și fărădelegea sunt dracii, patimile și păcatele, precum zice Isaia către Dumnezeu: „Iată, Tu Te-ai mâniat, și noi am păcătuit” (Is. 64, 5). Iar de mânia aceasta scapă omul dacă ia neîncetat aminte la inima sa în rugăciune și se străduiește să se țină înlăuntrul celor ascunse. „Trage, zice, înțelepciunea peste cele mai dinăuntru”. Fiindcă „toată slava fiicei Împăratului e dinăuntru” (Ps. 44, 15). Deci mă voi osteni „până ce voi intra în locul sfințit al lui Dumnezeu” (Ps. 72, 17), muntele moștenirii, la locuința gătită, pe care ai pregătit-o, Doamne, loc sfânt, pe care l-au gătit mâinile Tale.

92. Cel ce voiește cu adevărat să se lepede (de lume) să urmeze pilda fericitului prooroc Elisei care, în marea și arzătoarea sa dragoste de Dumnezeu, nu și-a lăsat sieși niciun lucru. Să-și împartă deci toate averile

lui celor lipsiți, și așa, purtând crucea Domnului, să se grăbească cu hotărâre spre moartea cea de bunăvoie, care se face pricină a vieții veșnice.

93. Când ajungi să înțelegi că amoreul s-a întărit în tine ca un stejar, roagă-te Domnului cu stăruință ca să usuce rodul lui de sus, adică păcatul cu fapta, și rădăcinile lui de jos, adică gândurile necurate; și ca să nimicească Domnul pe amoreu de la fața ta.

94. Nu vă mirați când vedeți că râd de liniștea voastră cei ce nu pot să se liniștească; ci mai degrabă cântați împotriva lor, neținând minte răul, și opuneți-le o și mai mare supunere lui Dumnezeu, strigând în cântare: „Supune-te, suflete al meu, lui Dumnezeu” (Ps. 61, 5) că „în loc să mă iubească mă cleveveau, iar eu mă rugam” (Ps. 108, 3) pentru tămăduirea mea și a lor.

95. Dacă n-ar sufla vânt puternic peste mare, nu s-ar ridica talazul. Dacă n-ar veni la noi dracul, nu ar fi agitate de patimi nici sufletul, nici trupul nostru.

96. Dacă te încălzești pururea cu rugăciunea și cu harul dumnezeiesc, îți va zice dumnezeiasca Scriptură, ca unuia ce ai îmbrăcat armele luminii: Haina ta este caldă, căci vrăjmașii tăi s-au îmbrăcat cu rușinea și cu întunecimea tartarului ca și cu o manta căptușită (Ps. 108, 18-19).

97. Aducându-ți aminte de căderile tale, nu pregeta de a-ți lovi pieptul, ca prin astfel de răni să-ți scobești inima împietrită și să afli aurul vameșului, și te vei bucura foarte de bogăția ascunsă.

98. Focul rugăciunilor către Dumnezeu și sfânta meditație a cuvintelor Duhului să ardă pururea pe altarul sufletului tău.

99. Dacă te sârguiești pururea să-ți încalți picioarele tale spre gătirea Evangheliei păcii, vei zidi cu siguranță și casa ta, și a aproapelui tău. Dar de te vei leveni, vei fi scuipat în față în chip nevăzut și vei moșteni, după Lege, numele celui ce și-a lepădat încălțăminte (Deut. 25, 9).

100. Dacă, după Ioan, Dumnezeu este iubire, cel ce iubește rămâne în Dumnezeu, și Dumnezeu în el; iar cel ce urăște pe aproapele e vădit că prin desfacerea iubirii înființează ura. Deci cel ce urăște pe aproapele său se află despărțit de Dumnezeu, dacă Dumnezeu este iubire, și cine rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu, și Dumnezeu în el. Căruia se cuvin slava și puterea, în veci. Amin.

AL ACELUIAȘI ÎNTRE SFINȚI
PĂRINTELUI NOSTRU
I O A N C A R P A T I U L

**Cuvânt ascetic și foarte mângâietor,
către monahii care l-au îndemnat din India,
întregind numărul celor o sută de capete**

Să nu te gândești vreodată să ferecești pe mirean mai mult decât pe monah, ca pe unul ce are femeie și copii și e bucuros că face bine multora, că dă din belșug milostenie și nu este ispitit nicidecum de draci, socotindu-te astfel că placi mai puțin lui Dumnezeu decât acela. Și să nu te plângi pe tine ca un pierdut. Nu zic că viețuiești fără prihană stăruind între monahi. Dar chiar dacă ești foarte păcătos, necazul și reaua pătimire a sufletului tău sunt mai de cinste la Dumnezeu decât virtutea covârșitoare a mireanului. Multa ta întristare, descurajarea, suspinele, sentimentul de înăbușire, lacrimile, chinuirea conștiinței, strâmtorarea gândurilor, osânda cugetării, oftarea, plânsul minții, tânguirea și zdrobirea inimii, mizeria, mâhnirea și umilirile, toate acestea și cele asemenea, care se întâmplă adeseori (Deut. 4, 20) celor aruncați în cuptorul de fier al ispitelor, sunt neasemănat mai cinstite și mai bine primite decât viața bineplăcută a mireanului.

Ia seama deci să nu cazi în cuvintele de cârtire pe care le spune Scriptura în numele tău: „Ce-am folosit că am umblat rugându-ne înaintea Domnului și am petrecut în casa Lui pururea?” (Mal. 3, 14). E vădit că orice slugă care e aproape de stăpân primește uneori și bătaii, și palme, și ocări, și înfruntări. Iar cei ce sunt afară sunt departe de bătaii, ca unii ce sunt străini și nebăgați în seamă. Dar atunci, unde este folosul nostru, vei zice, dacă trebuie să răbdăm necazuri cu sufletul și cu trupul noi, cei ce totdeauna ne rugăm și cântăm, iar cei ce nici nu se roagă, nici nu priveghează se bucură, se veselesc, propășesc și-și petrec viața cu mulțumire? Sau, cum zice Proorocul: „Iată, se zidesc case străine, și noi ferim pe cei străini”, adăugând: „acestea le grăiau împotriva robii lui Dumnezeu, cei ce au cunoștință” (Mal. 3, 15-16). Dar trebuie să se știe că nu pătimesc nimic străin cei asupriți și întristați în felurite chipuri, ci rabdă prin multe încercări cele ale Stăpânului lor. Căci L-au auzit grăind în Evanghelii: „Amin zic vouă, că veți plânge și vă veți tângui voi, cei ce sunteți aproape de Mine, iar lumea se va bucura” (Ioan 16, 20). Dar încă puțin, și vă voi cerceta pe voi prin Mângâietorul, și voi alunga întristarea voastră, și vă voi întări pe voi iarăși prin gândurile vieții și odihnei cerești și prin lacrimi dulci, de care ați fost lipsiți puține zile, fiind ispițiți. Și vă voi da vouă sânul harului Meu, precum mama pruncului care plânge suspinând, și vă voi întări cu putere de sus pe voi, cei ce ați slăbit în războiul ce-l purtați; și vă voi îndulci pe voi, cei ce ați fost amărâți, cum zice Ieremia în „Plângeri” despre Ierusalimul tău cel ascuns. „Ci vă voi vedea pe voi și se va bucura inima voastră” (Ioan 16, 22), pentru cerce-

tarea cea ascunsă, „și necazul vostru în bucurie se va întoarce” (Ioan 16, 20), „și bucuria voastră nimeni nu o va putea lua de la voi” (Ioan 16, 22).

Deci să nu fim scurți la vedere, și nici să închidem ochii fericind pe mireni mai mult decât pe noi. Ci, cunoscând deosebirea dintre fiii adevărați și cei nelegitimi, să îmbrățișăm mai degrabă păruta nefericire a monahilor și marea lor osteneală, al cărei sfârșit este viața veșnică și cununa neveștejită a slavei Domnului. Să îmbrățișăm viața necăjită a asceților, ca să nu zic a dreptilor, care se socotesc păcătoși, și „lepădarea în casa lui Dumnezeu”, adică în ceata celor ce slujesc neîncetat lui Hristos, iar „nu locuirea în locașurile păcătoșilor” (Ps. 83, 11), sau petrecerea împreună cu mirenii, chiar de ar face aceștia mari dreptăți. Căci zice către tine, o, monahule, Tatăl tău cel ceresc, Care te iubește pe tine mai presus de toți și te necăjește și te ostenește pe tine cu felurite ispite: Bine să știi, monah amărât, că, precum am grăit prin Proorocul, voi fi ție povățuitor aspru (Ier. 30, 11) și te voi întâmpina pe calea Egiptului, întărindu-te prin necazuri; și căile tale cele de ocară ți le voi închide cu țăruii ascuțiți ai Proniei Mele, înțepându-te cu nenorociri neașteptate și împiedicându-te ca nu cumva să aduci la faptă cele ce vrei în inima ta nesocotită (Os. 2, 6). Și voi împrejmuî marea patimilor tale cu porțile îndurărilor Mele. Și voi fi ție ca o panteră, care te mănâncă cu gânduri de înfruntare, de descurajare și de căință, aducându-ți în conștiință cele neștiute de tine. Dar toate aceste necazuri sunt cel mai mare har al lui Dumnezeu. Ba, nu-ți voi fi numai panteră, ci și ac, ce te rănește cu gânduri de căință și cu dureri în inimă; și nu va mai lipsi dure-

rea din casa ta, adică din sufletul și din trupul tău, care vor fi ospătate bine și cu folos de chinurile dulci ca mierea ale lui Dumnezeu. Iar sfârșitul chinurilor, al ostinelilor, al tulburării, al rușinii, al temerilor, al deznădejdilor ce obișnuiesc să vină peste cei ce și-au ales nevoița, sfârșitul tuturor acestor mahniri este o bucurie cerească, o desfătare nespusă, o slavă negrăită și o veselie neîncetată.

Căci de aceea te-am necăjit, ca să te hrănesc cu mana cunoștinței; și de aceea te-am chinuit cu foamea, ca să-ți fac bine în vremile cele de apoi și să te duc în Împărăția cea de sus. Că atunci veți sălta voi, smeriții monahi, ca niște viței sloboziți din legături, adică din patimile trupului și din ispitele vrăjmașilor. Și atunci veți călca peste dracii nelegiuți (Os. 13, 8) care vă calcă acum. Și vor fi cenușă sub picioarele voastre. Căci dacă ești cinstitor de Dumnezeu și smerit în cuget, neînălțându-te într-o mândrie deșartă și în mare cutezanță, ci simțindu-te străpuns cu inima și socotindu-te rob netrebnic (Luca 17, 10) și zdrobit cu duhul, mai de preț este, o, monahule, greșala ta decât dreptatea mirenilor, și mai de trebuință sunt petele tale decât marea curăție a acelorora.

Căci ce este aceea pentru care rabzi necazuri? Desigur vreo pată oarecare. Dar privește pe un om care și-a pătat mâinile sale, cum și le curăță cu puțin untdelemn. Cu atât mai vărtos te poți curăți tu prin mila lui Dumnezeu. Căci precum nu-ți este ție greu să-ți speli cămașa, tot așa cu mult mai mult nu-l este greu lui Dumnezeu să te spele pe tine de orice pată, chiar dacă ți-a venit în fiecare zi vreo ispită cu sila. Căci zicând tu: „am păcătuît Domnului”, ți se și dă răspunsul: „Iartă-ți-se

ție păcatele" (Matei 9, 5). „Eu sunt cel ce șterg, și nu-Mi voi aduce aminte" (Is. 43, 25). Pe cât sunt de departe răsăriturile de apusuri, depărtatu-s-au de la tine păcatele tale; și precum se îndură tatăl de fii, Mă îndur eu de tine (Ps. 102, 12-13). Numai tu să nu te depărtezi și să nu fugi de la Cel ce te-a ales pe tine ca să cânti și să te rogi. Ci lipește-te de El toată viața ta, fie prin îndrăzneală curată, fie prin ne-rușinare cucernică și prin mărturisire fermă. Și El te va curăți cu bunăvoința Lui. Căci pe cele ce Dumnezeu le curățește cu voia Sa, nici Petru, marele Apostol, nu le va putea spurca sau osândi. Fiindcă s-a zis către el: „Cele ce Dumnezeu le-a curățit, tu să nu le spurci" (Fapte 10, 15). Căci dacă Dumnezeu este Cel ce ne-a îndreptat pe noi cu iubirea Sa de oameni, cine este cel ce ne va osândi pe noi? (Rom. 8, 33, 34).

Căci chemând noi numele Domnului nostru Iisus Hristos, ușor se curățește conștiința noastră și nimic nu ne mai deosebește pe noi de Prooroci și de ceilalți sfinți. Că nu ne-a pus pe noi Dumnezeu spre mânie, ci spre a ne câștiga prin Domnul nostru Iisus Hristos, Care a murit pentru noi, ca ori de vom priveghea întru virtuți, ori de vom dormi în vreo împrejurare, cum se întâmplă din niscai scăderi, împreună cu Hristos să viețuim (1 Tes. 5, 9-10), căutând spre El cu mari suspine, tânguindu-ne neîncetat și respirându-L pe El.

Să îmbrăcăm deci platoșa credinței și să avem nădejdea coif de mântuire, ca să nu aibă pe unde pătrunde săgețile deznădejdiei. Dar zici: Mă mâinii și mă tulbur cumplit când văd că mirenii nu sunt ispitiți. Să știi, iubite, că nu are nevoie Satana să ispitească pe cei ce singuri se ispitesc și sunt trași pururea spre cele

de jos prin lucruri lumești. Mai cunoaște și aceasta, că pentru cei ispițiți se păstrează răsplătirile și cununile, nu pentru cei ce nu au grijă de Dumnezeu sau pentru mirenii care zac pe spate și horcăie. Dar, iarăși, zici: Eu foarte mult sunt ispitit și „șalele mele s-au umplut de ocări”, cum zice Proorocul. De nefericire și gârbovire am parte, și nu este mângâiere trupului și îngrijire oaselor mele. Dar marele Doctor este aproape de cei ce se ostenesc. „El poartă neputințele noastre și cu rana Sa ne-a tămăduit” (Is. 53, 5) și ne tămăduiește. De față este și acum, punându-Și leacurile Sale mântuitoare. Căci Eu, zice, am lovit prin părăsire, dar Eu voi și tămădui (Os. 6, 1). Deci să nu te temi, căci când mânia iușimii Mele va curge, iarăși voi vindeca. Că precum nu va uita femeia să aibă milă de pruncii pântecelui ei, așa nici Eu nu voi uita de tine, zice Domnul (Is. 49, 15). Dacă mila pășării se revarsă peste puișorii ei și-i cercetează în fiecare ceas, le grăiește și le dă hrană în ciocurile lor, cu mult mai mult se vor revărsa îndurările Mele peste făpturile Mele. Dar și mai mult se revarsă mila Mea peste tine, și te cercetez în taină, și-ți grăiesc în minte, și las în cugetarea ta hrană ca într-un cioc de pui de rândunică. Căci te hrănesc cu frica mai înaltă, cu dorul ceresc, cu suspine de mângâiere, cu străpungere, cu cântare, cu cunoștință mai adâncă și cu anumite taine dumnezeiești. Dar dacă mint grăindu-ți acestea, Eu, Stăpânul și Părintele tău, muștră-Mă, și voi răbda.

Acestea le spune Domnul pururea gândurilor noastre. Iar eu știu că am trecut măsura scriind multe. Dar voi m-ați îndemnat să fac aceasta. Am lungit cuvântul pentru sprijinirea celor ce se primejduiesc să cadă, din

negrijă. Căci s-au aflat, precum mi-ați scris, la voi, cei din India, unii din frați, împotriva așteptărilor, foarte îngreunați de ispite, care s-au dezgustat de viața și de petrecerea monahilor, zicând că este foarte înăbușită și învăluită de primejdii, și care fericesc pe mireni și ocărăsc ziua în care au luat schima. De aceea și eu am fost silit să fac mai lungă scrierea de față și să folosesc cuvinte ușoare, ca să poată înțelege cele spuse și cel simplu și neînvățat. Pentru aceasta am scris multe, ca de aici înainte să nu mai fericească monahii pe mireni, ci numai pe ei înșiși, care, fără nicio discuție, sunt mai mari decât împărații care poartă coroane pe cap și mai străluciți și mai slăviți, ca unii ce petrec pururea lângă Dumnezeu.

Iar eu, scriind acestea, rog dragostea voastră să facă neîncetat pomenire de mine în rugăciuni, ca să mă învrednicesc eu, nevrednicul, de harul Domnului, ca să-mi închei viața de față în cel mai bun sfârșit. Iar Părintele îndurărilor și Dumnezeuul a toată mângâierea să vă dea vouă mângâiere veșnică și nădejde bună în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

AVVA FILIMON

Viața Avvei Filimon

Despre timpul în care a trăit Avva Filimon n-am găsit nicăieri nicio știre. Din povestirea despre viața lui, pe care o dăm în paginile următoare, se poate stabili doar în general că a trăit după anul 450 și înainte de 640. Pe la anul 450 trăia Diadoh al Foticeii, pe care Avva Filimon îl pomenește ca pe unul ce nu mai trăiește, iar pe la 640 Egiptul cade sub mahomedani și nu mai e în el viața mănăstirească înfloritoare, de care se vorbește în această povestire. Avva Arsenie și Ioan Colovul, de care se mai vorbește în povestire ca de figuri venerabile trecute, au trăit, primul până la 449⁹⁹, al doilea, până la începutul veacului al V-lea¹⁰⁰.

Povestirea despre Filimon e scrisă la oarecare vreme după moartea lui. Căci e compusă după informațiile date de un ucenic al Avvei. Judecând după conținut, ea se pare că nu e scrisă înainte de jumătatea a doua a veacului al VII-lea. În acest veac apare preocuparea intensă de isihie și de chemarea numelui lui Iisus la Sf. Ioan Scărarul, Isihie, Filotei, Ioan Carpatiul

99. P.G. 66, 1615-1618, după Galland, *Biblioth. Patrum*, tom. VII, Prolog, p. 12.

100. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, tom. XIII, p. 370.

(și, în parte, la Talasie). Povestirea despre Filimon prezintă această preocupare într-o formă și mai accentuată, și mai precizată, vorbind de ea ca despre „lucrarea ascunsă” a inimii, care trebuie să se depene tot timpul. E felul de vorbire de mai târziu, care s-a menținut până azi. Deci scrierea aceasta pare să dateze dintr-un timp ulterior autorilor amintiți.

Așa că s-ar putea ca Avva Filimon să fi trăit cel mai târziu pe la începutul veacului al VII-lea, iar povestirea aceasta despre el să dateze de pe la sfârșitul veacului al VII-lea.

DESPRE A V V A F I L I M O N

Cuvânt foarte folositor¹⁰¹

Țiceau despre Avva Filimon pustnicul că se închisese într-o peșteră, la o mică depărtare de lavra numită a romeilor¹⁰², și se îndeletnicea cu luptele nevoiței, spunându-și în cuget adesea ceea ce se spune că-și zicea marele Arsenie: „Filimoane, de ce ai ieșit?”. Stăruia deci în peșteră vreme multă, împletind funii și coșuri, și dădea iconomului să-i ia pâini mici pentru hrană. Căci nu mânca nimic decât pâine și sare, și de acestea numai în unele zile. Drept aceea, nu purta nicio grijă de trup, ci, îndeletnicindu-se cu contemplația, ajunsese în lăuntru luminii dumnezeiești. Și așa, săvârșind slujba de taină cea negrăită¹⁰³, petrecea în bucurie. Iar ducându-se la biserică sâmbăta și duminica, umbla singur și cu mintea adunată, neîngăduind nimănui să se apropie de el, ca să nu-i taie mintea de la lucrarea pe care o avea. Iar în biserică, stând într-un colț și pironindu-și fața în pământ, vărsa șiroaie de lacrimi, plângând neconținut și având neîncetat în minte gândul

101. *Filocalia greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 347-354.

102. A grecilor.

103. τὴν ἄρρητον μυσταγωγίαν τελούμενος.

morții și pilda Sfinților Părinți, mai ales pe a lui Arsenie cel Mare, căruia i se și silea să-i umble pe urme.

Dar ivindu-se o erezie în Alexandria și în ținutul din jurul ei, a plecat și s-a dus în lavra alăturată (de cea) a lui Nicanor. Și primindu-l pe el preaiubitorul de Dumnezeu, Paulin, și dându-i lui locul său de singurătate, îl rânduiește în toată liniștea. Căci un an întreg n-a îngăduit niciodată nimănui să se ducă la el, ba nici chiar el însuși nu l-a supărat deloc, fără numai în vremea când îi dădea pâinea cea de trebuință. Venind deci Sfânta Înviere a lui Hristos și aflându-se împreună, se făcu pomenire între ei despre starea de singurătate și liniște. Și cunoscând că și pentru fratele cel prea evlavios scopul cel mai ales este acesta, îi semănă cuvinte ascetice din Scriptură și de la Părinți, arătând prin toate că fără liniștea desăvârșită (isihia) este cu neputință a plăcea lui Dumnezeu, precum a cugetat și dumnezeiescul Părinte Moise, că liniștea naște nevoința, iar nevoința naște plânsul, iar plânsul frica, iar frica smerenia, iar smerenia, trecerea cu vederea, iar trecerea cu vederea, dragostea, iar dragostea face sufletul fără boală și fără patimă; și atunci cunoaște omul că nu este departe de Dumnezeu.

Deci îi zicea lui: „Trebuie să-ți curățești cu desăvârșire mintea prin liniștire și să-i dai o lucrare duhovnicească neîntreruptă. Căci precum ochiul pătrunde în cele supuse simțurilor și se minunează de vedere, așa și mintea curată pătrunde în cele inteligibile și e răpită de vederea duhovnicească, de care nu mai poate fi desfăcută. Și cu cât se golește mai mult prin liniște de patimi și se curățește, cu atât se învrednicește mai

mult de cunoștință. Iar desăvârșită este mintea atunci când calcă peste cunoștința ființială¹⁰⁴ și se unește cu Dumnezeu. Căci având demnitatea împăratească, nu mai suferă să fie săracă, nici nu mai e ispitită de poftele de jos, chiar de i-ai oferi toate împărățiile.

Deci dacă vrei să ajungi la toate aceste virtuți, fii fără grijă dinspre orice om, fugi de lume și umblă cu râvnă pe calea sfinților, ține-ți înfățișarea neîngrijită, haina pătată și smerită, purtarea simplă, cuvântul fără meșteșug, mersul fără slavă deșartă, glasul netocmit, viețuiește în sărăcie, lasă-te disprețuit de toți, iar mai presus de toate păzește-ți mintea, grijește de trezvie, stăruiește în toate strâmtorările și păstrează toate bunătățile pe care le ai neștirbite, și ia aminte la tine cu de-amănuntul, ca să nu primești niciuna din plăcerile ce vor să intre. Căci patimile sufletului se potolesc prin liniștire; iar întărite și mâniate se sălbătesc și mai tare și-i silesc pe cei ce le au să păcătuiască și mai mult, precum rănile trupurilor, zgâriate și descojite, se fac anevoie de tămăduit. Cuvântul fără rost încă poate despărți mintea de pomenirea lui Dumnezeu, dracii silind-o la aceasta, iar simțurile ascultând de ei. Numai lupta și frica mare pot păzi sufletul. Deci trebuie să te desparți de toată lumea și să rupi sufletul de afecțiunea față de trup, și să te faci fără oraș, fără casă, fără lucruri de ale tale, neiubitor de argint, lipsit de avere, neumblător după câștig și după schimburi, nepriceput în lucruri omenești, smerit la cugetare, împreună pătimitor, bun, blând, liniștit, gata să primești în inimă întipăririle ve-

104. Poate e cunoștința ce corespunde firii ei, pe care o dobândește prin puterile ei naturale.

nite din cunoștința dumnezeiască. Căci nici în ceară nu se poate scrie dacă nu s-au netezit mai înainte trăsăturile aflate în ea. Acestea ne învață marele Vasile.

Așa s-a făcut ceata sfinților, despărțită cu desăvârșire de petrecerea în lume. Păstrând în ei cugetul cersesc netulburat, au fost luminați de legile dumnezeiești. Ei străluceau prin faptele și cuvintele evlavioase, după ce și-au omorât mădulele de pe pământ prin înfrânare, prin frica de Dumnezeu și prin dorul după El. Căci prin rugăciunea neîncetată și prin meditarea dumnezeieștilor Scripturi, se deschid ochii înțelegători ai sufletului și văd pe Împăratul Puterilor, născându-se o bucurie mare și un dor ce arde cu putere în suflet. Și înălțându-se și trupul de către duhul, întreg omul se face duhovnicesc. Acestea le spun lucrătorii fericitei liniști și ai petrecerii prea strâmte, care, despărțindu-se pe ei de toată mângâierea omenească, grăiesc în curăție numai cu Stăpânul din ceruri”.

Auzind acestea fratele iubitor de Dumnezeu și răbindu-se în suflet de dorul dumnezeiesc, se duse împreună cu el în pustia schetică, în care au străbătut calea evlaviei cei mai mulți dintre Sfinții Părinți, și s-au așezat în lavra Sfântului Ioan Colovul, încredințând grija lor iconomului lavrei, deoarece voiau să petreacă în liniște (isihie). Și petrecură cu harul lui Dumnezeu în toată liniștea, făcându-și ieșirile pe nevăzute sâmbăta și Duminica, iar în celelalte zile ale săptămânii stăruiau în singurătate, făcându-și fiecare singur rugăciunile și pravila¹⁰⁵.

105. τὰς προσευχὰς καὶ τὰς λειτουργίας.

Iar pravila sfântului bătrân era aceasta: Noaptea cânta toată psaltirea și canoanele¹⁰⁶, fără tulburare, și zicea o pericopă din Evanghelie¹⁰⁷. Pe urmă se așeza zicând în sine: Doamne miluiește, cu stăruință și atât de mult, până nu mai putea să-l rostească. Apoi se culca, și când se făcea de ziua cânta iarăși ceasul întâi, și se așeza în scaunul lui privind către răsărit, și cântând cu rândul, și iarăși zicând din Apostol și din Evanghelie. Așa petrecea toată ziua, cântând neîncetat și rugându-se și hrănindu-se cu contemplarea celor cerești, încât de multe ori mintea lui se înălța în contemplație și nu știa dacă se află pe pământ.

Văzându-l deci pe el fratele îndeletnicindu-se așa de întins și de neslăbit cu pravila, și preschimbat cu totul de cugetările dumnezeiești, zise către el: „Te ostenești, Părinte, astfel la o așa bătrânețe, chinuindu-ți trupul și robindu-l”. Iar el răspunzând zise: „Crede, fiule, că atâta râvnă și dor pentru pravilă a așezat Dumnezeu în sufletul meu, încât o pot împlini în toată întinderea ei. Iar dorul după Dumnezeu și nădejdea bunurilor viitoare biruie neputința trupească”. Astfel întreg dorul minții îl avea zburând spre cer; și nu numai în alte vremi, ci și în vremea mesei însăși.

Deci odată locuind cu el un frate oarecare, l-a întrebat pe el care ar fi taina vederii. Fiindcă îl știa iubitor de învățătură și așezat, zise către el: „Îți voi spune ție, firește, fiule. Dacă mintea cuiva se curățește la culme, Dumnezeu îi descoperă lui vederile Puterilor și Cetelor slujitoare”. Apoi l-a mai întrebat și aceasta: „De ce,

106. τὰς ψάλλας.

107. μίαν περικοπὴν τοῦ μεγαλείου.

Părinte, mai presus de toată dumnezeiasca Scriptură te îndulcești cu Psaltirea? Și de ce cânti liniștit, ca și când ai spune către cineva cuvintele?". Iar el zise către acela: „Îți spun, fiule, că așa a întipărit Dumnezeu puterea Psalmilor în sufletul meu smerit, ca și în proorocul David, și nu mă pot despărți de dulceața feluritelor vederi din ei. Căci cuprind toată dumnezeiasca Scriptură". Iar acestea le-a spus cu multă smerenie de cuget celui ce l-a întrebat, de dragul folosului, fiind mult silit.

Un frate oarecare, cu numele Ioan, de fel din părțile mării, a venit la acest sfânt și mare Părinte Filimon și, ținându-i picioarele, i-a zis: „Ce să fac, Părinte, ca să mă mântuiesc? Căci văd că mintea îmi umblă și rătăcește încoace și încolo, la cele ce nu trebuie". Iar el, oprindu-se puțin, zise: „Această patimă este a celor defară, și stăruie fiindcă până acum nu ai dor desăvârșit de Dumnezeu. Căci n-a venit încă în tine căldura dorului și a cunoștinței Lui". Zise atunci fratele: „Și ce să fac, Părinte?". Îi răspunse lui: „Du-te, până ce vei avea meditația (lucrarea) ascunsă în inimă, care poate să-ți curețe mintea de acestea". Fratele, nepricepând cele spuse, zise bătrânului: „Ce este meditația ascunsă, Părinte?". Zise către el: „Du-te, veghează în inima ta și, veghind, zi în cugetul tău cu frică și cu cutremur: Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă. Căci așa învață fericitul Diadoh pe începători". Deci plecând acela și liniștindu-se cu ajutorul lui Dumnezeu și cu rugăciunile Părintelui, s-a îndulcit cu această lucrare pentru puțină vreme. Dar depărtându-se deodată de la el și neputând să o îngrijească în trezvie și să se roage, veni iarăși la bătrân și-i vesti întâmplarea. Iar acesta îi zise lui: „De acum, iată, ai cunoscut urma liniștirii și a lu-

crării și ai cercat dulceața din ea. Ține deci aceasta totdeauna în inima ta. Fie că mănânci, fie că bei, fie că te întâlnești cu oarecine, fie că ești afară din chilie, fie că ești pe drum, să nu uiți să rostești această rugăciune și să cânti și să meditezi rugăciuni și psalmi, cu o cugetare trează și cu mintea nerătăcită. Dar chiar când te afli în cea mai necesară trebuință, să nu înceteze mintea ta să mediteze și să se roage în ascuns. Căci astfel poți înțelege adâncurile dumnezeieștii Scripturi și puterea ascunsă în ea și să-i dai minții o lucrare neîncetată, ca să împlinești cuvântul Apostolului, care poruncește: „Neîncetat să vă rugați” (1 Tes. 5, 17). Ia aminte deci cu dinadinsul și păzește-ți inima ca să nu primească gânduri rele sau deșarte și nefolositoare. Ci totdeauna, fie că ești culcat, fie că ești în picioare, fie că mănânci, fie că bei, fie că te întâlnești cu alții, inima ta să se îndeletnicească pe ascuns, în cuget, fie cu psalmii, fie cu rugăciunea: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu, miluiește-mă”. Iar când cânti cu gura, ia de asemenea aminte să nu zici alte cuvinte cu gura, și la altele să-ți rătăcească cugetarea”.

Și iarăși l-a întrebat fratele: „Văd în somn multe năluciri deșarte”. Iar bătrânul a zis către el: „Să nu te lenevești și să nu te faci nepăsător, ci înainte de a te culca fă multe rugăciuni în inima ta și împotrivește-te gândurilor, ca nu cumva să fii dus de voile diavolului și să te lepede Dumnezeu. Grijește cu toată puterea ca să adormi după psalmi și după această meditație în minte, și să nu lași cugetarea ta să primească gânduri străine; ci, în gândurile în care ai fost rugându-te, în acelea să te culci meditând, ca să fie cu tine când adormi și să-ți grăiască ție când te scoli. Zi și sfântul

Simbol al credinței ortodoxe înainte de a te culca. Căci credința dreaptă în Dumnezeu este un izvor și o strajă a tuturor bunătăților”.

L-a întrebat iarăși fratele zicând: „Fii bun, Părinte, și îmi spune: Ce fel de lucrare are mintea ta? Învață-mă să mă mântuiesc și eu”. Iar el zise: „Ce vrei să iscodești acestea?”. Iar acela sculându-se și prinzându-i picioarele sfântului, i le sărută rugându-l să-i spună. Iar după multă vreme zise: „Încă nu poți purta acum aceasta. Căci e propriu bărbatului care a ajuns la deprinderea bunătăților dreptății să dea fiecărei simțiri lucrul potrivit cu ea. Dar nici nu e cu putință ca cel ce nu s-a curățit cu desăvârșire de gândurile deșarte ale lumii să se învrednicească de un dar ca acesta. De aceea, dacă dorești unele ca acestea, ține meditația ascunsă în inimă curată. Căci de vei stărui neîncetat în rugăciunea ta și în meditarea Scripturilor, ți se vor deschide ochii înțelegători ai sufletului și vor veni în el o bucurie mare și un dor negrăit și puternic, aprinzându-se și trupul de către duh, încât tot omul se va face duhovnicesc. Deci când te va învrednici Dumnezeu să te rogi neîmprăștiat și cu minte curată, fie noaptea, fie ziua, nu avea grijă de pravila ta, ci cu toată puterea stăruiește să fii lipit de Dumnezeu, și El va lumina inima ta în privința lucrării duhovnicești pe care o săvârșești”.

Și a mai adăugat și acestea: «A venit la mine odată un bătrân și, întrebându-l de starea minții, mi-a spus: „Doi ani am stăruit rugând pe Dumnezeu din toată inima și cerându-l fără slăbire să-mi dea să mi se întâmplească neîntrerupt și neîmprăștiat în inimă rugăciunea pe care a lăsat-o El ucenicilor Săi. Și văzând oste-neala și răbdarea mea, mi-a împlinit cererea Domnul,

marele Dătător». Mai zicea și aceea că gândurile ce se ivesc în cuget despre cele deșarte sunt boli ale sufletului nelucrător și leneș. Aдаuse deci: „Că, după cum e scris, trebuie să ne păzim mintea noastră cu toată străjuirea și să cântăm neîmprăștiat întru cunoștință și să ne rugăm cu mintea curată.

Prin urmare, fraților, Dumnezeu vrea ca noi să ne arătăm sânguința către El, întâi în osteneli, apoi în dragoste și rugăciune neîncetată, și Însuși El ne va arăta calea mântuirii. Dar este vădit că nu e altă cale care duce la cer decât liniștirea desăvârșită, fuga de toate relele, dobândirea virtuților, dragostea desăvârșită față de El și conviețuirea cu Dumnezeu în cuvioșie și dreptate. De va ajunge cineva la acestea, degrabă se va ridica în locașurile cerești. Dar cel ce dorește să se suie la înălțimea aceasta trebuie numaidecât să-și omoare mădularele de pe pământ. Căci, când sufletul nostru se va veseli de vederea Binelui adevărat, nu se va mai întoarce spre niciuna din patimile stărnite de plăceri, ci, lepădând toată dulcea împătimire (voluptatea) trupească, va primi cu înțelegere curată și neîntinată arătarea lui Dumnezeu.

Deci avem trebuință de multă pază, osteneli trupești și curăție a sufletului, ca să sălășluim pe Dumnezeu în inimile noastre, pentru ca de aici înainte să împlinim fără rătăcire poruncile Lui. Și El ne va învăța să păzim în mod sigur legile Lui, trimițându-Și ca niște raze de soare lucrările Sale, prin harul Duhului sălășluit în noi. Prin osteneli și încercări trebuie să curățim chipul după care am fost făcuți raționali și în stare de orice înțelegere și de asemănare cu Dumnezeu, și să ne ținem simțirile neamestecate de nicio pată, topite

din nou în oarecare chip în cuptorul încercărilor, ca așa să ne preschimbăm spre cinstea împărătească. Căci Dumnezeu a zidit firea omenească părtașă de tot binele, ca să poată privi cu mintea cetele Îngerilor, măririle Domniilor, Puterile, Începătorile, Stăpâniile, lumina neapropiată, slava mai presus de fulger.

Iar când dobândești o virtute, să nu ți se înalțe gândul împotriva fratelui fiindcă tu ai dobândit-o, iar acela nu i-a avut grijă. Căci aceasta este începutul mândriei. Păzește cu toată puterea să nu faci nimic pentru plăcerea oamenilor. Iar când lupți cu patima, să nu slăbești, nici să te lenevești dacă dăinuiește războiul, ci, ridicându-te, aruncă-te înaintea lui Dumnezeu, din toată inima, zicând cu Proorocul: „Judecă-i, Doamne, pe cei ce mă nedreptățesc, căci eu nu pot nimic asupra lor” (Ps. 34, 1). Și El, văzând smerenia ta, îți va trimite mai repede ajutorul Său. Iar când mergi cu cineva pe cale, nu primi convorbire deșartă, ci dă-i minții lucrarea duhovnicească pe care o avea, ca să i se facă obicei bun și uitare a plăcerilor vieții, și să ajungi la limanul nepătimirii”. Învățând prin acestea și prin mai multe cuvinte pe frate, îl slobozi.

Iar după puțină vreme veni iarăși la el și, începând să-l întrebe, zise: „Ce să fac, Părinte, că în pravila mea de noapte mă îngreunează somnul și nu mă lasă să mă rog cu trezvie, ba nici nu pot să priveghez cu prisosință? Și când cânt, pot să fac ceva cu mâinile?”. Iar el zise: „Când poți să te rogi întru trezvie, să nu faci nimic cu mâinile; iar când ești cuprins de moleșală, mișcă-te puțin, amenințându-ți gândul, și fă ceva cu mâinile”. Iar acela zise iarăși către el: „Dar tu, Părinte, nu ești îngreunat de somn în pravila ta?”. Zise lui: „Anevoie;

dar dacă mi se întâmplă vreodată puțin, mă mișc și zic din începutul Evangheliei după Ioan, îndreptând spre Dumnezeu ochiul cugetului, și îndată se risipește. Asemenea fac și cu gândurile. Când vine vreunul, îl întâmpin ca pe un foc cu lacrimi, și se risipește. Dar tu încă nu poți să te înarmezi astfel, ci ține mai degrabă meditația ascunsă și rugăciunile de zi, rânduite de Sfinții Părinți, adică silește-te să săvârșești ceasul al treilea, al șaselea, al nouălea, cele de seara și pravila de noapte. Dar ia seama cu toată puterea să nu faci nimic pentru plăcerea oamenilor, nici să ai vreodată dușmănie împotriva fratelui, ca să nu te desparți de Dumnezeuul tău.

Sârguiește-te să-ți păzești cugetarea neîmprăștiată, ca să fie cu grijă la gândurile din lăuntru. Iar când te afli în biserică și vrei să te împărtășești cu dumnezeieștile lui Hristos Taine, să nu ieși până nu primești pacea desăvârșită. Stând într-un loc, să nu te miști de acolo până la apolis. Gândește-te că stai în cer și întâmpini pe Dumnezeu cu Sfinții Îngeri și-L primești pe El în inimă. Deci pregătește-te cu frică și cu cutremur mult, ca să nu te afli cu nevrednicie între Sfintele Puteri". Și după acestea, înarmându-l bine pe fratele întru Domnul și întărindu-l în duhul harului său, l-a slobozit.

Pe lângă acestea, mai povestea încă fratele care fusese cu el, următoarele: „Șezând eu odată aproape de el, l-am întrebat dacă a fost ispitit de uneltirile dracilor pe când ședea în pustie". Iar el zise: „Îngăduie, frate. Dacă va îngădui Dumnezeu să vină la tine ispitele pe care le-am încercat eu de la diavol, nu cred că ai putea să rabzi amărăciunea lor. Am șaptezeci de ani, sau și mai bine, și cei mai mulți i-am petrecut în ispite. Și locuind în mai multe pustiuri, în liniștea cea mai

deplină, atâtea am încercat și am pățimit de la ei, câte nu sunt de folos să le povestesc celor ce n-au primit experiența liniștirii, ca să nu-i amărăsc. Iar în ispite, aceasta o făceam pururea: îmi puneam toată nădejdea în Dumnezeu, înaintea Căruia am făcut și făgăduințele lepădării, și El îndată mă izbăvea. De aceea, frate, nu mai am grijă de mine. Căci știu că Se îngrijește El de mine. Și așa port mai ușor ispitele ce-mi vin. Numai aceasta o aduc de la mine, că mă rog neîncetat. Căci știu că, pe cât se întind cele neplăcute, pe atât se gătesc cununile celui ce rabdă. Căci acestea sunt rânduite ca lucruri de schimb de Dreptul Judecător.

Deci știind acestea, frate, să nu cazi în lenevie, cunoscând că stai în mijlocul războiului luptându-te și că sunt foarte mulți cei ce luptă pentru noi cu vrăjmașul lui Dumnezeu. Căci cum am putea noi cuteza să ne împotrivim unui așa de înfricoșat vrăjmaș al neamului nostru, dacă nu ne-ar susține dreapta cea atotputernică a lui Dumnezeu-Cuvântul, ocrotindu-ne și acoperindu-ne? Cum ar rezista firea omenească la uneltirile lui? Căci „Cine, zice, va descoperi fața îmbrăcăminții lui? Iar la încheietura platoșei lui cine va pătrunde? Din gura lui ies făclii aprinse, care scapără ca niște gratii de foc. Din nările lui iese fum de cuptor, ce arde cu foc de cărbuni. Sufletul lui e cărbuni. Flacăra iese din gura lui. În grumazul lui sălășluiește puterea. Înaintea lui aleargă pierzania. Inima lui e întărită, stă ca o piatră, ca o nicovală neclătită. Fierbe adâncul ca o căldare. Socotește marea ca un vas de unsoare; iar tartarul adâncului, ca pe un rob. Tot ce e înalt vede, împărățind peste toate cele din ape” (Iov 41, 3, 9-12, 14, 21-22, 24). Împotri-

va lui ne este lupta, frate. Pe unul ca acesta ni l-a arătat Cuvântul ca asupritor.

Dar biruința împotriva lui se câștigă ușor de cei ce și-au ales viața monahicească după lege, fiindcă nu au nimic din ale lui, prin lepădarea de lume și prin bună-tatea bărbătească a virtuților, și fiindcă avem pe Cel ce Se luptă pentru noi. Căci spune-mi mie: Cine, apropiindu-se de Domnul și luând frica Lui în minte, nu s-a preschimbat cu firea și, luminându-se pe sine cu legile și cu faptele dumnezeiești, nu și-a făcut sufletul atot-strălucitor și nu l-a făcut să scapere de înțelegeri și de gânduri dumnezeiești? Căci Domnul nu-l lasă nelucrător. Fiindcă are pe Dumnezeu, Care îi mișcă mintea, ca să dorească lumina fără să se sature. Un suflet ca acesta, fiind lucrat mereu, nu e lăsat de duhul să se moleșească în patimi. Ci e ca un împărat care suflă aspru și înfricoșat împotriva potrivnicilor, tăindu-i fără cruțare și neîntorcându-se nicidecum spre cele dinapoi, ci, prin făptuire și prin rugăciunea minții mișcându-și mâinile spre cer, câștigă biruința războiului”.

Mai povestea iarăși același frate și aceea că, pe lângă alte virtuți, o câștigase și pe aceasta, că nu răbda niciodată să audă vorbă fără rost. Iar dacă cineva din neatenție povestea vreun lucru care nu tindea la folosul sufletului, nici nu răspundea măcar. «Dar nici când plecam eu la vreo slujbă nu mă întreba „de ce pleci?” și nici întorcându-mă, nu mă întreba „unde ești?”, sau „cum ești?”, sau „ce ai făcut?”. Odată, călătorind eu la Alexandria pentru o trebuință oarecare și de acolo suindu-mă în cetatea împărătească¹⁰⁸ pentru

108. În Constantinopol.

un lucru bisericesc, împreună cu mai mulți frați precuvioși, n-am trimis nicio veste slujitorului lui Dumnezeu. Petrecând deci acolo vreme destulă, m-am întors iarăși la Schit¹⁰⁹ la el. Iar el văzându-mă și bucurându-se și îmbrățișându-mă, a făcut rugăciune și apoi a șezut neîntrebându-mă nimic, ci stăruia îndeletnicindu-se cu contemplația. Odată, vrând să-l cerc, am lăsat să treacă mai multe zile fără să-i dau pâine să mănânce. Iar el n-a întrebat, nici n-a zis nimic. Eu, după acestea, puindu-i metanie, i-am zis: „Fă iubire, Părinte, și-mi spune: Nu te-ai supărat că nu ți-am adus să mănânci după obicei?”. Iar el zise: „Iartă, frate, douăzeci de zile dacă nu mi-ai da pâine să mănânc, și încă nu ți-aș cere. Căci până rabd cu sufletul, rabd și cu trupul”. Atâta era de cufundat în contemplarea Binelui adevărat».

Mai zicea: „De când am venit în Schit, n-am îngăduit gândului meu să iasă afară din chilie, dar nici alt gând n-am primit în cugetare, afară de frica lui Dumnezeu și de judecățile veacului ce va să vie, gândindu-mă la osânda ce-i așteaptă pe păcătoși, la focul veșnic, la întinericul cel mai din afară, la felul cum petrec sufletele păcătoșilor și ale dreptilor și la bunătățile ce-i așteaptă pe cei dreپți, la plata pe care o va lua fiecare după osteneala sa, unul pentru sporirea durerilor, altul pentru milostenie și dragoste nefățarnică, unul pentru neavere și pentru lepădarea de toată lumea, altul pentru smerita cugetare și liniștirea cea mai deplină, unul pentru supunerea desăvârșită, și altul pentru înstrăinare. Gândindu-mă la toate acestea, nu las alt gând să lucreze în mine, nici nu pot să mai fiu cu oamenii, sau

109. În pustia schetică din Egipt.

să-mi mai ocup mintea cu ei, ca să nu mă despart de gândurile mai dumnezeiești”.

Mai adăuga la acestea și întâmplarea unui monah. Și zicea că ajunsese la nepătimire și primea din mâna îngerului pâinea pentru hrană, dar prin negrijă s-a păgubit de această cinste. Căci când sufletul lasă desimea și intensitatea minții să slăbească, pune stăpânire pe el noaptea. Fiindcă unde nu strălucește Dumnezeu, toate se contopesc ca într-un întuneric și nu mai poate privi numai spre Dumnezeu, și tremura de cuvintele Lui. „Căci Dumnezeu aproape sunt Eu, zice Domnul, și nu Dumnezeu departe” (Ier. 23, 23); sau: „Se va ascunde omul în ascunziș, și Eu nu-l voi vedea? Nu umplu Eu cerul și pământul?” (Ier. 23, 24). Și mai pomenea și de mulți alții, care au pățimit lucruri asemănătoare.

Pe lângă acestea, amintea și de căderea lui Solomon, de care se zice că atâta înțelepciune primise și era slăvit de toți, încât era ca un luceafăr ce răsare dimineata, luminând pe toți cu strălucirea înțelepciunii. Dar pentru o mică plăcere, a pierdut slava. Deci să ne fie frică de nepurtarea de grijă. Trebuie să ne rugăm neîncetat, ca nu cumva venind alt gând, să ne despartă pe noi de Dumnezeu și să se strecoare altceva în mintea noastră. Căci inima curată, făcându-se întreagă sălaș al Duhului Sfânt, oglindește curat pe Dumnezeu întreg.

„Deci auzind eu acestea, zice, am înțeles chiar din lucruri că patimile trupești erau cu totul nelucrătoare în el. Era mereu cu dorința spre cele mai înalte, încât totdeauna putea fi văzut cum e modelat de Duhul dumnezeiesc și cum suspină cu suspine negrăite și e adunat în el însuși și se cântărește pe sine însuși și luptă

ca nu cumva să i se tulbure curăția cugetării prin cele ce intră și să-i vină vreo pată pe nebăgate de seamă”. „Deci văzând eu acestea, zice fratele care era cu el, și cuprins fiind de râvnă pentru isprăvi asemănătoare, mă apropiam într-una de el și-i puneam întrebări dese. „Cum pot, ziceam, să-mi fac mintea curată ca și tine?”. Iar el zicea: „Mergi și ostenește. Căci e trebuință de osteneală și de durerea inimii. Fiindcă nu ne vin dormind și zăcând pe spate cele ce se dau prin osteneală și sânguință. Când vin bunătățile pământului fără osteneală? Deci cel ce vrea să ajungă la spor duhovnicesc trebuie, înainte de toate, să se lepede de voile sale și să câștige pentru totdeauna plânsul și neaverea. Nemai-luând aminte la păcatele altora, ci numai la ale sale, să plângă pentru ele, ziua și noaptea, și să nu aibă prietenie cu vreun om. Căci sufletul, îndurerat de întâmplări triste și străpuns de amintirea păcatelor de mai înainte, se face mort pentru lume și lumea se face moartă pentru el, adică patimile trupului se fac nelucrătoare, precum și omul pentru patimi. Fiindcă omul care s-a lepădat de lume și s-a lipit de Hristos și se îndeletnicește cu liniștirea iubește pe Dumnezeu, păzește chipul și îmbogățește asemănarea. El primește de sus darul Duhului și se face locaș al lui Dumnezeu, și nu al dracilor, și cunoaște fapte drepte înaintea lui Dumnezeu. Și sufletul curățit de viață și slobod de întinăciunile trupului, neavând pată sau zbârcitură, va dobândi cununa dreptății, strălucind de frumusețea virtuții.

Iar cel ce la începutul lepădării nu primește plânsul în inimă, nici lacrimi duhovnicești, nici gândul la chinurile fără sfârșit, nici liniștirea adevărată, nici rugăciu-

nea stăruitoare, nici psalmodia, nici meditarea dumnezeieștilor Scripturi, cel ce nu câștigă deprinderea acestora, ca să fie silit de o stăruință neîncetată să facă acestea cu mintea, chiar dacă nu vrea, și să înflorească în cugetul lui frica de Dumnezeu, unul ca acesta se odihnește încă în dragostea de lume și nu poate dobândi mintea curată în rugăciune. Căci evlavia și frica de Dumnezeu curățesc sufletul de patimi și ajută minții să se elibereze și o duc spre contemplația naturală și o fac să se înalțe la cunoștința de Dumnezeu (la teologie)¹¹⁰ pe care o primește în schima¹¹¹ fericirii. Pentru că celor ce o iau asupra lor, le dăruiește încă de aici arvunile și le-o păzește neclintită.

Deci să grijim cu toată puterea de lucrarea făptui-toare, prin care suntem înălțați la evlavie. Ea este curăția cugetării, al cărei rod este contemplația naturală și cunoașterea lui Dumnezeu (teologia). Căci făptuirea este ușa contemplației, cum zice mintea cea mai înfocată și mai teologică. Deci, dacă nu vom griji de făptuire, vom fi pustii de orice înțelepciune. Chiar dacă ar ajunge cineva la culmea virtuții, are trebuință de oste-neala nevoinței ca să-și strunească pornirile neregulate ale trupului și să-și păzească gândurile. Numai așa am putea să ne împărtășim de sălășluirea lui Hristos. Căci pe cât se înmulțește în noi dreptatea, pe atât crește bărbăția duhovnicească. Și desăvârșindu-se mintea, se unește întreagă cu Dumnezeu, se umple de lumina dumnezeiască și primește descoperirea tainelor negrăite.

110. Cele trei faze ale urcușului duhovnicesc: curățirea, contemplația naturală și teologia.

111. Schima monahală.

Atunci descoperă cu adevărat locul cumineniei, al tăriei, al destoiniciei, ca să cunoască toate, al îndelungimii de zile și al vieții, al luminii ochilor și al păcii. Căci până e prinsă în lupta cu patimile, încă nu e vremea să se bucure de acestea.

Fiindcă virtuțile și păcatele fac mintea oarbă. Unele, ca să nu vadă virtuțile; celelalte, ca să nu vadă păcatele. Dar când se odihnește de război și se învrednițește de darurile duhovnicești, atunci se face întreagă luminoasă, stând sub lucrarea îndesată a harului. Atunci stăruie neclintită în contemplarea (vederea) celor duhovnicești. O minte ca aceasta nu mai e legată de cele de aici, ci s-a mutat din moarte la viață.

Deci cel ce și-a ales viața râvnitoare și a venit la Dumnezeu trebuie să-și aibă inima și gura curate, ca, ieșind din gura lui cuvântul curat, să poată lăuda cu vrednicie pe Dumnezeu. Căci sufletul lipit de Dumnezeu neîncetat vorbește cu El. Să vrem deci, fraților, să ajungem la acea culme a virtuților și să nu rămânem în țărână, pironiți de patimi. Pentru că cel ce se luptă și a ajuns să se apropie de Dumnezeu și să se facă părtaş de sfânta lumină și să fie rănit de dorul ei se desfată de Domnul cu o bucurie duhovnicească și necuprinsă, precum zice dumnezeiescul psalm: „Desfătează-te de Domnul, și să-ți dea ție cererile inimii tale; și va arăta ca o lumină dreptatea ta, și judecata ta, ca miezul zilei” (Ps. 36, 4-6). Căci ce dor al sufletului e așa de puternic și de anevoie de suportat ca cel ce vine de la Dumnezeu în sufletul care e curățit de tot păcatul și care zice din adevărata simțire a inimii: „Sunt rănit de dragoste”? Fulgerările frumuseții dumnezeiești sunt cu

totul de negrăit și de nepovestit. Nu le înfățișează cuvânt, nu le primește ureche. Chiar de ai vorbi de lumina luceafărului, de strălucirea lunii, de lumina soarelui, toate sunt nimic față de slava aceea și sunt cu mult mai prejos de lumina adevărată decât noaptea adâncă, sau luna întunecată, de amiaza cea mai luminată. Așa ne-a învățat și Vasile, dumnezeiescul dascăl, cel care a cunoscut acestea prin cercare și, învățându-le, ni le-a predat nouă”.

Deci acestea și mai multe ca acestea le-a povestit fratele care a fost cu el. Dar cine nu s-ar minuna și de lucrul următor, care e dovada marii lui smerenii de cuget. Învrednicit de multă vreme de treapta preoțească și ajuns la cele cerești prin viețuire și cunoștință, fugea așa de mult de povara dumnezeieștilor slujbe, încât în cele mai multe din timpurile nevoințelor sale aproape că nu primea să se apropie de Sfânta Masă. Ba, viețuind cu atâta curăție, nici împărtășirea de dumnezeieștile Taine nu o primea când avea întâlnire cu oamenii, măcar că nu spunea nimic pământesc, ci primea întâlnirea pentru folosul celor ce o cereau. Iar când voia să se împărtășească de dumnezeieștile Taine, cerea îndurarea lui Dumnezeu prin rugăciuni, psalmodii și mărturisiri. Căci se cutremura de glasul preotului, când rostea și zicea: „Sfintele, sfinților”. Fiindcă zicea că toată biserica se umple de Sfinții îngeri și însuși Împăratul Puterilor săvârșește tainic cele sfinte și se preface în inimile noastre în trup și sânge. De aceea zicea că trebuie să devenim curați și oarecum afară de trup, și așa să îndrăznim a ne apropia, fără nicio îndoială și ezitare, de preacuratele lui Hristos Taine, ca

să ne facem părtași de luminarea din ele. Căci mulți dintre Sfinții Părinți au văzut pe îngeri stând de pază în jurul lor. De aceea se și păzeau în tăcere, nevorbind cu nimeni. Mai zicea și aceea că atunci când trebuia să-și vândă el însuși lucrul mâinilor sale, ca nu cumva, vorbind și răspunzând, să spună vreo minciună, vreun jurământ, sau vreo vorbă de prisos, sau vreun altfel de păcat, mai bine tăcea, lăsând să pară că e prost. Și tot cel ce voia să cumpere lua de la el și dădea ce voia. Și primea ceea ce i se dădea cu mulțumire, negrăind nimic acest bărbat cu adevărat înțelept.

SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN

Viața și scrierile Sfântului Ioan Damaschin

Sfântul Ioan Damaschin, vestitul dogmatist al Bisericii Ortodoxe de la sfârșitul epocii patristice, își are acest nume de la orașul Damasc, în care s-a născut pe la începutul celei de-a doua jumătăți a veacului al VII-lea, dintr-o familie nobilă și bogată, în care se moștenise din tată în fiu o înaltă dregătorie a statului sarazinilor. Tatăl său, Serghie, era sfetnic al califilor din acel oraș, știind să folosească influența sa la curtea califilor în favoarea creștinilor. El a putut da astfel fiului său o educație aleasă, angajând ca preceptor al lui și al fiului său adoptiv, Cosma, pe un călugăr cu numele Cosma, originar din Italia, răscumpărat din robia sarazină.

După moartea tatălui său, ocupă și Ioan același post până pe la 718, când califul Omar al II-lea, pornind o persecuție împotriva creștinilor, îl sili și pe el să părăsească postul, după ce a refuzat să se facă mahomedan.

Împărțindu-și averile săracilor, Ioan Damaschin se retrase în mănăstirea Sfântul Sava, de lângă Ierusalim. Cultura și originea sa aleasă îl făcură sfetnic al patriarhului Ioan V al Ierusalimului, care-l hirotonește preot și-l însărcinează să predice în biserica Sfintei Învieri din Ierusalim.

Când împăratul Leon Isaurul publică la 726 edictul său împotriva icoanelor, patriarhul Ioan al V-lea al Ierusalimului îl roagă pe Sfântul Ioan Damaschin să ia apă-

rarea sfintelor icoane. Sfântul Ioan ia condeiul și scrie unul după altul cele *Trei tratate contra celor care atacă sfintele icoane*¹¹². Dar nu se mulțumește numai cu scrișul, ci luptă în tot felul. Ia parte la Sinodul antiiconoclast al episcopilor orientali, în care are un rol principal. „Lupta sa contra iconoclasmului se poate asemăna cu lupta lui Atanasie contra arianismului”¹¹³. El a dat loviturile cele mai grele acestei erezii. De aceea Sinodul iconoclast de la 754 aruncă asupra lui patru anateme, pe când asupra patriarhului Gherman al Constantinopolei (715-730) și a lui Gheorghe din Cipru, numai câte una.

Dar activitatea de teolog a Sfântului Ioan Damaschin nu s-a manifestat numai în scrierile despre icoane, ci și în multe alte lucrări de mare însemnătate. Cea mai vestită operă a lui este însă, pe lângă *Tratatele despre sfintele icoane*, trilogia intitulată *Izvorul cunoștinței*. Partea întâi a acestei lucrări se numește: „Capitole filosofice”, având drept conținut principal o ontologie artistotelică (P.G. 94, col. 525-676); partea a doua tratează „Despre erezii”, expunând în 103 capitole o istorie a ereziilor până la el (P.G. 94, 677-780); iar partea a treia, și cea mai importantă, cuprinde, sub titlul: „Expunerea exactă a credinței ortodoxe”, *Dogmatica Bisericii creștine* (P.G. 94, 789-1228)¹¹⁴.

Această *Dogmatică* este opera care, alături de *Tratatele despre sfintele icoane*, va perpetua numele Sfân-

112. P.G. 94, col. 1232-1420. Traduse în românește de D. Fecioru, București, 1935.

113. D. Fecioru, „Introducere” la *Dogmatica* Sfântului Ioan Damaschin, București, 1938, p. XXI.

114. Tradusă în românește de D. Fecioru, București, 1938. Iar prima dată, de Grigorie și Gherontie, tipărită la Iași în 1808, cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin Costachi.

tului Ioan Damaschin de-a lungul întregii istorii a Bisericii. Ea este expunerea clasică a învățăturii de credință a Bisericii, autoritatea necontestată pe care se vor întemeia în toate timpurile teologii ortodocși. Ceea ce dă *Dogmaticii* lui Damaschin această autoritate neumbrită e nu vreo originalitate de gândire a autorului, ci felul admirabil cum a reușit el să concentreze și să sistematizeze învățătura Sfinților Părinți în ceea ce au ei comun și unanim. Marele talent și spirit echilibrat al Sfântului Ioan Damaschin se arată în faptul că a știut să aleagă totdeauna din abundența gândirii patristice definițiile care își câștigaseră o circulație mai generală, pe cele care ele însele aveau o formă mai generală, mai rezumativă, lăsând la o parte formele nuanțate, detaliile, analizele prea adânci. Fără îndoială, Sfântul Ioan Damaschin a fost un spirit extraordinar de sistematic și de disciplinat. Dintr-un material străin, folosit aproape literal, după o riguroasă selecție, a izbutit să ne dea totuși o operă unitară.

De la Sfântul Ioan Damaschin mai avem o serie de alte scrieri de cuprins dogmatic, alcătuite adeseori la cererea unor personalități ale timpului. Apoi, un număr de omilii, de comentarii la epistolele Sfântului Pavel și de cântări bisericești, despre care Suidas (veacul al XI-lea) spune că n-au fost egalate și nici nu vor fi cât va fi lumea și pământul (*Lexicon graece et latine*, rec. Bernardy, 1853, t. I, p. II, col. 1029).

Sfântul Ioan Damaschin ne-a lăsat și câteva mici scrieri ascetice, și anume:

1. *Despre sfintele posturi* (P.G. 95, col. 63-78), ce se ocupă în special cu durata posturilor bisericești.

2. *Despre cele opt duhuri ale răutății* (P.G. 95, 79-84), adică despre cele opt patimi, cu referire deosebită la viața monahală.

3. *Despre virtuți și păcate* (P.G. 95, 85-98), înrudită cu cea dinainte, dar adresată unor cercuri mai largi.

În *Filocalia greacă* e tipărită cea din urmă. Pe aceasta o dăm și noi tălmăcită în paginile ce urmează.

Aceste scrieri ascetice se caracterizează și ele prin însușirile întregului scris al Sfântului Ioan Damaschin, adică prin rezumarea ideilor celor mai comune, mai generale, mai răspândite în obștea bisericească.

Astfel, toată viața și-a închinat-o Sfântul Ioan Damaschin luptei pentru apărarea și lămurirea credinței și strădaniilor de desăvârșire. El moare la anul 749 în mănăstirea Sfântul Sava. Despre mormântul și chilia lui vorbesc toți pelerinii care au vizitat această mănăstire¹¹⁵.

115. Pentru notița aceasta privitoare la viața și scrisul Sfântului Ioan Damaschin am folosit: D. Fecioru, „Introducere” la traducerea *Dogmaticii*, București, Edit. Librăriei teologice, 1938, p. 17-30, unde se află și o listă a scrierilor Sfântului Ioan Damaschin. Pr. D. Fecioru, adevărat specialist în Sfântul Ioan Damaschin, are și un studiu mai larg despre Sfântul Ioan Damaschin: *Viața Sfântului Ioan Damaschin*, București, 1935. Amintim că datele lui O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchl. Literatur*, Band V, Fr. im Br., Herder, 1932, p. 51-65, se deosebesc de unele date ale Pr. D. Fecioru. De pildă, după Bardenhewer, Ioan Damaschin era la 726 încă tot la Damasc și abia la 732 s-a dus în mănăstirea Sfântul Sava.

AL CELUI ÎNTRE SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU I O A N D A M A S C H I N

Cuvânt minunat și de suflet folositor¹¹⁶

Trebuie să se știe că omul fiind îndoit, adică conștând din suflet și din trup, îndoite are și simțurile și virtuțile acestora. Și cinci sunt ale sufletului, și cinci ale trupului. Simțurile sufletești, pe care înțelepții le numesc și puteri, sunt acestea: mintea, cugetarea, părerea, închipuirea și simțirea; iar cele trupești: vederea, mirosul, auzul, gustul și pipăitul. Din această pricină îndoite sunt și virtuțile lor, îndoite și păcatele. Încât e de trebuință ca tot omul să știe limpede câte sunt virtuțile sufletești și câte cele trupești; și care sunt, iarăși, patimile sufletești și care cele trupești.

Virtuți sufletești zicem că sunt mai întâi acestea patru cele mai generale, care sunt: bărbăția, prudența, cumpătarea și dreptatea. Din acestea se nasc virtuțile sufletești: credința, nădejdea, dragostea, rugăciunea, smerenia, blândețea, îndelunga-răbdare, suferirea răului, bunătatea, nemânierea, cunoștința dumnezeiască,

116. *Filoc. greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 342-346. În P.G. 95, col. 85-98 se intitulează: *A Sfântului Ioan Damaschin. Despre virtuți și păcate, sufletești și trupești*. Între cele două texte sunt unele mici deosebiri. Noi urmăm când pe unul, când pe altul, după cum ni s-a părut că e mai bun unul sau altul.

neiuțimea, simplitatea, netulburarea, nefățărnicia, neînfumurarea, nemânieră, nepizmuirea, neviclenia, ne iubirea de argint, compătimirea, milostenia, generozitatea, neîntristarea, străpungerea inimii, sfiala, evlavia, dorința bunurilor viitoare, dorul după Împărăția lui Dumnezeu, poftirea înfierii.

Iar virtuți trupești, mai bine zis unelte ale virtuților, care se nasc întru cunoștință și după Dumnezeu și duc pe om afară de orice fățarie și dorință de a plăcea oamenilor, la înaintarea în smerenie și nepățimire, sunt acestea: înfrânarea, postul, foamea, setea, privegherea, starea de toată noaptea, plecarea deasă a genunchilor, neîmbăierea, mulțumirea cu o singură haină, mâncarea uscată, mâncarea târzie, mâncarea puțină, băutura de apă, culcarea pe pământ, sărăcia, neaverea, austeritatea, neîmpodobirea, ne iubirea de sine, singurătatea, liniștea, neieșirea din casă, lipsa, mulțumirea cu ce ai, tăcerea, procurarea celor de trebuință prin lucrul mâinilor, toată reaua pătimire și nevoița trupească și alte asemenea. Toate acestea sunt cât se poate de necesare și de folositoare când trupul e sănătos și tulburat de patimi trupești. Iar dacă e neputincios și cu ajutorul lui Dumnezeu a biruit acestea, nu sunt așa de necesare, întrucât sfânta smerenie și rugăciunea¹¹⁷ întregesc toate.

Dar acum trebuie să vorbim și despre păcatele sufletești și trupești, adică despre patimi. Patimi sufletești sunt acestea: uitarea, nepăsare și neștiința¹¹⁸. Când ochiul sufletului, sau mintea, e întunecat de acestea

117. *Filocalia* greacă are: „Euharistie” în loc de rugăciune.

118. După Marcu Ascetul, „Epistola către Nicolae”, *Filocalia* românească, vol. I, ed. cit., p. 391.

trei, e luat apoi în stăpânire de toate patimile, care sunt acestea: neevlavia, credința strâmbă sau toată erezia, blasfemia, iuțimea, mânia, amărăciunea, înfurierea năprasnică, ura față de oameni, pomenirea răului, vorbirea de rău, osândirea, întristarea fără temei, frica, lășitate, cearta, rivalitatea, pizma, slava deșartă, mândria, fățarnicia, minciuna, necredința, zgârcenia, iubirea de materie, împătimirea, afecțiunea pentru cele pământești, trândăvia, micimea de suflet, nemulțumirea, cârtirea, înfumurarea, părerea de sine, trufia, îngâmfarea, iubirea de stăpânire, dorința de a plăcea oamenilor, viclenia, nerușinarea, ne-simțirea, lingușirea, înșelăciunea, ironia, duplicitatea, învoirea cu păcatele părții pătimase și gândirea deasă la ele, rățăcirea gândurilor, iubirea de sine, care e maica și rădăcina tuturor relelor, iubirea de argint, reaua nărvire și răutatea.

Iar patimi trupești sunt: lăcomia pântecelui, nesățurarea, desfătarea, beția, mâncarea pe ascuns, iubirea de plăceri felurite, curvia, preacurvia, desfrăul, necurăția, amestecarea sângelui (incestul), stricarea pruncilor, împreunarea cu dobitoacele, poftele rele și toate patimile urâte și potrivnice firii, furtul, jefuirea celor sfinte (sacrilegiul), hoția, uciderea, orice moleșire trupească și bucurie de voile trupului, mai ales când trupul e sănătos, ghicirile, descântecele, farmecele, prezicerile, iubirea de podoabe, ușurătatea, moliciunile, înfrumusețările, vopsirea feței, pierderea vremii, umblarea fără rost, jocurile de noroc, reaua și pătimasa întrebuințare a lucrurilor dulci ale lumii, viața iubitoare de trup, care, îngroșând mintea, o face pământească și dobitocească și nu o lasă niciodată să tindă spre Dumnezeu și spre lucrarea virtuților.

Iar rădăcinile tuturor patimilor acestora și, cum ar zice cineva, cele dintâi pricini ale lor sunt: iubirea de plăcere, iubirea de slavă și iubirea de argint, din care se naște tot răul¹¹⁹. Dar nu săvârșește omul niciun păcat dacă nu-l biruie și nu-l iau în stăpânire mai întâi acești uriași puternici, cum zice preaînțeleptul între asceți Marcu, adică uitarea, nepăsarea și neștiința¹²⁰. Iar pe acestea le nasc plăcerea, odihna, iubirea slavei de la oameni și împrăștierea. Dar pricina cea dintâi a tuturor acestora și, așa-zicând, maica cea mai rea a lor, este, cum am zis, iubirea de sine, sau iubirea nerațională de trup și alipirea pătimașă de el. Iar împrăștierea și moleșirea minții, împreună cu alunecarea la glume și la vorbe de rușine pricinuiesc multe rele și căderi, ca și îndrăzneala și răsul.

Dar înainte de toate acestea, trebuie să știm că iubirea pătimașă de plăcere este de multe feluri și de multe forme, și multe sunt plăcerile care amăgesc sufletul când nu se întărește prin trezvie întru frica de Dumnezeu și în dragoste de Hristos, îngrijindu-se de lucrarea virtuților. Căci se ivesc nenumărate plăceri care atrag la ele ochii sufletului: cele ale trupurilor, cele ale avuției, ale dezmierdării, ale slavei, ale nepăsării, ale mâniei, ale stăpânirii, ale iubirii de argint, ale zgârceaniei. Toate se înfățișează amăgitor, cu arătări strălucite și plăcute, în stare să atragă pe cei vrăjiți de ele, care nu iubesc cu putere virtutea și nu rabdă asprimea ei. Căci aproape toată afecțiunea pământească și împăti-

119. Marcu Ascetul, „Despre legea duhovnicească”, cap 105, *Filocalia românească*, vol. I, ed. cit., p. 290.

120. Marcu Ascetul, „Epistola către Nicolae”, *Filoc. rom.*, vol. I, ed. cit., p. 391.

mirea de ceva din cele materiale naște plăcere și desfătare în cel împătimit și înnebunește și vatămă în chip pătimăș partea poftitoare a sufletului, întrucât supune pe cel biruit iuțimii, mâniei, întristării și ținerii minții a răului, când e lipsit de ceea ce dorește. Iar dacă împreună cu împătimirea mai stăpânește pe om și o mică obișnuință, îl face pe cel stăpânit de ea să fie dus, pe nesimțite, până la capătul acestei împătimirii neraționale, pentru plăcerea ascunsă în ea. Căci plăcerea poftei e de multe feluri, cum s-a spus mai înainte, și nu se satisface numai prin curvie și prin altă desfătare trupească, ci și prin celelalte patimi, odată ce și neprihănirea stă nu numai în oprirea de la curvie și de la celelalte plăceri de sub pânțe, ci și în înstrăinarea de celelalte plăceri. De aceea, desfrânat este și iubitorul de avuții, iubitorul de argint și zgârcitul. Căci precum acela iubește trupurile, așa și acesta avuțiile; ba este cu atât mai desfrânat acesta, cu cât nu are o așa de mare silă de la fire, care să-l împingă. De fapt vizitiu nedestoinic ar fi socotit cu adevărat nu acela care nu poate stăpâni un cal nărăvaș și anevoie de strunit, ci acela care nu-și poate supune pe unul blând și mai supus. Dar e vădit în tot felul că pofta de avuții e de prisos, și nu după fire, neavându-și puterea într-o silă a firii, ci în voia liberă cea rea. De aceea, nu are scuză cel ce păcătuiește lăsându-se biruit de aceasta cu voia. Astfel trebuie să cunoaștem limpede că iubirea de plăcere nu se mărginește numai la desfătare și la bucuria de trupuri, ci se arată în tot chipul și prin tot lucrul iubit de voia liberă a sufletului și prin toată împătimirea.

Dar ca să fie cunoscute și mai limpede patimile după cele trei părți ale sufletului, am socotit să adăugăm pe

scurt și acestea: sufletul se împarte în trei: în rațiune, iuțime și poftă. Păcatele din rațiune sunt acestea: necredința, erezia, nebunia, hula (blasfemia), nemulțumirea, încuviințările păcatelor care se ivesc din partea pătimitoare. Iar tămăduirea și leacul acestor rele este credința neîndoioasă în Dumnezeu și în dogmele adevărate, neînșelătoare și ortodoxe, cugetarea neîncetată la cuvintele Duhului, rugăciunea curată și neîncetată și mulțumirea către Dumnezeu. Păcatele iuțimii sunt acestea: cruzimea, ura, necompătimirea, pomenirea răului, pizma, uciderea și cugetarea neconținută la unele ca acestea. Iar tămăduirea și leacul lor: iubirea de oameni, dragostea, blândețea, iubirea de frați, compătimirea, suferirea răului și bunătatea. Păcatele părții pofitoare sunt acestea: lăcomia pântecelui, nesăturarea, beția, curvia, preacurvia, necurăția, desfrânarea, iubirea de avuții, pofta de slavă deșartă, de bani, de bogăție și de plăcerile trupești. Iar tămăduirea și leacul lor: postul, înfrânarea, reaua pătimire, neaverea, împărțirea averilor la săraci, dorința bunurilor viitoare nemuritoare, dorul după Împărăția lui Dumnezeu și poftirea înfierii.

Dar trebuie să punem și diagnoza gândurilor pătimase prin care se săvârșește tot păcatul. Gândurile în care se cuprind toate păcatele sunt opt: al lăcomiei pântecelui, al curviei, al iubirii de argint, al mâniei, al întristării, al trândăviei, al slavei deșarte și al mândriei. Ca aceste opt gânduri să ne tulbure sau ca să nu ne tulbure nu atârnă de noi. Dar ca să stăruiască sau ca să nu stăruiască, sau ca să stârnească patimile, sau ca să nu le stârnească atârnă de noi.

Altceva este adică momeala (atacul), altceva însoțirea, altceva lupta, altceva patima, altceva învoirea

(consimțirea), care e aproape de faptă și se aseamănă ei, altceva lucrarea și altceva robirea. Momeala este gândul adus simplu în minte de vrăjmașul, ca de pildă: Fă aceasta sau aceea, cum l-a zis Domnului și Dumnezeului nostru: „Zi ca să se facă pietrele acestea pâini” (Matei 4, 3). Aceasta, cum s-a spus, nu atârână de la noi. Însoțirea este primirea gândului strecurat de vrăjmaș, preocuparea cu el și convorbirea plăcută a voii noastre cu el. Patima este deprinderea cu gândul strecurat de vrăjmaș, care se naște din însoțire, și învârtirea neconținută a cugetării și a închipuirii în jurul lui. Lupta este împotrivirea cugetării fie la stingerea patimii din gând sau a gândului pătimas, fie la învoire, cum zice Apostolul: „Căci trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului; și aceștia se împotrivesc unul altuia” (Gal. 5, 17). Luarea în robie este ducerea silnică și fără voie a inimii, stăpânită de judecată și de o îndelungată obișnuință. Învoirea este consimțirea cu patima din gând. Iar lucrarea, însăși împlinirea cu fapta a gândului pătimas încuviințat. Deci cel ce cugetă nepătimas de la început, sau respinge prin împotrivire și certare momeala, a tăiat dintr-odată toate cele ce urmează.

Lăcomia pântecelui e stinsă prin înfrânare; curvia, prin dorul dumnezeiesc și prin dorința bunurilor viitoare; iubirea de argint, prin compătimirea celor săraci; mânia, prin dragostea față de toți și prin bunătate; întristarea lumească, prin bucuria duhovnicească; trândăvia, prin răbdare, stăruință și mulțumire către Dumnezeu; slava deșartă, prin lucrarea ascunsă a poruncilor și prin rugăciunea neconținută întru zdrobirea inimii; mândria, prin aceea că nu judecăm și nu disprețuim

pe nimeni, cum a făcut fariseul, ci ne socotim pe noi ca pe cei mai de pe urmă dintre toți.

Slobozită astfel mintea de patimile amintite și înălțată la Dumnezeu, de aici înainte trăiește viața fericită, primind arvuna Duhului Sfânt; și plecată de aici cu nepătimire și cunoștință adevărată, se înfățișează înaintea luminii Sfintei Treimi împreună cu Sfinții Îngeri, primind lumina pentru veacurile nesfârșite.

Sufletul având deci trei părți, precum s-a arătat mai înainte (căci trei sunt părțile lui: rațiunea, iuțimea și pofta), dacă în iuțime este dragoste și iubire de oameni, și în poftă, curăție și neprihănire, rațiunea este luminată; iar dacă în iuțime este ură de oameni, și în poftă desfrânare, rațiunea este întunecată. Deci rațiunea atunci este sănătoasă și cumpătată și luminată, când are afectele supuse și contemplă rațiunile fapturilor lui Dumnezeu duhovnicește (curat)¹²¹ și e înălțată către fericita și Sfânta Treime. Iar iuțimea atunci se mișcă după fire, când iubește pe toți oamenii și nu are față de niciunul dintre ei supărare sau pomenire de rău. În sfârșit, pofta, când a omorât patimile prin smerită cugetare, înfrânare și neavere, când adică a omorât plăcerea trupului, dorința după avuție și după slava trecătoare, și s-a întors spre dragostea dumnezeiască și nemuritoare. Căci pofta spre acestea trei își are mișcarea: sau spre plăcerea trupului, sau spre slava deșartă, sau spre câștigarea de avuție. Iar prin dorința aceasta nesocotită disprețuiește pe Dumnezeu și poruncile Lui dumnezeiești, uită de nobila sa obârșie dumnezeiască, se sălbăticește față de aproapele, își întunecă rațiunea și n-o mai lasă să privească spre adevăr.

121. Textul din P.G.

Dar cel ce a câștigat un cuget mai presus de acestea se împărtășește încă de aici, cum s-a zis, de Împărăția cerurilor, și trăiește viață fericită, în așteptarea fericirii rânduite celor ce iubesc pe Dumnezeu; de care și noi să ne învrednicim prin harul Domnului nostru Iisus Hristos. Amin.

Trebuie să se știe și aceasta, că nu se poate ajunge la măsura niciunei virtuți dacă nu se sârguiește cineva toată viața, cu toată puterea, spre dobândirea ei prin osteneală încordată și prin grija de făptuire, de pildă, de milostenie, de înfrânare, de rugăciune, de dragoste, sau de vreuna din virtuțile generale. De fapt, fiecare se îndeletnicește cu vreuna din aceste virtuți în parte. De pildă, unul săvârșește milostenie o vreme oarecare. Dar îndeletnicindu-se numai puținel cu aceasta, nu putem zice de el că este milostiv propriu-zis, mai ales când nu săvârșește bine și în chip plăcut lui Dumnezeu ceea ce săvârșește. Căci nici binele nu e bine când nu se lucrează bine, ci e bine cu adevărat când nu-și așteaptă ca plată pentru aceasta sau aceea plăcerea de la oameni, de pildă bunul nume, sau slava de la ei, nici nu se face din lăcomie sau nedreptate. Fiindcă Dumnezeu nu caută la binele ce se face și pare că e bine, ci la scopul pentru care se face. Căci spun și de Dumnezeu purtătorii Părinți că, atunci când mintea uită de scopul evlaviei, fapta văzută a virtuții ajunge fără rost. Căci cele ce se fac fără dreapta socoteală și fără scop nu numai că nu folosesc la nimic, chiar dacă sunt bune, ci și vatămă; precum se întâmplă dimpotrivă cu cele ce par că sunt rele, dar se fac cu scopul cinstirii de Dumnezeu, cum e de pildă fapta celui ce intră într-o casă de desfrâu ca să scape de la pieire o

femeie pierdută. De aici e vădit că nu e milostiv cel ce s-a îndeletnicit puțin cu milostenia, nici înfrânat cel care a făcut la fel cu înfrânarea, ci cel ce s-a îndeletnicit cât mai mult și toată viața lui, deplin, cu această virtute, folosindu-se de dreapta socoteală fără greșală. Căci mai mare decât toate virtuțile este dreapta socoteală, care e împărăteasa și virtutea virtuților. Precum, iarăși, în cazul celor dimpotrivă nu numim desfrânat, sau bețiv, sau mincinos pe cel ce a alunecat o dată în vreuna din acestea, ci pe cel ce a căzut de foarte multe ori și rămâne neîndreptat.

Pe lângă cele spuse, mai trebuie să se știe mai ales aceasta, care e de mare trebuință tuturor celor ce râvnesc să dobândească virtutea și se sânguiesc să ocolească păcatul: cu cât e sufletul neasemănat mai bun decât trupul, și mai distins și mai cinstit în multe și foarte însemnate privințe, cu atât sunt și virtuțile sufletești mai bune decât cele trupești, mai ales cele care imită pe Dumnezeu și poartă nume dumnezeiești. Cu totul dimpotrivă trebuie să socotim despre păcatele sufletești, că se deosebesc de patimile trupești în ce privește efectele lor și pedeapsa lor, măcar că acest lucru îl uită mulți, fără să știu cum. Beția, curvia, preacurvia, furtul și cele apropiate acestora, oricât sunt de urâte la arătare celor evlavioși și celor ce fug de ele, sau le pedepsesc, nu pricinuiesc atâta durere celor ce stăruiesc în ele fără să se îndrepte, în comparație cu patimile sufletești, care sunt cu mult mai rele și mai grele ca acelea și care duc la starea dracilor și la osânda veșnică, rânduindu-i acelora, pe cei stăpâniți de ele. E vorba de pizmă, de pomenirea răului, de răutate, de învârtoșare

și de iubirea de argint, care-i rădăcina tuturor relelor, după Apostol, și de cele asemenea¹²².

Am înfățișat acestea în chipul acesta simplu, după neînvățătura noastră, schițând un cuvânt lămurit și ușor de supraprivit despre virtuți și patimi, ca să poată judeca și cunoaște cineva ușor deosebirea și împărțirea lor din lămurirea amănunțită a lor. Pentru aceasta am înfățișat toate felurile și formele fiecăreia, ca să se cunoască, de e cu puțință, fiecare virtute și păcat. Și așa, pe cele dintâi să le atragem spre noi, adică virtuțile, și mai ales pe cele sufletești, prin care ne apropiem de Dumnezeu. Iar păcatele să le ocolim cu toată puterea, fugind de ele. Căci fericit cu adevărat este cel ce caută virtutea și se îndeletnicește cu ea și cercetează cu grijă tot ce este virtute, apropiindu-se prin ea de Dumnezeu și unindu-se cu El în minte. Fiindcă în aceasta stau cu adevărat prudența, bărbăția, înțelepciunea, cunoștința nemincinoasă și bogăția ce nu poate fi răpită: în a sui la vederea (contemplarea) Făcătorului prin virtutea cu fapta.

Căci ἀρετὴ (virtutea) vine de la αἰρεῖσθαι (a alege), pentru că este aleasă și voită, deoarece noi facem binele, alegându-l și voindu-l, nu fără sfat și de silă. Iar φρόνησις (prudența) vine de la τῷ νοί φέρειν τὰ ὠφελήματα (a purta în minte cele de folos).

Iar dacă vrei, să adăugăm acestui cuvânt simplu, ca o pecete de aur, puține lucruri și despre „chipul și asemănarea” celei mai cinstite dintre toate făpturile lui Dumnezeu. Numai omul, această viețuitoare mintală și rațională, este dintre toate „după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu”. Tot omul se zice că este „după

122. Ultimele două alineate nu se află în textul din P.G.

chipul lui Dumnezeu”, pentru demnitatea minții și a sufletului, adică pentru necuprinsul, nevăzutul, nemurirea și libertatea voii, ca și pentru însușirea de stăpânitor, născător de prunci și ziditor. Iar „după asemănare” este pentru rațiunea virtuții și a faptelor noastre care imită pe Dumnezeu și poartă nume dumnezeiesc, adică pentru dispoziția filantropică față de cei din neamul omenesc, pentru îndurarea, mila și dragostea aproapelui și pentru compătimirea arătată altora. „Fiți milostivi, zice Hristos Dumnezeu, precum și Tatăl vostru cel ceresc milostiv este” (Luca 6, 36). „După chipul” îl are orice om, căci Dumnezeu nu Se căiește de darurile Sale. Dar „după asemănarea” o au foarte puțini, și numai cei virtuoși, sfinții și cei ce imită pe Dumnezeu în bunătate, pe cât e cu putință oamenilor. Fie ca să ne învrednicim și noi de iubirea Lui de oameni, mai presus de bunătate, bineplăcându-I prin faptele noastre cele bune și făcându-ne următori celor ce din veac bine au plăcut lui Hristos. Că a Lui este mila și Lui I se cuvîin slava, cinstea, închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și cu Preasfântul și bunul și de viață făcătorul Său Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

TEODOR AL EDESSEI

Viața și scrierile lui Teodor al Edessei

Știri despre Teodor al Edessei ne dă o *Viață* a lui, care se pretinde a fi fost scrisă de un nepot al său, episcopul Vasile al Emessei¹²³. După această scriere, Teodor s-a născut la Edessa, la vârsta de 20 de ani a intrat ca monah în mănăstirea Sfântul Sava (Mar Saba) de lângă Ierusalim, iar la vârsta de 32 de ani ajunge egumen al acestei mănăstiri. Mai târziu se întoarce ca episcop în orașul său de origine. În această calitate desfășoară o activitate îndelungată în combaterea diferitelor erezii, fiind ajutat de sultanul perșilor. Același sultan îl trimite într-o misiune la împăratul Mihail al III-lea din Constantinopol (842-867). Spre sfârșitul vieții se retrage iarăși în mănăstirea Sfântul Sava, unde moare și e îngropat. E pomenit la 19 iulie.

Mai recent, R. Gouillard¹²⁴ consideră *Viața* lui Teodor al Edessei una dintre cele mai bune mostre de plâsmuiri aghiografice, un mozaic de teme adunate din trei secole. Autorul e vreun monah sabait din veacul al X-lea. Gouillard recunoaște totuși un sâmbure istoric

123. *Viața* aceasta a fost publicată de J. Pomialovschi, *Viața Sfântului nostru Părinte Teodor, arhiepiscop de Edessa*, Petersburg, 1892, p. XVIII+147, în 8° (text grec cu introd. rusească).

124. În studiul: „Supercheries et méprises littéraires. L'oeuvre de Saint Théodore d'Edesse”, în *Revue de Études byzantines*, tome V, 1947.

în această scriere biografică. Un anumit Teodor de la Sfântul Sava a putut fi episcop al Edessei în prima jumătate a veacului al IX-lea. El a putut avea și o activitate catehetică printre eretici și chiar o misiune de ordin politic către împăratul Mihail al III-lea. Scaunul Emessei de asemenea a putut avea în lista celor ce l-au ocupat pe un Vasile. Acest nume a putut fi luat ca autoritate de aghiograf pentru a face crezută *Viața*.

Ceea ce e sigur e că Teodor al Edessei n-a avut o activitate literară. Cele trei scrieri pe care i le atribuie biografia: o cateheză dogmatică¹²⁵, un cuvânt despre eretici¹²⁶ și suta de capete cuprinse în *Filocalia greacă* și traduse în volumul acesta, sunt niște simple compilații și extrase din alte opere. Cu atât mai puțin sunt ale lui Teodor alte două scrieri, nepomenite de *Viață*: un tratat despre azime și un cuvânt despre contemplație (*Theoreticon*), lansat prin *Filocalia greacă* (ed. I, Veneția, 1782, p. 281-287; ed. a II-a, vol. I, Atena, 1893, p. 194-199) și tradus și el în volumul de față.

Lăsând celelalte scrieri, ne vom mulțumi să evidențiem aici, după Gouillard, neautenticitatea celor două pe care le dăm traduse în acest volum.

Încă I. Hausherr a arătat că cea mai mare parte din cele 100 de capete sunt copiate din Evagrie Ponticul¹²⁷. Gouillard a arătat și sursa celorlalte capete, așa

125. Διδασκαλία περὶ πίστεως, în Cod. Mosq. Typogr. 6 în 4°, saec. 16.

126. Λόγος περὶ πίστεως καὶ διακρίσεως αἰρετικῶν, în Cod. Sabbait 409, saec. 13, fol. 318-332.

127. I. Hausherr, „Le traité de l'oraison d'Evagre le Pontique”, *Revue d'Ascétique et de Mystique*, XV, 1930.

încât acum se cunosc paralelele aproape ale tuturor celor 100 de capete ale lui Teodor.

Punând mai jos în paralelă capetele din centuria lui Teodor cu sursele lor, după Gouillard, atragem atenția și la paralelele descoperite de noi înainte de-a fi citit pe Gouillard. Ele sunt puse în josul paginilor care cuprind textul centuriei lui Teodor.

<i>Centuria</i> lui Teodor	<i>Parainesis ad Monachos</i> (Evagrie, P.G. 79, 1235)
1	27, 28, 30
2	30-31
3	32
4	33
5	19, 18
6	17, 18
7	12, 14, 16
8	11, 10, poate 21

Cap 66 pare luat din recenziunea mai lungă a *Parenezei* din Cod. Barberinus Or. 515 (sec. XIII).

Capetele 9-24 sunt luate din *Practicus* I (P.G. 40, 1220) și II (P.G. 40, 1224).

<i>Cent.</i> Teodor	<i>Practicus</i> (Evagrie)
9	I, 1
10	2, 3
11	23
12	24
13	6
14	26
15	28
16	II, 48, 49

17	?
18	34
19	47
20	48
21	53
22	54, 55
23	58
24	61

Cap 47 e un dublet al cap 21, capetele 25-40 exploatează *Oglinda monahicească* a lui Evagrie (P.G. 40, 1277).

Cent. Teodor	<i>Oglinda</i> (Evagrie)
25	6, 7, 11
26	10, 13, 14, 15
27	16
28	23 (și Marcu Ascetul)
29	27
30	10, 12, 31, 34, 35
31	37
32	38-40
33	39, 42, 44
34	47-51
35	58-59
36	65
37	82
38	57
39	?
40	90

Acum compilatorul trece la *Tractatus ad Eulogium*, atribuit lui Nil Ascetul (P.G. 79, 1093), dar care e mai degrabă al lui Evagrie, chiar dacă nu în forma actuală.

<i>Cent. Teodor</i>	<i>Tract. ad Eulogium</i>
41	11
42	15
43	16
44	27, 28
45	27
46	31

După o lungă întrerupere, plagiatorul reia:

<i>Cent. Teodor</i>	<i>Tract. ad Eulogium</i>
70	12
71	14
72	14
73	15
74	15
75	17
76	19
77	19
78	21
79	21
80	21
81	25
82	32
83	23
84	25
85	26
86	?
87	26

Între capetele 48 și 70 Teodor ia pe rând din *De rerum monachalium rationibus* (P.G. 40, 1252) și din recesiunea B a scrierii *De malignis cogitationibus* (publicată de J. Muyldermans, „À travers la tradition manu-

scrite d'Evagre le Pontique", *Bibliothèque du Mus.*, Löwen, 1932).

<i>Cent. Teodor</i>	<i>De rerum monachalium</i>
48	2
49	2
50	3-4
51	?
52	6, 5
53	6
54	7
55	8
56	8
57	9
58	9
59	9
60	10-11

<i>Cent. Teodor</i>	<i>De malignis cogit.</i>
61	1
62	1, 3
63	10
64	23
65	1
67	26
68	B, XLIV
69	B, XLIV

De la cap 88 la 100 identificarea e mai grea. Nu se mai plagiază Evagrie literal, ci se mai ia și din alți autori (cap 90 = apoftegma lui Theona, P.G. 65, 197 C; cap 91 = apoftegma lui Alonius, P.G. 65, 100), dar menționează pe Arsenie (cap 100; P.G. 65, 88 C, apoftegma 3).

Autorul centuriei e influențat însă mereu și de Sfântul Maxim Mărturisitorul. El taie începuturile sentințelor împrumutate, lasă afară mijlocul, se silește să ascundă plagiatul și se străduiește să dea un sens sentinței astfel ciuntite. Cunoaște apatia, contemplația și rugăciunea curată, dar cugetă mereu la asceză. Comparația e alcătuită între veacul al VIII-lea și al X-lea. E un Evagrie stângaci, diluat cu citate biblice, pentru călugării mai simpli.

Theoreticon-ul (*Cuvântul despre contemplație*) datează, după Gouillard, din veacurile al XIV-lea - al XVII-lea. Nu e o operă izvorâtă din trăire. Îi lipsește căldura, prospețimea. E o lucrare cu pretenție de clasificare și speculație.

ALE SFÂNTULUI ȘI DE DUMNEZEU
PURTĂTORULUI PĂRINTELUI NOSTRU
T E O D O R
MARELE ASCET ȘI EPISCOP AL EDESSEI

Una sută capete foarte folositoare¹²⁸

1. Odată ce prin harul Bunului Dumnezeu ne-am lepădat de Satana și de lucrurile lui și ne-am unit cu Hristos în baia nașterii de-a doua, și acum, iarăși, prin făgăduința monahală, să păzim poruncile Lui. Aceasta o cere de la noi nu numai îndoita făgăduința, ci și datoria firească. Căci fiind zidiți la început de Dumnezeu „buni foarte”, aceasta și trebuie să fim¹²⁹. Chiar dacă păcatul, furișându-se din neatenția noastră, a adus în noi starea potrivnică firii, dar am fost rechemăți iarăși prin mulțimea milei Dumnezeului nostru și am fost înnoiți cu patima Celui fără de patimă. Cu preț am fost răscumparați prin sângele lui Hristos, fiind izbăviți de vechea neascultare venită nouă de la părinți. De aceea, dacă ne facem dreți, nu este niciun lucru mare. Mai degrabă a cădea din dreptate este ceva jalnic și vrednic de osândă.

128. *Filocalia greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 182-194.

129. Propoziția e luată aproape literal de la Evagrie Ponticul, P.G. 79, 1237 D.

2. Precum fapta bună făcută fără credință este cu totul moartă și fără putere (efect), așa și credința singură, fără fapte de dreptate, nu ne izbăvește din focul cel veșnic¹³⁰. „Cel ce Mă iubește, zice Domnul, va păzi poruncile Mele” (Ioan 14, 21). Dacă iubim deci pe Domnul și credem în El, să ne sânguim întru lucrarea poruncilor Lui, ca să câștigăm viața veșnică. Iar dacă trecem cu vederea păzirea poruncilor Lui, de care ascultă toată zidirea, cum ne vom numi pe noi credincioși, odată ce am fost mai cinstiți decât toată zidirea, dar dintre toate singuri ne arătăm neascultători de poruncile Făcătorului și fără mulțumire față de Binefăcător¹³¹?

3. Păzind poruncile lui Hristos, nu-I dăm nimic Lui, Care nu are trebuință de nimica și e Dătătorul tuturor bunătăților. Ci ne facem bine nouă înșine, câștigându-ne viața veșnică și bucuria de negrăitele bunătăți¹³².

4. Oricine ni se împotrivește la împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, chiar de ar fi tatăl sau mama, sau oricine, să ne fie vrednic de scârbă și de ură¹³³; ca să nu ne auzim: „Cel ce iubește pe tatăl și pe mama sa, sau pe altcineva mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine” (Matei 10, 37).

5. Să ne strângem cu toată puterea spre împlinirea poruncilor Domnului, ca să nu fim strânși de lanțurile greu de dezlegat ale poftelor rele și ale plăcerilor stricătoare de suflet¹³⁴. Căci atunci se va rosti și asupra

130. La Evagrie, P.G. 79, 1240 A, se spune: „Nu izbăvește credința de blestemul și focul cel veșnic, fără faptele dreptății”.

131. Propoziția din urmă, după Evagrie, P.G. 79, 1240 B.

132. După Evagrie, P.G. 79, 1240 B.

133. După Evagrie, P.G. 79, 1240 B.

134. După Evagrie, P.G. 79, 1237 B.

noastră hotărârea rostită asupra smochinului neroditor: „Taie-l, ca să nu facă și locul netrebnic; căci tot pomul care nu aduce roadă se taie și în foc se aruncă” (Matei 21, 19).

6. Cel ce se lasă biruit de pofte și de plăceri și petrece în lume va cădea degrabă în mrejele păcatului. Iar păcatul odată săvârșit este foc împotriva paielor, piatră împotriva obrazului, puhoi ce-și lărgeste căile. Căci toate acestea aduc în tot chipul pieirea celui ce săvârșește păcatul¹³⁵.

7. Sufletul, câtă vreme se află într-o stare potrivnică firii, sălbătăcit și năpădit de spinii plăcerilor, este locuință fiarelor străine, după cuvântul care s-a zis: „Acolo se vor odihni centaurii, acolo s-a încuibat ari-ciul și dracii se întâlnesc cu centaurii”¹³⁶. Iar acestea sunt feluritele patimi de ocară. Dar când se va întoarce la starea cea după fire (căci poate, dacă vrea, până e împreunat cu trupul) și se va îmblânzi pe sine prin îngrijirea iubitoare a faptelor și va petrece potrivit cu legea lui Dumnezeu, fiarele încuibate mai înainte vor fugi și în locul lor vin îngerii, păzitorii vieții noastre, făcând din întoarcerea lui zi de bucurie; și harul Prea-sfântului Duh coboară în el, învățându-l cum să se păstreze în bine și să înainteze spre cele mai înalte.

8. Părinții definesc rugăciunea ca armă duhovnicească și spun că nu trebuie să ieșim fără ea la război, ca să nu fim luați în robie și duși în țara vrăjmașului. Dar rugăciune curată nu poate dobândi cel ce nu stăruie pe lângă Dumnezeu într-o inimă curată. Căci El este Cel

135. După Evagrie, P.G. 79, 1237 A.

136. După Evagrie, P.G. 79, 1236 C.

ce dă rugăciune celui ce se roagă și învață pe om cunoștința¹³⁷.

9. Nu atârână de noi ca patimile să tulbure sufletul și să-l atace cu război. Dar atârână de noi să zăbovească gândurile lor înăuntrul nostru și să stăruiască patimile. Primul lucru e fără de păcat, întrucât nu atârână de noi. Al doilea, dacă vom învinge, după ce ne-am luptat bărbătește împotriva lui, ne aduce cununi, iar dacă am fost biruiți, din moleșeală și lașitate, ne aduce pedepse.

10. Trei sunt patimile cele mai generale, din care se nasc toate: iubirea de plăcere, iubirea de argint și iubirea de slavă. Acestora le urmează alte cinci duhuri ale răutății. Iar din acestea se naște un roi mare de patimi și toate chipurile răutății cu multe fețe. Deci cel ce a biruit pe acești trei conducători și fruntași a surpat, împreună cu ei, și pe cei cinci și a supus apoi toate patimile.

11. Toate câte le-am făcut cu patimă ne asupresc apoi sufletul în chip pătimăș prin amintirile lor¹³⁸. Iar când se vor șterge amintirile pătimășe cu totul din inimă, ca să nu o mai momească pe ea, apare semnul iertării păcatelor de mai înainte. Căci până ce sufletul cu patimă se mișcă, se arată și stăpânirea păcatului în el.

12. Patimile trupești și materiale se micșorează și se veștejesc prin suferințele trupului. Iar cele sufletești și nevăzute se sting prin smerita cugetare, prin blândețe și dragoste.

13. Pofta e veștejită de înfrânare și de smerita cugetare; mânia aprinsă o îmblânzește dragostea; iar gândul

137. După Evagrie, P.G. 79, 1236 C.

138. După Evagrie Ponticul, *Capita practica*, cap 23, P.G. 40, 1128 C.

rătăcitor îl adună rugăciunea întinsă cu pomenirea lui Dumnezeu¹³⁹. Așa se curătesc cele trei părți ale sufletului. Căci aceasta arătând-o dumnezeiescul Apostol, a zis: „Urmați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu” (Evr. 12, 14).

14. Unii au întrebat cu nedumerire: Oare gândul stârnește patima sau patima gândul? Și între ei, unii zic că aceea, alții că acesta. Eu zic că din patimi se stârnesc gândurile. Căci dacă n-ar fi fost patimile în suflet, nu l-ar fi tulburat gândurile lor¹⁴⁰.

15. Dracii, care ne războiesc pururea, au obiceiul să ne împiedice de la virtuțile care ne sunt nouă cu puțință și folositoare, dar să ne îndemne cu putere spre cele ce ne sunt cu neputință și nefolositoare. Ei silesc pe cei ce înaintează în ascultare să facă lucrurile celor ce se liniștesc (ale isihăștilor); iar pe cei ce se liniștesc și trăiesc în singurătate îi împing la dorința vieții de obște. Și de acest meșteșug se folosesc la orice virtute. Dar noi să nu ignorăm planurile lor, știind că toate sunt bune la vreme și cu măsură, și, iarăși, că toate cele fără măsură și ne la vreme sunt vătămătoare¹⁴¹.

16. Pe cei ce petrec în lume și sunt aproape de materiile patimilor, dracii îi războiesc și-i luptă cu războiul lucrurilor. Iar pe cei din pustie, pentru raritatea lucrurilor, îi supără cu gândurile. Dar e cu mult mai cumplit războiul al doilea ca cel dintâi. Căci războiul prin lucruri are trebuință de vreme, de loc și de iscusință¹⁴². Dar cel al minții este ușor de pornit și greu de oprit.

139. Idem, *op. cit.*, P.G. 40, 1224 A.

140. După Evagrie, *op. cit.*, cap 26, P.G. 40, 1228 D.

141. După Evagrie, *op. cit.*, cap 28, P.G. 40, 1229 A.

142. După Evagrie, *op. cit.*, capete 48-49, P.G. 40, 1245.

Ajutor împotriva acestei lupte netrupești ni s-a dat rugăciunea curată, din care pricină s-a și rânduit să se facă neîncetat. Ea întărește mintea pentru luptă, ca una care poate să se săvârșească și fără trup.

17. Arătând omorârea desăvârșită a patimilor, dumnezeiescul Apostol zice: „Iar cei ce sunt ai lui Hristos, trupul și-au răstignit împreună cu patimile și cu poftele lui” (Rom. 6, 6). Căci când omorăm patimile și stingem poftele și supunem cugetul trupesc Duhului, atunci luăm crucea și urmăm lui Hristos. Fiindcă retragerea nu e nimic altceva decât omorârea patimilor și arătarea vieții celei ascunse în Hristos.

18. Cei ce sunt slăbiți de răscoala trupului morții acesteia și renunță la lupta de fiecare ceas cu el să nu învinovățească trupul, ci pe ei înșiși. Căci dacă nu i-ar fi dat putere, îngrijindu-l ca să se trezească la poftă, nu ar fi fost atât de chinuți de el¹⁴³. Oare nu văd pe cei ce s-au răstignit pe ei înșiși împreună cu patimile și cu poftele lor și poartă moartea lui Iisus în trupul lor muritor, ca să-l aibă mai degrabă ajutor spre cele bune, și nu potrivnic, ci supus legii dumnezeiești și dus de ea? Să facă deci și aceștia așa, și se vor bucura de aceeași odihnă.

19. Orice consimțire a gândului cu vreo poftă oprită, sau orice învoire la plăcere este păcat pentru monah. Căci întâi începe gândul să întunece mintea prin partea pătimitoare (afectivă), apoi se învoiește sufletul cu plăcerea, nestăruind în luptă¹⁴⁴. Aceasta se numește consimțirea, care, precum s-a zis, este păcat. Iar această dănuind, stârnește ceea ce se numește patima. Apoi, câte puțin, vine la săvârșirea păcatului cu lucrul. De

143. După Evagrie, *op. cit.*, cap 34, P.G. 40, 1232.

144. După Evagrie, *op. cit.*, capete 46-47, P.G. 40, 1233 A.

aceea fericește Proorocul pe cei ce izbesc pruncii babilonieni de piatră. Chestiunea e limpede pentru cei prevăzători și cumiști.

20. Îngerii, fiind slujitori ai dragostei și ai păcii, se bucură de pocăința noastră și de sporirea în virtute. De aceea se sânguiesc să ne umple de vederi duhovnicești și ne ajută la tot ce e bun. Dimpotrivă, dracii, fiind pricinuitoarii mâniei și ai răutății, se bucură de scăderea virtuții și se străduiesc să ne abată sufletele spre năluciri urâte¹⁴⁵.

21. Credința este un bun lăuntric. Ea naște în noi frica lui Dumnezeu. Iar frica lui Dumnezeu ne învață păzirea poruncilor, care se numește făptuire. Iar din făptuire odrăslește cinstita nepătimire. Iar rodul nepătimirii este iubirea, care e plinirea tuturor poruncilor, strângându-le și ținându-le pe toate¹⁴⁶.

22. Precum simțirea trupului, când e sănătoasă, simte boala care îl stăpânește, iar cel ce nu o simte boalește de nesimțire, așa și mintea, câtă vreme are nevătămată lucrarea sa, cunoaște puterile sale și știe de unde îi vin patimile cu mai multă silnicie, și spre acea parte își îndreaptă lupta cu tărie. Dar e trist când își cheltuiește zilele în nesimțire, asemănându-se celui ce luptă noaptea și nu vede gândurile vrăjmașilor¹⁴⁷.

23. Când puterea noastră rațională se îndeletnicește neîncetat cu contemplarea virtuților, cea poftitoare se întinde numai spre ele și spre Dătătorul lor Hristos, iar iușimea se înarmează împotriva dracilor, atunci puterile noastre lucrează potrivit cu firea¹⁴⁸.

145. După Evagrie, *op. cit.*, cap 48, P.G. 40, 1233 A.

146. După Evagrie, *op. cit.*, cap 53, P.G. 40, 1233 C.

147. După Evagrie, *op. cit.*, capete 54-55, P.G. 40, 1233 C.

148. După Evagrie, *op. cit.*, cap 58, P.G. 40, 1233 D, 1235 A.

24. După Grigorie Teologul, tot sufletul rațional are trei părți. Virtutea, care își are temelia în partea rațională, a numit-o chibzuință, înțelegere și înțelepciune. Cea din iuțime, bărbăție și răbdare. Iar cea din partea poftitoare, dragoste, neprihănire și înfrânare. Dreptatea e semănată în toate acestea, făcându-le să lucreze în armonie. Prin chibzuință sufletul luptă împotriva puterilor vrăjmașe și apără virtuțile; prin neprihănire privește lucrurile fără patimă; prin dragoste face pe om să iubească pe toți ceilalți ca pe sine însuși; prin înfrânare taie toată plăcerea; iar prin bărbăție și răbdare înarmează spre războaiele nevăzute. Aceasta e armonia organului bine răsunător al sufletului¹⁴⁹.

25. Cel ce poartă grijă de neprihănire și dorește fericita curăție, pe care n-ar greși cineva să o numească nepătimire, să-și asuprească și să-și strunească trupul, cu gând smerit, chemând harul dumnezeiesc, și va câștiga ceea ce dorește. Iar cel ce-și hrănește trupul în neînfrânarea mâncărilor va fi chinuit de duhul curviei. Căci precum apa multă stinge flacăra, așa foamea sau înfrânarea, împreună cu smerenia sufletului, stinge fierbințeala trupului și nălucirile urâte.

26. Patima pomenirii răului să fie departe de la sufletul tău, iubitorule de Hristos. Să nu dai nicidecum loc dușmăniei. Căci ca un foc ascuns în paie, așa lucrează pomenirea răului în inimă. Roagă-te mai degrabă cu căldură pentru cel ce te-a întristat și fă-i orice bine pe care l-ar putea face mâna ta, ca să izbăvești sufletul tău de la moarte și să nu fii fără îndrăznire în vremea rugăciunii tale¹⁵⁰.

149. După Evagrie, *op. cit.*, cap 61, P.G. 40, 1236 B-C.

150. După Evagrie Ponticul, *Sententiae ad eos qui in coenobiis et xenodochiis habitant fratres*, P.G. 40, 1273.

27. În sufletele smerite Se odihnește Domnul; iar în inimile celor mândri, patimile de ocară¹⁵¹. Căci nimic nu le întărește pe acestea așa de mult împotriva noastră ca gândurile de mândrie. Și nimic nu dezrădăcinează așa de mult buruienile rele din suflet ca fericita smerenie. De aceea, pe drept s-a numit și ucigătoare de patimi.

28. Să se curățească sufletul tău de amintiri rele și să fie călăuzit de lumina gândurilor celor mai bune, având în mintea ta pururea cuvântul: „Inima iubitoare de plăcere este închisoare și lanț în vremea ieșirii, iar cea iubitoare de osteneală, ușă deschisă”. Căci, într-adevăr, sufletele curate când ies din trup sunt călăuzite de îngeri, care le conduc de mână spre viața fericită. Iar pe cele întinate și nepocăite le vor lua, vai, dracii¹⁵².

29. Frumos e capul împodobit cu diademă de mare preț¹⁵³, cu pietre din India și cu mărgăritare strălucitoare. Dar neasemănat mai frumos este sufletul îmbogățit cu cunoștința lui Dumnezeu și luminat cu cele mai limpezi vederi, având sălășluit în sine pe Preasfântul Duh. Și cine va povesti, cum se cuvine, frumusețea acelui suflet fericit?

30. Să nu lași să se sălășluiască în tine iuțimea și mânia. Căci bărbatul mânios, zice, nu e cu bun chip. Iar în inima celor blânzi se odihnește înțelepciunea¹⁵⁴. De va stăpâni în sufletul tău patima mâniei, vor fi mai mari ca tine cei ce locuiesc în lume; și vei fi rușinat, ca unul ce n-ai fost îmbunătățit de singurătate¹⁵⁵.

151. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1273.

152. După Evagrie, *ibidem*.

153. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1279.

154. Evagrie, *ibidem*.

155. *Ibidem*.

31. În orice ispită și în orice război folosește rugăciunea ca armă nebiruită, și vei învinge prin harul lui Hristos. Dar aceasta să-ți fie curată, precum ne învață înțeleptul nostru învățător. „Căci vreau, zice, să se roage bărbații în orice loc, ridicând mâini cuvioase, fără mânie și fără gânduri” (1 Tim. 2, 8). Căci cel ce nu poartă grijă de o astfel de rugăciune va fi predat ispitelor și patimilor¹⁵⁶.

32. S-a scris că vinul înveselește inima omului. Dar tu, care ai făgăduit să te tânguiești și să plângi, ocolește această veselie, și te vei veseli de daruri duhovnicești. Căci înveselindu-te de vin, vei conviețui cu gânduri de rușine și vei ajunge în multe supărări¹⁵⁷.

33. Ia seama să nu petreci sărbătorile în băuturi de vin, ci în înnoirea minții și curăția sufletului. Căci umplându-ți pântecul și îmbătându-te de vin, mai degrabă vei mânii pe înaintea-Stătătorul sărbătorii.

34. Ni s-a rânduit să priveghem totdeauna în cântări, în rugăciuni și în citiri, dar mai ales în sărbători. Căci monahul care priveghează își subțiază înțelegerea spre vederi folositoare de suflet, iar somnul mult îngroașă mintea. Dar ia seama să nu te dedai în priveghere la povestiri deșarte sau la gânduri rele. Căci e mai bine să dormi decât să priveghezi în jurul vorbelor și al gândurilor deșarte¹⁵⁸.

35. Cel ce nutrește șarpe în sân și gând rău în inimă va fi omorât: cel dintâi mușcat în trup de dinții otrăviți; iar celălalt îngrămădind în suflet otrava purtătoare de

156. După Evagrie, *ibidem*.

157. După Evagrie, *ibidem*.

158. După Evagrie, *ibidem*.

moarte. Deci să omorâm repede puii șerpilor și să nu purtăm în inimă gândurile rele, ca să nu suferim amarnic¹⁵⁹.

36. Sufletul curat se poate numi, pe drept cuvânt, vas ales, grădină închisă, izvor pecetluit și scaun al simțirii. Iar cel întinat de pete necurate e plin de putoarea mocirlei¹⁶⁰.

37. Am auzit de la bătrâni încercați în făptuire că gândurile rele se nasc în suflet din frumusețea hainelor, din săturarea stomacului și din întâlniri vătămătoare¹⁶¹.

38. Pofta banilor să nu sălășluiască în sufletele asceților. Căci monahul mult câștigător e ca o corabie ce ia apă pe dedesubt, e răsturnată de valurile grijilor și scufundată în adâncul deznădejdiei. Iubirea de argint e maica multor patimi, fiind numită, pe drept cuvânt, rădăcina tuturor relelor.

39. Lipsa de avere și tăcerea sunt o comoară ascunsă în țarina petrecerii monahicești. „Mergând deci, vinde averile tale și le dă săracilor” (Matei 19, 21), și apoi câștigă această țarină și, săpând comoara, păstrează-o ție nefurată, ca să te îmbogățești cu o bogăție care nu se golește.

40. De locuiești cu un Părinte duhovnicesc și ai simțit folosul de la el, nimeni să nu te despartă de dragostea lui și de împreună-locuirea cu el. Să nu-l judeci în ceva, să nu-l vorbești de rău dacă ești muștrat sau lovit, să nu dai ascultare vreunui care-l defaimă, să nu te însoțești cu cel ce-l batjocorește, ca să nu Se

159. După Evagrie, *ibidem*. Să nu creștem în inimă sămânța gândurilor rele, ca să nu le naștem în dureri.

160. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1280.

161. După Evagrie, *ibidem*.

mânie Domnul asupra ta și să te șteargă din cartea celor vii¹⁶².

41. Nevoința supunerii se desăvârșește prin lepădarea de sine, precum am învățat; iar cel ce se străduiește în aceasta să se îngrădească cu trei arme: cu credința, cu nădejdea și cu dragostea prea cinstită și dumnezeiască, pentru ca, întărit prin ele, „să lupte lupta cea bună și să ia cununa dreptății” (2 Tim. 4, 7-8).

42. Să nu fii judecătorul faptelor Părintelui tău, ci împlinitorul poruncilor lui. Căci dracii au năravul să-ți arate lipsurile lui, ca să-ți astupe urechile de la cuvintele lui, și așa să te scoată din luptă ca pe un ostaș slab și fricos, sau să te fure prin gânduri de necredință și să te facă neputincios pentru orice virtute.

43. Cel ce nu ascultă de poruncile Părinților calcă cele mai însemnate datorii ale făgăduinței. Iar cel ce a luat în brațe ascultarea, junghiindu-și voia sa cu sabia smeritei cugetări, împlinește, după puterea sa, cele ce le-a făgăduit lui Hristos în fața multor martori.

44. Luând seama, am cunoscut și am învățat limpede că vrăjmașii vieții noastre, dracii, pizmuiesc foarte tare pe cei ce se nevoiesc în ascultarea Părinților, scrâșnind din dinți împotriva lor și născocind tot felul de uneltiri. Ce nu fac și ce nu le furișează în minte ca să-i desfacă din brațele părintești? Le dau prilejuri așa-zis binecuvântate, stârnesc întărâtări, ridică ură împotriva Părintelui, înfățișează sfaturile lui ca dojeni și muștrările lui, ca săgeți ascuțite. Ce, zic, din om liber te-ai făcut rob, și încă rob al unui despot fără milă? Până când te vei lăsa ros de jugul robiei și nu vei vedea lumina libertății? Apoi te împing la primiri de oaspeți, la

162. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1281.

cercetări de bolnavi și la îngrijirea de cei săraci. Pe urmă laudă peste măsură nevoița liniștirii și a singurătății celei mai de pe urmă și seamănă tot felul de neghină rea în inima ostașului evlaviei, numai ca să-l scoată din turma duhovnicească și să-l tragă de la limanul neînviforat, spre a-l arunca în vârtejul pierzător de suflet al mării înfuriate. La urmă, luându-l ca pe un rob în stăpânirea lor, îl folosesc după voile lor cele rele.

45. Dar ție, celui ce ești în ascultarea Părintelui, să nu-ți scape nebagată în seamă viclenia vrăjmașilor și a potrivnicilor. Nu uita nici de făgăduința ce ai dat-o lui Dumnezeu. Să nu te lași biruit de ocări, să nu te înfricoșezi de muștrări, de batjocuri și de luări în răs, să nu te supui gândurilor rele care umflă lucrurile, să nu fugi de asprimea părintească și să nu necinstești jugul blând al smereniei prin îndrăzneala plăcerii de sine și a încăpățănării. Ci, punându-ți la inimă cuvântul Domnului, că: „Cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui” (Matei 10, 22), poartă cu răbdare lupta ce-ți este dată ție, privind la Iisus, Căpetenia și Desăvârșitorul credinței noastre.

46. Aurarul, aruncând aurul în topitoare, îl face mai curat. Iar monahul nou-venit, începând nevoița suferinței și răbdând focul tuturor întristărilor vieții după Dumnezeu și așa învățând cu osteneală și cu răbdare multă ascultarea, topindu-și năravurile sale vechi deprinde smerenia, recâștigă strălucirea și se face vrednic de comorile cerești, de viața cea nepieritoare și de locul cel fericit, de unde a fugit durerea și suspinarea și unde s-a sădit veselie și bucurie neîncetată.

47. Credința dreaptă și lăuntrică naște frica de Dumnezeu. Iar frica de Dumnezeu ne învață păzirea

poruncilor. „Căci frica Lui, zice, naște păzirea poruncilor”. Din păzirea poruncilor se naște virtutea cu fapta, care e începutul virtuții contemplative. Iar roada acestora e nepătimirea. Din nepătimire apoi se naște în noi dragostea¹⁶³. Iar despre dragoste zice învățăcelul iubit: „Dumnezeu este dragoste și cine rămâne în dragoste rămâne în Dumnezeu, și Dumnezeu în el” (1 Ioan 4, 16).

48. Cât de frumoasă și bună e viețuirea monahilor! Cât de frumoasă și bună este dacă se deapănă după rânduielile și legile pe care le-au pus căpeteniile și înainte-stătătorii ei, învățați de Duhul. Căci ostașul lui Hristos trebuie să fie nematerialnic și lipsit de grija oricărui gând și fapte lumești, precum zice Apostolul: „Nimeni, ostaș fiind, nu se încurcă cu trebile vieții, ca să placă celui ce strânge oaste” (2 Tim. 2, 4)¹⁶⁴.

49. Deci monahul trebuie să fie nematerialnic, nepătimas, în afară de toată pofta rea, neiubitor de desfătare, nededat vinului, nemoleșit, netrândav, neiubitor de argint, neiubitor de plăcere, neiubitor de slavă deșartă. Căci de nu se va scoate cineva pe sine din acestea, nu va putea dobândi viețuirea aceasta îngerească. Iar celor ce o trăiesc după cum se cuvine, jugul ei este blând și sarcina ușoară, nădejdea dumnezeiască ușurând toate. Dulce este o asemenea viață, plăcută este făptuirea, bună este partea care nu se va lua de la sufletul care a dobândit-o¹⁶⁵.

163. Vezi supra, cap 21.

164. După Evagrie, *Rerum monachalium rationes*, P.G. 40, 1253 („Schia monahicească”, *Filocalia rom.*, vol. I, EIBMBOR, București, 2008, p. 58).

165. *Ibidem*.

50. Cel ce te-ai lepădat de grijile vieții și ai îmbrăcat lupta nevoinei, să nu poțesti a avea bogăție spre a împărți săracilor. Căci și aceasta este o amăgire a celui rău, care ne împinge la slavă deșartă, ca să încurce mintea în tot felul de ocupații. Chiar dacă ai numai pâine și apă, poți să îți câștigi cu ele plata iubirii de străini. Iar de nu ai nici acestea, ci primești pe străin numai cu gând bun și-i dai cuvânt de mângâiere, de asemenea poți să-ți câștigi plata iubirii de străini. Ai pentru aceasta ca pildă pe văduvă, pentru care mărturisește Domnul în Evanghelie și care a întrecut prin cei doi bănuți gândul și puterea bogaților (Marcu 12, 42-44)¹⁶⁶.

51. Acestea s-au spus pentru cei ce se îndeletnicesc cu liniștirea (isihia). Iar cei ce se află sub ascultarea Părintelui, un lucru numai să aibă în minte: să nu cadă întru nimic din porunca părintească. Făcând aceasta, au izbândit totul. Precum, dimpotrivă, cei ce vor cădea din această poruncă și petrecere vor fi nevrednici de orice virtute și petrecere duhovnicească.

52. Ține și acest sfat al meu, iubitorule de Hristos: lubește înstrăinarea, desfăcându-te de împrejurările din țara ta, ca să nu fii luat de grijile familiei și de prietenii rudeniilor. Fugi de zăbovirea în orașe și stăruiește în pustie, zicând cu Proorocul: „Iată, m-am depărtat fugind și m-am sălășluit în pustie” (Ps. 54, 7)¹⁶⁷.

53. Caută locurile singuratice și depărtate de lume, și, chiar dacă vor fi rare și anevoie de găsit cele trebuincioase vieții, să nu-ți fie frică. De te vor înconjura vrăjmașii ca albinele sau ca viespile cele rele, bântuind-

166. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1255 (*Filoc. rom.*, vol. cit., p. 59).

167. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1257 (*Filoc. rom.*, vol. cit., p. 61).

du-te cu tot felul de războaie și tulburându-te cu toate felurile de gânduri, să nu te sperii, să nu le dai ureche ascultătoare, nici să fugi de locul luptei. Stăruiește mai degrabă cu îndelungă-răbdare, cântând în tine și zicând: „Așteptând am așteptat pe Domnul, și a luat aminte la mine și a auzit rugăciunea mea” (Ps. 65, 18). Și atunci vei vedea mărețiile lui Dumnezeu: ajutorul, ocrotirea și orice altă purtare de grijă în vederea mântuirii¹⁶⁸.

54. Ca prieteni trebuie să ai, iubitorule de Hristos, pe cei ce-ți sunt de folos și-ți ajută la viețuirea ta. „Bărbați pașnici, zice, să-ți fie prietenii tăi, frați duhovnicești și Părinți sfinți”; despre care și Domnul nostru a zis: „Mama Mea și frații Mei, aceștia sunt, care fac voia Tatălui Meu celui din ceruri” (Matei 12, 50; Luca 8, 21)¹⁶⁹.

55. Să nu poftești mâncări felurite și de mult preț și desfătări aducătoare de moarte. Căci „cea dedată desfătărilor, zice, a murit fiind încă vie” (1 Tim. 5, 6)¹⁷⁰. Dacă e cu puțință, fugi chiar de săturarea cu cele ușor de găsit, căci s-a scris: „Nu vă amăgiți cu săturarea stomacului” (Pilde 24, 15).

56. Petrecerea deasă afară de chilia ta să o lepezi dacă ți-ai ales să te liniștești. Căci este foarte păgubitoare, ia harul, întunecă judecata, veștejește dorul. De aceea s-a zis: „Rătăcirea poftelor schimbă mintea cea fără răutate” (Înțel. 4, 12)¹⁷¹. Prin urmare, taie legăturile cu cei mulți (afecțiunile față de cele multe) ca să nu se împrășteie mintea și să nu-ți tulburi puțința (modul) liniștirii.

168. După Evagrie, *ibidem*.

169. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1260 (*Filoc. rom.*, vol. cit., p. 62).

170. După Evagrie, *ibidem* (*Filoc. rom.*, vol. cit., p. 62).

171. După Evagrie, *ibidem*.

57. Șezând în chilia ta, să nu faci lucrul tău fără judecată și plin de lene. Căci cel ce călătorește fără țință se va osteni în deșert. Ci ține-te de lucrarea cea bună: adună-ți mintea, ține mereu înaintea ochilor ceasul din urmă al morții, adu-ți aminte de deșertăciunea lumii, cât de înșelătoare, de neputincioasă și fără de preț este, cugetă la înfricoșata dare de seamă, cum au să înfățișeze dușmănoșii purtători de catastife faptele noastre, cuvintele, gândurile pe care ei ni le-au strecurat în minte, iar noi le-am primit. Adu-ți aminte și de muncile iadului, și cum stau acolo închise sufletele, amintește-ți și de acea mare și înfricoșată zi, adică de învierea cea de obște și de înfățișarea înaintea lui Dumnezeu, de cea din urmă hotărâre a Judecătorului, Care nu greșeste. Gândește-te la osânda care va pune stăpânire pe păcătoși, la rușinea, la muștrarea conștiinței, la scoaterea afară de la Dumnezeu și la aruncarea în focul cel veșnic, la viermele care nu moare, la întunericul cel neluminat, unde este plângerea și scrâșnirea dinților. La acestea și la toate celelalte chinuri gândindu-te, să nu lipsești a-ți uda obraji, haina, locul unde șezi cu șiroaie de lacrimi, căci cu asemenea gânduri am văzut pe mulți dobândind mare mulțime de lacrimi și curățindu-și în chip minunat toate puterile sufletului¹⁷².

58. Dar gândește-te și la bunătățile care așteaptă pe cei drești: la înfățișarea de-a dreapta lui Hristos, la glasul Stăpânului, Care-i binecuvântă, la moștenirea Împărăției cerurilor, la darul cel mai presus de minte, la lumina aceea a tot dulce, la bucuria care nu are sfârșit și nu e întreruptă de întristare, la locașurile ace-

172. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1261 (*Filoc. rom.*, vol. cit., p. 64-65).

lea cerești, la petrecerea cu îngerii și la toate celelalte bunătați făgăduite celor ce se tem de Domnul¹⁷³.

59. Aceste gânduri să stea la masă cu tine, să doarmă cu tine și să se scoale cu tine. Ia seama să nu le uiți pe acestea niciodată, ci, oriunde ai fi, să nu-ți desfaci mintea de amintirea lor, ca să fugă gândurile rele. Și vei fi plin de mângâiere dumnezeiască. Iar sufletul care nu e îngrădit de aceste gânduri nu poate dobândi liniștirea. Căci izvorul care nu are apă în zadar poartă acest nume¹⁷⁴.

60. Pentru cei ce caută liniștirea, s-a legiuit această rânduială: post, cât e cu putință, priveghere, culcare pe jos și toate celelalte rele pătimiri, pentru odihna ce va să vie. Căci „nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum față de slava ce ni se va descoperi nouă” (Rom. 8, 18). Dar mai ales rugăciune curată, să zic aproape neîncetată și neîntreruptă. Căci aceasta este zid sigur, liman liniștit, paznică a virtuților, omorâre a patimilor, întărire a sufletului, curățire a minții, odihnă a celor osteniți, mângâiere a celor ce plâng. Rugăciunea este vorbire cu Dumnezeu, vedere a celor nevăzute, încredințare despre cele dorite, petrecere a îngerilor, îndemn la virtuți, ipostas al celor nădăjduite. Prinde-te cu toată puterea de această împărăteasă a virtuților, o, nevoitorule! Roagă-te cu frică și cu cutremur, cu minte trează și veghetoare, ca să fie primită de Domnul rugăciunea ta¹⁷⁵. Căci: „Ochii Domnului, zice, peste cei dreپți și urechile Lui, la cererea lor” (Ps. 33, 14).

173. După Evagrie, *ibidem*.

174. *Ibidem*.

175. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 40, 1261-1264 (*Filoc. rom.*, vol. cit., p. 66).

61. S-a zis de cineva dintre cei vechi, cu multă dreptate și foarte nimerit, că cei dintâi dintre dracii care ni se împotrivesc cu război sunt cei cărora li s-au încredințat dorințele lăcomiei pântecelui, cei ce ne pun în minte iubirea de argint și cei ce ne îmbie spre slava deșartă. Iar toți ceilalți vin pe urma acestora, luând în primire pe cei răniți de ei¹⁷⁶.

62. Cu adevărat luând aminte am cunoscut că nu poate cădea omul în vreun păcat sau în vreo patimă oarecare de n-a fost rănit mai-nainte de vreunul din aceștia trei. De aceea și diavolul a adus atunci înaintea Mântuitorului aceste trei gânduri. Dar Domnul nostru arătându-Se mai puternic ca ele, a poruncit diavolului să plece înapoi, dându-ne nouă biruința. Să împotriva aceluia, ca un Stăpân bun și de oameni iubitor. Căci El a îmbrăcat un trup întru toate asemenea pătimitor celui al nostru, afară de păcat, și ne-a arătat cărarea neînșelătoare a nepătimirii, pe care umblând, dăm iarăși în noi chip omului nou, care se înnoiește după chipul Celui ce l-a făcut pe el¹⁷⁷.

63. Cuvântul lui David ne învață să urâm cu ură desăvârșită pe draci, ca pe vrăjmașii mântuirii noastre. Iar acest lucru este foarte trebuitor pentru lucrarea virtuții. Cine este deci cel ce urăște cu ură desăvârșită pe vrăjmași? Cel ce nu mai păcătuiește cu lucrul sau cu gândul. Dar câtă vreme se află în noi uneltele prieteniei față de ei, adică pricinile patimilor, cum vom dobândi în noi ura față de ei? Căci inima iubitoare de plăceri nu poate să o hrănească pe aceasta din sine.

176. Evagrie, *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, P.G. 79, 1200 (*Filoc. rom.*, vol. cit., p. 67-68).

177. După Evagrie, *op. cit.*, P.G. 79, 1201 (*Filoc. rom.*, loc. cit.).

64. Haina de nuntă este nepătimirea sufletului rațional, care s-a despărțit de plăcerile lumești și s-a lepădat de toate poftele necuvenite, ocupându-se cu gânduri iubitoare de Dumnezeu și cu meditația preacurată a vederilor. Dar patimile de ocară și zăbovirea în ele dezbracă sufletul de haina neprihănirii și-l îmbracă în haine zdrențuroase și murdare. Căci și în Evanghelie se arată că acela care a fost legat de mâini și de picioare și a fost aruncat în întunericul cel mai din afară avea haina țesută din astfel de gânduri și de fapte, și de aceea Cuvântul a socotit că nu este vrednic de nunta dumnezeiască și nestricăcioasă¹⁷⁸.

65. Despre iubirea de sine, care urăște pe toți, un oarecare înțelept a spus cu dreptate: Cel dintâi dintre toate gândurile este acest război al iubirii de sine. El este ca un tiran, împreună cu care răpesc mintea și cei trei, și cei cinci.

66. M-aș mira dacă, săturându-se cineva de mâncări, ar putea dobândi nepătimirea. Căci nepătimirea nu este înfrânarea de la păcatul cu lucrul, fiindcă aceasta se zice înfrânare, ci aceea care dezrădăcinează din cugetare gândurile pătimase. Aceasta s-a numit și curăția inimii.

67. Mai ușor este a curăți un suflet necurat decât a readuce la sănătate un suflet odată curățit și iarăși rănit. Căci celor ce s-au lepădat de curând de tulburarea lumii, în orice greșale ar fi căzut, le e mai ușor să ajungă la nepătimire. Dar celor ce au gustat din cuvintele bune ale lui Dumnezeu și au umblat pe calea mântuirii, dar apoi iarăși s-au întors la păcat, anevoie le

178. După Evagrie, *Capita practica ad Anatolium*, cap 64, P.G. 40, 1237.

este să dobândească nepătimirea, pe de o parte, pentru reaua deprindere și pentru urâta obișnuință, pe de alta, pentru că dracul întristării sare mereu înaintea ochilor și le aduce în față idolul păcatului. Dar sufletul sânguincios și iubitor de osteneală izbândește ușor și în acest lucru greu de izbândit, cu împreună-lucrarea harului dumnezeiesc. Căci acesta ne iubește cu îndelungă-răbdare, ne cheamă la pocăință, iar pe cei ce se întorc îi primește cu mila negrăită a îndurărilor, cum am învățat din Evanghelie prin parabola fiului risipitor (Luca 15, 11-32).

68. Nimeni dintre noi nu e în stare să biruiască cu de la sine putere uneltirile și meșteșugirile celui viclean, ci cu puterea nebiruită a lui Hristos. Deci în zadar s-au amăgit cei ce se mândresc, lăudându-se că au desființat păcatul prin nevoințele săvârșite de ei și prin voia lor liberă. Acesta nu poate fi desființat decât prin harul lui Dumnezeu, ca unul ce a și fost omorât prin taina de pe cruce. De aceea și luminătorul Bisericii, Ioan Gură de Aur, zice că „nu ajunge râvna omului dacă nu se bucură și de revărsarea ajutorului de sus”, dar, iarăși, că „nu câștigăm nimic din revărsarea harului de sus dacă nu este râvnă. Acestea amândouă le arată Iuda și Petru. Cel dintâi, bucurându-se de mult ajutor, n-a folosit nimic, fiindcă n-a adus cele ale sale. Iar Petru, cu toate că a râvnit, fiindcă nu s-a bucurat de niciun ajutor, a căzut. Din acestea două se țese virtutea. De aceea vă rog, zice, nici să dormiți aruncând totul asupra lui Dumnezeu, nici sânguindu-vă să nu socotiți că dobândiți totul prin ostenelele voastre”.

69. Dumnezeu nu vrea ca noi să zăcem pe spate. De aceea nu face El totul. Dar nu vrea nici să fim mândri.

De aceea n-a lăsat pe seama noastră totul, ci, scoțând din fiecare ceea ce este vătămător, ne-a lăsat nouă ceea ce este de folos. Bine învață și Psalmistul: „De nu va zidi Domnul casa, în zadar va priveghea cel ce păzește și ostenește” (Ps. 126, 1). Căci este cu neputință omului să calce peste aspidă și vasilisc și să încalece peste leu și peste balaur dacă nu se va fi curățit mai-nainte, pe cât e cu putință omului, și nu-l va fi întărit apoi Cel ce a zis Apostolilor: „Iată, v-am dat vouă putere să călcați peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului” (Luca 10, 19). De aceea ni s-a poruncit să cerem în rugăciune de la Domnul „să nu ne ducă pe noi în ispită, ci să ne izbăvească de cel viclean”. Căci de nu ne vom izbăvi prin puterea și ajutorul lui Hristos de săgețile cele aprinse ale celui viclean și de nu ne vom învrednici astfel să dobândim nepătimirea, în zadar ne vom osteni socotind să isprăvim ceva prin puterea sau sânguința noastră. Deci cel ce vrea să se ridice împotriva uneltirilor diavolului și să le facă fără putere și să fie părtaș de slava dumnezeiască e dator să ceară cu lacrimi, cu suspine, cu dor nesăturat și cu suflet fierbinte, ziua și noaptea, ajutorul și sprijinirea lui Dumnezeu. Iar cel ce vrea să se împărtășească de acestea trebuie să-și facă sufletul său curat de toată dulcea împătimire de lume și de patimile și poftete potrivnice. Căci despre asemenea suflete zice Dumnezeu: „Voi locui și voi umbla întru ei”. Iar Domnul a zis ucenicilor: „Cel ce Mă iubește pe Mine va păzi poruncile Mele și Tatăl Meu îl va iubi pe el, și vom veni și Ne vom face locaș în el” (Ioan 14, 21).

70. Careva dintre cei vechi a spus un cuvânt foarte înțelept și lesne de priceput despre gânduri, zicând:

„Judecă gândurile în divanul inimii, dacă sunt ale noastre sau ale potrivnicilor. Și pe cele ale noastre și bune așază-le în cămara cea mai dinăuntru a sufletului, păzindu-le închise în vistieria cea neșefuită. Iar cele potrivnice alungă-le, pedepsindu-le cu loviturile cugetării raționale, nedându-le nici loc, nici sălaș în cuprinsul sufletului tău, sau, mai bine zis, junghie-le desăvârșit cu sabia rugăciunii și a cugetării dumnezeiești, ca prin omorârea tâlharilor să se înfricoșeze căpetenia tâlharilor. Căci cel ce cercetează cu de-amănuntul gândurile, acela și iubește cu adevărat poruncile”.

71. Cel ce se luptă ca să răpună duhurile care îl războiesc și-l tulbură să pornească la luptă luându-și ca aliați mai mulți luptători: smerenia sufletului, osteneala trupului, și orice altă durere a nevoinței, și rugăciunea cu mulțime de lacrimi din inimă înfrântă, cum cântă David: „Vezi smerenia mea și osteneala mea și iartă toate păcatele mele și să nu treci sub tăcere lacrimile mele” (Ps. 24, 19), sau, iarăși: „Lacrimile mele mi s-au făcut mie pâine de zi și de noapte, și băutura mea am amestecat-o cu plâns” (Ps. 41, 3).

72. Vrajmașul vieții noastre, diavolul, micșorează păcatele noastre prin multe gânduri, și adeseori le acoperă cu uitarea, ca, micșorându-ne ostenelele, să nu ne mai gândim la plânsul pentru greșale. Noi însă, fraților, să nu uităm de greșalele noastre, chiar dacă ni se pare că prin pocăință ni s-au iertat. Ci să ne amintim neconținut de păcate și să nu încetăm a plânge pentru ele; ca să câștigăm smerenia ca soție bună și să scăpăm de cursele slavei deșarte și ale mândriei.

73. Nimeni să nu-și închipuie că poate răbda ostenele și poate dobândi virtutea cu puterea sa. Căci Prici-

nuiitorul tuturor celor bune ne este Dumnezeu, precum al celor rele, diavolul, înșelătorul sufletelor noastre. Deci pentru cele bune ce le faci, adu mulțumită Prici-nuiitorului. Iar relele ce te tulbură aruncă-le începătoru-lui acestora.

74. Cel ce a împreunat făptuirea cu cunoștința este un plugar vrednic de laudă, care își udă locșorul sufletului din două izvoare foarte limpezi. Căci cunoștința înaripează ființa tânără prin contemplarea celor mai înalte, iar făptuirea omoară mădulele cele de pe pământ: desfrânarea, necurăția, patima, pofta cea rea. Iar fiind omorâte acestea, odrăslesc frumos florile virtuților, rodind roadele Duhului: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, credința, blândețea, înfrânarea (Gal. 5, 19, 22, 24). Și atunci acest înțelept plugar, după ce și-a răstignit trupul său împreună cu patimile și cu poftele lui, va zice împreună cu propovăduitorul de Dumnezeu purtător: „Nu mai trăiesc eu, ci trăiește în mine Hristos” (Gal. 2, 20); ceea ce trăiesc trăiesc prin credință, prin aceea a Fiului lui Dumnezeu, Care m-a iubit pe mine și S-a dat pe Sine pentru mine.

75. Să nu uiți nici aceea, iubitorule de Hristos, că patima aflând în tine un locșor și înrădăcinându-se ca deprindere, aduce cu sine în același ocol și altele. Chiar dacă patimile se împotrivesc întreolaltă, și făcătorii lor, dracii, la fel, dar toți caută în unire pierzania noastră.

76. Cel ce-și veștejește floarea trupului prin nevoință (asceză) și taie toată voia lui, acela poartă semnele (τὰ στίγματα) lui Hristos în trupul său cel muritor.

77. Ostenelile nevoinței sfârșesc în odihna nepătimirii; iar modurile desfătării ajung la patimile de necinste.

78. Să nu suferi a-ți socoti anii mulți ai vieții singurate, nici să fii prins lăudându-te cu răbdarea pustiuului și cu asprimea luptelor. Ci ai în minte cuvântul Domnului, că ești slugă netrebnică și n-ai împlinit nici măcar porunca. Căci, într-adevăr, câtă vreme ne aflăm în viața de aici, încă n-am fost rechemăți din surghiun, ci ședem încă la râul Babilonului și robotim încă făcând cărămizi în Egipt, ca unii ce n-am văzut încă pământul făgăduinței, de vreme ce nu ne-am dezbrăcat încă de omul cel vechi, ce se strică după poftele înșelăciunii, și nu ne-am îmbrăcat în chipul celui ceresc, purtând încă chipul celui pământesc. Deci nu avem cale de laudă, ci suntem datori să plângem, rugându-ne de Cel ce poate să ne mântuiască pe noi din robia ostentitoare a amarnicului Faraon și să ne scoată de sub asuprirea cumplită și să ne ducă în pământul cel bun al făgăduinței, ca să ne odihnim în locul cel sfânt al lui Dumnezeu și să ne aflăm de-a dreapta mării Celui Preaînalt. Dar dobândirea acestor bunătăți mai presus de înțelegere nu atârână de faptele noastre, pe care socotim că le săvârșim întru dreptate, ci de mila nemăsurată a lui Dumnezeu. Drept aceea, să nu încetăm de a vărsa lacrimi ziua și noaptea, potrivit cu cel ce zice: „Ostenit-am în suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele voi uda așternutul meu” (Ps. 6, 6). Căci cei ce seamănă întru lacrimi, vor secera întru bucurie.

79. Alungă departe de la tine duhul vorbăriei. Căci în el zac patimi foarte cumplite. De aici vin minciuna, îndrăzneala, glumele proaste, nerușinarea, vorbele nebunești și, scurt grăind, „din vorbă multă nu va lipsi păcatul; iar bărbatul tăcut este scaun al simțirii”. Ba „vom da și socoteală pentru orice cuvânt deșert”

(Matei 12, 36), cum a zis Domnul. Așadar, tăcerea e foarte trebuincioasă și folositoare.

80. Ni s-a poruncit ca pe cei ce ne defaimă și ne ocărăsc, sau ne necăjesc în oricare alt chip, să nu-i defăimăm și supărăm la rândul nostru, ci mai degrabă să-i vorbim de bine și să-i binecuvântăm. Căci câtă vreme trăim în pace cu oamenii, ne luptăm cu dracii; iar câtă vreme ținem minte răul și ne luptăm cu frații, petrecem în pace cu dracii, pe care am învățat să-i urâm cu o ură desăvârșită și să avem către ei război neîncetat.

81. Ferește-te de a vătăma pe aproapele cu o limbă vicleană, ca să nu fii vătămat de ucigașul. Căci am auzit pe Proorocul care strigă: „Pe bărbatul sângheros și viclean îl urăște Domnul; și va pierde Domnul toate buzele viclene, toată limba ce spune vorbe mari” (Ps. 11, 3). De asemenea ferește-te de a osândi greșala fratelui tău, ca să nu cazi din bunătate și dragoste. Căci cel ce nu are bunătate și dragoste pentru fratele nu a cunoscut pe Dumnezeu. Fiindcă Dumnezeu iubire este (1 Ioan 4, 8), cum strigă Ioan, fiul tunetului și ucenicul iubit al lui Hristos. Dacă Hristos, zice, Mântuitorul tuturor, Și-a pus sufletul Său pentru noi, datori suntem și noi să ne punem sufletele pentru frații noștri.

82. Cu dreptate s-a numit dragostea cetatea mamă (capitala) a virtuților, capul Legii și al Proorocilor. Să arătăm deci toată osteneala până ce vom dobândi cuvioasă iubire și prin ea ne vom scutura de tirania patimilor și ne vom înălța în ceruri, ușurați de aripile virtuților, și vom vedea pe Dumnezeu, cât e cu puțință firii omenești.

83. Dacă Dumnezeu este dragoste și cel ce are dragoste are pe Dumnezeu în sine, lipsindu-ne aceasta nu

avem niciun folos și nici nu putem să zicem că iubim pe Dumnezeu. Căci zice: „Dacă spune cineva că iubește pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este” (1 Ioan 4, 20). Și iarăși zice: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată. Dacă ne iubim unii pe alții, Dumnezeu rămâne întru noi și dragostea Lui desăvârșită este întru noi” (1 Ioan 4, 20, 12). De aici e vădit că dragostea este lucrul cel mai cuprinzător și mai înalt dintre toate bunurile pomenite de Sfânta Scriptură. Și nu este fel al virtuții prin care omul să se apropie și să se unească cu Dumnezeu, care să nu atârne de dragoste și să nu fie cuprins de ea, ținut și păzit (în legătură cu toate) printr-o rațiune negrăită.

84. Primind pe frații care vin la noi, să nu socotim aceasta stânjenire și întrerupere a liniștirii, ca să nu cădem din legea dragostei. Nici să nu-i primim ca și când le-am face har, ci mai degrabă ca primind noi har; și socotindu-ne îndatorați la acest lucru, să-i ospătăm cu prietenie și bucurie, cum ne-a arătat Patriarhul Avraam. De aceea și Teologul ne învață iarăși: „Copii, să nu iubim cu cuvântul, nici cu limba; ci cu fapta și cu adevărul. Și întru aceasta cunoaștem că suntem din adevăr” (1 Ioan 3, 18-19).

85. Patriarhul, împlinind lucrarea iubirii de străini, sedea înaintea cortului, poftind pe cei ce treceau; și întindea masa tuturor, necredincioșilor și barbarilor, fără să deosebească. De aceea s-a învrednicit și de acea minunată masă, ospătând pe Îngeri și pe Stăpânul tuturor. Deci și noi să grijim de iubirea de străini cu multă sânguință și râvnă, ca să primim nu numai pe îngeri, ci și pe Dumnezeu. Căci zice Domnul: „Întrucât ați făcut unuia dintre acești prea mici, Mie ați făcut”

(Matei 25, 40). Deci se cuvine să facem bine tuturor, dar mai ales celor ce nu pot să întoarcă.

86. Curat cu inima este acela a cărui inimă nu-l osândește pentru călcarea vreunei porunci a lui Dumnezeu, sau pentru întrelăsarea ei, sau pentru primirea vreunui gând potrivit. Acela e vrednic să audă: „Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8).

87. Să ne silim de-a ajunge să cârmuim simțurile prin rațiune și mai ales să nu îngăduim ca ochii, urechile și limba să privească, să asculte și să grăiască în chip pătimăș, ci spre câștigul nostru. Căci nimic nu alunecă mai ușor spre păcat ca aceste mădulare, dacă nu sunt stăpânite de rațiune; și nimic nu ajută mai mult la mântuire ca ele, dacă le cârmuiește și le duce rațiunea spre cele ce trebuie și spre cele ce vrea ea. Dacă acestea nu lucrează cu rânduială, atunci și mirosul se moleșește, și pipăitul se întinde cutezător, și un roi întreg de patimi se adaugă. Dar ținute în rânduială de rațiune, se ivește pace multă și liniște statornică de pretutindeni.

88. Precum mirul de mult preț, chiar închis în vas, răspândește în aer buna sa mireasmă și umple de ea nu numai pe cei ce stau aproape, ci și pe cei dimprejur, așa și buna mireasmă a sufletului virtuos și iubitor de Dumnezeu, răspândindu-se prin toate simțurile trupului, arată privitorilor virtutea așezată în lăuntru. Căci cine văzând limbă care nu grăiește nimic fără rânduială și nepotrivit, ci tot ce-i bun și folositor ascultătorilor, ochi înfrânați, ureche ce nu primește nimic din cântările și cuvintele necuvenite, picioare care umblă cuviincios și față care nu se strâmbă de răs, ci mai

degrabă e gata de lacrimi și de plâns, nu va cunoaște că înăuntru se află și multă bună mireasmă a virtuților? De aceea și Mântuitorul zice: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să mărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei 5, 16).

89. Calea pe care Hristos și Dumnezeu nostru a numit-o în Evanghelie „strâmtă”, pe aceasta iarăși a numit-o „jug blând și sarcină ușoară”. Cum se vor număra acestea două împreună, odată ce par a fi potrivnice? Pentru fire, această cale este desigur aspră și cu suiş, dar pentru intenția și nădejtile bune ale celor ce o băătoresc, este vrednică de dorit și de iubit și pricinuieste mai degrabă plăcere decât greutate sufletelor iubitoare de virtute. De aceea, cineva poate vedea pe cei ce și-au ales calea strâmtă și necăjicioasă că umblă pe ea cu mai multă râvnă decât ar umbla pe una largă și lată. Auzi-l pe fericitul Luca spunând că, după ce au fost bătuți, Apostolii „au plecat de la fața sinedriului bucurându-se” (Fapte 5, 40-41), cu toate că nu aceasta e firea loviturilor, căci nu obișnuiesc să aducă plăcere și bucurie, ci durere și suferință. Iar dacă loviturile au născut plăcere pentru Hristos, de ce să ne mirăm dacă și celelalte pătimiri și chinuri ale trupului au același efect din pricina lui Hristos?

90. Supărați și robiți de patimi, adeseori ne mirăm de ce pătimim acestea. Deci trebuie să cunoaștem că aceste robiri ni se întâmplă din pricină că întrerupem îndeletnicirea noastră cu contemplarea lui Dumnezeu. Dacă și-ar țintui cineva mintea în chip neîmprăștiat la Stăpânul și Dumnezeu nostru, credincios este El, Care e Mântuitorul tuturor, să izbăvească un astfel de suflet

de toată robia pătimașă. Căci zice Proorocul: „Văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea, că este de-a dreapta mea, ca să nu mă clatin” (Ps. 15, 8). Și ce este mai dulce și mai întăritor decât a avea pururea pe Domnul la dreapta, acoperindu-te, păzindu-te și nelăsându-te să te clatini? Iar câștigarea acestui lucru atârnă de noi.

91. Bine au zis Părinții, și fără putință de împotrivire, că nu poate afla omul altfel odihnă dacă nu dobândește înăuntrul său un astfel de gând, că numai el și Dumnezeu este în lume, nemairătăcind cu mintea în nicio parte, ci dorindu-L numai pe El și lipindu-se numai de El. Unul ca acesta va afla cu adevărat odihnă și slobozire din tirania patimilor. Căci „s-a lipit, zice, sufletul meu de Tine și dreapta Ta mă va sprijini pe mine” (Ps. 62, 8).

92. Iubirea de sine, iubirea de plăceri și iubirea de slavă alungă din suflet pomenirea lui Dumnezeu. Iubirea de sine e maica unor rele neînchipuite. Iar în lipsa pomenirii lui Dumnezeu, ia loc în noi tulburarea patimilor.

93. Cel ce a smuls din inima sa rădăcinile iubirii de sine, cu ușurință va pune stăpânire și peste celelalte patimi, cu ajutorul Domnului. Căci din ea se nasc mânia, întristarea, pomenirea răului, iubirea de plăcere și îndrăzneala. Cel biruit de ea e rob și al celorlalte patimi. Iar iubire de sine numim: dragostea și afecțiunea pătimașă față de trup și împlinirea voilor trupești.

94. Oricine dorește să fie neîntrerupt și neîncetat împreună cu ceea ce iubește depărtează toate cele ce-l împiedică de la convorbirea și împreuna-petrecere cu lucrul iubit. Vădit este deci că și cel ce iubește pe Dumnezeu dorește să fie pururea cu El și să vorbească cu El. Iar aceasta ni se întâmplă prin rugăciunea curată.

Să ne îngrijim deci de ea cu toată puterea. Căci ea ne unește cu Stăpânul. La aceasta a ajuns cel ce a zis: „Dumnezeule, Dumnezeul meu, către Tine mănec de dimineată; însetat-a de Tine sufletul meu” (Ps. 62, 1-2). Căci nu mănecă de dimineată către Dumnezeu cel ce și-a depărtat mintea de la tot păcatul și neîncetat este rănit de dragostea lui Dumnezeu?

95. Din înfrânare și smerenie am învățat că se naște nepătimirea; iar din credință, cunoștința. De la acestea sufletul înaintează apoi la dreapta socoteală (discernământ) și la dragoste. Iar cine și-a adunat în inimă dragostea dumnezeiască zboară fără sfârșit prin aripile rugăciunii curate spre înălțimea ei, până va ajunge la cunoștința Fiului lui Dumnezeu, precum zice Apostolul: „La bărbatul desăvârșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos” (Ef. 4, 13).

96. Prin virtutea cu fapta e robită pofta și e înfrânată iuțimea. Iar prin cunoștință și contemplație se întraripează mintea, care, înălțându-se peste cele materiale, călătorește spre Dumnezeu, învrednicindu-se de fericirea cea adevărată.

97. Aceasta să ne fie cea dintâi luptă: să micșorăm patimile și să le biruim cu desăvârșire. A doua luptă: să dobândim virtuțile și să nu lăsăm sufletul nostru deșert și nelucrător. Al treilea stadiu al drumului duhovnicesc: să păzim cu trezvie roadele virtuților și ale osteneților noastre. Căci nu ni s-a poruncit numai să lucrăm cu osteneală, ci și să păzim cu priveghere.

98. „Să fie mijloacele voastre încinse și sfeșnicele voastre aprinse, zice Domnul” (Ieș. 12, 11). Brâul cel bun al mijlocului, prin care ne putem face sprinteni și ușori, este înfrânarea, împreună cu smerenia inimii,

înțelegând prin înfrânare depărtarea de la toate patimile. Iar lumina sfeșnicului duhovnicesc este rugăciunea curată și dragostea desăvârșită. Deci cei ce s-au gătit astfel sunt cu adevărat asemenea oamenilor care primesc pe Domnul lor, Care, venind El și bătând, îi deschid îndată, ca intrând El, să-Și facă la ei, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, locuință. Și fericite slugile acelea pe care, venind Domnul, le va afla făcând așa.

99. Monahul trebuie să iubească pe Dumnezeu ca un fiu, din toată inima și din tot cugetul; să-L cinstească și să I se supună ca o slugă și să împlinească cu frică și cu cutremur poruncile Lui; să ardă cu duhul, să fie îmbrăcat cu armele Sfântului Duh, ca să dobândească bucuria vieții veșnice; să împlinească fără nicio știrbire toate cele poruncite, să fie treaz, să-și păzească inima de gânduri rele și să cugete neîncetat la Dumnezeu în gânduri bune. Să se cerceteze în fiecare ceas în privința gândurilor rele și a faptelor, să întregască cele ce lipsesc, iar pentru cele ce le-a făcut să nu se înalțe, ci să-și zică slugă netrebnică, rămasă mult în urmă cu împlinirea celor datorate. Dar să mulțumească lui Dumnezeu cel Sfânt, și pe seama Lui să pună isprăvile sale, să nu facă nimic pentru slava deșartă sau pentru plăcerea oamenilor, ci toate să le facă în ascuns și să caute numai lauda de la Dumnezeu. Mai întâi și mai presus de toate însă, să-și îngrădească sufletul cu dreapta credință, potrivit cu dumnezeieștile dogme ale Bisericii sobornicești, primite de la propovăduitorii de Dumnezeu Apostoli și de la Sfinții Părinți. Căci cei ce viețuiesc așa multă răsplată vor avea, viață fără de sfârșit și casă nesurpată la Tatăl, la Fiul și la Duhul Sfânt, Dumnezeirea cea de-o-ființă și în trei ipostasuri.

100. „Sfârșitul cuvântului, auzi-l tot”, a zis Ecclesiastul: „Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui, că aceasta este tot omul” (Eccl. 12, 13). Eu, zice, îți arăt calea cea mai de căpetenie și mai cinstită a mântuirii: „teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui”. Nu e vorba de frica începătoare, cea din pricina pedepselor, ci de cea desăvârșită și desăvârșitoare, pe care suntem datori să o avem, pentru dragostea Celui ce a poruncit. Căci dacă de frica pedepselor nu facem păcatele, vădit este că dacă n-ar sta înaintea noastră pedepsele, le-am face, având intenția pornită spre păcat. Dar dacă ne ținem departe de cele rele nu pentru amenințarea chinurilor, ci pentru că le urâm, împlinim virtuțile din dragoste pentru Stăpân, temându-ne să nu cădem. Căci prin aceea că ne temem, nu trecem cu vederea nimic din cele poruncite. Aceasta este frica cea curată, ce are loc pentru binele însuși. Ea curățește sufletele noastre, având aceeași putere cu dragostea desăvârșită. Iar cel ce are această frică și păzește poruncile, acesta este tot omul cel desăvârșit și fără cusur. Cunoscând deci acestea, să ne temem de Dumnezeu și să păzim poruncile Lui, ca să fim desăvârșiți și împodobiți prin virtuți. Iar având o cugetare smerită și o inimă zdrobită, să cântăm neîncetat Domnului rugăciunea dumnezeiescului și marelui Arsenie: „Dumnezeul meu, nu mă părăsi, că niciun bine n-am făcut înaintea Ta, ci dă-mi mie, pentru milostivirea Ta, să pun început”. Căci toată mântuirea noastră stă în îndurările și iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Lui fie slava și stăpânirea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

AL ACELUIAȘI CUVIOS PĂRINTE AL NOSTRU T E O D O R

Cuvânt despre contemplație¹⁷⁹

Mare luptă se cere pentru a rupe lanțul acesta tare și a ne slobozi de slujirea materiei și a dobândi deprinderea celor bune. Cu adevărat e trebuință de un suflet viteaz și bărbătesc spre a fugi de materie. Dar ceea ce năzuim nu este numai curățirea de patimi. Căci aceasta nu este prin sine cu adevărat virtute, ci pregătire spre virtute. Iar, pe lângă curățirea de deprinderile rele, e trebuință și de dobândirea virtuților.

Curățirea sufletului stă, în ce privește rațiunea, în a depărta și șterge desăvârșit întipăririle amăgitoare de jos, adică, după cuvântul Teologului, grijile și tulburările vieții, și înclinările rele sau obișnuințele necuvenite; în ce privește pofta, în a nu ne apleca spre materie și în a nu căuta spre simțuri, ci în a asculta de rațiune; iar în ce privește iuțimea, în a nu ne tulbura niciodată pentru nimic din cele ce se întâmplă.

Dar după curățirea aceasta și după omorârea sau supunerea puterilor celor atotrele, e trebuință și de urcuș sau de îndumnezeire. Căci cel ce s-a abătut de la rău trebuie să facă binele. Pe lângă aceasta, să se lepede

179. Θεωρητικὸν, în *Filocalia greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 194-199.

de sine și apoi, luând crucea, să urmeze Stăpânului, spre cea mai înaltă stare a îndumnezeirii.

Dar care este urcușul și îndumnezeirea? În ce privește mintea, ea e cea mai desăvârșită știință a lucrurilor și a Celui mai presus de ele, pe cât e cu puțință firii omenești; în ce privește voința, ea constă în tinderea și mișcarea totală și neconținută spre Primul Bine; iar în ce privește iuțimea, ea constă în mișcarea neobosită și neslăbită, atotefectivă și atotlucrătoare spre Cel dorit, nelăsându-se oprită de niciuna din împrejurarile supărătoare ce-i stau înaintea, ci pășind mai departe neînduplecat și fără întoarcere. Mișcarea sufletului spre cele bune trebuie să fie cu atât mai hotărâtă decât spre cele rele, cu cât frumusețile inteligibile întrec pe cele sensibile. Numai atâta trebuie să se aplece asupra trupului, cât e de ajuns pentru ocrotirea lui și pentru procurarea celor trebuincioase spre susținerea lui, ca să nu fie nimicită silnic viața.

A le rându-i acestea însă e ușor, dar a le face e cu mult mai anevoios. Căci nu fără osteneală pot fi dezrădăcinate din suflet deprinderile acelea greu de clintit. Nici dobândirea științei nu se face fără sudoare. Și, de fapt, a privi și a tinde încordat spre ființa cea fericită e un lucru care se câștigă cu multe osteneli și trebuie vreme îndelungată până ce se deprinde voința cu această pornire. Și mult trebuie să se împotrivescă mintea simțirii, care-o trage spre cele de jos. Aceasta este lupta și războirea cu trupul, care ține neîncetat până la moarte, chiar dacă pare că se micșorează prin veștejirea iuțimii și a mâniei și prin aducerea simțirii sub știința covârșitoare a minții. Dar trebuie să se noteze și aceea că sufletul neluminat, neputând fi ajutat de Dumnezeu, nu

poate fi nici curățit cu adevărat, nici urcat spre lumina dumnezeiască. Cele zise trebuie socotite ca fiind spuse pentru cei credincioși.

Iar pentru mai deplina lămurire a acestora, să spunem puține cuvinte despre felurile cunoștinței. Dintre cunoștințele de aici, una este după fire, iar alta este mai presus de fire. A doua se va limpezi din cea dintâi. Cunoștință după fire numim deci pe toată aceea pe care o poate câștiga sufletul prin cercetare și căutare, folosindu-se de părțile și puterile firii: despre zidire și despre cauza zidirii, atâta cât poate înțelege sufletul legat de materie. Căci s-a spus în *Cuvântul despre simțire și închipuirea minții* că lucrarea minții s-a tocit prin unirea și amestecarea cu trupul și de aceea nu poate ajunge în atingere cu formele inteligibile, ci are trebuință, pentru a le cugeta, de închipuire, care are o fire idolească, de despărțire materială și de grosime. Prin urmare, e trebuință de forme pe măsura minții din trup, ca să le poată sesiza pe acestea. Deci mintea fiind astfel, orice cunoștință ar primi prin metoda ei naturală o numim naturală.

Iar cunoștință mai presus de fire este aceea care se ivește în minte într-un chip mai presus de metoda și de puterea ei, adică atunci când cele cugetate întrec (depășesc, transcend) măsura (analogia) minții împreunate cu trupul, fiind cunoștința care se potrivește minții fără trup. Aceasta vine numai de la Dumnezeu, când află o astfel de minte bine curățită de toată împătımirea materială și stăpânită de dragostea dumnezeiască.

Dar nu numai cunoștința se împarte așa, ci și virtutea. Căci una este virtutea care nu întrece firea și care se numește, pe drept cuvânt, și naturală, și alta cea

lucrată numai de Primul Bine, care e mai presus de puterea și starea naturală și care trebuie numită, cu dreptate, supranaturală. Deci astfel împărțindu-se acestea, cunoștința (după fire) și virtutea naturală le are poate și cel neiluminat. Dar pe cele supranaturale, nicidecum. Căci cum le-ar avea, nefiind părtaș de cauza care le produce? Iar cel iluminat le poate avea pe amândouă. Mai bine zis, virtutea supranaturală n-o dobândește nicidecum dacă n-a dobândit mai întâi pe cea naturală. Dar nimic nu-l împiedică să câștige cunoștința supranaturală fără cea naturală. Numai trebuie știut că, precum simțire și închipuire au și necuvântătoarele, dar are și omul aceste puteri, însă cu mult mai bune și mai înalte, la fel despre virtuțile și cunoștințele naturale se poate spune că le au amândoi, dar cu mult mai bune le are pe acestea cel iluminat decât cel neiluminat.

Cunoștința numită naturală, care se ocupă cu virtuțile și cu cele contrare, e și ea îndoită. Una e simplă, când cel ce filosofează despre aceste dispoziții nu are experiența lor; aceasta se întâmplă când e îndoielnică. Iar alta e cu lucrul și, așa zicând, însuflețită, când cunoștința acestui fel de dispoziții e întărită prin experiență; aceasta e limpede și sigură, necunoscând nicidecum îndoiala și nesiguranța.

Acestea așa fiind, patru sunt lucrurile care împiedică mintea să dobândească virtutea. Unul e obișnuința deprinderilor contrare, despre care s-a zis că încearcă să o convingă prin obiceiul îndelungat să tindă spre cele pământești. Altul e lucrarea simțurilor, care trage mintea cu sine spre frumusețile sensibile. Al treilea e tocirea lucrării mintale, pe care o suferă din pricina împleririi cu trupul. Căci nu stă lucrul mintal în fața minții

ca lucrul văzut în fața vederii sau, scurt vorbind, ca lucrul sensibil în fața simțirii; vorbesc de mintea sufletului care e în trup, fiindcă mințile nemateriale ating mai efectiv cele mintale, ca vederea cele văzute. Ci, precum vederea slăbită a celor ce pot să vadă nu vede chipurile limpezi, nici clare, ci mai degrabă tulburi și neclare, la fel și mintea din noi privește cele inteligibile neputând vedea clar frumusețile inteligibile. Ba nu le poate nici dori. Căci după măsura cunoștinței e și măsura dorinței. În același timp e trasă spre frumusețile sensibile, care i se par mai clare. Căci e necesar să se umple de o frumusețe ce i se arată, fie ea adevărată sau nu. Pe lângă acestea, e ispita dracilor necurați și de oameni urători. Nu se poate spune câte curse întind și aceștia pe tot drumul sufletelor, în multe chipuri și moduri, prin simțuri, prin cuvânt, ba, așa zicând, prin toate lucrurile, încât dacă n-ar fi Cel ce a luat oaia răătăcită pe umerii Săi, ca să-i facă pe cei ce privesc spre El mai înalți printr-o nesfârșită purtare de grijă, n-ar putea scăpa nicidecum niciun suflet.

Pentru a scăpa de toate acestea, e trebuință de trei lucruri. Cel dintâi și cel mai mare e să privească cu tot sufletul spre Dumnezeu și să ceară de la El mână de ajutor, punându-și în El toată nădejdea, ca unii ce sunt convinși că dacă n-ar ajuta Acela, ar fi răpiți în chip necesar de cei ce-i trag spre cele dimpotrivă.

Al doilea, care socotesc că pricinuieste și pe cel dintâi, e hrănirea neconținută a sufletului prin știință. Iar prin știință înțeleg atât pe cea a lucrurilor sensibile, cât și pe a celor inteligibile, fie privite în ele însele, fie în raport cu primul principiu, ca fiind din el și spre el, cât și contemplarea cauzei lucrurilor din cele din jurul

ei, atât cât e cu putință. Căci cercetarea firii lucrurilor ajută foarte mult la curățire. Ea izbăvește de afecțiunea pătimasă față de ele și înalță la principiul tuturor, îngăduind să se vadă, din cele frumoase și minunate și mari, Cel mai frumos, Cel mai minunat și Cel mai mare, mai bine zis Cel mai presus de frumusețe, de minunăție și de mărire. Cugetarea învărtindu-se în jurul lor, e cu putință să nu dorească pe Cel cu adevărat bun? Căci dacă e dusă spre ceea ce-i străin, cu atât mai mult spre ceea ce e familiar ei. Iar îndrăgindu-se sufletul de acestea, în care din cele de jos ar răbda să zăbovească? Și în care din cele ce obișnuiesc să o tragă de la Cel iubit? Oare nu se va sătura și de viața în trup, ca de una ce-l împiedică de la cele frumoase? Căci deși s-a zis că mintea din materie vede neclar frumusețea inteligibilă, dar bunurile inteligibile sunt de așa fel și așa de mari, încât și numai o licărire scurtă a lor și o arătare neclară a celui noian de frumusețe poate convinge mintea să se ridice peste toate cele neinteligibile, și să se întindă numai spre acelea, și să nu mai sufere să se despartă de desfătarea aceea, chiar dacă ar ajunge în lucruri de întristare.

Al treilea lucru care trebuie urmărit e omorârea trupului însoțitor. Altfel e cu neputință să fie primite acele arătări clare și limpezi. Iar trupul e omorât prin post, priveghere, culcare pe pământ, prin haină aspră și strict necesară, prin osteneli și dureri. Așa se omoară trupul, mai bine zis se răstignește împreună cu Hristos. Iar subțindu-se, curățindu-se și făcându-se ușor și ager, urmează fără greutate mișcărilor minții, neîmpotrivindu-se, și se înalță împreună cu Cel înalt. Deci fără acest lucru toată străduința se dovedește deșartă.

Această treime preacinstită, când conglăsuiește cu ea însăși, naște în suflet ceata fericitelor virtuți. Căci e cu neputință ca în cei împodobiți cu această treime să se afle urmă de răutate sau să lipsească vreo virtute.

Dar poate supără rațiunea aruncarea avuției, disprețuirea slavei, de care până e legat sufletul e străpuns de multe patimi. Eu însă afirm hotărât că e cu neputință să zboare sufletul pironit de bogăție și de slavă. Dar nu e cu putință să zăbovească în acestea sufletul care s-a luptat pentru cele trei atâtea, încât să câștige deprinderea lor. Căci dacă nu cunoaște alt bine adevărat decât pe cel mai presus de toate, iar dintre celelalte e convins că ceea ce-i asemănător cu primul bine e mai bun, și așa până la cele din urmă, cum ar iubi și ar primi argintul, sau aurul, sau altceva dintre cele ce-l trag în jos? Acestea fie zise și despre slavă.

Dar nici lucrul care ne stăpânește mai mult, adică grijile, nu convine rațiunii. Căci pentru ce s-ar îngriji cel ce nu e împătimit și nu tinde spre nimic din cele de aici? Fiindcă nourul grijilor se naște din tămâia patimilor celor mai generale, adică a iubirii de plăcere, a iubirii de argint și a slavei deșarte. Așa că cel ce e liber de acestea e străin și de grijă.

Dar nici chibzuința, care e încredințată că nu e altceva decât înțelepciunea și care e cel mai puternic mijloc dintre cele ce duc spre cele de sus, nu lipsește din cele spuse. Căci în știința virtuților se cuprinde și discernământul exact al binelui și al contrariului lui, pentru care e trebuință de chibzuință. Iar modurile în-trebuințării și ale luptei le învață experiența și lupta cu trupul. Iar rațiunea fricii nu lipsește din rațiune. Căci cu cât e mai mare dragostea, cu atât crește și frica. Și,

cu cât e mai mare nădejdea binelui, cu atât mușcă mai mult pe cei răniți de el, decât zeci de mii de amenințări. Pe cât de mare e fericirea când e ajuns, pe atât de mare e frica de a nu-l ajunge, care e cea mai mare nenorocire.

Iar pentru ca și cuvântul nostru să înainteze și altfel pe cale, să o luăm de la sfârșit. Căci se pare că fiecare lucru ce se întâmplă își primește discernământul și ordinea părților de la sfârșitul său. Deci sfârșitul vieții noastre este fericirea, care se poate numi și Împărăția cerurilor sau a lui Dumnezeu. Iar aceasta nu constă în a vedea numai atotimpărăteasca Treime, ci și în a primi revărsarea dumnezeiască de sus și a pătimi îndumnezeirea și a plini și desăvârși nedeplinătatea și nedeșăvârșirea noastră prin revărsarea de sus. Aceasta este mâncarea ființelor înțelegătoare: plinirea nedeplinătății prin acea revărsare dumnezeiască.

Este un fel de cerc veșnic ce începe de la același loc și iarăși la același loc sfârșește. Căci cât înțelege cineva, atâta dorește; și cât dorește, atâta primește; și cât primește, atâta folosește iarăși pentru a-și întări înțelegerea. Și iarăși începe mișcarea nemișcată sau nemișcarea mișcată. Deci sfârșitul e astfel, pe cât putem noi pricepe. Iar cum trebuie să mergem spre acest sfârșit, trebuie să băgăm de seamă. Pentru sufletele raționale, care sunt ființe cugetătoare și puțin mai prejos decât mințile îngerilor, viața de aici este o luptă, viața în trup, o nevointă impusă. Iar răsplata este starea pomenită, care e în același timp un dar al bunătății dumnezeiești și o răsplată a dreptății. Este răsplata dreptății fiindcă bunurile acestea ni se arată ca dobândite prin sudoarea noastră. Iar dar, fiindcă puterea darului

nesfârșit întrece orice osteneală și fiindcă însuși faptul de-a putea binele și de a-l face este un dar al Lui.

Care este deci lupta de aici? Sufletul rațional a fost înjugat cu un trup animalic, care-și are ființa din pământ și atârnă spre cele de jos. Și a fost împletit cu el astfel, încât din acestea două, din suflet și din trup, care-și sunt cu totul contrare, să se facă unul, neurmând de aici nicio schimbare sau amestecare a părților, ci din cele două, care rămân după firea lor, făcându-se un ipostas în două firi depline. Și așa omul, această viețuitoare amestecată (mixtă), având o fire îndoită, fiecare fire își lucrează în parte cele ale sale.

Astfel, propriu trupului este să dorească cele asemenea. Căci toate făpturile au o dragoste firească spre cele asemenea, dănuirea lor fiind, se zice, ajutată de unirea cu cele asemenea. Propriu lui mai este să se împărtășească de gustarea lor prin simțire, iar fiind greoi, îi place odihna. Acestea sunt potrivite și plăcute firi animalice.

Iar sufletului rațional, ca ființă cugetătoare, îi sunt firești și dorite cele inteligibile și gustarea din ele, după modul său. Dar înainte și mai presus de toate îi este înrădăcinată în chip firesc dragostea către Dumnezeu. El vrea să se bucure de gustarea Lui și a celorlalte bunuri inteligibile, dar nu poate face aceasta fără piedică. Primul om putea să cunoască și să se bucure neîmpiedicat de gustarea celor inteligibile prin minte, precum de a celor sensibile prin simțire (percepție simțială), dar era dator să nu se îndeletnicească cu cele mai de jos, ci cu cele mai de sus. În el era puterea pentru amândouă, fie să fie împreună cu cele inteligibile, prin minte, fie cu cele sensibile, prin simțire. Și nu zic că Adam nu

trebuia să se folosească de simțire, căci nu în zadar era îmbrăcat în trup, ci că nu trebuia să se desfăteze cu cele sensibile, ci, privind prin simțire frumusețea făpturilor, trebuia să se înalțe spre Cauza lor și să se desfăteze de El cu uimire. Având două căi pentru a se minuna de Făcător, nu trebuia să se lipească de cele sensibile și să se minuneze de ele, și nu de Făcător, părăsind frumusețea cea inteligibilă.

Dar Adam așa a făcut. Folosindu-se rău de simțire, s-a minunat de frumusețea sensibilă, părăndu-i fructul frumos la vedere și bun la mâncare. Și așa, gustând din el, a părăsit gustarea celor inteligibile. De aceea dreptul Judecător, judecându-l nevrednic de Sine, l-a lipsit pe el de cele pe care însuși le-a disprețuit, adică de contemplarea lui Dumnezeu și a celor ce sunt, și a pus întunerice care să-L ascundă pe El și ființele nemateriale. Căci nu trebuiau lăsate cele sfinte celor întinați. Ci i-a îngăduit gustarea celor de care s-a îndrăgit, lăsându-l să trăiască prin simțire și prin mici urme ale minții.

Din această pricină s-a făcut lupta noastră față de cele de aici mai grea. Căci, precum s-a zis, nu ne stă în putere să gustăm din cele inteligibile ca din cele sensibile prin simțire, măcar că prin Botez suntem ajutați foarte mult, fiind curățiți și înălțați.

Totuși trebuie să ne îndeletnicim cât putem cu acelea, și nu cu cele sensibile. De ele trebuie să ne minunăm și pe ele să le vrem, iar pe cele sensibile nici să nu le admirăm în ele însele, nici să vrem să ne desfăptăm cu ele. Pentru că ele nu au niciun preț față de cele inteligibile. Căci precum e mai minunată o ființă decât altă ființă, tot așa e mai minunată o frumusețe decât alta. Iar a dori ceea ce e mai urât în loc de ceea ce e

mai frumos și ceea ce e mai necinstit în loc de ceea ce e mai de cinste nu întrece orice nebunie? Acestea despre cele sensibile și cele inteligibile, făpturi și unele, și altele. Dar ce ai zice despre Cel ce e mai presus de acestea, când am prefera chiar și față de El materia fără formă și fără frumusețe?

Aceasta ne este deci lupta: Să luăm aminte cu osârdie la noi înșine, ca să ne desfătăm neconținut de cele inteligibile. Ațintindu-ne spre ele și mintea, și dorința, să nu ne lăsăm furați niciodată de cele supuse simțurilor, trași spre ele prin simțire, ca să ne minunăm de ele privite în ele însele. Ci, chiar dacă trebuie să ne folosim și de simțire, să ne folosim pentru aceea, ca din făpturi să cunoaștem pe Făcător, privind în ele pe Acela, ca soarele în apă. Fiindcă în făpturi se află icoanele primei cauze a tuturor, după puterea lor de cuprindere.

Aceasta trebuie făcut. Dar cum o putem face, trebuie să chibzuim bine. S-a spus că trupul dorește să se desfăteze de cele ale sale prin simțire, lucru care e contrar intenției sufletului. Și cu cât mai mult se întărește, cu atât mai mult le dorește. Deci aceasta s-a dat în grija sufletului, ca să pună frâu tuturor simțurilor, ca să nu ne desfătăm, cum s-a zis, de cele supuse simțurilor. Iar fiindcă trupul întărindu-se se pornește și mai mult spre ele, iar pornindu-se și mai mult e greu de înfrânat, s-a dat în grija sufletului mortificarea lui prin post, priveghere, stare în picioare, culcare pe jos, neîmbăiere și prin toată ceealaltă rea pătimire, ca, veștejind puterea lui, să-l aibă ușor de strunit și ascultător spre faptele sale cugetătoare.

La această stare trebuie să se ajungă. Dar fiindcă acestea sunt ușor de dorit, dar greu de făcut și multe sunt greșalele faptelor, căci, oricât ar fi de atent cineva, simțirea îl fură adeseori, s-a iscodit și un al treilea leac: rugăciunea și lacrimile.

Rugăciunea este mulțumirea pentru bunurile primite și cererea iertării greșalelor și a puterii care împuternicește pentru viitor, întrucât fără ajutorul dumnezeiesc, cum s-a spus și mai-nainte, n-ar putea face sufletul nimic. Ea mai este unirea cu Cel dorit și împărtășirea de El și învoirea deplină a întregii puteri a voinței cu El. Iar partea cea mai însemnată a țintei urmărite este să înduplece voința să vrea acestea cât se poate de mult.

Iar lacrimile au multă putere. Ele câștigă îndurarea Stăpânului pentru greșalele noastre și spală petele ce ne-au venit din plăcerea simțurilor. De asemenea, întraripează dorul spre cele de sus. Așa stau acestea.

Deci ținta la care vrem să ajungem este contemplația celor inteligibile și dorirea desăvârșită a lor. Pentru aceasta se face strunirea trupului prin post, neprihănire și celelalte. Fiecare e pentru cealaltă. Iar pentru acestea și cu acestea este și rugăciunea. Și fiecare din acestea se deosebește în mai multe părți. Căci precum ele sunt pentru altele, așa sunt altele pentru ele. Dar nimeni să nu-și închipuie că iubirea de slavă și iubirea de argint dau mângâiere trupului. Aceasta o face iubirea de plăcere, care are ca leac potrivit chinuirea trupului. Iar cele două sunt roadele neștiinței. Căci sufletul a îmbrățișat aceste lucruri mincinoase din lipsa de experiență a bunătăților adevărate, și din necunoașterea celor inteligibile, prin bogăție socotește să-și împlinească lipsurile. În același timp bogăția este căutată pentru

iubirea de plăcere și pentru iubirea de slavă, dar și pentru sine, ca o altă bunătate. În cazul din urmă zicem, așadar, că e căutată din necunoașterea bunurilor adevărate. Dar slava deșartă nu e căutată pentru vreo lipsă a trupului, căci nu dă nicio mângâiere trupului. Ea vine din necercarea și necunoașterea primului bine și a slavei adevărate. Deci cauza ei și, scurt vorbind, rădăcina tuturor relelor este neștiința.

Căci stăpânit de neștiință, sufletul nu pricepe cum trebuie firea lucrurilor, de unde a venit fiecare și unde se întoarce. Și disprețuindu-și scopul său, se întoarce spre cele pământești. Căci sufletul nu se dorește după binele văzut. Iar dacă e stăpânit de vreo obișnuință, el poate să biruiască și obișnuința. Deci când nu era încă obișnuința, a fost amăgit de neștiință. Drept aceea, trebuie să năzuiască spre cele dintâi și să cugete drept despre fapte, pe urmă să-și înaripeze voința spre primul bine și să disprețuiască toate cele de față, cunoscând marea lor deșertăciune. Căci ce ajutor ne dau ele pentru sfârșitul (scopul) nostru?

Și, ca să rezum totul, un singur lucru are de făcut sufletul rațional în trup: să se dorească după scopul său propriu. Iar fiindcă lucrarea voinței fără înțelegere rămâne nemișcată, avem datoria să lucrăm cu mintea. Deci fie că a cugeta este pentru a voi, fie că atât pentru sine cât și pentru a voi, ceea ce pare mai adevărat, căci fericirea, căreia viața nevoitorului de aici îi este nu numai pricinuitoare, ci și chip, are amândouă lucrările: cugetarea și dorirea (dacă amândouă sunt acolo la fel, sau una dintre ele e mai de căpetenie, n-au decât să filosofeze cei ce vor), fapt e că pentru vremea de acum ne mișcăm prin amândouă lucrările, dintre care

pe una o numim contemplație, iar pe alta făptuire. Și este cu neputință să se afle una din ele fără cealaltă pe culmile acestor lucrări. Pe treptele cele mai de jos însă și după acelea, se poate. Iar toate piedicile acestor lucrări, sau acelea care caută spre cele contrare, le numim păcate. Precum toate cele ce ajută sau izbăvesc de piedici le numim virtuți. Iar faptele săvârșite prin virtuți le numim izbânzi, precum ale celor potrivnice, căderi și greșale. Iar ceea ce modelează fiecare lucrare, fie spre mai rău, fie spre mai bine, este ținta cea mai din vârful, pe care o știm că este o lucrare compusă din cugetare și voință.

TEOGNOST

Viața și scrierile lui Teognost

Sub numele de Teognost în *Filocalia greacă* sunt publicate 75 de capete *Despre făptuire, contemplație și preoție*¹⁸⁰. Cine a fost Teognost, nu știe să spună nici Sfântul Nicodim Aghioritul în introducerea acestor capete. El spune că poate să fie Teognost Alexandrinul, de care vorbește Fotie în cap. 107 al *Bibliotecii* sale, sau altul. Dar Teognost Alexandrinul, de care vorbește Fotie¹⁸¹, a fost un origenist care socotea pe Fiul făptură a Tatălui și care a trăit înainte de Sfântul Atanasie cel Mare. El n-a putut scrie capetele din *Filocalie*, care prezintă o spiritualitate mai târzie.

Întrucât nu e cunoscut un alt Teognost scriitor bisericesc decât arhimandritul constantinopolitan din veacul al IX-lea, capetele din *Filocalie* e foarte probabil să fie ale acestuia. Acest Teognost, arhimandrit și exarh al mănăstirilor din Constantinopol, era un aderent al patriarhului Ignatie și un adversar de frunte al lui Fotie. Când, după sinodul de la 861, care aprobă îndepărtarea lui Ignatie din scaun și aducerea lui Fotie, ignatienii înaintară un memoriu papei Nicolae, Teognost fu printre cei ce duseră acel memoriu la Roma, fugind din Constantinopol travestit în civil¹⁸². După ce Ignatie fu readus

180. *Filocalia gr.*, ed. a II-a, vol. I, p. 355-365.

181. P.G. 103, col. 373-376.

182. A se vedea memoriul în P.G. 105, 855-862.

la 867 în scaun de noul împărat Vasile Macedoneanul, care ucise pe Mihail al III-lea, Teognost se întoarce la 868 în Constantinopol. În 870 îl găsim egumen al Mănăstirii Izvorul și scefofilax al Bisericii celei mari. În acel an e iarăși trimis într-o delegație la Roma de împăratul Vasile Macedoneanul și patriarhul Ignatie¹⁸³.

De la Teognost a rămas și un *Encomiu pentru toți sfinții*.

Un indiciu intern că această scriere s-a alcătuit undeva departe de raza de influență a Muntelui Sinai, și anume într-un oraș mare, de cultură înaltă, cum era Constantinopolul, l-am avea în deosebirea de concepție a acestei scrieri față de scrierile care poartă marca spiritualității sinaite și chiar într-o oarecare tendință de contrazicere a acelei spiritualități. A se vedea de pildă capetele 5-6 ale acestei scrieri, în care se exprimă o anumită rezervă față de impresia ce se desprinde din afirmația masivă și stăruitoare a Sinaîților că se poate vedea cu destulă ușurință lumina dumnezeiască în văzduhul minții curățite. Teognost scoate în relief mai mult piedicile peste care Sinaîții treceau prea repede și mai ales actualizează ideea întunericului areopagitic, care ascunde pe Dumnezeu.

În același timp, Teognost dă dovadă de o gândire subțire și de-o frază nuanțată, semn că trăia într-un oraș de cultură rafinată. Mai bine zis, scrierea lui e poate prima introducere a spiritualității sinaite în cercurile mai speculative și mai dificile ale Constantinopolului, într-o formă de sinteză, fapt care va pregăti terenul pentru apariția Sfântului Simeon Noul Teolog în veacul

183. P.G. 105, 849-856. Datele acestea le-am luat din P.G. 105, 843-848 și din notița din Krumbacher, *Gesch. der byz. Lit.*, p. 78.

al XI-lea. El a cunoscut pe Sinaîți, dovadă că repetă literal cap 25 din scrierea lui Ioan Carpatiul (la Teognost 26), dar el reprezintă o spiritualitate mai energică, mai ascetică.

Pe de altă parte, atenția ce se dă în această scriere Liturghiei și preoției ar putea fi iarăși un indiciu că ea s-a compus de o personalitate cu rost oficial în viața Bisericii și în Constantinopolul împăratului Mihail al III-lea, în care, după restabilirea cinstirii icoanelor, fastul cultului luase un deosebit avânt. E cunoscută legenda, cu oarecare sâmbure istoric, că trimișii ruși de la Kiev au fost atât de impresionați în acest timp de Liturghia din Sfânta Sofia, că au determinat pe principele Vladimir să primească împreună cu tot poporul său creștinismul de la Bizanț.

A CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU T E O G N O S T

Despre făptuire, contemplație și preoție¹⁸⁴

*Al cărei acrostih este acesta: Preacuvioșilor
Părinți Lazăr și Varlaam, Teognost preasmeritul
și nevrednicul întregii lumi*

1. **Ț**unci să socotești că ai virtute adevărată, când vei disprețui toate cele de pe pământ cu desăvârșire, având prin conștiință curată inima gata să călătorească totdeauna către Domnul. Iar dacă vrei să fii cunoscut de Dumnezeu, fă-te necunoscut de oameni, pe cât e cu putință.

2. Ia seama la mângâierile de prisos ale trupului și ferește-te de ele, ca nu cumva să-ți scadă ceva din ostenele tale, întrucât aceste mângâieri aduc o slăbire a ostenelilor anterioare, dinainte de nepătimire, sau a celor de aici înainte. Socotește pagubă nu lipsirea de cele dulci, ci căderea din cele mai înalte, prin împărtășirea de ele.

3. Socotește-te furnică și vierme întru toată simți-rea, ca să te faci om modelat de Dumnezeu. Căci de

184. Περί πράξεως καὶ θεωρίας καὶ περὶ ἱερωσύνης. *Filocalia* greacă, ed. a II-a, vol. I, p. 355-365.

nu vei fi mai întâi aceea, nu va urma aceasta; și pe cât te vei coborî, pe atâta te vei înălța. Când te vei socoti pe tine ca nimic înaintea Domnului, cum zice Psalmistul, atunci te vei face din mic mare, pe nebăgate de seamă. Și când vei crede că nu ai și nu știi nimic, atunci te vei îmbogăți și în făptuire, și în cunoștința de laudă întru Domnul.

4. Zdrobește brațul celui păcătos și viclean, adică al plăcerii și al vicleniei, din care se naște tot păcatul. Zdrobește-l prin înfrânare și prin nerăutatea smereniei, ca, și de se va căuta tot păcatul tău cu cuvântul puternic în vremea cercetării celor săvârșite, să nu se afle ceva. Căci se șterg greșalele atunci când, urând pricinile prin care s-au săvârșit, ne oștim împotriva lor, schimbând înfrângerea dintâi prin biruința de pe urmă.

5. Nimic nu este mai bun decât rugăciunea curată, din care țâșnesc ca dintr-un izvor virtuțile: înțelegerea, blândețea, dragostea, înfrânarea, ajutorul care ne vine prin lacrimi de la Dumnezeu, deodată cu mângâierea. Iar frumusețea acesteia stă în aceea că mintea se află numai în cele zise și gândite și are pururea o dorință nesăturată după întâlnirea cu Dumnezeu. Când mintea adulmecă prin contemplarea fapturilor urmele Stăpânului și caută cu dor fierbinte și cu însetare să afle și să vadă pe Cel nevăzut, sau contemplă întunericul care-L ascunde, se întoarce iarăși la sine, retrăgându-se cu cel mai mare respect și cu evlavie, îndestulându-se deocamdată cu vederea care i-a fost de folos să i se descopere și mângâindu-se cu atâta. Dar are bună nădejde că va primi pe Cel dorit atunci când, topindu-se cele văzute (manifestările) și închipuirea în umbre, ca

prin oglindă și în ghicituri, va veni pentru de-a pururi vederea față către față.

6. Retrage-te de la contemplațiile cele mai înalte dacă n-ai ajuns încă la nepătimirea cea mai de sus, și nu alerга fără oprire, poftind cele mai presus de tine. Căci de vrei, zice, să te faci teolog și văzător (contemplativ), urcă prin viețuire și câștigă-ți prin curățire curăția. Iar fiindcă am pomenit de teologie (cunoașterea tainică de Dumnezeu), vezi să nu te întinzi după înălțimea ei la nesfârșit și gândește-te că nu ne este îngăduit nouă, celor ce ne hrănim încă cu laptele virtuților, să încercăm a zbura spre aceea, ca nu cumva să ne slăbească aripile ca la puii nedesăvârșiți, chiar dacă mierea cunoștinței ne silește dorul. Dar când, curățiți prin neprihănire și lacrimi, vom fi ridicați de la pământ ca Ilie și Avacum, preînchipuind răpirea viitoare în nouri; și când, în rugăciune curată, văzătoare (contemplativă) și neîmprăștiată, ne vom afla afară de simțuri, căutându-L pe Dumnezeu, poate că vom atinge întrucâtva teologia.

7. De poțtești să te învrednicești de vedere dumnezeiască și de arătări în minte, îmbrățișează mai întâi viața cea pașnică și liniștită; și, îndeletnicindu-te astfel, cunoaște-te pe tine însuși și pe Dumnezeu. Căci dacă se împlinește aceasta, nu mai e nimic care să te împiedice de-a vedea cu mintea, într-o stare curată și netulburată de nicio patimă, ca într-un nour subțire, pe Cel nevăzut de nimeni, binevestindu-ți mântuire prin cunoștința Sa mai îndesată (mai întipărită).

8. Precum atunci când se arată fulgerul, se așteaptă îndată și tunetul, așa acolo unde a luminat milostivirea dumnezeiască, se liniștește și furtuna patimilor. Iar unde

se întâmplă aceasta, îi vine totodată celui ce a dobândit-o și arvuna fericirii de sus. Dar nu este milă dumnezeiască, sau nădejde de nepătimire, în sufletul care iubește lumea mai mult decât pe Ziditor, și e împătimit de cele văzute, și e stăpânit cu totul de plăcerile și desfătărilor trupești.

9. Nu căuta cu mintea ce este Dumnezeu și unde este. Căci este mai presus de ființă și necuprins de loc, fiind mai presus de toate. Ci privește numai pe Dumnezeu Cuvântul cel circumscris, pe cât este cu puțință, răspândind lumină din firea dumnezeiască, și închipuiește-L în spațiu pe Cel ce e pretutindenea, pentru necircumscrierea dumnezeirii. Însă pe cât te vei curăți, pe atâta te vei învrednici de iluminare.

10. De poțtești cunoștință adevărată și încredințare neîndoielnică despre mântuire, filosofează (străduiește-te)¹⁸⁵ mai întâi să rupi afecțiunile pătimase ale sufletului față de trup și, golit de împătimirea după cele materiale, coboară în adâncul (abisul) smereniei, unde vei afla mărgăritarul de mult preț al mântuirii tale, ascuns ca într-un vas de lut în cunoștința dumnezeiască și făgăduindu-ți de pe acum strălucirea Împărăției lui Dumnezeu.

11. Cel ce a dobândit supunerea mintală (inteligibilă) și și-a supus trupul duhului nu mai are trebuință de omenească supunere, căci acesta se supune Cuvântului și legii lui Dumnezeu, ca un supus recunoscător. Dar noi, cei întru care se află lupta și războiul trupului împotriva sufletului, trebuie să ne supunem și să avem o căpetenie de oaste și un cărmaci, care cu știință să ne cărmuiască și să ne înarmeze cât mai bine,

185. Filosofia e strădania de curățire prin fapte.

ca nu cumva să fim biruiți de vrăjmașii inteligibili și să fim înghițiți de patimi, din neiscusință (din lipsa de experiență).

12. Când nu mai ești supărat de nicio patimă și dorul după Dumnezeu sporește în inima ta și când, socotind moartea ca un somn, nu te mai temi de ea, ci mai degrabă dorești dezlegarea, atunci ai câștigat precum trebuie arvuna mântuirii și porți înăuntru Împărăția cerurilor, bucurându-te cu o bucurie negrăită.

Despre preoție

13. Când te-ai învrednicit de preoția dumnezeiască și cinstită, te-ai îndatorat de mai înainte să te ai pe tine jertfit morții patimilor și plăcerilor, și așa să îndrăznești a te atinge de jertfa cea vie și înfricoșată, dacă nu vrei să fii ars de focul dumnezeiesc ca o materie ce arde cu ușurință. Căci, dacă Serafimul n-a îndrăznit să se atingă de cărbunele dumnezeiesc fără clește, cum te vei atinge tu fără nepătimire, prin care vei avea și limba sfântă, și buzele curățite, și sufletul curat împreună cu trupul, și mâinile înseși mai strălucite ca aurul, ca pe niște slujitoare ale focului și ale jertfei celei mai presus de ființă.

14. Pătrunde cu putere înțelesul cuvintelor, că în fiecare zi privești acea mântuire a lui Dumnezeu, pe care văzând-o odată, bătrânul Simeon s-a minunat și s-a rugat de slobozire. Și dacă nu ai primit înștiințare de la Duhul Sfânt că ești primit ca mijlocitor între Dumnezeu și oameni, ca unul întocmai cu îngerii, să nu îndrăznești să te arunci în primejdie, atingându-te de săvârșirea înfricoșată și preacurată a celor dumnezeiești, de care

și îngerii se tem și de la care mulți dintre sfinți s-au tras înapoi cu evlavie; ca nu cumva, asemenea lui Zan, să te pierzi din părerea că ești bun.

15. Ia aminte la tine, potrivit cu cel ce a zis să proscomidești mai întâi totdeauna pentru păcatele tale ca, chiar de s-a ivit mai-nainte în tine vreo întinăciune din pricina neputinței, să fie arsă de focul dumnezeiesc. Căci astfel te vei putea preface, ca un vas al alegerii de bună slujbă, curat și vrednic de o astfel de jertfă, în firea argintului și a aurului, chiar dacă au fost în tine părți de lemn sau de pământ, numai să-L câștigi pe Dumnezeu cu îndrăznirea și să-L ai plecat asupra ta. Fiindcă acolo unde Dumnezeu e gata spre ascultare, nu mai e nicio piedică pentru prefacerea ta.

16. Gândește-te că te-ai învrednicit de o cinste întocmai cu a îngerilor și sârguiește-te să rămâi nepătat în treapta în care ai fost chemat, prin toată virtutea și curăția. Știi pe Luceafărul care a căzut, din ce era ce s-a făcut, din pricina mândriei. Să nu pățești și tu acestea, închipuindu-ți lucruri mari despre tine. Socotește-te pe tine pământ și cenușă, și lepădătură, și plângi pururea, ca să te învrednicești de împărțășirea dumnezeiască și să fii chemat la rudenie de neînțeleasa iubire de oameni și de negrăita bunătate a lui Dumnezeu, prin mânuirea Sfințelor înfricoșate Taine.

17. Cel preoțit trebuie să se curățească de toate patimile, dar mai ales de curvie și de pomenirea răului, și să nu aibă nici măcar vreo închipuire simplă, dacă nu vrea să se apropie de trupul împărătesc schimonoșit sau cu funingine pe față, și de aceea să fie urât și grețos.

18. Să te atingi de cele sfinte cu conștiința înălbită prin curăție, ca un sfânt, după ce te-ai înălbit mai-nainte prin șiroaie de lacrimi mai mult decât zăpada, arătând prin albirea îngerească din afară frumusețea dinăuntru a sufletului. Și ia seama să nu fii plin numai de predaniile de la oameni în sfințita săvârșire a celor dumnezeiești, ci să ai și harul care să-ți facă înțelese în chip ascuns și tainic cele mai înalte.

19. Dacă iubești nestricăciunea și nemurirea, primește cu credință, cu sfială și evlavie de viață făcătoare și nestricăcioasele Taine, dorind și plecarea de aici, ca unul ce te-ai desăvârșit prin credință. Iar dacă te temi de moarte, încă nu te-ai împreunat prin dragoste cu Hristos, pe Care te-ai învrednicit să-L jertfești cu mâinile tale și cu al Căruia trup te-ai săturat. Căci dacă s-ar fi întâmplat aceasta, te-ai sârgui să te duci acolo unde este Cel iubit, nemaipunând niciun preț pe viață și pe trup.

20. Făcându-te jertfitor al trupului lui Dumnezeu și părtaș de el prin împărtășire, te-ai îndatorat să te împreuni cu El și în asemănarea morții Lui, nemaitrăind ție, ci Celui ce S-a răstignit și a murit pentru tine, cum zice Apostolul. Iar dacă viețuiești cu patimă trupului și lumii, gătește-te ca să ajungi, prin moarte, la pedeapsa cea fără de moarte, de nu te vei opri de bunăvoie înainte de moarte de la jertfa cea fără de sânge. Dar mulți din cei ce săvârșesc aici cele sfinte cu nevrednicie, fiind răpiți fără de veste de moarte, au fost trimiși la judecata de acolo.

21. Un preot oarecare ce era totodată și monah, având faimă de evlavie și fiind cinstit de mulți pentru arătarea cea din afară, dar înăuntru, pe ascuns, aflân-

du-se desfrânat și întinat, săvârșind odată dumnezeiasca și sfânta slujbă, când s-a apropiat de cântarea Heruvicului, plecându-și grumazul, ca de obicei, înaintea Sfintei Mese și citind: „Nimeni nu este vrednic...”, s-a aflat dintr-odată mort, părăsindu-l sufletul într-o înfățișare ca aceasta¹⁸⁶.

22. Nimic nu este mai de trebuință și mai de folos decât cuvântul drept și decât cunoștința. Căci de aici vin frica de Dumnezeu și dorul după El. Iar din acestea, cea dintâi curățește prin evlavie și sfială, iar celălalt desăvârșește prin deprinderea luminătoare și prin dreapta socoteală și face mintea să călătorească pe culmi, prin înalta suire și vedere. Dar fără frică este cu neputință minții să ajungă la dragostea dumnezeiască și prin ea să zboare spre cele nădăjduite și să se odihnească în ele.

23. Deci vino și ascultă de mine, cel ce dorești aprins și fără șovăire mântuirea. Aleargă până ce vei primi, căutând cu încordare, cerând neîncetat și bătând cu răbdare, până ce vei dobândi, împlântând ca temelie neclintită credința tare și smerenia. Atunci vei primi ceea ce dorești, nu când vei primi numai iertarea păcatelor, ci când nu te vei mai speria, nici nu te vei mai teme de răscoala vreunei patimi, despărțindu-te fără frică și cu îndrăznire de trup.

24. Caută să primești deplină încredințare cu multe lacrimi, dar nu înainte de moarte, dacă ești smerit la cuget, ca nu cumva pe urmă, făcându-te fără grijă, să fii cu dispreț, ci atunci când te afli aproape de sfârșit. Însă fără să socotești sfârșitul sigur, ca nu cumva în-

186. Până aici se vorbește în special despre preoție (capete 13-21).

crezându-te să fii batjocorit de înalta părere de sine și să nu dobândești ceea ce dorești, prinzându-te tocmai atunci vremea nădăjduită (când nu te aștepți). Căci atunci unde vei merge, nefericitule, fără arvună și fără încredințarea neîndoioasă, care mântuiește și care se dă prin Duhul?

25. Dacă dorești nepătimirea îndumnezeitoare, află mai întâi ceea ce dorești prin ascultare și smerenie, ca nu cumva, umblând pe altă cale, să-ți pricinuiesti doar osteneli. Iar nepătimirea a dobândit-o nu cel ce uneori este supărat de patimi, iar alteori e liniștit și se odihnește, ci cel ce neconținut se desfătează întru nepătimire, rămânând nemișcat chiar când sunt de față pricinile patimilor; dar mai ales, cel ce nu pătimește nici față de gândurile acestora.

26. Când iese sufletul din trup, vrăjmașul vine asupra lui cu obraznicie, luptându-se și osândindu-l și făcându-se un pârâș amarnic și înfricoșat pentru greșale. Dar sufletul iubitor de Dumnezeu, chiar dacă a fost mai-nainte rănit adeseori de multe păcate, nu se însălmăntă de repezirile și de amenințările aceluia, ci mai vârtos se întărește întru Domnul și zboară cu bucurie, încurajat de Sfintele Puteri care îl călăuzesc și îngădit de lumina credinței, strigând cu multă îndrăzneală vicleanului: „Ce este ție și nouă, fugarule din cer și slugă vicleană? Nu tu ai stăpânirea peste noi, căci Hristos Fiul lui Dumnezeu are stăpânirea peste noi și peste toți. Lui I-am păcătuit, Lui Îi vom și răspunde, având zălog al milostivirii Lui față de noi și al mântuirii noastre cinstita Lui cruce. Iar tu fugi departe de noi, pierzătorule. Căci nimic nu este ție și slugilor lui Hristos”. Zicând acestea sufletul cu îndrăzneală, diavolul întoarce

spatele tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul aflându-se deasupra, zboară asupra vrăjmașului, pălmuindu-l ca pasărea numită oxypterix (repede zburătoare) pe corb. După aceasta e dus cu veselie de sfinții îngeri la locurile hotărâte lui, potrivit cu starea lui.

27. Să nu te tragă la pământ dorul celor curgătoare pe tine, cel ce cugeți la cele cerești. Iar dacă te leagă vreo împătimire a celor pământești de dânsule, ești asemenea vulturului cu piciorul prins în laț și împiedicat de la zborul în văzduh. Deci pe toate să le ai și să le socotești ca gunoaie, în nădejdea celor mai bune. Lepădând chiar și trupul când vine vremea, urmează Îngerului lui Dumnezeu, care te scoate (din el).

28. Precum e cu neputință ca banul care nu are chipul împăratului să fie așezat în vistieriile împărătești împreună cu cei obișnuiți, așa este cu neputință să primească cineva arvuna fericirii de acolo fără dreaptă cunoștință și nepătimire, și să plece cu îndrăznire și cu încredințare din cele de aici spre cele nădăjduite, și să fie așezat împreună cu cei aleși. Iar cunoștință numesc nu înțelepciunea, ci știrea neînșelătoare despre Dumnezeu și despre cele dumnezeiești, prin care iubitorul de Dumnezeu se înalță spre îndumnezeire cu harul Duhului, fără să fie tras de patimi în jos.

29. Chiar dacă ai îndeplini toată făptuirea, să nu te încrezi în tine, socotind că ai ajuns la nepătimire, și să nu petreci în lume fără grijă; ca nu cumva, încărcându-te cu întipăriri de patimi de aici, să-ți fie grea retragerea din ea. Ci, călăuzindu-te pururea de frică, ai grijă de firea ta schimbăcioasă și nestatornică. Depărtează-te cu înțelepciune de pricinile patimilor. Căci nepătimirea

statornicită la culme nu se află decât în cei ce au ajuns la dragoste desăvârșită și prin contemplare neînteruptă s-au ridicat deasupra celor supuse simțurilor și au depășit trupul smereniei. De aceștia nu se mai atinge văpaia patimilor, căci a fost tăiată de glasul Domnului pentru faptul că aceștia s-au preschimbat întru nestricăciune.

30. Nu pofti nepătimirea înainte de vreme, ca să nu pățești ceea ce a pățit cel dintâi zidit, împărtășindu-se fără vreme de pomul cunoștinței¹⁸⁷. Ci, lucrând cu răbdare prin înfrânare cuprinzătoare și prin cerere stăruitoare și păzind prin disprețuire de sine și prin smerenie desăvârșită cele înfăptuite, așteaptă după acestea, la vreme bine rânduită, harul nepătimirii, ca pe un liman de odihnă după multă furtună și tulburare. Căci nu este nedrept Dumnezeu, ca să nu le deschidă, când trebuie, ușa nepătimirii, celor ce au umblat drept.

31. Mergi la puținătatea și nimicnicia furnicii, o, leneșule și neiscusitul, și învață de la ea, că nu are lipsă de bunătățile (virtuțile) noastre Dumnezeu cel fără lipsuri și prea plin, ci dăruiește din belșug și mântuiește prin har pe toți cei ce voiesc aceasta cu mulțumire, deși primește cu iubire de oameni lucrarea cea după putere. Deci dacă te ostenești ca un datornic pentru bunătățile care ți s-au dat mai-nainte de către El, bine faci și aproape îți este dumnezeiasca milă. Dar dacă socotești că-L faci pe Dumnezeu dator pentru bunătățile pe care crezi că le săvârșești, te-ai rătăcit de

187. Ca și la Sfântul Maxim Mărturisitorul și la Sfântul Grigorie Palama, găsim și la Teognost ideea că gustarea din pomul cunoștinței n-a fost oprită pentru totdeauna, ci numai până la maturizarea morală a lui Adam.

la calea cea dreaptă. Căci cum ar fi dator Binefăcătorul? Totuși aleargă așa, ca un năimit, și, înaintând câte puțin, vei lua, prin mila lui Dumnezeu, ceea ce cauți.

32. Vrei să-ți arăt și altă cale de mântuire sau, mai bine, de nepătimire? Silește pe Ziditorul în rugăciuni cu toată puterea, ca să nu rămâi fără lucrul căutat, luându-ți totdeauna ca mijlocitoare spre El toate Puterile cerești și pe toți Sfinții, împreună cu Preacurata și Maica lui Dumnezeu. Iar nepătimire nu cere, fiind nevrednic de acest dar; ci cere mântuirea cu încordare, și vei lua împreună cu ea și nepătimirea. Căci una se aseamănă cu argintul, iar cealaltă cu aurul curat. Să ai și lucrarea ascunsă, care slujește în chip deosebit lui Dumnezeu, și cuvintele unor taine ascunse către El, care te îndumnezeiesc, întrucât prin ele se îndulcește și Se apleacă Dumnezeu.

33. Luptă-te să iei arvuna mântuirii în chip ascuns în lăuntrul inimii tale, cu o încredințare neîndoielnică, pentru a nu afla în vremea ieșirii tulburare și spaimă neașteptată. Și atunci ai luat, când nu mai ai inima osândindu-te pentru lipsuri și conștiința înțepându-te pentru supărări; când s-a domesticit sălbăticia patimilor, fiară în tine, cu harul lui Dumnezeu; când îți izvorăsc lacrimile de mângâiere și mintea se roagă curat și neîmprăștiat; și când primești cu bucurie și cu inima pregătită moartea cea înfricoșată, de care fug cei mulți.

34. Cuvintele vieții veșnice, pe care le-a mărturisit verhovnicul Apostolilor că le are Dumnezeu-Cuvântul, sunt rațiunile celor făcute de El, pe care cel ce le primește tainic de la El, ca un neîntinat, a dobândit încă de aici, deodată cu ele, viața veșnică, și arvuna Duhului, și nădejdea ne-rușinată a mântuirii. Dar nu se

învrednicește de aceasta cel ce prețuiește mai mult trupul decât sufletul și e împătimit și legat de cele pământești.

35. Cuvântător nu este cel ce are puțința cuvântului vorbit, căci aceasta o are tot omul, ci cel ce prin puterea rațiunii caută să afle urmele lui Dumnezeu. Dar ceea ce este ființa Celui mai presus de ființă nu va afla nicidecum. Căci acesta este un lucru cu neputință întregii firi. Ci Îl va cunoaște din înțelepciunea ziditoare a lucrurilor, din purtarea de grijă, din îndrumarea, ținerea la un loc, cârmuirea și susținerea lor. Prin acestea se află și oarecum se vede minunatul Meșter, în chipul în care zidarul se vede din lucrul mâinilor sale.

36. Nu vei dobândi neaverea cum trebuie, fără nepătimire, nici nepătimirea fără dragoste, nici pe aceasta fără temere și rugăciune curată. Nici pe acestea fără credință și negrijă, prin care, întraripându-se, mintea leapădă cugetul ce caută în jos și zboară spre cele înalte și de sus, căutându-și pe Stăpânul ei.

37. Păzește curăția ca lumina ochilor, ca să te faci biserică a lui Dumnezeu și casă preaiubită. Căci este cu neputință să te apropii de Dumnezeu fără neprihănire. Iar pe aceasta o naște dorul de Dumnezeu, neîmpătimirea și fuga de lume. Și o păzesc smerita cugetare, înfrânarea, rugăciunea neconținută, contemplarea duhovnicească și lacrimile stăruitoare, împreună cu nemânie-re. Iar frumusețea dreptei socoteli fără nepătimire nu o vei dobândi.

38. Nimeni să nu te înșele, frate, că fără sfințenie, cum zice Apostolul, vei vedea pe Dumnezeu. Căci Domnul cel mai presus de toată curăția nu primește să Se arate celui necurat. Precum este nevrednic de El cel ce

iubește pe tatăl sau pe mama sa mai mult decât pe El, sau pe fiica și pe fiul său, așa și cel ce iubește orice altceva din cele vremelnice și pământești. Cu atât mai mult cel ce prețuiește mai mult păcatul cel urât și puturos decât dragostea Domnului. Căci Dumnezeu lea-pădă pe cel ce nu se întoarce de la întinăciune, fiindcă „nu va moșteni stricăciunea, nestricăciunea”.

39. Nu te vei învrednici de dragostea dumnezeiască fără cunoștință, nici de aceasta fără credință. Dar credință numesc nu pe cea simplă, ci pe cea care se naște în noi din lucrarea virtuților. Iar de străpungerea adevărată a inimii te vei învrednici atunci când, veștejind prin înfrânare, priveghere, rugăciune și smerenie plăcerea cea înăscută a trupului, te vei răstigni împreună cu Iisus, nemaîtrăind pătimăș, ci viețuind Duhului dumnezeiesc și umblând întru nădejdea moștenirii celei de sus.

40. Strigă către Dumnezeu: „Întru aceasta am cunoscut că m-ai voit pe mine, că nu se va bucura vrăjmașul meu de mine” (Ps. 40, 11), stăpânindu-mă și muncindu-mă până în sfârșit prin patimi. Ci m-ai răpit mai-nainte de moarte din mâna lui, și m-ai învrednicit a vieții duhovnicește după bună plăcerea Ta, ca prin sfârșit bun să mă înfățișezi mântuit Scaunului Tău, ducând de aici arvuna mântuirii și încredințarea neîndoielnică; ca să nu mă aflu tulburat și nepregătit în vremea ieșirii, încât să socotesc de nesuportat necazul și mai amar-nic și mai rău decât moartea însăși și decât muncile.

41. Credința și nădejdea nu sunt niște lucruri simple și întâmplătoare. Ci credința are nevoie de un suflet tare, iar nădejdea, de o socotință și de o inimă dreaptă. Căci cum va crede cineva cu ușurință în cele ce nu se văd, fără har? Și cum va nădăjdui în lucrurile viitoare neîn-

vederate, de nu va avea prin curăție vreo experiență a darurilor Domnului, prin care primește adevărarea acestora, ca a unora ce sunt de față? Deci pentru amândouă este nevoie de virtute, dar și de înrăurirea și de ajutorul lui Dumnezeu, pe care dacă nu le avem, în zadar ne ostenim.

42. Virtutea adevărată are ca rod sau cunoștința, sau nepătimirea, sau amândouă acestea. Iar de nu, deșartă a fost și mincinoasă ceea ce ni s-a părut nouă virtute. Căci de-ar fi fost adevărată, s-ar fi împodobit și cu roade, nu numai cu frunze. Dar așa, umblând să-și atragă fie plăcerea de la oameni, fie plăcerea proprie, sau altceva din cele ce nu plac lui Dumnezeu, este mincinoasă și neiubitoare de Dumnezeu. Noi însă, care ne-am îndreptat lucrarea, vom dobândi fără îndoială, spre folosul nostru, și harul Bunului Dumnezeu, care aduce, când trebuie și cât trebuie, și cunoștința, și nepătimirea.

43. Pătrunde gândurile vrăjmașului cu lumina harului și, aruncându-te înaintea lui Dumnezeu cu plâns, vestește neputința ta. Ține-te pe tine de nimic, chiar dacă te-ar convinge înșelătorul să-ți pari că ești ceva. Nu cere nici încununarea cu niscai daruri, decât dacă sunt pricinuitoare de mântuire și păzitoare ale smeritei cugetări. Cere însă cunoștința care nu îngâmă, ca pricină a cunoștinței de Dumnezeu, și roagă-te să nu fii stăpânit până la sfârșit de patimi ca de niște tirani, ci să te desfaci de trup întru nepătimire, sau mai multă smerenie, ca să pătimești împreună cu cei ce greșesc.

44. Precum nu se poate zbura la cele înalte și în văzduh fără aripi, așa nu se poate ajunge la cele nădăjduite fără încredințare neîndoielnică încă de aici. Iar

încredințarea vine din desăvârșita smerenie a cugetului și din harul Duhului Sfânt în cei împăcați deplin cu Dumnezeu, în care se află desigur și nepătimirea, fie în parte, fie mai deplin, pe măsura împăcării și curăției. Iar cei ce se despart altfel de trup, ca unii ce sunt încă în iarna patimilor, sau sâmbăta (adică în nelucrarea virtuților), se vor afla sub judecată și cercetare, ca niște vinovați, la vremea răsplătirii.

45. Mântuindu-te în dar, mulțumește Mântuitorului Dumnezeu. Iar de vrei să aduci și daruri, adu-l din sufletul tău văduvit, cu recunoștință, cei doi bănuți, adică smerenia și dragostea. Și știu bine că le va primi pe acestea mai mult decât mulțimea virtuților aruncate de mulți în vistieria mântuirii. Făcând așa, chiar de vei avea trebuință ca Lazăr de înviere, după ce ai fost omorât de patimi, trimite-le pe acestea ca pe niște surori bune, ca mijlocitoare către El, și vei dobândi fără îndoială ceea ce cauți.

46. Dobândind făptuirea, încă nu te vei putea apropia numai prin ea de nepătimire, ca să te rogi curat și neîmprăștiat, de nu vor veni în minte și vederile (contemplațiile) duhovnicești ale cunoștinței luminătoare și ale înțelegerii lucrurilor. Numai întraripată și luminată de acestea mintea e înălțată în întregime de dragostea (erosul) rugăciunii adevărate, zburând întins spre luminile înrudite ale cetelor netrupești de sus, și de acolo e dusă, pe cât e cu putință, spre marea lumină, cea în trei străluciri, a Treimii dumnezeiești.

47. Nu vom fi pedepsiți și osândiți în veacul ce va să vie pentru că am păcătuit, odată ce am primit o fire nestatornică și schimbăcioasă. Ci fiindcă, păcătuiind, nu ne-am pocăit, nici nu ne-am întors de la calea cea rea spre Domnul după ce-am primit putere și vreme

pentru pocăință, ca să arătăm și mai mult că dumnezeirea e bună, și nu, dimpotrivă, pătimasă, ca una ce pedepsește și se mânie. Dar El pedepsește păcatul, și nu pe noi. Căci El este în afară de orice patimă și pedeapsă, deși se zice că Se conformează faptelor și dispozițiilor noastre, întorcând fiecăruia după valoarea celor făcute în viață.

48. Clintindu-te dintr-o stare mai bună, nu te tulbura, ci îndreptează-te, alergând mai degrabă la starea dinainte, cu întristare și mâhnire și cu multă învinuire de sine, ba și cu multă vărsare de lacrimi întru frângerea duhului. Ieșind prin acestea din căderea ce ți s-a întâmplat, vei veni în valea bucuriei mântuitoare, întărindu-te de aici înainte cu toată puterea, ca nu cumva, mâniind iarăși pe Judecător, să fie trebuință de lacrimi și necaz pentru împăcarea Lui, sau, de nu se va întâmpla aceasta aici, să fii pedepsit cu siguranță în veacul ce va să vie.

Despre preoție

49. Iarăși ne este cuvântul despre cinstita preoție, ca ceea ce are trebuință de demnitate și curăție îngerească și, după acestea, de mai multă întărire și neprihănire decât înainte. Căci dacă cel întinat poate să se curățească întrucâtva, cel curat cum se va mai întina, decât doar dacă vrem să amestecăm întunericul cu lumina și putoarea cu mirosul? Dar făcând așa, va fi vai nouă și vom moșteni pierzania, ca niște furi de cele sfinte, asemenea lui Anania și Safira.

50. Învrednicindu-te să te sui la treapta cerească a preoției celei întocmai cu îngerii, printr-o mică curățire

te-ai făcut, din vas al pierzării și netrebnic, vas al alegerii și de bună slujbă Domnului, asemenea lui Pavel. Deci păstrează neprihănită cinstea de care te-ai învrednicit, păzind darul dumnezeiesc ca lumina ochilor, ca nu cumva, spurcându-te din neluare aminte, să fii aruncat de la înălțime în prăpastie și cu anevoie să afli întoarcere.

51. Înțelege ca un om cuminte că Dumnezeu făcând pe cineva drept, nu este cine să-l osândească. Și dacă, fiind chemat, ai intrat la harul mai presus de lume al dumnezeieștii preoții, să nu mai fii îngrijat de viața de mai-nainte, dacă ai avut vreo pată, căci prin Dumnezeu și prin îndreptarea ta s-a curățit. Ci să te sârguiești și să veghezi după aceea, ca să nu înnegrești harul. Făcând așa, chiar dacă s-ar îndoii cineva nebinește de lucrarea ta cea sfântă pentru cele dinainte, va auzi glasul dumnezeiesc ce zice: „Ceea ce a curățit Dumnezeu, tu să nu spurci”.

52. Ușoară este demnitatea preoției și jugul blând, dar când se primește și când e purtată după cuviință; și când nu se cumpără harul Duhului dumnezeiesc. Dar când se cumpără cu sânguință omenească și cu dar stricăcios ceea ce nu trebuie să se neguțătorească, și chemarea nu mai e de sus, sarcina este foarte grea, ca una ce e purtată fără vrednicie și peste putere. Iar jugul este foarte aspru și roade grumazul și puterea celui ce-l duce, de nu-l pune jos, până-l va slei și zdrobi cu desăvârșire.

53. Luând jugul preoției cu îndrăzneală, îndreaptă-ți căile tale și taie drept cuvântul adevărului¹⁸⁸, lucrân-

188. ὁρθοτόμοι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, după traducerea din *Liturghierul* românesc: „drept îndreptează (cioplește) cuvântul adevărului”. Și preotul are această datorie, nu numai episcopul.

du-ți prin ea, cu frică și cu cutremur, mântuirea ta. Căci Dumnezeu nostru este foc arzător și dacă te atingi de el, fiind aur sau argint, să nu te temi că vei arde, cum nu s-au temut nici tinerii din Babilon de foc. Dar dacă ești de iarbă sau de paie, materii ușor de aprins, ca unul ce ai cuget pământesc, tremură că vei fi ars de focul ceresc de nu vei fugi, ca Lot de urgie, prin depărtare de Tainele prea înfricoșate, sau de nu sunt niscai scăderi prea mici ce vin din neputință, cele care sunt arse de acest foc dumnezeiesc în prea sfânta slujbă, încât tu însuși să rămâi nears și nevătămat de foc, ca gătejele acelea slabe ale rugului.

54. Dacă nu poți să te desfaci de deprinderea pătimășă a curgerii de sămânță, din pricina obișnuinței îndelungate, cum cutezi, nefericitule, să te apropii de cele pe care nici îngerii nu le ating? Deci sau tremură și stai departe de aici înainte de slujba dumnezeiască, și așa vei câștiga îndurarea lui Dumnezeu, sau așteaptă-te să cazi cu urgie, ca un nesimțitor și ca un neîndurat, în mâinile Dumnezeului celui viu, Care nu te va cruța cu iubire de oameni, ci te va pedepsi fără milă, fiindcă ai cutezat cu nerușinare să intri la nunta împărătească având sufletul și haina întinate, deși nu ești vrednic nici măcar de intrare, dar încă de așezare.

55. Am cunoscut un preot care îndrăznea să săvârșească cele dumnezeiești cu nevrednicie, ca unul ce căzuse în patima curviei. Acesta căzu mai întâi într-o boală grea și de nevindecat, și se apropia de moarte. După ce făcu totul pentru tămăduirea bolii, dar nu folosi nimic, ci boala se întindea și mai tare, veni la conștiința că are să moară din pricină că a slujit cele sfinte cu nevrednicie. Drept aceea, oprindu-se îndată cu jurământ

de la Sfânta Liturghie, a urmat degradă și tămăduirea, încât nici urmă de boală n-a mai rămas în el.

56. Luminată este treapta și haina preoției, dar numai dacă are și sufletul împreună strălucind înlăuntru, prin curăție. Dacă se întinează din neatenție, iar conștiința, care mărturisește despre urâtenie, e disprețuită, lumina se face întuneric și pricină a întunericului și a focului veșnic, de nu cumva, părăsind această cale prăpăstioasă pe amândouă părțile, ne abatem pe alta, care să ne ducă prin virtute și smerenie, fără primejdie, la Împărăția lui Dumnezeu.

57. Mântuirea se câștigă prin umilință și virtute, nu prin slăvita preoție, care cere o viețuire întocmai cu a îngerilor. Deci sau fă-te nepătimitor ca îngerii, petrecând afară de lume și de trup cu cugetul, și așa pășește pe această scară cerească, sau, recunoscându-ți neputința ta, teme-te de înălțime, ca de una ce pricinuieste mare cădere celor ce nu sunt în stare să rămână pe ea, și alege viețuirea iubită de mulți, care apropie de Dumnezeu nu mai puțin ca aceea. Căci întru aceasta, chiar dacă ți s-ar întâmpla să cazi, ușoară îți va fi iarăși ridicarea prin căință, cu mila și cu harul lui Dumnezeu.

58. Trupul și sângele nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu. Iar tu, împărtășindu-te de Trupul și Sângele lui Dumnezeu, cum nu te faci un trup cu El și nu te străbați de sângele Lui, având de pe acum înăuntru Împărăția cerurilor, ci ești încă împrejmuit de patimile trupului și ale sângelui? Mă tem că nu va rămâne în tine Duhul lui Dumnezeu, ca unul ce ești trupesc, și vei fi tăiat în două la vremea judecății, luându-se de la tine cinstita preoție, ca de la unul ce ești nevrednic de asemenea har.

59. Nefiind înaintea ochilor tăi frica lui Dumnezeu, socotești că e un lucru simplu să săvârșești cele sfinte cu nevrednicie, amăgit de iubirea de sine și închipuindu-ți pe Dumnezeu bun. Aceasta au pățimit-o și Datan și Aviron odinioară, până ce i-a înghițit pământul. Temându-te de aceasta și înfricoșându-te de Cel de Care trebuie să-ți fie frică, cugetă la măreția lucrului și sau săvârșește cu vrednicie și curăție, ca să nu zic întocmai ca un înger, lucrul dumnezeieștii preoții, sau oprește-te, ca un om chibzuit, de la slujba înfricoșată, ca nu cumva, disprețuind aceasta și nesocotindu-ți conștiința care te mustră, să zici cu durere atunci când vei fi osândit și când toate se vor judeca și îndrepta: „Frica de care m-am temut a venit peste mine” și: „aceea ce mă înfricoșa mi s-a întâmplat mie”.

60. Adu mai întâi pentru tine, cu trezvie și cu durere, întru zdrobirea inimii și cu lacrimi, jertfa cea sfântă și mântuitoare de lume, spre ispășire. Căci pe cine vei avea ca să-l doară de tine asemenea ție și să aducă jertfă pentru tine, după moartea ta? De aceea, luându-o înainte cu gândul, ca un chibzuit la minte, înmormân-tează-te pe tine de pe acum și pomeneste-te de mai-nainte, punând înaintea lui Dumnezeu pe Sfânta Masă înseși Sfintele ca mijlocire pentru mântuire, aducându-ți aminte prin aceasta de junghierea Lui cea de bunăvoie și de oameni iubitoare.

61. Sufletul care se desparte de trup, plin de încredințare (ἐν πληροπορίᾳ), și-l dezbracă pe acesta ca pe o haină încearcă o bucurie negrăită și netălmăcită. Căci dobândind acum cele nădăjduite, îl leapădă pe acesta fără întristare, îndreptându-se cu pace spre îngerul luminos și vesel care vine din înălțime și străbătând fără piedică împreună cu acela văzduhul, nevătămat câtuși

de puțin de duhurile răutății, ci suindu-se cu bucurie și cu îndrăzneală și cu graiuri de mulțumire, până va ajunge să se poată închina Făcătorului, și de acolo să primească hotărârea de-a se rânduî cu cei asemenea și de aceeasi măsură în virtute, până la învierea cea de obște.

62. Îți spun un cuvânt străin, și nu te minuna: Chiar dacă nu ai dobândit nepătimirea, pentru obișnuințele care poate te stăpânesc, dacă te afli în vremea ieșirii în adâncul smereniei, te vei înălța, nu mai puțin ca cel fără patimă, mai presus de nouri. Căci deși comoara celor nepătimitori s-a adunat din toate virtuțile, piatra prețioasă a smereniei e mai de preț decât toate. Ea nu prilejuiește numai împăcare de la Dumnezeu celui ce o are, ci și intrare împreună cu cei aleși în locașurile de nuntă ale Împărăției Sale.

63. Primind ispășire de păcate de la Dumnezeu, slăvește pe Cel ce nu ține minte răul și nu Se răzbună, asigurându-te dinspre greșalele cu voia, din toată puterea. Căci deși este ispășire și pentru ele până la moarte, prin pocăința de fiecare zi, dar te arăți nemulțumitor dacă păcătuiești cu ușurință într-o cunoștință. Alungând câinele deznădejdiei cu piatra buneî nădăjduiri și cerând totdeauna cu îndrăznire și cu stăruință, ți se vor ierta multele păcate, ca îndatorat să iubești și tu mult în veacul ce va să vie pe Cel împreună pătimitor și preabun.

64. Când, lucrat de harul dumnezeiesc, te afli înaintea lui Dumnezeu într-o rugăciunea cu lacrimi, prăvălește-te la pământ, întinzându-te în semnul crucii și, lovindu-ți capul, cere dezlegarea de aici ca pe o eliberare de stricăciune și înstrăinare de ispite. Însă nu după cum voiești tu, ci după cum I se pare lui Dumnezeu și când și cum vrea El. Iar plecarea de aici o dorești și o iubești

atunci când ai plecat deodată cu lacrimile spre Domnul, în abisul smereniei, încât te-ai făcut fără grijă în văpaia dorului și în rugăciune. Dar mai rabzi amânarea deocamdată, Dumnezeu prevăzând ceva mai bun. Cere deci cu silire și cu jurământ, fără să hotărăști data, făcând, zicând, cercetând și neguțătorind orice, ca să nu cazi de la Dumnezeu.

65. Fiind purtător de trup, nu încerca să iscodești cum sunt cele inteligibile, chiar dacă partea mintală a sufletului tinde spre acelea prin curăție. Căci până ce partea netrupească, legată de suflare și de sânge, nu se va desface de grosime și nu va fi în cele inteligibile, nu va putea cugeta și înțelege cum trebuie acelea. Prin urmare, pregătindu-te să ieși din materie, ca dintr-un al doilea pânțec întunecat al mamei, către cele nemateriale și luminoase, bucură-te slăvind pe Binefăcătorul care ne trece prin moarte spre cele nădăjduite. Și veghează pururea pentru dracii necinstitori care dau târcoale în jurul nostru și uneltesc împotriva cinstei noastre și păzesc cu viclenie călcâiul nostru, adică săvârșirea vieții. Tremură până la ieșire, necunoscându-ți viitorul și neavându-l sigur, ca unul ce ești zidit schimbăcios și nestatornic, din pricina voii slobode.

66. Când vrăjmașul simte că sufletul nostru a ajuns la mari măsuri ale virtuții, ne întâmpină cu ispite sălbătice și înfricoșate. Această stare ne-o cunoaște el din cuvintele rugăciunii și din ridicarea mai presus de perechea materială: trupul și simțurile. Și atunci, cu atâta pizmă ne ispitește urătorul de oameni, încât ne face să ne scârbim chiar și de viață. Dar nu știe, deșertul, câtor bunătăți ni se face pricinuitor, făcându-ne în chipul acesta cerești prin răbdare și împletind mai strălucite cununile noastre.

67. Nu este altă luptă mai mare decât a neprihănirii și a fecioriei. Chiar și îngerii se minunează de cel ce cinstește nenuntirea, care se încununează nu mai puțin ca mucenicii. Căci cel ce, legat fiind cu trupul și cu sângele, se străduiește să imite neconținut viața nematerială a celor netrupești, prin curăție, de câte osteneli și sudori nu are trebuință? Atât de mare și de înaltă este cu adevărat această virtute, încât puțin lipsește ca să-i pară cu neputință, ca fiind mai presus de fire, dacă nu ar ajuta Dumnezeu de sus, întărind neputința firii și proptind putreziciunea ei și ușurând-o în oarecare chip, ca să se ridice de la pământ prin dragoste de Dumnezeu și prin nădejdea bunătăților celor gătite ei.

68. Trupul umplut de must prin multa băutură și prin mult somn e mare piedică spre neprihănire. Iar neprihănirea adevărată rămâne nemișcată și în fața nălucirilor din somn. Căci alergarea minții către ele este o dovadă că poartă încă în adânc boala patimii. Iar dacă se învrednicește prin har să vorbească cu Dumnezeu în somn fără de trup, înseamnă că patimile s-au liniștit și ea rămâne neatinsă și paznic treaz al sufletului și al trupului, ca un câine care veghează asupra lupilor ce stau la pândă, nelăsându-se înșelat de ei.

69. Îți spun un cuvânt străin, și să nu te minunezi. Este între Dumnezeu și suflet o taină ce se săvârșește într-ascuns. Dar este a măsurilor celor mai înalte, a curăției, a dragostei și a credinței desăvârșite. Când omul, împăcat la culme, se unește cu Dumnezeu prin apropiere deplină, în rugăciune și vedere neîncetată (căci prin acestea Ilie încuie cerul cu secetă și arde cu foc ceresc jertfa, iar Moise taie marea și biruiește prin întinderea mâinilor pe Amalic, și Iona se mântuiește din

chit și din adânc, fiindcă sila aduce pe Dumnezeu cel preaiubitor de oameni oriunde vrea), învrednicindu-se de El, măcar că este în trup, a covârșit măsura stricăciunii care-l supune morții, așteptând moartea ca pe un somn obișnuit, care-l transportă dulce spre cele nădăjduite.

Despre preoție

70. Cutremurându-te de Patimile Domnului și de umilirea (chenoza) lui Dumnezeu-Cuvântul pentru noi, dar și de jertfa și de amestecarea în noi a Trupului și a Sângelui celui de-viață-făcător și dumnezeiesc, de care ne-am învrednicit nu numai să ne împărtășim, ci și să le slujim, umilește-te pe tine ca o oaie de junghiere, socotind pe toți ca fiind într-adevăr mai presus de tine, și silește-te să nu rănești conștiința cuiva cu nesocotință. Iar fără de sfințenie, să nu cutezi a te atinge de cele sfinte, ca să nu fii ars ca iarba de focul dumnezeiesc, sau să te topești ca ceara și să fii pierdut.

71. De vei săvârși cum trebuie slujba dumnezeiască, cinstită și înfricoșată, și nu te va mustra conștiința pentru minic, să-ți nădăjduiești mântuirea din aceasta. Căci folosul de aici îți va fi mai presus de toată lucrarea și vederea (contemplarea). Iar de nu vei face așa, tu însuși vei vedea. Și mai bine este, fără îndoială, să te depărtezi, prin recunoașterea neputinței tale, de înălțimea preoției, decât să te ții cu nedesăvârșire și cu necurăție de ea, și, părând multora că te afli la înălțime, să zaci ca un stârv vrednic de plâns și de nevrednicie.

72. Slujba cinstitei preoții și puterea ei de împăcare și înduplecare a lui Dumnezeu atât de mult întrec orice psalmodie și orice rugăciune, cât soarele ste-

lele. Căci pe Însuși Unul-Născut Îl jertfim, Îl punem înaintea și-L aducem spre împăcare, pe Cel junghiat în dar pentru păcătoși, din iubirea de oameni. Și nu numai pentru iertarea păcatelor, ci și pentru cele ce ne rugăm spre folosul nostru, dacă nu ne este conștiința întinată. Și Trupul unit cu dumnezeirea arde ca un cărbune aprins toată materia fărădelegilor și luminează inimile celor ce se apropie cu credință. Asemenea și dumnezeiescul și cinstitul Sânge spală și curățește, mai mult decât orice isop, toată pata și întinăciunea celor ce îndrăznesc să se apropie de cele Sfinte cât pot de curăți, dacă s-ar mai fi întâmplat să rămână ceva.

73. Nu se jertfește trupul cel înălțat al lui Dumnezeu-Cuvântul coborându-se din cer, ci, cum a zis oarecare dintre Sfinți, înseși pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele lui Hristos prin slujirea tainică, cu credință, cu frică, cu dor și cu evlavie, a celor ce s-au învrednicit de dumnezeiasca preoție, primind schimbarea din acelea în acestea prin lucrarea și venirea Preasfântului Duh; nu făcându-se alt trup decât acela al Domnului, ci prefăcându-se în acela, nestricăcios și nu stricăcios aflându-se. De câtă curăție și sfințenie nu are deci trebuință preotul ca să atingă trupul dumnezeiesc, și de câtă îndrăznire, ca să fie mijlocitor între Dumnezeu și oameni și să primească în jurul său împreună rugătoare, deodată cu Preasfânta și de Dumnezeu Născătoarea, toate puterile cerești ale îngerilor și pe toți sfinții din veac? Mie mi se pare că precum are trebuință de o vrednicie îngerească sau arhanghelească, așa are și de o familiaritate îngerească cu Dumnezeu.

74. Trebuie să-ți însemni deci, o, Pisinie, că de aceea stau Sfintele descoperite înaintea noastră, după

Simbolul credinței, pe Sfânta Masă, având să fie sfințite, ca și cum s-ar ruga în oarecare chip pentru cei ce le aduc și ar striga cu graiuri negrăite către Cel ce locuiește în ceruri. Căci Acela privind, nu trece cu vederea și, văzând, nu-și întoarce privirea, amintindu-și umilirea (chenoza) cea de bunăvoie pentru păcătoși și coborârea negrăită și junghierea cea de oameni iubitoare. Fiindcă nu îndreptați fiind noi ne-a dăruit prețul de răscumpărare și mântuirea prin patimile Sale, Bunul și răbdătorul de rău, ci, păcătoși fiind, ne-a mântuit și ne-a chemat iarăși la Sine.

75. Chiar dacă porți grijă de rugăciunea curată, care unește mintea nematerială cu Dumnezeu, în chip nematerial, și ai ajuns să vezi ca într-o oglindă odihna care te așteaptă după sfârșitul vieții de aici, ca unul ce ai primit arvuna Duhului și ai dobândit Împărăția cerurilor înăuntru, întru toată simțirea și încredințarea, să nu suferi a te slobozi din trup fără preștiința morții, ci roagă-te cu dinadinsul pentru aceasta și fii cu bună nădejde că vei dobândi-o aproape de sfârșit, de-ți va fi de folos. Dar pregătește-te pentru ea neîncetat, lepădând toată frica, pentru ca, străbătând văzduhul și scăpând de duhurile răutății, cu îndrăzneală și fără temere să ajungi înăuntru bolților cerești, unindu-te cu cetele îngerești și adăugându-te la aleșii și dreptii din veac și privind, pe cât este cu putință, Dumnezeirea. Iar dacă nu, să cunoști barem bunătățile de sub Ea și pe Cuvântul lui Dumnezeu răspândind razele mai presus de ceruri, pe Cel închinat cu o singură închinare împreună cu trupul Său neprihănit, deodată cu Tatăl și cu Duhul, de către toată oastea cerească și de către toți sfinții. Amin.

ILIE ECDICUL

Viața și scrierile lui Ilie Ecdicul

*Filocalia greacă*¹⁸⁹ publică sub numele lui Ilie Presbiterul și Ecdicul o scriere intitulată *Antologie de sentințe de-ale filosofilor strădalnici*¹⁹⁰. În *Patrologia greacă*, tom. 90 (col. 1401-1461) aceeași scriere, cu titlul *Alte capete*, e dată sub numele Sfântului Maxim Mărturisorul, fiind luată din ediția scrierilor Sfântului Maxim publicată de Combefis, Paris, 1675. Textul din *Filocalia greacă* a fost publicat și în tom. 127 al P.G., cu o traducere fragmentară a lui Pontanus (col. 1128-1176)¹⁹¹. Astfel, aceeași scriere o avem publicată în Migne de două ori, fiind atribuită de fiecare dată altui autor și socotindu-se ca două scrieri diferite.

Mai nou Th. M. Disdier a rezolvat această problemă stabilind că textele publicate în P.G. 90 și P.G. 127 (din *Filocalia*) nu sunt două scrieri deosebite ce provin de la doi autori, ci sunt una și aceeași scriere, și ea este a lui Ilie Ecdicul¹⁹². El a arătat cum din 36 de codice

189. Ed. I, Veneția, 1782, p. 529-548; ed. a II-a, vol. I, Atena, 1893, p. 375-391.

190. Ανθολόγιον γνωμικὸν φιλοσόφων σπουδαίων, σπουδαστῶν καὶ πονητῶν Ἡλίας ἐλαχίστω πρεσβυτέρῳ καὶ ἐκδίκῳ.

191. Ἑτέρα κεφάλαια. Traducerea lui Pontanus e din 1603, când a fost publicată ca appendice la traducerea operei Sfântului Simeon Noul Teolog (Ingolstadt, 1603), sub titlul: *Ex Elie Presbyteri et defensoris sententiarum florilegio florilegium*.

192. „Élie L'Ecdicos et les ἑτέρα κεφάλαια, attribués à saint Maxime le confesseur et à Jean de Carpathos”, în *Echos d'Orient*, 1932 (ian.-martie, p. 17-51).

manuscrise, care cuprind această scriere, 23 o atribuire lui Ilie Ecdicul, altele nu indică niciun autor, altele i-o atribuire lui Ioan Carpatiul și numai câteva i-o atribuire Sfântului Maxim, și acestea sunt toate mai noi, din veacul al XII-lea încoace. Codicele manuscrise care cuprind opera Sfântului Maxim dinainte de secolul al XII-lea nu cuprind această scriere, iar Fotie, care în veacul al IX-lea ne-a lăsat un inventar al scrierilor Sfântului Maxim, nu pomeneste nici el de această scriere.

Disdier aduce și criterii interne, care ar arăta că scrierea aceasta e mai nouă decât scrierile Sfântului Maxim, indicând o spiritualitate mai sistematică și mai nuanțată și trădând influența scrisului Sfântului Simeon Noul Teolog din veacul al XI-lea. După Disdier, autorul trebuie să fie un anume Ilie, care a fost pe rând avocat, monah și preot, și care a fost contemporan cu Ilie al II-lea, Mitropolitul Cretei de la sfârșitul veacului al XI-lea și începutul veacului al XII-lea. N-a fost însuși Mitropolitul Ilie al II-lea, care a comentat pe Grigorie de Nazianz și *Scara* lui Ioan Scărarul¹⁹³, căci acesta era o personalitate bine cunoscută, nu un „oarecare avocat” (ἑκδικός τις), cum îi zic unele manuscrise autorului acestei scrieri. Nu se știe de-a fost și el din Creta. Manuscrisele nu spun nimic în privința aceasta.

Iată câteva din deosebirile dintre Sfântul Maxim și Ilie Ecdicul, remarcate de Disdier. Amândoi cunosc împărțirea sufletului rațional (λογικὴ ψυχὴ) în partea poftitoare (ἐπιθυμητικὸν), partea irascibilă (τὸ θυμικὸν) și partea cugetătoare (τὸ λογιστικὸν). Dar pe când la Sfântul Maxim pofta și iuțimea (ἐπιθυμία καὶ θυμὸς) sunt puterile

193. O știre că el a comentat *Scara* o avem în Cod. Hierosolymitanus 66 din veacul al XII-lea, la f. 162, într-o notiță din veacul al XIV-lea.

pasionale sau partea pasională (παθητικαὶ δυνάμεις, τὸ παθητικὸν μέρος), la Ilie Ecdicul ele sunt puterile vitale și partea păcătuitoare (ζωτικαὶ δυνάμεις și ἁμαρτητικὸν μέρος). Purificarea lor duce, după Sfântul Maxim, la nepătimire (ἀπάθεια), condiția pentru cunoaștere (γνώσις), contemplarea duhovnicească (πνευματικὴ θεωρία) și teologie, încoronată de îndumnezeire (θέωσις). După Ilie Ecdicul totul se încoronează prin simplitate (ἀπλότης), o categorie scumpă Sfântului Simeon Noul Teolog.

La Sfântul Maxim fazele principale ale vieții duhovnicești sunt: făptuirea (πρᾶξις), contemplația (θεωρία) și teologia. La Ilie teologia lipsește. În schimb avem fazele: făptuitorul (πρακτικός), mijlociul (μέρος) și contemplativul (θεωρητικός).

Viața activă are la Ilie unele momente în plus față de Sfântul Maxim. După acesta, viața activă urcă pe scara a șapte virtuți: credința, frica, înfrânarea, răbdarea, nădejdea, nepătimirea și iubirea. La Ilie întâlnim unele virtuți deosebite, care apar întâi la Sinaiți și apoi sunt primite de Sfântul Simeon Noul Teolog: tăcerea (σιωπή), postul, rugăciunea, atenția (προσοχή). Mila (ἔλεος) are la Ilie un rol pe care nu-l are la Sfântul Maxim. La Ilie nu întâlnim ideea de chip și asemănare. În schimb la el întâlnim rugăciunea de un singur cuvânt a Sinaiților (μονολόγιστος εὐχή), care nu e la Sfântul Maxim.

Peste tot în spiritualitatea lui Ilie e puțin mai accentuat elementul de simțire, de trăire, de practicitate duhovnicească.

Totuși e departe de-a atinge în privința aceasta nivelul scrisului Sfântului Simeon. Ea oscilează între speculație abstractă și trăire, predominând totuși abstracțiunea. De aceea, e probabil ca autorul ei să fi trăit înainte de Sfântul Simeon, căci cele câteva elemente

de simțire ale ei circulau la Sinaîți încă din veacul al VII-lea. În stilul și în preocupările ei, această scriere e foarte înrudită cu scrisul Sfântului Maxim. Mai înrudită cu mult decât de scrisul Sinaîților.

În ce privește titlul scrierii, unele codice care o atribuie Sfântului Maxim îi spun simplu: *Capete* (κεφάλαια), sau *Alte capete* (ἕτερα κεφάλαια). Se vede că vreun copist, scriindu-le după celelalte scrieri de sentințe ale Sfântului Maxim – ca să-și facă un codice de sentințe –, a lăsat la început locul pentru titlu gol, apoi a uitat să-l completeze, și un copist sau un cititor ulterior a socotit că sunt și ele ale Sfântului Maxim și le-a zis, simplu, tot: *Capete* sau *Alte capete* ale Sfântului Maxim.

Unele din manuscrisele care atribuie scrierea lui Ilie Ecdicul îi dau însă titlul din *Filocalia*, de unde rezultă că probabil însuși autorul i-a dat acest titlu. Dar câte un manuscris folosește ca titlu unele cuvinte din vreunul din cele patru distihuri iambice care sunt puse în fruntea celor patru secțiuni ale scrierii. (De pildă, Cod. Vindob. 274 îi spune: *Izvor curgător* = πηγὴ νάουσα, primele două cuvinte din primul distih; Cod. Moscv. 424 folosește ca titlu niște cuvinte din distihul al treilea).

Adeseori fiecare din cele patru secțiuni are un titlu propriu. Astfel, prima secțiune se numește: *Capete morale* = κεφάλαια ἠθικὰ (Vindob. 315); a doua: *Despre rugăciune*, sau *Capete despre rugăciune* (περὶ εὐχῆς sau κεφάλαια περὶ εὐχῆς); a treia: *Capete gnostice* (κεφάλαια γνωστικὰ); a patra: *Capete practice și contemplative*, sau *Despre făptuire și contemplație*¹⁹⁴. Titlurile secțiu-

194. Textul din *Filocalia* greacă are pentru secțiunea a treia titlul: τοῦ αὐτοῦ γνωστικὰ = *Al aceluiași, gnostice*; iar pentru secțiunea a patra: τοῦ αὐτοῦ, πρακτικὰ καὶ θεωρητικὰ = *Ale aceluiași, practice și contemplative*.

nilor reproduc sau dezvoltă un cuvânt din distihul cu care începe respectiva secțiune.

În general lucrarea e împărțită în patru secțiuni. Fiecare secțiune e introdusă printr-un distih. Împărțirea trebuie să derive chiar de la autor. Distihurile au suferit oarecare modificări. Așa, distihul al treilea a fost completat prin versetul: Σκοτίζεται δ'αὐ, ἐγκλυσθεῖς εἰς πάθος (Se întunecă iar, scufundându-se în patimă). În ediția Combefis, publicată în P.G. 90, distihul primei secțiuni e completat cu două versuri care consacră atribuirea scrierii Sfântului Maxim.

Aceste distihuri indică natura secțiunii care urmează.

Prima secțiune stăruie în noțiuni și sfaturi generale de ascetism. Fiecare cap e urmat de unul explicativ, ca un fel de scolie. A doua tratează exclusiv despre rugăciune, a treia despre contemplația naturală și mai ales spirituală. A patra e un fel de recapitulare a primelor trei secțiuni, deși intenția era să se trateze în ea despre raportul dintre făptuire și contemplație. S-ar putea ca secțiunea aceasta să fi fost o operă aparte, cum o dă Cod. Moscv. 426.

Numărul total al capetelor variază în diferitele codice. Unul dă 237, altul 239; unele 240, altele 241, altele 244; unul 245, altul 250, altele 251. Ed. Combefis (P.G. 90) dă 243, iar Nicodim Aghioritul (*Filocalia greacă*), 248.

În general, prima secțiune cuprinde de la 77 la 80 de capete, a doua 30 sau 31, a treia 32, a patra de la 104 la 108 capete.

Comparând cele două ediții (Combefis în P.G. 90 și Nicodim Aghioritul în *Filocalia greacă*), plus traducerea fragmentară a lui Pontanus – care a avut în față un al treilea codice –, Disdier deduce că textul prim a avut 248 de capete, cifră care nu mai e furnizată de niciun

manuscris¹⁹⁵. Între edițiile Combefis și Nicodim, Disdier a găsit 464 de diferențe, cele mai multe ortografice. Uneori e mai bun textul lui Combefis, dar adeseori e de preferat textul lui Nicodim. Noi vom urma în traducere, în privința capetelor, rectificările lui Disdier, aranjând numerotarea potrivit cu ele.

195. Iată cum ajunge Disdier la această cifră: Prima secțiune are la Combefis 77 de capete, în *Filocalia greacă* 79. Dar o confruntare minuțioasă dă 79 de capete. Cap. II din Combefis formează cap. II și III din *Filocalia greacă*. Aici trebuie acceptată împărțirea *Filocaliei*, care are pentru ea și manuscrisul de la baza trad. lui Pontanus, ca și progresia de idei. Astfel, coregem pe Combefis cap. II în cap. II și II bis. Cap. III din Combefis corespunde cu cap. IV, XI și XII din *Filocalie*. Dar aici e just Combefis, întărit de Pontanus și de Cod. Atheniensis 517. Împrăștierea acestui cap în *Filocalia* e illogică. *Filocalia*, la rândul ei, blochează în cap. V, cap. IV și V din Combefis; iar în cap. VII, cap. VII și VIII din Combefis. Aici iar e mai logic Combefis, întărit de Pontanus și Atheniensis. Combefis nu are cap 76 al lui Nicodim. Aici e just Nicodim.

Astfel, 77 de capete din Combefis + II bis + LXXVI din Nicodim = 79 de capete.

79 de capete din Nicodim - XI și XII + V bis și VII bis = 79 de capete.

Secțiunea a doua are și la Nicodim și la Combefis 30 de capete în loc de 31, ca în majoritatea manuscriselor. *Filocalia* nu are cap 83 al lui Combefis (ἐξω μὲν ποιεῖται), dar, în schimb, împarte în două cap 91 al lui Combefis, obținând capetele 92 și 93.

A treia secțiune are în Combefis 30 de capete (cu numerotare în continuare), în *Filocalia* 32 (începând numerotarea de la 1). Cifra din *Filocalia* e cea normală, fiind indicată de aproape toate manuscrisele. Deci trebuie să completăm pe Combefis cu *Filocalia*, intercalând între capetele 125 și 126, ale lui Combefis, cap 19 din *Filocalia* (ὁ ἐν ἡμῖν ἐγκεκρυμμένος), și între capetele 130-131, cap 25 din *Filocalia* (ἐν τῇ δυαδικῇ).

A patra secțiune are la Combefis 106 capete (cu numerotare în continuare), iar la Nicodim 107 (cu numerotare ce continuă cele 32 de capete ale secțiunii a treia). Se va completa Combefis, intercalându-se între capetele 153-154, cap 49 al lui Nicodim (τῇ παθομένῃ).

CULEGERE DIN SENTINȚELE ÎNȚELEPTILOR
STRĂDALNICI, ÎNTOCMITĂ DE STRĂDANIA
ȘI OSTENEALA CELUI MAI MIC PRESBITER
ȘI AVOCAT (ECDIC),
I L I E

I
Capete morale

*Vei afla aci, de vei cerceta cu stăruință,
O fântână din care izvorăște o rouă
de gânduri morale*

1. **N**iciun creștin care crede drept în Dumnezeu nu trebuie să fie fără grijă, ci să aștepte totdeauna ispi-
ta, ca atunci când va veni să nu se mire și să nu se tul-
bure, ci să rabde cu mulțumire osteneala necazului și
să înțeleagă ceea ce zice, cântând cu Proorocul: „Cear-
că-mă, Doamne, și mă ispitește” (Ps. 25, 2). Căci nu a
zis: „Certarea Ta m-a răpus”, ci: „m-a îndreptat până la
sfârșit” (Ps. 17, 39).

2. Începutul virtuților e frica de Dumnezeu, iar sfâr-
șitul, dragostea (dorul) Lui.

3. Începutul (principiul) a tot binele este rațiunea
făptuitoare și fapta rațională. De aceea nici fapta fără
rațiune nu este bună, nici rațiunea care se deapănă
fără faptă.

4. Fapta¹⁹⁶ trupului este postul și privegherea; a gurii, psalmodia, rugăciunea și tăcerea, mai de preț decât cuvântul. Fapta mâinilor e ceea ce se face de către ele fără murmur; iar a picioarelor, drumul străbătut de ele de la prima poruncă. Fapta sufletului e înfrânarea săvârșită cu simplitate și simplitatea cu înfrânare; iar a minții, rugăciunea în contemplație și contemplația în rugăciune.

5. Tuturor virtuților acestora le premerg mila și adevărul, a căror roadă e smerenia și darul deosebirii (dreapta socoteală) care, după Părinți, vine din aceea și fără de care nici aceea nu-și va putea vedea marginea ei.

6. Făptuirea care necinstește jugul rațiunii e ca o vacă ce rătăcește înapoi și încolo în jurul celor ne folositoare. Iar rațiunea care leapădă veșmintele cinstite ale făptuirii nu e cu bună cuviință, chiar dacă se preface la părere că e așa.

7. Sufletul bărbătesc ținând aprinse, ca o femeie, toată viața ei, făptuirea și contemplația, ca pe două sfeșnice, face cele cuvenite. Iar cel dedat plăcerilor le face pe cele dimpotrivă.

8. Nu ajunge sufletului, spre desăvârșita izbăvire din păcat, reaua pătimire de bunăvoie, de nu se va desface de el și prin focul celei fără de voie.

9. Căci sufletul, asemenea unei săbii, de nu va trece prin foc și prin apă, adică prin osteneli de bunăvoie și fără de voie, nu se va păstra nevătămat de loviturile celor ce vin asupra lui.

10. Precum pricinile mai generale ale ispitelor de bunăvoie sunt trei: sănătatea, bogăția și renumele, așa și ale celor fără de voie sunt trei: pagubele, batjocurile

196. Activitatea, făptuirea.

și bolile. Unora le sunt acestea spre zidire, iar altora, spre surpare.

11. De suflet sunt legate pofta și întristarea; iar de trup, plăcerea și durerea. Și pricina durerii e plăcerea¹⁹⁷; căci voind să fugim de simțirea apăsătoare a durerii, alergăm la plăcere. Iar a întristării e pofta.

12. Virtuosul are binele în lăuntrul inimii, iubitorul de slavă deșartă îl are în cugetare¹⁹⁸. Răul, însă, sânguitorul îl are la suprafață; iar iubitorul de plăcere, în adânc.

13. Cel ce urăște răul se mișcă rar și fără stăruință în el. Dar cel ce e lipit de pricinile lui, mai des și mai cu stăruință.

14. Cei ce nu se gândesc la pocăință păcătuiesc neconținut. Iar cei ce păcătuiesc fără să vrea sunt porniți spre pocăință, dar pricina ei nu e așa de deasă.

15. Simțirea și conștiința să se însoțească cu cuvântul rostit, pentru ca Cuvântul dumnezeiesc, Care a zis că Se va afla în mijlocul lor (Matei 18, 20), să nu fie rușinat de obrăznicia sau lipsa de măsură a celor spuse sau făcute.

16. Cel ce nu-și vatămă sufletul prin fapte încă nu și-l păstrează neîntinat și prin cuvinte. Nici cel ce-l păzește de acestea nu e sigur că nu l-a întinat prin gânduri. Căci păcătuirea este întreită.

17. Nu vei putea să vezi fața virtuții până mai cugeți cu plăcere la cea a păcatului. Iar urâtă îți va părea a doua, când vei pofti gustarea celei dintâi și vei înstrăina vederea chipului acesteia.

197. Propoziția aceasta e numai în P.G. 90. Dar se pare că trebuie să fie altfel: „pricina plăcerii e durerea”. Numai așa e în acord cu ce urmează.

198. Cugetarea e la suprafață; inima, în adâncul ființei.

18. Dracii războiesc sufletul mai ales prin gânduri, nu prin lucruri. Căci lucrurile în ele însele sunt necesare¹⁹⁹. Și pricina lucrurilor este auzul și vederea. Însă al gândurilor, obișnuința și dracii.

19. Păcatul sufletului se întinde în trei ramuri: în fapte, în cuvinte și în gânduri. Iar bunul nepăcătuirii, în șase. Căci trebuie să păzim fără greșală cele cinci simțuri și cuvântul rostit. Cel ce nu păcătuiește în acestea „e bărbat desăvârșit, în stare să-și înfrâneze și mădularele trupului” (Iac. 3, 2).

20. Partea nerațională a sufletului se împarte în șase, adică în cele cinci simțuri și în cuvântul rostit. Acesta, când e nepătimaș, se împarte împreună cu cel pătimaș în chip neîmpărțit²⁰⁰. Dar când se află pătimaș, primește întipărirea păcatului aceluia.

21. Nici trupul nu se poate curăți fără post și priveghere; nici sufletul, fără milă și adevăr. Dar nici mintea, fără vorbirea cu Dumnezeu și fără vederea Lui. Acestea sunt perechile cele mai însemnate în aceste lucruri.

22. Sufletul împrejmuit de virtuțile pomenite își are cetățuia sa, care este răbdarea, neclătinată de ispite. „Întru răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre”, zice Scriptura (Luca 21, 19). Dar dacă lucrurile stau altfel, se clatină în tremurături de spaimă, chiar la zgomotele de departe, întocmai ca o cetate fără ziduri.

23. Nu toți câți sunt prudenți în ale cuvântului sunt și în ale gândului. Nici toți câți sunt în ale gândului se

199. Lucrurile în ele însele fiind necesare, nu sunt primejdioase sufletului decât atunci când se adaugă la ele gândurile aduse de draci.

200. Cuvântul celui fără de păcat comunică cu al celui păcătos fără să comunice în păcat.

vor afla și în ale simțirii din afară. Căci deși pe toți îi are birnici simțirea, dar nu toți îi plătesc la fel birul. Din simplitate cei mai mulți nu știu să o cinstească așa cum cere ea.

24. Prudența fiind neîmpărțită după fire, poate fi tăiată în deosebite părți. Căci unuia i s-a dat mai mult, altuia mai puțin din ea. Aceasta până ce, crescând virtutea făptuitoare și având crescute la măsura ei și virtuțile generale, împlinește binele cuvenit al fiecărei virtuți. Căci cei mai mulți după lipsurile vieții lucrătoare își primesc și partea de prudență.

25. În cele după fire puțini se vor afla prudenți; dar în cele potrivnice firii, mulți. Căci de frica acestora, golindu-și toată prudența firească, puțin prudenți în cele după fire. Cel mai mult își ocupă mintea cu cele de prisos, care nu sunt prin fire vrednice de laudă.

26. Vremea și măsura sunt comesenii tăcerii cu bun rost. Iar materia ospățului este adevărul. Venind în vremea lui asupra sufletului călătorit, tatăl minciunii nu găsește nimic din cele ce caută.

27. Milostiv cu adevărat nu e cel ce dă de bunăvoie cele de prisos, ci cel ce lasă cele de trebuință neapărată celor ce le răpesc.

28. Unii câștigă cu bogăția materială pe cea nematerială prin rânduielele milosteniei. Iar ceilalți o pierd cu cea nematerială pe cea materială, ajungând la simțirea celei ce nu are sfârșit.

29. Fiecăruia îi este plăcut să se îmbogățească în cele bune, dar îl întristează pe cel ce s-a îmbogățit după Dumnezeu, să nu i se îngăduie cât mai mult să se desfăteze de această bogăție.

30. Sănătatea i se pare sufletului că este în afară, iar boala se ascunde înăuntru, în adâncul simțirii. Deci,

dacă trebuie ca boala să fie scoasă afară prin secera muștrărilor, iar sănătatea să fie adusă înăuntru prin înnoirea minții, este nebun cel ce leapădă muștrările și nu se rușinează să zacă totdeauna în bolnița nesimțirii.

31. Nu te întărâta împotriva celui ce te operează fără voie, ci, căutând la izbăvirea de durere, plânge-te pe tine și ferește-l pe cel ce ți s-a făcut pricina acestui folos, prin iconomia lui Dumnezeu.

32. Să nu nesocotești boala ta, ca să nu ți se facă și mai cumplită, ci prin leacurile și mai aspre ale oste-nelii izbăvește-te de ea, tu, cel ce porți grijă de sănătatea sufletului.

33. Nu te feri dinaintea celui ce te lovește când trebuie, ci apropie-te de el, și-ți va arăta cât e de mare răul ce se ascunde de simțirea ta, și vei mânca mănca-re-a dulce a sănătății, după ce ai mistuit pe cea neplăcută a amărăciunii.

34. Pe cât simți durerile, pe atât să te bucuri de cel ce ți le scoate la iveală prin muștrări. Căci el ți se face pricină de curățire desăvârșită, fără de care mintea nu poate petrece în locul curat al rugăciunii.

35. Cel muștrat trebuie sau să tacă, sau să se apere cu blândețe în fața celui ce-l învinuiește; nu ca să-și susțină cel muștrat ale sale, ci ca să ridice, poate, pe cel ce s-a poticnit muștrând din neștiință.

36. Cel ce se pocăiește în fața celui ce s-a supărat pe dreptate, înainte de a fi chemat de acela, nu se păgubește cu nimic din ceea ce i se cuvine în urma pocăinței. Iar cel ce se pocăiește după ce e chemat pierde jumătate din câștig. Câștigă tot ce s-a rânduiește cel ce niciodată nu iese din tovărășie pentru întristarea ce i se face. Dar i se adaugă și plată pe deasupra celui ce își ia, în toate, greșala asupra sa.

37. Nici cel trufaș la cugetare nu-și cunoaște scăderile sale, nici cel smerit la cugetare bunătățile (virtuțile) sale. Pe cel dintâi îl înșală o neștiință rea; pe cel de al doilea, una plăcută lui Dumnezeu.

38. Cel mândru nu vrea să se măsoare în cele bune cu cei deopotrivă în cinste. Iar în cele dimpotrivă, comparându-se cu cei ce îl întrec, scăderea lui și-o socotește suportabilă.

39. Muștrarea face sufletul tare, iar lauda îl face moleșit și leneș spre cele bune.

40. Temelia (substanța) bogăției e aurul; a virtuții, smerenia. Precum deci cel lipsit de aur este sărac, chiar dacă nu pare celor din afară, așa, fără smerenie, nevoitorul nu va fi virtuos.

41. Precum negustorul fără aur nu e negustor, chiar dacă este foarte destoinic în negustorie, așa nici nevoitorul fără smerita cugetare nu se va afla în stăpânirea dulceților virtuții, chiar dacă s-ar încrede foarte mult în prudența sa.

42. Cel ce se urcă în smerita cugetare coboară mai jos decât cugetul său. Dar se suie mai sus cel ce nu o are pe aceea. Acesta nu rabdă să se măsoare de bunăvoie cu cei mai mici. De aceea, își arată întristarea pentru neșederea în fruntea mesei (Luca 14, 7; 20, 46).

43. Bine este nevoitorului să cugete că e mai mic decât lucrarea lui, dar să facă lucruri mai mari decât frica lui. Căci astfel se va afla cinstit la oameni și lucrător ne-rușinat lui Dumnezeu (2 Tim. 2, 15).

44. Cel ce se teme să nu se vadă străin de cei ce vor ședea în cămara de nuntă trebuie sau să împlinească toate poruncile lui Dumnezeu, sau să se țină cu toată puterea de una, de smerita cugetare.

45. Amestecă înfrânarea cu simplitatea și însoțește adevărul cu smerita cugetare, și te vei vedea șezând la masă cu dreptatea, cu care ca la o masă dorește să se adune oricare altă virtute.

46. Fără smerita cugetare adevărul este orb. De aceea se folosește și de împotrivire, ca de-o călăuză, pentru a se rezema în ea când se ostenește pentru ceva, dar nu află decât întăritura ținerii minți a răului.

47. Moravul cel bun mărturisește despre frumusețea virtuții; iar mișcarea cumpănită a mădularelor, despre un suflet pașnic.

48. Primul bine este a nu greși în nimic; al doilea, a nu ascunde de rușine greșala ta, nici a te făli cu ea. Ci mai bine să te smerești și să te învinovățești tu însuși împreună cu cel ce te învinovățește și să primești cu bucurie certarea. Neîntâmplându-se aceasta, tot ce aduci lui Dumnezeu e fără valoare.

49. Pe lângă reaua pătimire de bunăvoie, trebuie primită și cea fără de voie, adică cea de la draci, din pagubele suferite și din boli. Căci cel ce nu le primește pe acestea, ci se scârbește de ele, e asemenea celui ce vrea să-și mănânce pâinea nu și cu sare, ci numai cu miere. Acesta nu are totdeauna plăcerea ca tovarășă, dar e totdeauna vecin cu săturarea (cu plictiseala).

50. Cel ce spală haina ruptă a aproapelui cu cuvinte dumnezeiești, sau o coase prin daruri, arată ca unul care, stăpân fiind, îmbracă înfățișare de slugă. Dar să ia seama cel ce face aceasta ca nu cumva, nefăcând-o ca o slugă, să-și piardă, deodată cu plata sa, și cinstea puterii de stăpân, care i se cuvine, pentru slavă deșartă.

51. Precum credința este temelia celor nădăjduite (Evr. 11, 1); așa este chibzuința temelia sufletului; iar smerenia, a virtuții. Dar e de mirare cum cele desăvâr-

șite prin ele însele se fac nedesăvârșite fără cele întâmplătoare (fără accidente).

52. „Domnul, zice, va păzi intrarea ta și ieșirea ta” (Ps. 120, 8), adică a mâncărilor și a cuvintelor, prin înfrânare. Căci cel ce e cu înfrânare la intrarea și ieșirea mâncărilor și a cuvintelor scapă de pofta ochilor și-și îmblânzește mânia, care vine din lipsa răsuflării. Căci înainte de toate, de acestea trebuie să aibă grijă și să se sârguiască în tot chipul nevoitorul. Fiindcă prin ele se împuternicește viața lucrătoare și prin ele se întărește cea contemplativă.

53. Unii au multă grijă de intrarea mâncărilor, dar se poartă cu nepăsare față de ieșirea cuvintelor. Unii ca aceștia „nu știu să scoată mânia din inimă și pofta din trup”, cum zice Ecclesiastul (11, 10), prin ceea ce obișnuiește Duhul înnoitor să zidească inima curată.

54. Neprisosirea mâncărilor stă în cantitatea mai mică a desfătării; iar lipsa de scădere a cuvintelor, în calitatea mai bună a tăcerii.

55. Curăță-ți răunchii cu focul nesăturării de mâncări și probează-ți inima cu înfrânarea de la cuvinte; și vei avea în slujba celor bune atât pofta, cât și iuțimea.

56. Plăcerea celor de sub pânțec scade în cei ce se nevoiesc, trupul pierzându-și vigoarea, dar mai rămâne cea a gâtlejului, în cel ce n-a ajuns să o pedepsească precum se cuvine. Trebuie să te silești, așadar, să înlături necinstea urmărilor, stingând pricina, ca nu cumva, aflându-te acolo străin de virtutea înfrânării, să fii acoperit de rușine.

57. Ascetul trebuie să știe când și cu ce mâncăruri trebuie să-și hrănească trupul ca dușman, când să-l mângâie ca prieten și când să-i poarte de grijă ca bolnav, ca nu cumva, prin nebăgare de seamă, cele ale

dușmanului să le socotească ale prietenului, iar cele ale prietenului să le pună în seama dușmanului, iar ale acestuia, iarăși, să le socotească ale bolnavului. Căci, la vremea ispitei, îl va război fiecare, după ce a dat sminteală fiecăruia.

58. Când cel ce se hrănește socotește mai de preț hrana decât desfătarea, harul lacrimilor venind la el în-cepe să-l mângâie și să-l facă să uite de orice altă plă-cere, ca una ce e copleșită de plăcerea neasemănat mai mare a acestora.

59. Celui ce se lărgeste i s-au oprit lacrimile. Dar îi izvorăsc celui ce iubește calea strâmtă.

60. Nici păcătosul, nici dreptul nu sunt în afară de întristare. Dar cel dintâi fiindcă n-a păsărit cu totul răul; iar cel de al doilea fiindcă n-a atins încă desăvârșirea (binele adevărat).

61. Rugăciunea și tăcerea sunt virtuți care atârnă de noi, prin puterea noastră. Iar postul și privegherea sunt virtuți care nu atârnă de noi, ci, de cele mai multe ori, de temperamentul trupului. Deci nevoitorul tre-buie să se îndeletnicească cu ceea ce-i este mai ușor.

62. Răbdarea e casa rugăciunii, căci e ținută în ea. Iar smerenia e materia ei, căci se hrănește din ea.

63. Cel ce nu rabdă în osteneli²⁰¹ nu va fi cinstit cu laude; iar cel ce înainte de-a primi plăcerea vede durerea va scăpa de amărăciunea ei.

64. Nu te lăsa legat de ceea ce e mic, și nu vei robi la ceea ce e mare. Căci răui mai mare nu ia ființă înain-tea celui mic.

201. P.G.: „Cel ce nu rabdă cuvintele”.

65. Căutând la cele mai mari, vei fi temut de cele mai mici. Dar vei fi disprețuit de acestea de nu te vei gândi la acelea.

66. Nu vei putea ajunge la virtuțile mai mari de nu vei atinge vârful celor ce-ți stau în putere.

67. În cei ce stăpânește mila și adevărul, în aceia stăpânește și tot ce e plăcut lui Dumnezeu. Căci adevărul nu judecă pe nimeni fără milă; iar mila nu se îndreaptă cu iubire spre niciun om fără adevăr.

68. Unind înfrânarea cu simplitatea, te vei face părtaş de fericirea de acolo.

69. Nu vei tăia patimile care te războiesc de nu vei lăsa mai întâi nelucrat pământul din care se hrănesc.

70. Unii se sârguiesc să curețe numai materia trupului, iar alții, și pe a sufletului. Cei dintâi au dobândit putere numai împotriva păcatului cu fapta; ceilalți și împotriva patimii. Împotriva poftei, însă, foarte puțini.

71. Materia rea a trupului este împătımirea (libidinozitatea)²⁰²; a sufletului, dulcea pătimire (voluptatea)²⁰³, iar a minții, aplecarea spre patimă²⁰⁴. Pe cea dintâi o caracterizează pipăitul; pe a doua, celelalte simțuri; iar pe cea din urmă, dispoziția contrară.

72. Voluptuosul este aproape de libidinos; iar cel aplecat spre pătimire, aproape de voluptuos. Dar nepățimașul e departe de toți aceștia.

73. Libidinos e cel în care puterea păcatului e mai tare ca rațiunea, chiar dacă deocamdată nu păcătuiește; voluptuos, cel în care lucrarea păcatului e mai slabă ca rațiunea, chiar dacă pătimește înăuntru. Iar

202. ἐμπάθεια.

203. ἡδονπάθεια.

204. προσπάθεια.

aplecat spre patimă e cel ce e lipit mai mult prin libertate decât prin robie de mijloace. Iar nepătimaș e cel ce nu cunoaște peste tot deosebirea acestora.

74. Libidinozitatea se pierde din suflet prin post și rugăciune; voluptatea, prin priveghere și tăcere; aplecarea spre patimă, prin liniștire și atenție. Iar nepătımirea se naște din pomenirea lui Dumnezeu.

75. De pe buzele nepătımirii curg cuvintele vieții veșnice ca ceara de albine (Cânt. 4, 11; Ioan 6, 68). Deci cine se va învrednici să-și lipească buzele de buzele aceleia și să se sălășluiască în sânul ei și să se împărtășească de mireasma dulce a veșmintelor ei, adică să se îndulcească cu legile virtuților, care sunt mai presus de toate aromatele cunoștinței sensibile?

76. Dezbrăcați de cămașa iubirii (trupești) de sine sunt, poate, mulți; de cea a iubirii de podoabă, puțini. Iar de cea a slavei deșarte, care e cea din urmă, sunt cei nepătımitori.

77. De trupul văzut se va dezbrăca tot sufletul; dar de trupul păcatului, puțini din aceia care s-au bucurat de plăcerile vieții de aici²⁰⁵.

78. Toți se vor face din vii morți. Dar păcatului vor muri numai cei ce l-au urât pe acesta din tot sufletul.

79. Cine se va vedea pe sine dezbrăcat de păcat înainte de moartea cea de obște a trupului? Și cine s-a cunoscut pe sine și firea sa, cum este, înainte de dezbrăcarea viitoare?

205. *Filocalia greacă*: „dar de trupul păcatului, cel care s-a bucurat puțin de plăcerile vieții de aici”.

II

Capete despre rugăciune

*Sufletul rănit de dragostea mirelui,
Îl unește rugăciunea cu mirele, încă de aici*

80. Sufletului rațional, așezat la hotarul dintre lumina sensibilă și inteligibilă, prin cea sensibilă i s-a încredințat să vadă și să facă cele ale trupului, iar prin cea inteligibilă, cele ale duhului. Dar fiindcă lumina inteligibilă s-a întunecat, iar cea sensibilă s-a făcut mai clară pentru obișnuința de la început, nu poate să privească deplin spre cele dumnezeiești dacă nu se unește în întregime cu lumina inteligibilă, în rugăciune. Deci, în chip necesar, sufletul se află la hotarul dintre întuneric și lumină, spre întuneric mișcându-se prin faptă și afecțiune, spre lumină, prin închipuirea cugetării.

81. Minteia pătimasă nu poate intra înăuntrul porții înguste a rugăciunii înainte de a părăsi grijile pricinuite de poftă, ci se va frământa mereu cu durere pe lângă pridvoarele aceleia.

82. Rugăciunea să rămână în minte, ca raza în soare. Căci fără de ea, grijile din lumea simțurilor, hoinărind ca niște nouri fără de apă, despart mintea de strălucirea ei.

83. Puterea rugăciunii este foamea de bunăvoie de mâncări. Iar puterea foamei stă în a nu asculta și a nu vedea nimic din cele lumești, dacă nu e trebuință neapărată. Cel ce nu poartă grijă de acestea nu a întărit zidirea postului; iar pe a rugăciunii a făcut-o să se surpe.

84. Dacă mintea nu s-a desfăcut din toate ale simțurilor, nu se poate sui la înălțime și nu-și poate cunoaște vrednicia (demnitatea) sa.

85. Rugăciunea, împluternicită de lacrimi, scoate afară din suflet toate gândurile care o dușmănesc; dar le aduce iarăși împrăștierea minții, împluternicită de ușurătatea față de lege. Cel ce a izgonit-o pe aceasta a izgonit și răul atotpricinuitor al cutezanței (la vorbă).

86. Postul e simbolul zilei, pentru că e văzut; iar rugăciunea, al nopții, pentru că e ascunsă. Deci cel ce se îndeletnicește cu amândouă acestea, potrivit cu fiecare, va ajunge la cetatea vederilor, „din care au fugit durerea, întristarea și suspinarea” (Is. 51, 11).

87. Lucrarea duhovnicească poate să se facă și fără fapta trupului. Fericit este deci cel ce socotește lucrarea nematerială mai bună decât fapta cea materială. Căci prin ea a împlinit lipsa faptei, trăind viața ascunsă a rugăciunii, cea arătată lui Dumnezeu.

88. Dumnezeiescul Apostol ne îndeamnă să răbdăm în credință, să ne bucurăm în nădejde și să stăruim în rugăciune (Rom. 12, 12), ca să rămână în noi bunul bucuriei. Dacă e așa, cel ce nu rabdă nu e credincios; cel ce nu se bucură nu e cu bună nădejde, căci a lepădat pricina bucuriei, rugăciunea, nestăruind în ea.

89. Dacă mintea, petrecând de la început în gânduri lumești, a câștigat atâta dragoste de ele, câtă prietenie n-ar dobândi față de rugăciune petrecând neconținut în ea? Căci în cele ce zăbovește, zice, în acelea și obișnuiește a se lărgi.

90. Precum despărțindu-se de locuința sa de odinioară mintea a uitat de strălucirea de acolo, așa trebuie ea să uite iarăși de cele de aici și să alerge spre aceea prin rugăciune.

91. Minteaa se va afla, față de rugăciunea care nu poate să o mângâie, ca un prunc față de sânii mamei, care s-au răcit. Iar față de cea care e altfel, ca un prunc adormit de plăcere în brațele ei.

92. „Acolo, zice (în patul plângător al vieții virtu-oase adică, asemenea miresei din Cântare, va zice și mireasa rugăciune către iubitul ei), îți voi da sânii mei” (Cânt. 7, 13) dacă vei veni cu totul la mine.

93. Nu poate dobândi prietenie față de rugăciune cel ce nu s-a lepădat de toată materia, afară de viață și de acoperământ (1 Tim. 6, 8). Ieși afară din toate celelalte, cel ce vrei să fii numai cu mintea.

94. Mărturia minții iubitoare de Dumnezeu este rugăciunea de-un singur gând, a gândului chibzuit este cuvântul la vreme, iar a simțirii eliberate, gustul de un singur fel. Prin acestea trei se zice că se întăresc cele ale sufletului.

95. Firea celui ce se roagă trebuie să se înmoaie și să se înfrăgezească bine, întocmai ca a copiilor, ca, precum a acelora, așa și a acestuia să-și primească ușor dezvoltarea ce vine prin rugăciune. Deci nu fi fără grijă, cel ce dorești să te însoțești cu aceasta.

96. Nu toți au același scop în rugăciune, ci unul pe acesta, altul pe acela. Unul se roagă ca, dacă se poate, să fie inima lui totdeauna cu rugăciunea; altul, ca să se ridice și mai sus de ea. Iar altul, ca să nu fie întrerupt de gânduri în rugăciune. Dar toți se roagă fie să fie păziți în cele bune, fie să nu fie duși de cele rele.

97. Dacă nimeni nu rămâne nesmerit în rugăciune (căci se frânge în smerenie cel ce se roagă), cel ce se poartă cu semeție în cele din afară nu se roagă întru smerenie.

98. Cel ce se roagă gândindu-se la văduva care a mișcat judecata împotriva asupritorului crud (Luca 18, 3) nu va slăbi niciodată din pricina întârzierii bunătăților făgăduite.

99. Nu va rămâne rugăciunea în cel ce zăbovește la cele gândite înăuntru și la cele grăite în afară. Dar tot ea se va întoarce la cel ce le taie pe cele mai multe.

100. De nu vor străbate cuvintele rugăciunii la adâncurile sufletului, nu vor fi lăsate lacrimile să se rostogolească pe obrajii feței.

101. Spicele vor răsări plugarului dacă semințele n-au fost aruncate la suprafața pământului (la vedere). Iar monahului îi vor izvorî lacrimile dacă pătrunde cu osteneală cuvintele rugăciunii.

102. Rugăciunea e cheie Împărăției cerurilor. Cel ce o are pe aceasta cum trebuie vede bunătățile rânduite pe seama prietenilor ei. Dar cel ce nu are îndrăznire în aceea nu vede decât cele de aici.

103. Minte, în vremea rugăciunii, nu poate zice cu îndrăznire către Dumnezeu: „Ai rupt legăturile mele, Ție îți voi aduce jertfă de laudă” (Ps. 115, 7) dacă nu rupe, din dorul celor mai înalte, legăturile fricii, ale trândăviei, ale somnului mult și ale lăcomiei de mâncare, din care se naște păcătuirea.

104. Cel împrăștiat la rugăciune stă afară de catapetasma dintăi. Înăuntru ajunge cel ce o face de un singur gând²⁰⁶. Dar în Sfânta Sfintelor privește numai cel ce împreună cu pacea gândurilor (rațiunilor) naturale contemplă cele dimprejurul ființei care întrece orice minte și s-a învrednicit de vreo arătare luminoasă de acolo.

206. Cel concentrat adică.

105. Când sufletul, odihnindu-se de cele din afară, se unește cu rugăciunea, atunci aceea, înconjurându-l ca o flacăra, îl face întreg arzător, așa cum face focul fierul. Sufletul este același, dar nu mai poate fi atins de atingerile din afară, cum nu poate fi nici fierul arzător.

106. Fericit cel ce s-a învrednicit să se arate în viața aceasta astfel, și statuia lui, prin fire de lut, și-o vede arzătoare prin har.

107. Pe cei începători legea rugăciunii îi apasă ca un stăpân aspru; dar celor înaintați ea le este ca dragostea, care împinge pe un flămând la ospaț bogat.

108. Pe cei ce se îndeletnicesc bine cu făptuirea, rugăciunea când îi umbrește ca un nour (Ieș. 14, 19) care-i apără de gândurile arzătoare, când îi răcorește cu o rouă de lacrimi, arătându-le vederi duhovnicești.

109. Cântarea e o dulceață a chitarei, atinsă de cineva din afară. Iar sufletul, dacă nu-i vine în vremea rugăciunii într-ajutor grăirea tainică în Duh, nu se străpunge ușor. „Căci a ne ruga cum trebuie nu știm” (Rom. 8, 26). La aceasta îl duce, pe cel ce se roagă, Duhul.

III

Capete despre cunoștință

*Mintea se luminează prin contemplarea
cunoscătoare
Ridicându-se la înălțime prin citirea acestor
cuvinte*

110. Cel ce se îndeletnicește cu cunoștința (gnosticul) trebuie să știe că mintea lui se află uneori în țara înțeleșurilor, alteori în cea a gândurilor²⁰⁷, și alteori, în cea a simțirii. Iar când e în aceasta, se află fie în cele cu rost, fie mai degrabă în cele fără rost.

111. Neaflându-se mintea în înțeleșuri, se află cu siguranță în gânduri. Iar aflându-se în gânduri, nu se află în înțeleșuri. Dar aflându-se în simțire, este cu toate.

112. Prin înțeles, mintea străbate spre cele inteligibile; prin gând, rațiunea, spre cele raționale; iar prin închipuire, simțirea, spre cele ce sunt de făptuit.

113. Mintea adunându-se în ea însăși, nu mai vede nimic nici din cele ale simțirii, nici din cele ale gândului, ci minți goale și raze dumnezeiești, izvorând pace și bucurie.

114. Altceva este înțelesul lucrului, altceva rațiunea lui, și altceva ceea ce cade sub simțire. Cel dintâi este ființa; a doua, accidentul; iar cea din urmă, deosebirea obiectului²⁰⁸.

207. Înțeleșurile (νοήματα) sunt intuițiile minții sau ale înțelegerii, iar gândurile (λογισμοὶ) sunt conceptele rațiunii formate discursiv. În celelalte scrieri ascetice, gândurile sunt cugetările pătimase.

208. Această caracterizare a înțelesului, a rațiunii și a percepției n-am mai întâlnit-o.

115. Mîntea tăind multe căi, se vădește nesăturată. Dar adunându-se pe una singură, a rugăciunii, înainte de a o isprăvi se arată strâmtorată, îndemnând pe cel ce se împărtășește de ea să se desfacă de cele din care a ieșit.

116. Mîntea coborâtă din cele de sus nu se va reîntoarce iarăși acolo de nu va nesocoti cu desăvârșire cele de jos, prin îndeletnicirea cu cele dumnezeiești.

117. Nu vei putea face sufletul să fie numai cu gândurile din jurul său, chiar dacă îți vei sili trupul să petreacă în singurătate, cugetând pururea numai la ticăloșia lui. Căci numai cu vremea, din mila lui Dumnezeu, vei putea să te întorci la cinstea dintăi a obârșiei tale de neam bun (la demnitatea dintăi a nobleței tale).

118. Cel ce se ocupă cu făptuirea poate ușor să-și supună mîntea rugăciunii, iar contemplativul, rugăciunea minții: cel dintăi retrăgându-și simțirea de la chipurile văzute, iar celălalt mutându-și sufletul la rațiunile ascunse în chipuri²⁰⁹. Cel dintăi își convinge mîntea să uite²¹⁰ de rațiunile trupurilor, iar celălalt, să cugete la cele netrupești. Iar netrupești sunt rațiunile trupurilor, însușirile și ființele lor²¹¹.

119. Când îți vei dezrobi mîntea din plăcerea (voluptatea) trupurilor, banilor și mâncărilor, orice vei face

209. P.G. 90: „în cuvinte”.

210. P.G. 90: „să cugete”.

211. Activul nu mai vrea să știe peste tot de lucruri, căci fiind nedesăvârșit ușor poate fi ispitit de ele. El nu mai cugetă. „Își supune mîntea rugăciunii”. Contemplativul poate iarăși cugeta, căci s-a eliberat de poftă. Dar întorcându-se la lucruri, nu se ocupă cu suprafețele lor, ci cu rațiunile lor. El nu renunță la cugetare pentru rugăciune, ci ia rugăciunea în ajutorul unei cugetări curate. „Își supune rugăciunea minții”.

ți se va socoti dar curat, adus lui Dumnezeu; și ți se va da în schimb să-ți deschizi ochii inimii tale și să poți privi clar rațiunile²¹² lui Dumnezeu, scrise în ea, care vor fi socotite, de gâtlejul tău inteligibil, mai presus de miere și de ceară (Ps. 18, 11), prin dulceața dată de ele.

120. Nu vei putea să-ți ridici mintea mai sus de trupuri, de bani și de pofta mâncărilor, ce nu sunt de neapărată trebuință, de nu o vei introduce în țara curată a dreptilor, în care izvorăște amintirea morții și a lui Dumnezeu, care șterge din inima pământească orice chip al poftelor.

121. Nimic nu e mai înfricoșat ca gândul morții și nimic mai minunat ca pomenirea lui Dumnezeu. Căci cea dintâi aduce întristarea mântuitoare; iar cealaltă dăruiește veselie. „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu, zice Proorocul, și m-am veselit” (Ps. 76, 3). Iar Înțeleptul zice: „Adu-ți aminte de cele din urmă, și nu vei păcătui” (Sir. 7, 38). Dar e cu neputință să o dobândească cineva pe cea de-a doua până n-a încercat apăsarea celui dintâi.

122. Până ce n-a văzut mintea cu fața descoperită slava lui Dumnezeu (2 Cor. 3, 18), nu poate sufletul să spună întru simțirea sa: „Iar eu mă voi bucura întru Domnul (Ps. 9, 2), mă voi desfăta întru mântuirea Lui” (Ps. 103, 34). Căci zace acoperământul iubirii de sine peste inima lui, spre a nu i se descoperi temeliile lumii, care sunt rațiunile fapturilor. Iar acest acoperământ nu-l va putea ridica fără ostenele de bunăvoie și fără de voie.

123. Conducătorul norodului lui Israel nu poate vedea pământul făgăduinței, care este nepătimirea, după fuga din Egipt, care este păcatul cu lucrul, nici

212. Legile.

după trecerea mării, adică a robiei prin poftă și afecțiune, ci numai după petrecerea în pustie, așezată între faptele și mișcările păcatului, trimițând înainte puterea sa văzătoare și cercetătoare (Deut. 2, 26; 31, 2; 34, 1).

124. Cei ce șed în pustie, adică în nelucrarea patimilor, au bunătățile pământului aceuia fericit numai din auz. Iar cei ce au privit cele din el, se înțelege, numai cu închipuirea sufletului, au ajuns la contemplația celor văzute. În sfârșit, cei ce s-au învrednicit să intre în el s-au săturat cu toată simțirea de rațiunile ce curg din el ca un lapte și ca o miere, adică de cea dintâi și de cea de-a doua contemplație²¹³.

125. Cel ce are încă mișcările naturale ale trupului nu s-a răstignit cu Hristos; nici nu s-a îngropat cu El cel ce târăște după sine gânduri și amintiri sufletești. Deci cum va învia împreună cu El unul ca acesta, spre a umbla într-o înnoirea vieții? (Rom. 6, 4).

126. Virtuțile mai cuprinzătoare ale sufletului fiind trei: postul, rugăciunea și tăcerea, cel ce vrea să se desfacă (puțin) de rugăciune trebuie să se odihnească într-o oarecare contemplație naturală; cel ce vrea să se desfacă de tăcere, într-o convorbire morală; iar cel ce postește, într-o două mâncare dăruită²¹⁴.

127. Până ce mintea se află în ale sale²¹⁵, păzește asemănarea, fiind bună și împreună pătimitoare (mi-loasă). Iar ajungând în cele ale simțirii, dacă pogoară

213. Cea dintâi contemplație, numai prin vedere, e curgătoare și trecătoare ca laptele. A doua, prin posesiune, e consistentă ca mierea. Mai probabil însă că e vorba de rațiunile Providenței și ale Judecății, conform cap 161.

214. E mâncarea pentru trup, dăruită și ea de Dumnezeu și îngăduită numai în al doilea rând, după mâncarea minții.

215. *Filocalia greacă*: „în cele dumnezeiești”.

la vreme potrivită și după cuviință, dând și primind în-vățătură, întărindu-se iarăși, se întoarce la sine. Dar dacă se pogoară fără rost și fără trebuință, va fi ca un general neprevăzător, care își pierde mult din putere luptându-se.

128. Raiul nepătimirii, ascuns în noi, este icoana raiului viitor, care va primi pe cei drepecți. Dar nu se vor afla afară de acela toci căci n-au putut să ajungă în lă-untrul acestuia.

129. Soarele sensibil nu-și trimite razele sale în casa închisă; iar cel inteligibil nu lasă razele sale dulci în sufletul care nu-și are simțurile închise față de cele văzute.

130. Gnostic (cunoscător) este cel ce-și face pogo-rările cu măreție, iar urcușurile sufletului, cu smerenie.

131. Albina, dorindu-se după livezi, își adună de acolo materia mierii; iar sufletul, scrutând veacurile, își adună de acolo dulceața variată în cugetare.

132. Cerbul care a mâncat șerpi aleargă la izvoarele apelor ca să-și stingă veninul; iar sufletul rănit de săgețile dumnezeiești e atras de dragostea neîncetată spre Cel ce l-a rănit.

133. În viața singuratică răsar gânduri simple²¹⁶; în viața în doi, gânduri amestecate; iar de sufletul mult subțiat²¹⁷, gândurile s-au depărtat și vin la el numai minți goale de trupuri (Ps. 17, 15), care îi arată, descoperindu-i, rațiunile Providenței și ale Judecării, ca niște temelii ale pământului²¹⁸.

216. Gânduri fără patimă.

217. În text e: „mult sfâșiat” (τῆ δὲ πολυσχεδῆι ψυχῇ), dar poate că e o greșeală.

218. Ideea e din Sf. Maxim. Minți goale sunt îngerii.

134. În viața în doi, bărbatul și femeia nu pot să vadă simplu, căci aceasta se va afla numai în viața singuratică, în care, pentru asemănarea în Hristos, nu se va cunoaște deosebirea între bărbat și femeie.

135. Gândurile²¹⁹ nu sunt nici ale părții neraționale a sufletului (căci nu este gând în dobitoace), nici ale celei mintale (fiindcă nu e nici în îngeri). Ci, fiind roade ale părții raționale și folosindu-se de închipuire ca de o scară, se urcă spre minte de la simțire, vestindu-i aceleia cele ale acesteia, și se coboară spre simțire de la minte, punându-i acesteia înainte cele ale minții.

136. Când păcatul se primejduiește ca o corabie de puhoiul lacrimilor, gândurile rele se ivesc ca unele ce ies din adânc și încearcă să-i sară în ajutor.

137. Gândurile se adună în preajma sufletului, potrivit cu starea de față a lui, fie ca niște tâlhari de mare ce vor să-l scufunde, fie ca niște vâslași ce vor să-i ajute văzându-l primejduit. Cei dintâi îl atrag la largul gândurilor necuvenite, ceilalți, întorcând cârma, împing corabia la limanuri liniștite.

138. Gândul slavei deșarte fiind al șaptelea, sufletul care dorește să-l lepede ca pe cel din urmă, de nu va dezbrăca și pe cele dinaintea lui, nu va putea să îmbrace pe al optulea, care este după ele și pe care dumnezeiescul Apostol îl numește „locuință cerească” (2 Cor. 5, 2). Cu aceasta se pot îmbrăca prin suspine numai cei ce s-au dezbrăcat pentru ea de cele materiale.

139. De rugăciunea desăvârșită se pot apropia gândurile îngerești; de cea mijlocie, cele duhovnicești; iar de cea începătoare, cele rațional-naturale.

219. Conceptele, raționamentele.

140. Precum soiul bun al seminței obișnuiește să se arate prin spic, așa curăția contemplației se arată prin rugăciune. Cel dintâi are, spre alungarea păsărilor culegătoare de semințe, tecile care o îngrădesc ca niște sulite; cea de-a doua, gândurile ce filosofează în ispite cum să le alunge pe acelea.

141. Cele văzute de suflet, pentru făptuire, sunt argintii, ca aripile porumbului; iar cele cugetate, adică cele de dincolo de rațiune, pentru contemplație, sunt aburii (Ps. 67, 14). Căci sufletul neînfrumusețat astfel nu poate zbura și nu se poate odihni acolo unde este locuința tuturor celor ce se veselesc (Ps. 84, 6).

IV

Capete despre făptuire și contemplație

*Aici este o livadă plină de roadele
Făptuirii și contemplației duhovnicești*

142. **S**-a poruncit odinioară celor vechi să aducă pârga ariei și a teascului la templu (Ieș. 22, 29). Iar acum noi trebuie să aducem lui Dumnezeu, ca pârgă a vieții lucrătoare, înfrânarea și adevărul, și a virtuții contemplative, dragostea și rugăciunea. Prin acelea tăiem pornirile poftelor neraționale și ale iușimii; prin acestea, gândurile deșarte și uneltirile din ele²²⁰.

143. Începătura vieții lucrătoare este înfrânarea și adevărul; mijlocul, neprihănirea și smerita cugetare; iar sfârșitul, pacea gândurilor și sfințirea trupului.

144. Făptuirea stă nu în a face simplu cele bune, ci și în a le face cum trebuie, săvârșitorul hotărând de la sine vremea și măsura pentru cele ce trebuie făcute.

145. Contemplația stă nu numai în a privi trupurile cum sunt, ci și rațiunile lor spre ce caută.

146. Nici făptuirea nu e fermă fără contemplație, nici contemplația nu e adevărată fără făptuire. Căci și făptuirea trebuie să fie rațională, dar și contemplația, făptuitoare; ca prin cea dintâi, păcatul să fie fără de putere, iar prin cea de-a doua, virtutea să fie tare în voința bunătații.

220. *Filocalia*: „Uneltirile de la aproapele”.

147. Ținta celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea este omorârea patimilor; iar a celor ce se îndeletnicesc cu cunoștința este contemplarea virtuților.

148. Precum e materia față de formă, așa e făptuirea față de contemplație; și precum ochiul se vede din față, așa contemplația din făptuire.

149. În stadionul virtuții făptuitoare, mulți aleargă. Dar numai unul ia cununa: cel ce dorește să ajungă la sfârșitul ei prin contemplație.

150. Cel ce se îndeletnicește cu făptuirea bea în rugăciune băutura străpungerii, dar contemplativul se îmbată din paharul cel mai tare (Ps. 22, 6; 115, 4). Cel dintâi filosofează în cele ale firii. Celălalt se uită și pe sine în rugăciune.

151. Celui ce se îndeletnicește cu făptuirea nu i se îngăduie să stăruie mult în contemplarea duhovnicească. Căci se simte ca unul ce e găzduit de cineva și pleacă repede din casa aceluia.

152. Cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea intră când se roagă, ca sub niște porți, sub poruncile lui Dumnezeu; contemplativii intră prin cântări ca în curțile virtuților. Cei dintâi mulțumesc că au fost dezlegați de lanțuri, ceilalți, că au și luat în robie pe cei ce-i războiau.

153. Puterea contemplației trebuie să se afle pe măsura puterii făptuitoare. Altfel, ar fi asemenea unei corăbii care, neavând pânzele pe potruva ei, suferă sau primejdie de la furia vânturilor pentru lipsa lor de măsură, sau pagubă de la vânturi pentru micimea lor față de corabie.

154. Gândurile cuvioase socotește-le ca niște vâslași ai corabiei mintale. Lopețile lor ar fi puterile vii ale sufletului, iuțimea și pofta, voința și libera alegere. Cel

ce se îndeletnicește cu făptuirea are totdeauna trebuință de acestea, dar contemplativul nu totdeauna. Căci în vederea rugăciunii, acesta, luându-și rămas bun de la toate, se așază el însuși la cârma cunoașterii și veghează toată noaptea contemplației, aducând laude Țiitorului a toate. Și prinzând de undeva o oarecare cântare de dragoste, și-o cântă sufletului său, privind de departe înălțările mării și uimindu-se de judecățile și de dreptățile dumnezeiești.

155. Cel ce se află la mijloc între făptuire și contemplație nu-și călăuzește corabia nici numai cu lopețile, ca vâslașii, nici numai cu pânzele mintale, ci împlinește trebuința bunei plutiri prin amândouă, răbdând cu bucurie și ostenelele făptuirii, pentru moderația contemplației, și rațiunile contemplației nedesăvârșite, pentru a se ajuta de făptuire.

156. Contemplativul, având firea în armonie cu hotărârea voii, săvârșește plutirea fără osteneală, ca dus de curgerea apei. Iar cel ce se îndeletnicește cu făptuirea, având afecțiunea firii potrivnică hotărârii voii, suferă mare vântej de gânduri și puțin lipsește să ajungă la deznădejde din pricina poverii.

157. Țarina care nu e bine lucrată nu obișnuiește să-i întoarcă semănătorului sămânța înmulțită și curată. La fel, nici cel ce se îndeletnicește cu făptuirea nu va vedea roada rugăciunii multă și curată de nu o va îngriji pe aceasta cu luare-aminte și fără mândrie.

158. Cugetarea, bătătorită neîntrerupt de urmele rugăciunii, se aseamănă cu pământul călcat des. Căci acela este neted, și aceasta este dreaptă, fiind în stare să primească: cel dintâi, picioare gingașe, iar cealaltă, rugăciuni curate.

159. În cele materiale, mintea are împreună-lucrător gândul; în cele nemateriale, de nu se va lepăda de el, îl va avea ca un ghimpe ce-o înțeapă.

160. Cel ce se îndeletnicește cu făptuirea are ca acoperitoare pe inima sa, în vremea rugăciunii, cunoștința celor sensibile, pe care nu o poate ridica din pricina afecțiunii față de ele. Numai contemplativul, fiind neatârnat de ele, poate vedea, din parte, cu fața descoperită, slava lui Dumnezeu (2 Cor. 3, 18).

161. Rugăciunea împreună cu contemplația duhovnicească este pământul făgăduinței, în care curge, ca un lapte și ca o miere, cunoștința rațiunilor Provi-denței și Judecării lui Dumnezeu. Iar cea împreună cu vreo contemplație naturală este Egiptul, în care se ivește, în cei ce se roagă, amintirea poftelor mai groase. În sfârșit, rugăciunea simplă este mana din pustie, care, pentru nefelurimea ei, celor ce nu rabdă le închide, din pricina poftelor, bunățile făgăduite; iar celor ce stăruie pe lângă această hrană îngustată, le pricinuiește o gustare mai înaltă, care dăinuiește (Înțel. 16, 20).

162. Făptuirea împreună cu contemplația se va socoti ca trupul împreună cu duhul cugetător; iar fără contemplație, ca trupul împreună cu duhul voritor.

163. Simțirea este curtea sufletului rațional, cugătarea este naosul, iar mintea, arhiereul. În curte se oprește mintea întreruptă de gânduri nelalocul lor; în naos, cea întreruptă de gânduri cu rost; iar cea care s-a învrednicit să intre în dumnezeiescul altar nu mai e întreruptă de niciunul din acestea.

164. În casa sufletului făpturilor e plâns, și tânguire, și vai, din pricina ostenelii (Iez. 2, 10). În cea a sufle-

tului contemplativ se aude glas de bucurie și de mărturisire, din pricina cunoștinței.

165. Făptuitorul dorește să se dezlege, din pricina ostenelilor, și să fie cu Hristos (Filip. 1, 23). Iar contemplativul voiește mai bine să rămână în trup, atât pentru bucuria pe care o primește din rugăciune, cât și pentru folosul ce-i vine de aici aproapei.

166. La cei mai învățați, contemplația predomină făptuirea; iar în cei mai groși la minte, făptuirea predomină contemplația. Dar amândouă ajung la același sfârșit bun. Mai repede se va vedea însă aceasta în cei la care contemplația predomină făptuirea.

167. Raiul este contemplația celor inteligibile. Cel ce se îndeletnicește cu cunoștința (gnosticul) intră înăuntrul acestuia, în rugăciune, ca în casa sa; iar făptuitorul e ca un trecător, care dorește să privească înăuntru, dar nu e lăsat, deoarece mai stă în picioare zidul despărțitor al vârstei lui duhovnicești.

168. Patimile trupești se aseamănă cu fiarele; iar cele sufletești, cu păsările. Pe cele dintâi le poate alunga de la via rațională făptuitorul. Dar păsările nu le poate, până nu ajunge la contemplația duhovnicească, oricâtă silință și-ar da pentru păzirea celor din lăuntru.

169. Făptuitorul nu se poate ridica mai sus de frumusețea morală, fără numai dacă, asemenea Patriarhului Avraam, va ieși și el din legea firii ca din pământul său, din viața sa crescută cu el în afecțiune, ca dintr-o familie. Căci în chipul acesta va primi ca pe o pecete tăierea voluptății (plăcerii), care este un acoperământ așezat pe noi de la naștere, ce nu îngăduie să ni se dea libertate desăvârșită.

170. Precum mînzul nu suferă primăvara să stea la iesele și să mînânce cele de acolo, așa nici mintea tî-nără nu poate răbda mult îngustimea rugăciunii, ci se bucură mai bine, ca și acela, să iasă la largul contemplației naturale, care se află în psalmodie și în citire.

171. Precum viața făptuitoare își are puterile vitale încinse ca niște mijlocuri, cu post și cu priveghere, așa virtutea contemplativă își face puterile ei cunoscătoare ca niște sfeșnice aprinse, prin tăcere și rugăciune. Cea dintâi le dă acelora gândul (raționamentul discursiv) ca pedagog, iar cealaltă dă puterilor ei rațiunea dinăuntru ca povățuitoare.

172. Mintea nedesăvârșită nu e lăsată să intre în via plină de rod a rugăciunii, ci numai și de-abia la sunetele simple ale psalmilor, ca un sărac la frunze (Deut. 24, 21)²²¹.

173. Precum nu toți cei ce ajung la convorbirea cu împăratul pot să stea la masă cu el, așa nici cei ce ajung la întâlnirea cu rugăciunea nu se vor bucura toți de contemplația din ea.

174. Precum tăcerea la vreme este frâna mîniei, așa mîncarea cu măsură este frâna poftelor, iar rugăciunea de un singur gând, a gândurilor neașezate.

175. Atît cel ce vrea să străbată în adîncul de jos (pe fundul oceanului) pentru mărgăritarul sensibil, cît și cel ce vrea să străbată în adîncul de sus pentru mărgăritarul inteligibil, ca să-l scoată la suprafață, de nu se

221. Străinul e lăsat să intre în vie după ce stăpînul a cules-o, ca să mai adune ce găsește. Prin rugăciune se înțelege aici rugăciunea tăcută, de un singur gând; prin psalmi, psalmodierea sau rugăciunea citită și cântată.

vor dezbrăca, cel dintâi de haină, celălalt de simțire, nu vor izbuti în ceea ce caută.

176. Minte care se află în vremea rugăciunii înăuntrul cugetării sale se va afla ca mirele ce stă de vorbă cu mireasa în cămara nunții. Iar cea care nu e lăsată să intre, stând afară, strigă cu suspine: „Cine mă va duce pe mine în cuprinsul cetății?” (Ps. 59, 10). Sau: „Cine mă va călăuzi până acolo, ca să nu mai privesc la deșertăciuni și nebunii mincinoase” (*Ibidem*), în vremea rugăciunii?

177. Rugăciunea fără străpungerea inimii e socotită de minte așa cum e socotită de gâtlej mâncarea fără sare.

178. Sufletul care caută încă rugăciunea e asemenea femeii în durerile nașterii; iar cel care a ajuns-o e asemenea celeia care a născut și e plină de bucurie pentru naștere.

179. Odinioară amoreul care locuia în munte, năpustindu-se asupra celor ce se sileau să treacă, îi rănea (Num. 14, 45; Deut. 1, 44); acum uitarea cea rea alungă pe cei ce încearcă să suie la rugăciunea mai înaltă a simplității, înainte de curăție.

180. Dracii au multă dușmănie împotriva rugăciunii curate. Pe aceștia îi bate nu mulțimea psalmilor, ca o oaste pe dușmanii din afară, ci conglăsuirea celor trei: a minții cu rațiunea și a rațiunii cu simțirea.

181. Rugăciunea simplă se arată celor ce se roagă²²², sprijinindu-i ca o pâine (cf. Ps. 103, 17); cea împreunată cu vreo contemplație, ca untdelemnul care-i îngrașă (cf. Ps. 103, 17), iar cea fără chip, ca un vin cu

222. *Filocalia*: τοῖς εὐχομένοις; P.G. 90: τοῖς ἀρχομένοις = celor începători.

bună mireasmă, de care cei ce se împărtășesc nu se mai satură (cf. Ps. 103, 16).

182. Se zice că asinul sălbatic râde de gloata orașului; iar rinocerul nu poate fi legat de nimeni (Iov 39, 5, 9). Tot așa mintea, care împărățește peste fire și peste rațiunile firii, râde de deșertăciunea gândurilor când se roagă și nu poate fi luată în stăpânire de nimic din cele supuse simțurilor.

183. Cel ce clatină bățul împotriva câinilor îi întărită împotriva sa. La fel îi întărită pe draci cel ce se silește să se roage curat.

184. Cel ce se nevoiește trebuie să-și strângă simțirea la un singur fel de hrană; iar mintea, la rugăciunea de un singur gând. Făcându-se astfel neatârnată de patimi, va ajunge acolo, ca să fie răpită la Domnul în vremea rugăciunii.

185. Cei stăpâniți de patima plăcerii, fiind pământești, când se roagă au gândurile ca niște broaște, care îi fură. Cei cu patimile mai domolite au contemplațiile ca niște privighetori, care îi distrează prin zborul lor de pe o creangă pe alta, adică de la o contemplație la alta. Iar cei nepătimitori au parte de tăcere și de liniște multă dinspre gânduri în vremea rugăciunii.

186. Odinioară Mariam, sora lui Moise, privind căderea dușmanilor, ridicându-și chimvalul a condus cântarea de biruință a cântărețelor (Ieș. 15, 20). Iar acum, cea mai mare dintre virtuți, dragostea, ridicându-se ca să laude sufletul care a biruit patimile, se folosește de contemplație ca de o chitară, și nu încetează să laude pe Dumnezeu, veselindu-se împreună cu cele din jurul ei.

187. Când cuvintele psalmilor sunt oprite în vremea rugăciunii din depănarea lor în inima celui ce se roagă,

atunci inima, ca un pământ bun, începe să arate roadele ei: vederea celor netrupești, asemenea unor roze; limpezimea trupurilor, asemenea unor crini; felurimea judecăților dumnezeiești, anevoie de contemplat, asemenea unor viorele.

188. Flacăra înlănțuită în materie se face purtătoare de lumină, iar sufletul dezlegat din materie ajunge purtător de Dumnezeu. Aceea crește până la ardere; iar acesta, până la capătul dragostei dumnezeiești.

189. Sufletul care s-a lepădat cu desăvârșire de sine și s-a închinat în întregime rugăciunii nu mai vine jos când vrea, odată ce se află deasupra zidirii, ci când va socoti că e drept Cel ce poartă toate ale noastre cu cumpană și cu măsură.

190. Când e alungată din suflet lenea și e scuturată din cuget viclenia, mintea ajunsă goală, prin simplitate și viață nemeștesugită, și nemaiaivând niciun acoperământ de rușine, „cântă cântare nouă lui Dumnezeu” și mulțumește cântând cu veselie, sărbătorind astfel dinainte începutul vieții viitoare.

191. Când sufletul care se roagă începe să se afle sub o lucrare mai dumnezeiască, grăiește și el, ca mierea din Cântare către prietenele ei, unele ca acestea: „Frățiorul meu și-a trimis mâna prin fereastră și inima mea a tresărit de el” (Cânt. 5, 4).

192. Precum ostașul slobozit de la război se descarcă de povara armelor, așa făptuitorul se descarcă de gânduri venind la contemplație. Căci nici acela nu are trebuință de arme decât în război, și nici acesta nu are trebuință de gânduri decât dacă se coboară la cele ce cad sub simțuri.

193. Făptuitorii privesc trupurile pentru a cunoaște locul lor; iar contemplativii, pentru a cunoaște firea lor. Dar numai cei ce se îndeletnicesc cu cunoașterea (gnos-ticii) privesc rațiunile amândurora.

194. În rațiunile trupurilor se cunosc cele netrupești; iar în cele netrupești se cunoaște Cuvântul (Rațiunea) Cel mai presus de ființă, spre Care se grăbește orice suflet strădalnic să fie slobozit.

195. Rațiunile celor netrupești sunt ca oasele, acoperite de cele supuse simțurilor. Pe ele nu le vede nimeni dacă nu a ajuns afară de împătımirea după cele sensibile.

196. Ostașul leapădă armele când părăsește războiul; iar contemplativul, gândurile, când e slobozit spre Domnul.

197. Generalul, dacă rămâne fără pradă în război, e nemulțumit. Tot așa făptuitorul, dacă rămâne în rugăciune fără vederea (contemplația) duhovnicească.

198. Cerbul aleargă la izvoarele apelor trupești când e mușcat de o fiară; iar sufletul, la razele celor netrupești când e rănit de săgeata preadulce a rugăciunii.

199. Nici ochiul trupesc nu poate vedea grăunțele de grâu, nici mintea făptuitoare nu-și poate vedea firea sa de nu se vor dezbrăca: acela de hoaspe, iar aceasta de afecțiunea care o acoperă.

200. Precum se ascund stelele când răsare soarele, așa se sting gândurile când se întoarce mintea la împărăția sa.

201. După sfârșitul făptuirii, contemplațiile duhovnicești, revărsându-se peste minte ca niște raze ale soarelui ce coboară din cer, parcă-i vin din afară, deși sunt ale sale; și o învăluiesc datorită curăției.

202. Minteă contemplativă, când coboară de sus, din cer, adusă de trebuințele firii, poate grăi ca și acela care a zis: „Ce este mai minunat decât frumusețea dumnezeiască? Ce gând umple de bucurie mai mult decât acela al măreției lui Dumnezeu? Ce dor este atât de puternic și de greu de purtat ca acela care se naște de la Dumnezeu în sufletul curățit de tot păcatul și care strigă din adâncul său: „Sunt rănit de dragoste”?” (Cânt. 2, 5; 5, 8).

203. Cel ce nu ostenește mergând pe urmele lui Dumnezeu prin rugăciune și nu dorește să vadă om poate să zică: „S-a aprins inima înăuntrul meu și foc va arde în cugetul meu” (Ps. 38, 4).

204. Sufletul făptuitor să zică după lepădarea relelor, ca mireasa din Cântare, către dracii și gândurile rele care o silesc să privească iarăși la deșertăciuni și la nebunii mincinoase: „Am dezbrăcat haina mea, cum o voi îmbrăca iarăși? Picioarele mi le-am spălat, cum le voi murdări din nou?” (Cânt. 5, 3).

205. Sufletul iubitor de Dumnezeu îndrăznește să-L întrebe: „Spune-mi, Păstorule cel bun, unde paști oile Tale și unde odihnești la amiază miei Tăi? De ce, urmând acestora, să rătăcesc pe lângă turmele prietenilor Tăi?” (Cânt. 1, 6).

206. Sufletul făptuitor, căutând să țină cuvântul rugăciunii și neputând, strigă și el, ca mireasa din Cântare: „Noaptea în pat l-am căutat pe iubitul meu; l-am căutat, și nu l-am aflat” (Cânt. 3, 1-2). L-am strigat pe El, și nu m-a auzit. „Scula-mă-voi” prin rugăciune mai străduitoare „și, cutreierând prin cetate, pe ulițe, prin piețe, voi căuta pe Cel ce-L iubesc”; poate Îl voi afla pe

Cel ce este în toate cele de aici și afară de toate, și mă voi sătura când mi se va arăta slava Lui.

207. Când sufletul începe să fie întreg numai lacrimi din bucuria rugăciunii, îndrăznind și el, strigă, asemenea miresei către mirele ei: „Să coboare frățiorul meu în grădina sa” (Cânt. 5, 1) și să mănânce mângâierea muncită a lacrimilor mele, ca pe niște roade scumpe.

208. Când sufletul făptuitor începe să cunoască, minunându-se, pe Făcător din măreția și frumusețea făpturilor, și să se desfăteze de bucuria pricinuită de ele, strigă și el plin de uimire: „Cât de frumos te-ai făcut, Mirele meu (Cânt. 1, 15), rai al Tatălui meu! Floare a câmpului și cedru ca cedrii Libanului! Sub umbra Lui m-am dorit și am șezut, și rodul s-a arătat dulce în gâtlejul meu” (Cânt. 2, 3).

209. Dacă cel ce primește un împărat în casa sa e așa de mândru, de vestit și de plin de toată bucuria, cu cât mai mult sufletul care primește, după ce s-a curățit, pe Împăratul împăraților, potrivit cu făgăduința nemincinoasă a Aceluia (Ioan 14, 23). Dar un astfel de suflet e dator să se asigure cu evlavie, scoțând afară tot ce nu pare potrivit pentru odihna Aceluia și așezând înăuntru tot ce e spre plăcerea Lui.

210. Cel ce așteaptă ca să fie mâine chemat de Împăratul ce altă grijă va avea decât să cugete la cuvintele care pot să fie pe placul Aceluia? De aceasta grîjindu-se sufletul, nu se va înfățișa nepregătit la judecata de acolo.

211. Fericit este sufletul care, așteptând pe Domnul său să vină mâine, nu ia în seamă osteneala zilei, nici a nopții, știind că dimineată i Se va arăta.

212. Dumnezeu îi vede pe toți. Dar pe Dumnezeu Îl văd numai cei ce nu contemplă nimic în vremea rugăciunii. Și câți Îl văd pe Dumnezeu sunt și auziți de El; iar câți nu sunt auziți nu-L văd pe El. Dar fericit cel ce crede că e văzut de Dumnezeu. Piciorul lui nu se va clinti, silindu-se să-I placă Lui.

213. Bunătățile Împărăției care este înăuntrul nostru, pe care ochiul iubitor de frumusețe nu le-a văzut și urechea iubitoare de cinste nu le-a auzit și la inima goală de Duhul Sfânt nu s-au suit (1 Cor. 2, 9), sunt arvuna bunătăților ce se vor da celor drepti în Împărăția viitoare, de către Dumnezeu. Iar cel ce nu se desfătează cu acestea, care sunt roadele duhului, nu va putea ajunge să se bucure de acelea.

214. Gândurile celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea sunt asemenea căprioarelor. Căci precum acelea sunt când sus în munți, de teama vânătorilor, când jos în văi, de dorul celor de acolo, așa și acestea nu pot să se afle totdeauna în contemplația duhovnicească, pentru puținătatea lor, nici totdeauna în cea naturală, deoarece nu urmăresc pururea odihna. Dar ale celor contemplativi disprețuiesc vederile de jos (contemplațiile pedestre).

215. Picăturile de rouă îmbată brazdele pământului; iar suspinele înlăcrimate ce răsar din inimă îmbată simțămintele sufletului în rugăciune.

216. Nimeni nu va ajunge la contemplarea dumnezeirii, cugetată în Treime, de nu se va ridica deasupra doimii materiale și a unității învecinate. Dar nu va ajunge mai sus de aceasta dacă nu și-a făcut mintea sa unitară în cele cugetate.

217. Nu este așa de greu să fie oprit cursul râului ca să nu curgă în jos, cât e de greu celui ce se roagă să înfrâneze când vrea năvala minții, ca să nu se împrăștie în cele văzute, ci să se adune spre cele de sus și înrudite, măcar că acest lucru e potrivit cu firea, pe când celălalt e potrivnic firii.

218. Cei ce s-au curățit, trimițându-și mintea înăuntrul celor văzute, se umplu de atâta uimire și bucurie, încât nu pot să încapă nimic din cele pământești, chiar dacă s-ar îngămădi în jurul lor toate cele ce par vrednice de săvârșit.

219. Legile firii e destul să fie spuse numai, pentru a ne face să ne minunăm foarte. Dar înțelese, sunt ca niște livezi înflorite ce scot din florile curate, ca dintr-un nectar ceresc, dulceața ospățului duhovnicesc.

220. Printre florile înrouate ale livezilor albinele zumzăie în jurul reginei roiului; iar puterile cugetătoare ale sufletului, ajuns la o neîncetată căință, înconjurându-l, ostenesc²²³ împreună cu el pentru cele dorite.

221. În lumea văzută se vede omul ca o altă lume, iar în cea cugetată (inteligibilă), gândul. Căci omul este vestitorul cerului, și al pământului, și al celor din mijloc; iar gândul este tălmăciul minții, și al simțirii, și al celor din jurul lor. Fără om și fără gând, amândouă lumile ar fi mute.

222. Cel dus în robie pentru o vreme nu se întoarce cu atâta bucurie când este slobozit, cum se întoarce mintea cu picioare vesele spre cele cerești, ca spre ale sale, când e slobozită din legăturile (afecțiunile) materiale.

223. P.G. 90: „doresc”.

223. Cel ce nu se roagă cu luare-aminte, ci împrăștiat, socotește psalmul barbar²²⁴ (1 Cor. 14, 11), dar și el e barbar pentru psalm; și amândoi sunt socotiți de draci nebunie.

224. Nu sunt una și aceeași cei cărora lumea li s-a răstignit și cei ce s-au răstignit lumii (Gal. 2, 20; 5, 24). Celor dintâi le sunt cuie postul și privegherea; iar celorlalți, neaverea și disprețuirea. Dar fără cele de al doilea, ostenele pentru cele dintâi sunt fără folos.

225. Nimeni nu se poate ruga curat până e stăpânit de patima iubirii de frumusețe și a iubirii de cinste. Căci poftele (afecțiunile) și gândurile deșertăciunii, mișcându-se cu familiaritate în jurul acestora, îl înfășoară ca niște funii, trăgând, ca pe o vrabie legată, mintea ce încearcă să zboare în vremea rugăciunii.

226. Este cu neputință minții să aibă pace în vremea rugăciunii dacă nu și-a făcut prietene înfrânarea și dragostea. Căci cea dintâi luptă să risipească dușmănia trupului împotriva sufletului, iar cea de-a doua, cea împotriva aproapelui, de dragul lui Dumnezeu. De aceea venind Pacea, care covârșește orice minte (Filip. 4, 7), a făgăduit să-Și facă locaș în cel ce a făcut pace în sine (Ioan 14, 23).

227. Cel ce se nevoiește să intre în Împărăția lui Dumnezeu trebuie să prisosească, cu fapta dreptății, în cele bune; în milostenii, dăruind din ceea ce îi lipsește; iar în ostenele pentru pace, furând răbdarea cea întru Domnul.

228. Nici cel ce e în lipsă cu virtutea, din negrijă, nici cel ce prisosește, din pricina părerii de sine, nu se vor afla în lăuntrul limanului nepătimirii. Căci niciunul

224. Bolboroseală.

nu a ajuns să se împărtășească de bunătățile din dreptate, stând la mijloc, între ei și acelea, lipsa și prisosința.

229. Pământul care nu dăruiește plugarului sămânța înmulțită nu-l poate face pe acesta bogat dându-i numai sămânța, sau și un mic adaos. La fel, pe făptuitor nu-l poate face drept lucrul făcut dacă nu-i va fi sârguința către Dumnezeu mai mare decât voia.

230. Nu toți cei ce nu iubesc pe aproapele îl pot și urî; nici cei ce nu-l urăsc îl pot și iubi. Și altceva este a pizmui sporul aceluia, și altceva a-i împiedica²²⁵ sporirea. Dar cea mai de pe urmă treaptă a păcatului stă în a nu fi numai mușcat de darurile aceluia, ci în a și cleveti însușirile lui bune, că n-ar fi așa.

231. Altele sunt patimile trupești, și altele cele sufletești; altele cele după fire, și altele cele potrivnice firii. Cel ce le leapădă pe cele dintâi, dar nu are grijă de cele din urmă este asemenea omului care ridică îngrăditură înaltă și groasă împotriva fiarelor, dar se bucură de păsările care mănâncă strugurii viei raționale, cei cu adevărat frumoși.

232. Mai întâi sufletul își închipuie răul, pe urmă îl pofteste, apoi se pătrunde de plăcere sau de întristare, pe urmă îl vede cu simțurile, și apoi intră în atingere văzută sau nevăzută cu el. Toate acestea sunt întovărașite de gânduri, afară de prima mișcare; dacă nu e primită, tot răul de după ea va rămâne nelucrat.

233. Cei ce s-au apropiat de nepătimire sunt clintiți numai de năluciri; cei cu patimile domolite, de poftă; cei stăpâniți de voluptate, de afecțiuni. În simțirea răului se află cei ce abuzează de cele trebuincioase, dar

225. În textul *Filoc.* gr.: „a nu-i împiedica”.

cu întristare; iar în atingere cu el, cei ce se însoțesc cu el fără întristare.

234. Plăcerea se sălășluiește în toate mădularele trupului. Dar nu tuturor se arată la fel de tulburătoare. Ci unele se tulbură mai mult de partea poftitoare a sufletului, altele de mânie și, iarăși, altele de cele care țin de cugetare. Cele dintâi sunt tulburate de lăcomia pântecelui, cele de-al doilea de furie, iar cele de-al treilea de viclenie, pricina tuturor patimilor rele.

235. E de trebuință să se deschidă simțurile, asemenea porților cetății. Dar e de trebuință să nu se îngăduie să intre prin deschizătură, odată cu cele de lipsă, și noroadele care îi vor pe dușmani și se fac pricini de luptă.

236. Plăcerea este rodul poftei; furia, al iuțimii; iar răutatea, al pizmei. Dar nu poate ajunge la pace cu cele din urmă cel ce nu luptă împotriva căpeteniilor. Nici nu poate intra în limanul domolirii patimilor cel ce împlinește poruncile de silă.

237. Cei ce resping atacurile nu lasă să intre gândurile la via rațională ca niște fiare și să facă pagubă în roadele ei. Iar cei ce se însoțesc fără să se îndulcească de ele le lasă simplu să intre, dar să nu se atingă nicidecum de roadele ei. Cei ce vorbesc dulce cu patimile prin gânduri, dar nu vin la încuviințare, se aseamănă cu cei ce lasă fiara să intre înăuntrul țarinii și a îngrăditurii, dar nu-i îngăduie să se sature din strugurii viei. Dar pe urmă o găsesc mai tare decât puterea lor, ajungând adeseori la încuviințarea patimilor²²⁶.

226. Cele patru trepte ale lui Ishie: atac, însoțire, consimțire, faptă, devin aici cinci: atac, însoțire, convorbire, consimțire, faptă.

238. Cel ce mai are lipsă de îngrijirea îngrăditurii prin înfrânare încă n-a ajuns la simplitate. Căci cel desăvârșit, zice, nu se înfrânează (ci cel ce se luptă încă)²²⁷. El se aseamănă cu cel ce are vie, sau țarină, nu în mijlocul multor altor vii și locuri, ci undeva într-un colț. De aceea are lipsă de multă pază și trezvie. Dar via celui ce a ajuns la simplitate nu poate fi atinsă din nicio parte, întocmai ca a unui împărat sau a altui stăpânitor înfricoșat, care face să se cutremure hoții și trecătorii chiar și numai la auzul lui.

239. Mulți urcă pe crucea relei pătimiri, dar puțini primesc și piroanele ei. Căci mulți se supun ostenelilor și necazurilor celor de bunăvoie, dar celor ce vin fără voie nu li se supun decât cei ce au murit cu desăvârșire lumii acesteia și odihnei din ea²²⁸.

240. Mulți au dezbrăcat toate hainele de piele. Dar pe cea din urmă, cea a slavei deșarte, numai cei ce au disprețuit pe maica ei, adică dorința de a-și plăcea lor.

241. Cel ce respinge și nu primește lauda oamenilor și odihna trupului s-a dezbrăcat și de ultima haină, a slavei deșarte. Acesta s-a învrednicit să se îmbrace încă de aici în strălucirea locuinței din cer, căutată cu multe suspine.

242. Altceva este lucrarea, și altceva lucrul săvârșit. Cel din urmă arată păcatul isprăvit; cea dintâi arată numai dulcea împătimire, care se lucrează înăuntru, dar nu afară, ca cei ce nu s-au strămutat din pământul lor, dar plătesc bir stăpânitorilor, gândurile lor.

227. Ceea ce este în paranteză, numai în *Filocalia greacă*.

228. P.G. 90, în locul propoziției din urmă, are: „Mulți sunt robii ascultării de bunăvoie, dar ai rușinii fără de voie, numai cei ce au stins iubirea de cinste”.

243. Dacă gustul e stăpânit de plăceri, e cu neputință să nu-l urmeze și celelalte simțuri, chiar dacă cele de sub pânțele ale celor mai reci par să fie liniștite, ca și ale celor îmbătrâniți, care nu mai primesc înfocarea, din istoveală. Dar stearpa care preacurvește nu va fi socotită neprihănită, prin aceea că nu naște. Ci zicem că e neprihănit acela care nu pătimește înăuntru și nu se rostogolește din pricina vederii.

244. Partea poftitoare a sufletului se vădește cum este în mâncări, în înfățișări și în glas, în pornirile cu voia, sau, altfel, în gust, în vedere și în auz, după cum se folosește bine sau rău de ele, sau se află la mijloc între acestea două.

245. În cei ce nu sunt povățuiți de temere, gândurile sunt în mare împrăștiere, ca oile care n-au păstor (3 Regi 22, 17). Dar când sunt călăuzite, sau mânite din urmă de frică, gândurile se află în bună rânduială și înăuntrul oculului.

246. Frica e fiica credinței și păzitoarea poruncilor. Cel ce n-a câștigat pe maica ei nu se va învrednici să fie oaia păscută după voia Domnului.

247. Unii au numai începuturile bunătăților, alții și mijlocul lor, iar alții, și sfârșiturile lor. Fără acestea, fiecare se va afla ca un ostaș simplu sau ca un slujbaș fără plată. Și de aceea, cel dintâi își păzește numai și de-abia casa lui de cei ce încearcă să o prade, iar celălalt nu are cinstea cuvenită în cele ce le face.

248. Cei ce ne îndeamnă să ne învoim cu plăcerile gâtlejului, până ce suntem nedesăvârșiți, fac ceva asemănător cu cei ce ne poruncesc să zgâriem rănila aproape de vindecare, sau să scărpinăm bubele pentru plăcerea ce ne-o fac, sau să mâncăm bucate care

sporesc căldurile, sau să surpăm îngrăditura viei și să lăsăm să intre, ca o fiară, cugetul trupului, care să strice gândurile cele bune ca pe niște struguri. Acestora nu trebuie să le dăm ascultare, nici să nu ne plecăm la lingușirile fără rost ale oamenilor și ale patimilor. Ci, mai degrabă, să întărim îngrăditura înfrânării, până vor înceta fiarele, adică patimile trupești, să urle, sau gândurile deșarte să coboare ca niște păsări și să vateme via, adică sufletul călăuzit de vederile cele în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava în vecii vecilor. Amin.

TEOFAN MONAHUL

TICĂLOSUL MONAH PE NUME T E O F A N

Scară

*înfățișez a dumnezeieștilor daruri,
care prin cercare s-a cunoscut
de purtătorii de Duh*

Mai întâi, rugăciunea preacurată pornește,	Desăvârșirea	10
Dintru care o anumită căldură se ivește.	Luminarea inimii	9
După aceea, e străina și sfânta lucrare.	Strălucirea străină	8
Apoi lacrima dumnezeiască a inimii izvorăște.	Contemplarea Tainelor	7
După ea, o pace dinspre mulțimea gându- rilor toate,	Curăția inimii	6
Dintru care a minții curăție odrăsește,	Pacea gândurilor	5
Cu vederea Tainelor celor preainalte.	Lacrimile inimii	4
Și-n negrăit chip, după aceasta, o strălucire străină.	Sfânta lucrare	3
Iar din ea, a inimii nedestăinuită lumină.	Căldura inimii	2
Și de aci, mai departe, desăvârșirea nesfârșită.	Rugăciunea curată	1
Că treapta aceasta are o lățime nețărmurită,		
Măcar că dintr-un stih e doar alcătuită.		

*

Așa, la începutul scării, pe cea mai de jos treaptă,
Numai curata rugăciune vedem că se arată.
Dar ea este de foarte multe feluri,
Și pe acestea toate de-ai vrea să le numeri,
La mare lungime cuvântul s-ar întinde.
Același lucru să-l cugeți despre toate, iubite.
Dar dascăl în ele e numai cercarea mai sus de cuvinte.
Scara ce crește spre vârf, într-un chip atât de ciudat,
E o zecime de trepte, o înviorare a vieții în chip minunat,
O zecime de trepte ce vestejește viața din suflet.
Că unul din purtătorii de Duh zice nouă așa:
Cel ce nu ostenește aci viața s-agonisească,
Cu deșartă nădejde să nu se amăgească
Pre sine, că pre aceasta dincolo o va lua.
Zece trepte, filosofia'ndumnezeirii,
Zece trepte, rodul Scripturilor toate,
Zece trepte, descoperirea desăvârșirii,
Zece trepte, înspre ceruri urcate,
Zece trepte ce fac să vedem pe Dumnezeu.
Scara prea scurtă ne pare, luată întru lungul său.
În inimă, însă, cu ea de va face omul cercare,
O bogăție neîncăpută'n lume pentru el va afla,
Un izvor dumnezeiesc, izvorând străină viață.
Că scara aceasta ne este o învățătoare măreață.

Bine e măsurile sale fiecare să-și vadă în gând,
Scara cea cu zece daruri cu luare-aminte privind.
De socotești că statornic stai și tu pe ea,
Spune-ne pe care din trepte tu te descoperi a sta,
Spre folosire și nouă, celor ce suntem departe de ea.
Însă, de vrei să înveți de preț despre acestea ceva,
Lasă grija de lucrurile toate,
De cele fără de rost, cât și de cele binecuvântate.
Că fără lepădarea de grijă nimic nu poți învăța.
Și doar din cercare, nu din vorbă, vine această cunoștință.
Iar pentru ținerea de minte îți dau acum spre știință
Cuvântul acesta, păstrat de la Sfinții purtători de Dumnezeu,
Deși el cu greu va pătrunde până într-un auzul tău.
Cel ce nu se află pe vreuna din treptele ce s-au amintit,
Sau nu totdeauna spre acestea cu gândul s-a străduit,
În clipele morții lui și în cumpăna de răposare,
Va fi de spaimă cuprins, cu tremur de'nfricoșare,
Și străin nu va fi de groaza din urmă cea mare.

Stihurile mi s-au sfârșit într-un cuvânt înfricoșat.
Dar e de mare folos dacă așa s-a întâmplat.
Că cei ce nu se căiesc și nu fac cele bune,
Dintre care primul sunt eu, sărman de mine,
Pricină mare au să se teamă, precum se cuvine.
Iar cel ce are urechi de auzit să audă bine.

Auzi și înțelege și tu, cel ce pe acestea le-ai scris.
Cum de ai îndrăznit acestea de le-ai zis,
Om care nu ai din ele nimică,
Cum de nu te-ai temut să înveți despre ele fără frică?
N-ai auzit oare de Zan și de cele ce el a pățimit
Când a cutezat să ridice chivotul cel dumnezeiesc?
Că nu spre învățătura altora în chipul acesta grăiesc,
Ci ca pre mine însumi mai greu să mă osândesc,
Cunoscând cununile înalte ale celor ce se nevoiesc
Și cum numai eu, întru toate, singur de rod mă lipsesc.

Stihuirea românească
de monahul Agaton

CUPRINS

Cuvânt înainte,	
de P.F. Părinte Patriarh D a n i e l	5
TALASIE LIBIANUL	7
<i>Viața și scrierile</i>	9
Despre dragoste, înfrânare și petrecerea	
cea după minte (I, II, III, IV).....	11
ISIHIE SINAITUL	47
<i>Viața și scrierile</i>	49
Cuvânt despre trezvie și virtute (I, II)	54
FILOTEI SINAITUL	109
<i>Viața și scrierile</i>	111
Capete despre trezvie	117
IOAN CARPATIUL	139
<i>Viața și scrierile</i>	141
Una sută capete de mângâiere.....	145
Cuvânt ascetic.....	179
AVVA FILIMON	185
<i>Viața</i>	187
Despre Avva Filimon:	
Cuvânt foarte folositor.....	189
SF. IOAN DAMASCHIN	209
<i>Viața și scrierile</i>	211
Cuvânt de suflet folositor	215

TEODOR AL EDESSEI	227
<i>Viața și scrierile.....</i>	<i>229</i>
Una sută capete foarte folositoare	236
Cuvânt despre contemplație	269
TEOGNOST	283
<i>Viața și scrierile.....</i>	<i>285</i>
Despre făptuire, contemplație și preoție	288
ILIE ECDICUL	315
<i>Viața și scrierile.....</i>	<i>317</i>
Culegere din sentințele înțelepților	323
I Capete morale.....	323
II Capete despre rugăciune	335
III Capete despre cunoștință	340
IV Capete despre făptuire și contemplație	347
TEOFAN MONAHUL	367
Scară.....	369

Redactor: GABRIELA SÂNDULESCU

Corectura: ELENA TĂBUȘ

Tehnoredactare computerizată: AURELIA DROANĂ

Format 16/61x86. Coli de tipar 23 1/2. Cd. nr. 1259

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

Intrarea Miron Cristea nr. 6, Sector 4, București, 040162
Telefon 021 406 71 93; 021 406 71 94; Fax: 021 300 05 53

www.editurapatriarhiei.ro

editura@patriarhia.ro

tipogr.inst.biblic@rdslink.ro

magazin@editurapatriarhiei.ro